Complete
J. Martini

15–

SANCIUS [SANCHEZ de Arevalo (RODERICUS).

7486. Speculum vitae humanae.
Johannes Philippus de Lignamine [1st press]. Rome. 31 July, 1473.

Sm. folio; sigs. [a^{12} b–g^{10} hi^{8}; k–p^{10} q^{12}; $*^{4}$]; 164 leaves (the first probably blank); 31 lines; roman characters, with capitals of 2 sizes; {Roma, press iii, type 1^{B}}; capital-spaces.

2^{a}; Ad Sanctissimū & .B. Patrē & .D.D. Paulum ii. P.M. || liber incipit dictus Speculum uitę humanę...(l.6) editus a Rodorico Episcopo zamorensi postea Ca-||lagaritano Hispano. E.S. in castro suo sancti angeli || Castellano et Referendario. Prologus. 4^{a}; Prefatio utilis ī qua autoris huius libri uita: eiusq; || studia recoluntur . . . [Followed by list of chapters of the 2 books.] 64^{b}, l. 20; Capitulum .xxxii. de septima arte mechanica. ui||delicet medicina. et de eius necessitate et utili-||tate & laudibus. Demū de illius abusu laboribus || et periculis. 160^{b}, l. 10; [Six lines of verse; followed by Colophon] Sedente Sixto .iiii. Pont. Max. Anno Christi. || MCCCCLXXIII. Impressus est hic liber || Romę in domo Nobilis uiri Iohānis Philippi || de lignami. Messañ. eiusdē. S. D. N. familiaris || Annō eius secundo ultima die mensis Iulii. 161^{a}; Incipit repertorium siue tabula . . . 164^{a} [End]; Explicit breuis tabula siue repertorium per || alphabetum in presenti libro speculum uitę || humanę. 164^{b}; [blank.]

Hain 13943. Proctor 3391. B.M. Bodl.

First leaf wanting. Set up in two sections, the second beginning with quire [k]—book 2. On the mixed capitals used in this work see B.M. Inc., iv, pp. 28 and 31. P sometimes does service for R in the 'Repertorium' (see leaf 163^{b}).

Large S on leaf 2^{a} illuminated in gold and colours; illuminated coat of arms (with three horns) of IH at foot of 2^{a}; other capitals, paragraph-marks &c. inserted in red and blue; old (incomplete) MS. pagination; page-nos. added in MS. in the table of chapters.

An ed. one day earlier in date was printed at Beromünster by Helias Heliae (Hain-C. *13942, Proctor 7801, and B.M. Inc., iii, p. 799). On account of the chapter on medicine, the earliest editions (1468 and 1477?) are described in no. 7243 (Inc. Med., 2 and 121). Cf. Copinger's description (of a copy of this edition?) in his Supplement to Hain, i, p. 411.

Inserted: notes on the printer of this work, including a letter from Mr. A. W. Pollard ("Don't hate me. I'll try to find you another printer-physician"), and the following:

"Joannes Philippus de Lignamine, a Messenian of good family, completed his first book, a Quintilian, on 3 August, 1470, thus constituting himself the first native printer in Italy as against the priest Clement of Padua, who completed a book at Venice soon after 18 May, 1471 . . . Statements that he was physician to the Pope appear to be unfounded, but the colophon of the Valla of 1471 shews that he was then 'scutifer' to Paul II, while with Sixtus IV... he was... a favourite. In the dedication to the 1472 Cavalca he gives a list ... of his earlier books, and these include a Lactantius and Horatii Opuscula, of which no copies can now be traced." He discontinued printing for a while after May 1476, but issued a few books 1481–4 (B. M. Inc., iv, pp. xi, 28). [W. O.]

SANCIUS [SANCHEZ de Arevalo (RODERICUS).

7486. Speculum vitae humanae.
Johannes Philippus de Lignamine [1st press]. Rome.
31 July, 1473.

Sm. folio; sigs. [a^{12} b–g^{10} hi^{8}; k–p^{10} q^{12}; $*^{4}$]; 164 leaves (the first probably blank); 31 lines; roman characters, with capitals of 2 sizes; {Roma, press iii, type 1^{B}}; capital-spaces.

2ª; Ad Sanctissimū & .B. Patrē & .D.D. Paulum ii. P.M. || liber incipit dictus Speculum uitę humanę... (l.6) editus a Rodorico Episcopo zamorensi postea Ca-||lagaritano Hispano. E.S. in castro suo sancti angeli || Castellano et
ɔ utilis
studia
ıapters
.xxxii.
ːdicina.
ıdibus.
riculis.
ved by
Max.
ɔressus
is uiri
ːiusdē.
ultima
:orium
breuis
ım in
164^{b};

Rodericus Zamorensis

Speculum Vitae Humanae.

Rome. 1473

P. 177. Chapter on the Art of Medicine and its abuses.

Ch. 32 of 1st bk.

ıs, the
)n the
ıc., iv,
R in

Large S on leaf 2ª illumin[...] gold and colours; illuminated coat of arms (w[...] horns) of IH at foot of 2ª; other capitals, [...]aph-marks &c. inserted in red and blue; [...]omplete) MS. pagination; page-nos. adde[...]n the table of chapters.

An ed. one day earlier [...]ıs printed at Beromünster by Helias [...]n-C. *13942, Proctor 7801, and B.M. Inc. [...] On account of the chapter on medicine, [...]editions (1468 and 1477?) are described in [...]c. Med., 2 and 121). Cf. Copinger's desc[...]a copy of this edition?) in his Supplement [...] p. 411.

Inserted: notes on the [...] this work, including a letter from Mr. A. [...]rd ("Don't hate me. I'll try to find you an[...]ter-physician"), and the following:

"Joannes Philippus de L[...]e, a Messenian of good family, completed his [...]ook, a Quintilian, on 3 August, 1470, thus co[...]g himself the first native printer in Italy as [...]the priest Clement of Padua, who completed [...]t Venice soon after 18 May, 1471 . . . Stateme[...] he was physician to the Pope appear to be u[...]d, but the colophon of the Valla of 1471 shews [...]was then 'scutifer' to Paul II, while with Sixtu[...]e was . . . a favourite. In the dedication to the [...]lca he gives a list . . . of his earlier books, a[...]nclude a Lactantius and Horatii Opuscula, of [...] copies can now be traced." He discontinu[...]g for a while after May 1476, but issued a [...] 1481–4 (B. M. Inc., iv, pp. xi, 28). [W. O.]

¶ Ad Sanctissimū &c. B. Patrē &c. D. D. Paulum ii. P. M. liber incipit dictus Speculum uitę humanę quia in eo cuncti mortales in quouis fuerint statu uel officio spirituali aut temporali speculabunt̄ cuiuslibet artis & uite ꝓspera & aduersa ac recta uiuendi documēta editus a Rodorico Episcopo zamorensi postea Calagaritano Hispano. E. S. in castro suo sancti angeli Castellano et Referendario. Prologus.

SAnctissimo ac clemētissimo in Christo patri domino; domino Paulo secundo sacrosancte Romanę & uniuersalis ecclesię sūmo pastori & pontifici maxīo. Eiusdē. S. obsequētissimus seruulus: et familiaris Rodoricus Epūs zamorēsis hispanus: ac castri sui sācti Angeli de urbe fidelissīus castellanus & referendarius: seipsum cū utriusq; boīs humillima inclinatiōe. Cogitanti mihi hanc munitissimam romanę tuę urbis: īmo totius orbis amplissimā sancti Angeli arcem tuę. S. iussu: tua autoritate et dignatione custodiēti: ubi aliquid ocii superest: quid dignū tuę. S. in his tui felicissimi pontificatus beatis initiis offerre ualerē. Video nil omīno mihi cęterisq; mortalibus superesse: qd aut ad laudē aut ad cōmonitionem pertinere possit. Tecum. n. habes ea omnia uirtutum ornamēta: qbus omnis laus recte compat̄. Tecū deniq; tanta insidet sapiētia: qn potius a natura innata ingenii uis: tantaq; prudentia: rerumq; omniū experientia: ut nullis egeas exterioribus adiumētis. Verū ego glorię et noīs tuę. S. auidissimus existīaui



paululū aliquid utinam dignū tuę. S. offerre. In quo dum ingēs occupationum sarcina paulisper tuam. S. respirare ꝑmiserit: habeas in hoc opusculo tuę. S. dicato: aliquas ꝑuitatis ītellectus mei ineptias: ut in eis recreationis gratia: non tā delecteris: q̄ tui acutissimi ingenii calamo atq̄ cēsura emēdes & corrigas. Dignū nanq̄ existimaui: ut cuius corpusculi mei mēbra tuis obtines obsequiis ꝑpetuo deuīcta: eius etiā si quę sūt animi uires possideas. Et dū exterioris hominis ꝑtes sese ad tua deuouēt obsequia: debilis quoq̄ & rudis īterior intellectus ad tuę. S. gloriā nō dormitet: quo fiet: ut eidē tuę. B. seruiat uterq̄ meus īmo tuus hō. Venit igit̄ sepe ī mentē. B. pater & pōtifex maxime: q̄uaria: q̄q̄ diuersa sūt cunctoꝝ hominū studia: uarie artes: uaria: offitia: uaria deniq̄ uiuēdi genera: adeo ut anxius dubiusq̄ sit plerūq̄ hominibus uitę suę modus: dubia ī hoc seculo uiuēdi sors: nec satis eligere possīt quod tandem uite studium quam uiuendi formulam securius assequantur. Cum enim humanus animus non modo bonum simpliciter: sed teste Aristotele: summum bonum naturali conamine appetere uideat̄ nihil certe deesse uidetur: nisi recte eligēdi ratio. In ea igit̄ nōnunq̄m error contingit illa potissimū ratiōe quia cū iuxta philosophi sententiam: electio nō nisi de precognitis existat: pro eo q̄ nemo que ignorat eligit: ut ille in recte eligendo deficiat necesse est: qui diuersorum statuum uiuendiq̄ generum dolcia & amara: commoda & incommoda nō satis agnoscit. Vt igitur noscamus quales a nobis artes: qualia studia qualiaue conuersandi aut uiuendi genera; dum in hoc fallaci seculo uagamur: & quo ordīe diligēda sectādaq̄

ſint:decreui pro modolo ingenii:quid in ea re ſentio tuę. S.dedicare: tuoq; nomini conſecrare:nec ab re qdem: cũ enim ad te unũ omnis uitę modus:omnis mortaliũ ſtatus:et humana conuerſatio:atq; cõditio referatur:tuq; cunctorum mortalium ſis norma mo/deratio & ſpeculum : tu deniq; cunctorum uiuendi generum nõ ſolum diſtributor:ſed emendat̃ exiſtas. Recte tibi uni huiuſmodi opuſculũ dirigẽdum atq; dicandum fuit: Eritq; eius libri titulus ſpeculũ uitę humanę. Nam ueluti ĩ materiali ſpeculo unuſquiſq; non modo ſua : ſed & aliorum intuetur aut pulcra : aut deformia:& quid commendandũ:quidue emen/dandum ſit. Sic in hoc opuſculo tanq̃ ĩ limpidiſſimo ſpeculo liquido conſpiciet dulcia & amara :recta aut deformia cuiuſuis ſtatus:& artis totius humanę uitę quo fiet ut apertiſſime agnoſcat : quid in ſeipſo: ac uita & ſorte ſua: & demum cęterorũ mortalium lau/dandũ: ſequendũ: ſiue reprehẽdendũ & corrigendũ ſit: Quemadmodum igitur teſte Gelaſio Papa: duo ſunt uite genera quibus orbis principaliter regitur: et omnium mortalium conuerſatio pendet. Aliud uidelicet eoꝝ qui temporaliter: aliud illoꝝ qui ſpiri/tualiter uiunt:ita duos ſub breui cõpẽdio tractatus actingam. In primo quidem de cunctis tẽporalibus ſtatibus ſiue ſecularibus artibus:& uiuendi formulis breui agemus, incipiẽtes a ſummo tẽporali culmine: uidelicet Ceſarum: Regum & pricipum: uſq; ad bu/bulcos: & in fine uitę hoĩes. Et in ea parte diuerſos hoĩm uiuendi modos in temporali ſtatu degentium uariaq; artium:& occupationum ſecularium genera: qbus homines ſeſe ut plurimũ conferre aut ĩplicari

ſolent: breui pſtringam. Et quid ī eis animę pfectus aut temporalis bonoris: uel commodi aut incōmodi laboris uel piculi lateat: ſuccinctius atq͂ exquiſitius q̃potero explicabo. Tandem de cunctis fere malis: ſuppliciis: penis: mortalibus: ac damnis corporalibus necnō de cęteris ītrinſecis et inuiſibilibus erumnis ac mentis afflictionibus: quę ab origine mundi hoīes tam boni et innocentes: q̃ mali et peccatores magis excellētes: et nominati in omni ſtatu exiſtentes per/ peſſi ſunt: et in dies mortales omnes patiuntur et de cauſis eoꝝ ad utramq͂ partē breuiſſime ſubitiam. In ſcđo libro de ſpiritualis uitę ſtatu: et uiuēdi genere ſermo erit. qui cum binarius ſit: quoꝝ alter eccleſi/ aſticus: alter regularis ſiue monaſticus exiſtat: de utriuſq͂ principiis: natura & origine: autoritate: in/ ſtitutione et differentia: necnon neceſſitate et utili/ tate: excellentia et p̄rogatiuis: ſed et de eoꝝ aculeis laboribus et periculis: agendum erit. Incipiendo a ſummo pontifice qui omnium ſtatuū fertex eſt: atq͂ totius uitę humanę exēplare ſpeculū exiſtit. Deinde cęteros omnes eccleſię ſtatus et ordines: pticularius diſcutiam. Vt tandem diſcat humanus animus: et ſi ubiq͂ ſit labor et dolor: ubiq͂ ad uirtutes et uicia uia ſit: cui potius uacare et ſe accommodare debeat: ut tādem dulcorē ſimul et amaritudinem cuiuſq͂ ſtatus conſiderans: illam uiuendi formulam eligat: quę et fragilitati naturęq͂ ſuę potius cōueniat mīuſq͂ piculi ſed pluris habeat ad bene beateq͂ uiuendū: in qbus quicqd a me differendū erit tuę. S. quę fidei mgr̄a eſt: correctioni et emēdationi remitto q̃m altiſſimus diutine et feliciter protegat et conſeruet.

¶ Prefatio utilis ĩ qua autoris huius libri uita: eiusq́ studia recoluntur. et tãdem admonet ad studia legis diuine potius q̃ humãe. et de effectu legũ humanarum. et de ordine ꝓcedendi in hoc libro.

VErum. B. pater ut aptior doltiorq́ sit: circa premissa dicendi ordo: expertã a me in ea re luctã atq́ in meipso exercitatã dissensionẽ interserã teneboq́ typum dialogo similem: dũ honestũ quedã atq́ modestũ altercationis modum inter piam matrẽ ac nonnullos contribules: & amore mihi coniunctos dudum habitam: circa uitam eligendam meã breui perstrinxero. Quo fiet ut dum rem gestam fideliter enarro: policitum persoluam ordinem. Attingo iam breuem: sed iocundam palestram. Patre itaq́ uita functo infantulum me pia mater ad litterarũ studia destinauit: ubi post prima illa litterarum rudimenta dyaletice & philosophie laudatis studiis: nõ quidem ut debui: sed ut ualui parũper operam dedi. Rursus post aliqua temporis interstitia: ĩ eis cõsumata uarie diuerseq́ inter piam matrem & contribules ac consanguineos opiniones fuere. Mater siqdem ut erat totius sãctimoniõe & honestatis sectatrix: ac eximie deuotionis & uirtutis cupida optabat q̃maxime: ad spirituales me scientias cõferre deberẽ. Illi econtra Quis enim inquiunt patris nomen aut tenebit aut suscitabit? Nam cũ pater inter illius castri conciues ꝑcipuus & populi quoddam caput fuerit: elaborãdũ est ut filius patrem imitetˀ. Deinde: quis generis atq́ familię honorem tenebit? Quis rursus matri uidue: fratrum sororumq́ pupillorum necessitatibus cõpatietˀ

Quis deniq; totius familię & domus onera ſupporta-
bit? Quare ſuadebāt illi: ut ad ſeculares me ſciētias
conferrem: quę ſuis ſectatoribus honores cōparant:
ſummas amplaſq; afferunt diuitias. Clamabat tamen
pia mater cū Hieronimo ad Demetriadem uirginem
dicēs. inſtruendā ĩ teneris annis debere eſſe animam
diuinis eloquiis: ut coruſcante uerbo dei: diaboli
aſtutie repellantur: ut adoleſcēs reſiſtere ſciat: quē
hoſtē ꝓ reſiduo uitę habiturus eſt. Addebat rurſus
meſto animo in diuina lege paucos admodum ſed in
ꝓfanis ſtudiis humaniſq; legibus plurimos laboraſſe
Secularibus deniq; artibus: quas recte ſeculi lucra-
tiuas uocāt gynnaſia plena eſſe: q̃re dolebat aprime
q; omnes fere legem dei aſpernerentur: in qua cum
Rege et propheta iubemur. meditari die ac nocte.
Quippe ueluti ceci atq; ignaui: ita paſſim derelinque-
rent fontem aquę uiue: & foderent in ciſternis diſſi-
patis ſecularibus uidelicet diſciplinis: q̃ nec dulces:
nec uiuas aquas continere poſſunt. Rurſus illi: ut
iuridicas ſapiētias ſectari deberem: ſummopere ſua-
debant canonicam uidelicet & ciuilem: qm̄ habitus
ille iuridicus eius generis erat. Qui uotis pie matris
faciebat ſatis: utpote q̃ ſi ad ſenſum legiſlatoris leges
ipſe feruntur: normam bene recteq; uiuendi tribuūt
Docentq; quo uirtutis & rationis tramite: quo diſci-
pline uigore: eccleſia atq; mundus ipſe regatur. Sed
& prebent documēta atq; ueras explicationes illius
iuris naturalis nō ſcripti: quod cum Apoſtolo inſitū
eſt in cordibus nr̄is: & tanquam lumen uultus diuini
ſignatum eſt ſuper nos: alterum uidelicet nō ledere
& ius ſuū unicuiq; tribuere. Cui ſiqdem iuri naturali

non distinctũ: quinĩmo idem uidetur esse ius diuinũ cunctos mortales commonens: ut quecũq; uolumus ut faciãt nobis homines: ea eisdem & nos faciamus. Tandẽ uicta est mater pia: at si uinci pietas nõ potuit propinquorum suasionibus timida satis acquieuit. Decretum est ergo: ut eis ipsis studiis uacarem. Commonebat tamẽ maternus amor: ut ĩter humani iuris regulas diuini nequaq̃ essem immemor. Et licet ut dicebat pulcrũ admodũ sit: de iustitia humana agere necessarium tñ sibi uidebatur: diuinam nõ obliuisci. Addebat deniq; q cum contra ius iniuria fiat: tunc me rectum uerũq; iuristam crederet: si nullam deo iniuriã inferrẽ. Quippe tũc optimus legista euaderẽ atq; pręclarus: si sua immortali deo iura: suasq; leges immaculato calle seruassem. Tandem pro quodã ut ita dicebat iocali semper memorabili illud ꝓpheticũ mihi sũmopere relinquebat: meditandũ die ac nocte quia beati immaculati in uia: & qui ambulant in lege domini. Subitiebat tñ postremo: ut ab illis penitus studiis animum abstraherem: quę non ueritate: sed fabulosis ficmẽtis homines & presertim iuuenes oblectant. ut recte cũ eodem propheta dicere possem: narrauerunt mihi iniqui fabulationes: sed non ut lex tua. Accepta igitur materna benedictione: aptatisq; ad studia necessariis rebus: salamantine me contuli uniuersitati. ubi ꝑ decẽ annos eisdem iuridicis legislationibus uacaui. Memor tamen sapientis precepti ne dimittas legem matris tuę. Nõnunq̃ inter sedula iuris exercitia: ueluti cuiusdam solatii gratia: sacraꝝ litterarum lectioni me raptim conferebam. Sed et philosophie ꝑsertim moralis dulcedinẽ tãto ardẽtius

pgustabā: quāto ultra ea oblectamēta quę doctrina ipsa ad morum informationē adducit: plenius tamen atq; uberius cunctoꝝ iuriū legumq; humanaꝝ uerū intellectum elicere uidentur. Adde quia ut semper mihi uisum est: idq; & Cicero in libro de legibus ait. Postergatis moralis philosophie doctrinis atq; prin/cipiis: neminē cōtingit in iure ipso eruditū pclarūq; euadere. Tandem uero expletis studiorum cursibus assuetis doctoratus insigniis extiti: utinam digne to gatus. Sed illico grandis admodum in matrem piam & consanguineos ac attinentes concertatio suborta est: sed longe maior inter utrunq; meum hominem confflictus inualuit. Instabat enim tempus: petebat ętas: ipsa quoq; ratio: & affiniū expectatio poscebat: a it tandem aliquem futurę uitę modum eligerē. Et quia teste Gelasio ut pręmisimus: duo sunt uiuendi genera: quibus hic totus orbis regitur & sustētatur. Alterū eoꝝ qui se spiritualiter ī sortem dei dedicāt. Alterum eoꝝ qui se secularibus prębēt negotiis: alii ecclesiastici: alii uero laici. Ea de re illi ut secularem uitę formulam captarem: quia ea progenitores ipsi honestissime seruarunt. Mater uero ueluti quę nedū corpusculum meum intra eius uiscera duxerat: edu cauerat: atq; ad eum usq; statum pduxerat: & ob eam rē plus diligebat: suadebat nō statim a me eligendā fore uitę formulam: sed hortabatur ut prius matrem ipam ex acie una: cęteros uero cōsanguineos & aīcos ex altera audirem: altercantes super cunctas uitę humanę artes & uiuendi modos: incipientes a statu tempali qui primo mortalibus occurrit: ut illius falsis ꝓsperitatibus & ueris calamitatibus plene cōspectis

tandem ad ſpiritualem ſtatū qui optimi finis ratione babere uidetur: me ut optabat transferrem. Acqui/euerunt affines diſcuſſioni. acquieui & ego. Illi ergo ut animo tenero dultiorem ſtatus & uitę temporalis facilius imprimerent: decreuerunt a ſummo terreni ſtatus culmine: imperiali uidelicet & regali incboare ut ex illius ſublimitate & felicitate: q̄ multos in dies facit felices: ad aliquem tēporalem uiuendi modum allicerent. Tandem uero cęteros alios terrenos ui/uendi modos tangere et diſcutere mēti erat: uſq; ad īfimos bubulcos: necnō ad ruſticanos bomines. His igitur pro q̄dam prefatione introductis: accedēdum eſt ad rem ipam. In duos igit̄ libellos ut premiſimus bic liber diuiditur: in quibus diſcutiuntur & exami/nantur materie infraſcripte: ut in tabula ſequenti apertius declaratur.

De materiis pertractandis in primo libro.
Et de tabula capitulorum eius. fol: j.

PRimus liber agit de cunctis ſtatibus & ex/ercitiis ſiue uiuendi modis temporalibus: incipientes a Cęſarea poteſtate & regali dig nitate: quę culmē babet omnium tēporaliū ſtatuum uſq; ad bubulcos: ac infimas artes exercētes. In quo diſcutiuntur & examinantur cōmoda & incommoda dultia & amara: fauores & labores: ſolatia et miſerie: facilitates et difficultates: proſpera et aduerſa: quie/tudines et pericula uniuſcuiuſq; ſtatus: et uitę buius temporalis ſeu formę uiuendi in boc ſęculo.

SEcūdus liber de ſtatu uitę ſpiritualis: qui in duos ſubdiuidit̄ ſtatus ſeu uiuendi modos: uidelicet in ſtatum eccleſiaſtici ordinis. hoc eſt Papam: cardinales: archiepiſcopos: clericos & eccleſię miniſtros. Item ī ſtatum monaſticū ſiue religioſorum: in quo ſunt capitula ſequentia.

j

Incipit capitulū primū primi libri: uidelicet de primo & sublimiori statu tēporali: q est status & gradus īperialis & regalis: ac aliorū principū secularium. & de supmo huius status et dignitatis culmine et excellētia: ac de illius gloria et felicitate: necnō de eis prerogatiuis: cōmoditatibus: laudibus & pconiis super alias temporales dignitates.

SVper cunctas humanas temporalesq3 dignitates et sublimitatis eminentias: imperialis & regalis status culmen et excellentiā obtinēt. Huius itaq3 fastigii splendor: eius laus tanta est: ut satis exprimi non possit. Sed ut paucis agamus: sicut nomen eius ita et laus eius. Impatoris qdem nomen ab imperādo dictū est. Regis deniq3 a regendo: aut grece basis a sustinendo. Quid enī gloriosius: Quid felicius: q̄m unū ītueri mortalem hoīem ceteris hominibus imperantem: cunctos regentem: & ad libitū ferentē: Isti sunt q teste Iob portāt orbem. Huius certe eminētissimi status honor: laus: gloria & excellentia ex eo etiam maxime patet: q̄m teste scriptura: illis tanq̄ sublimioribus potestatibus: oīs aīa subdita est. Quare et iuxta xpi pceptū Cesaribus atq3 Regibus a cunctis fidelibus honor exhibēdus est: subsidia prestanda; & quibus uectigal uectigal: & qbus tributum tributū. Illis deniq3 tanq̄ precellentibus & a deo missis teste Apostolo parendū est. quia nō sine causa supereminentem terrentēq3 gladiū portant ad cohertionem maloꝝ: laudem uero bonoꝝ. Illoꝝ qdē sunt quas īcolimus urbes: illoꝝ castra atq3 possessiōes

11

z

& cũcta terrena dicēte Augustino: quo iure defendis uillas: nisi Impatorũ Regũq; iussu? Quis igit̃ nõ felicē: nõ cũctis prelatũ hũc excellentē statũ dixerit? Qui omnibus subuenit: omnibus ꝓdest: & omnium saluti & cõmoditati ꝓuidet. In qua re Reges ipsos deo assimulari: approximariq; plurimum cernimus. Quia solus ipse uite necisq; hominũ dñs est. salutem mortalibus cõfert: uel dãdo si eguerint: uel parcẽdo si deliquerint: uel indulgendo si supplicauerint. Qui nõ sibi sed reipub. nati sunt. dũ discordias pacificãt: oppressos a potẽtibus eripiũt: ꝓuītias pace gaudere faciunt: uiolentias cohibent: iustitiam seruant: malos dissipant: & quicqd agendum est: siue ad bñ beateq; uiuendũ: siue ad res ipsas politicas feliciter gubernandũ: finemq; debitum dirigendũ: legibus: pceptis ac iustis lationibus disponũt rex enim similitudo siue imago quedam diuinitatis est in terris: dum idipsum agit in limitatu circumscriptoq; regno: quod deus in uniuerso. Hinc reges in exodo dii uocantur. In his est prouinciarum quas regunt summa potestas. Taceo de Impatore cuius autoritas nullis est circũscripta limitibus: q prīceps ē maximus atq; optimus: qui celeste habet arbitrium & iura: preceptaq; ab eo tradita diuinitus emanari credũtur. cui est pro lege uoluntas: pro libito sanctio: pro arbitrio ratio. Est deniq; rex pater patrie: amans quos regit: protegens quos gubernat. Rursus huius sublimissimi status excellẽtia: ex illius necessitate ac utilitate facile agnoscit̃. Nam ueluti cunctis hominibus naturale est in societate uiuere: sic aliquem esse oportet per quē multitudo regatur. Nam iuxta philosophũ: multis

3

existentibus hominibus : et unusquisq; id quod sibi congruū est: prouidente multitudo ipsa facile in diuersa dispergitur : si modo aliquis non sit qui curam multitudinis obtineat. Nec illud sapiens Salomon ignorabat inquiens: ubi nō est gubernator dissipabitur populus. Deniq; illa hominibus a natura innata societas rumperetur : si non foret aliquis presidens: cuius ope prauorum audatia arceretur. QVia teste Augustino A diuina dispositiōe regna sunt condita: reges instituti: ut malorum peruersitas castigetur: & bonorum uita et innocentia cōseruetur. Et alibi. regale fastigium locus est superior: sine quo populus regi nō potest. Imperatoria ergo uox & regalis auctoritas iniquos fugat: Insolentes castigat: obtrectatores despicit: bonos pmiat atq; fouet: & cūctis influit uitę & bonoris alimenta. Est enim Rex in regno ueluti in naturali corpore caput. Constat qdem caput ipsum mēbris uigorē influere. Quia teste nostro Seneca: qd ualet corporis robur? Quid ualiditas lacertorum? Quid uelocitas pedum : nisi capitis uelut principis sui impialis quedam amminiculet potestas: a quo uel distituūtur uniuersa: aut omnia fultiuntur? Sine capite inquit iacet trūcus ignobilis: sine bonore: sine nomine: sed nec in bumanis tantū eius summa consistit felicitas. Nam pręter eam exteriorem quā prędiximus super cunctos mortales excellētiam: si bene rex optimeq; regit īmortali deo tanto propinquior: tantoq; acceptior est: quāto liberior. Sed et castigatior fuit: in eo peccandi licentia : qui potuit transgredi et non est transgressus: in quo peccare noluit uoluntas: etiam si immineret peccādi impunitas. Grandis certe gloria

grāde pręmium. Nam quotquot superat potestate terrena: supat & felicitate eterna. Scriptū est enim quia domus Dauid erat sicut domus dei. ueluti enim fideliter regendo dei officium gessit in populo: sic ad pręmiū ꝓpinquus ei berebat in cęlum. Quippe apud antiquos boni rectiq́ꝫ principes: in deos trāsformari putabantur. Et ut grandi negotio breuē finem imponamus. Quanta sit buius sublimis status felicitas: nō minus ex bis q̄ tetigimus q̃ ex eo cognoscemus: quoniā si nulla ut aiunt: maior est felicitas: q̃ multos facere posse felices. Id certe felicitatis genus: nulli magis Regibus cōuenit. Quāobrē ut ego arbitror illa sapiens regina Saba: nō modo Salomonē regem felicissimum dixit: sed & eos qui ei seruiebant ac ministrabant. seruosq́ꝫ seruoꝝ suoꝝ perbeatos asseruit. Quę res agit. ut omnis bumanus animus si suiipsius īmemor: si cōtemptor: si deniq́ꝫ sui paruipensor fieri non uelit: ad eandem ipsam sublimitatis dignitatem decurrat. Atq́ꝫ si natura suffert: si prudentia sufficit si fortuna irridet: si potentia iuuat: ad illum omnium felicissimum statū totis respiret conatibus. Quodq́ꝫ si minus tam excelse cedri culmen ascendere nequit ramusculis saltem illius insidiat. qm̄ aut uberrimo felicitatis fructu: aut saltem protectionis illius umbra suauissima non frustrabit. Cęterū augeret excellētiā regalis & impialis principatus: agere de eius origine et differentia et quis illorum sit antiquior & iustior principatus. de quibus latius diximus ī libro quem nuper edidimus de monarchia et origine & differētia principatus. Et iterum in libro defensorii status ecclesiastici quarto tractatu.

¶Capitulū secundū de infelicitate status imꝑialis & regalis: & plurimis curis: oneribus et miseriis: calamitatibus atq₃ incōmodis illius. & quę reges & principes comitantur: & tādem de innumeris periculis principantium.

Vera semper illa sapientis sententia fuit. quia maiore studio miseriarum causas: & dolorum alimenta q̄ uitam cōquirimus. Atq₃ auidius ea inuestigamus & pręelegimus: q̄bus more pile huc atq₃ illuc iactamur: q̄ ea quę plenissimā securitatem & ueram felicitatē tribuūt. qđ certe nulli animātiū pręter homini accidit. Illa enim non iuditio rationis: sed nature instinctu utilia eligūt. Nos uero ingenio & animi acumine uigentes: blanda quadā atq₃ fallaci aura ridente falso iudicamus. putantes id esse beatū: id perpetuum: quod facile ruit. Nec mouemur quia assiduo cōspicimus quosdā: quos sicut leuis fortune risus attollit: sic leuis illico fletus deicit ut recte de eis dicere possimus cū propheta. deiecisti eos dum eleuabuntur. Nec nos uincit qđ cernamus neminē tam securum tanq₃ mane quietū: ut non ante crepusculum a merore: a casu: a lapsu superetur. Cuius certe rei culpa in nobis est. qui facile ab his quę cupimus: trahimur & superamur. Qui enim animos ad hos uanos seculi faustus accōmodat: ut pro fructu folia: pro grano paleas: pro uera felicitate umbram capeat necesse est. Audita certe atq₃ cū tota mētis attentione auscultata est: summa Regum ac Cęsarū felicitas: illorumq₃ dignitas: maiestas: celsitudo atq₃ utilitas: ad cęlos usq₃ ꝑducta. Sed nisi fallor fallitur

qui illa falsa non iudicat: qui aperto oculo uera esse non conspicit. Dicam ergo nō pari eloquētia: sed ut puto ueriore sentētia regalis huius status calamitates miserias atq; pícula. In primis itaq; fateor clarissimū Cęsaris siue regis nomen fore: sed durissimū officiū. clara nomina res obscure: sed et difficillimū omnium misteriū magis certe seruare difficile: q̃ nomine delectabile. Quid enim utilitatis affert nudū dignitatis nomen: ubi res ipsa deest? Quid enim Cęsar? Quid Rex aliud suscipit nisi fulgidas cōpedes. clarā miseriam? Quę si hoībus nota esset: nō hoīes tantopere de uno solio litigarēt. Quinimmo mirandū est. q̄ nō plura sint regna q̃ reges. Suscipit certe rex collapsa erigere. spersa colligere. recuperare pdita. deformia reformare. Sed & si illa quod rarū est exprobauerit: reliquā laudē illius successor metet. Putas ne reges his tēporibus ad id prouehi: qd̄ nomen ratioq; regis expostulet: ut sit reipub. auctor: ecclesie cultor: refugium pauperū: tutor pupillorum: defensor uiduarū: oculi cecorū: lingua mutorum: baculus senum: ultor scelerum: metus malorum: malleus tirannorū: pater regum: moderator legū: & erarii publici dispensator Falleris certe. Mutatus est enī illoꝝ color optimus atq; pro illis operibus: alia sibi inequalia uendicant quę ilico audies. Alienant quippe reges aut dissipant imperii & regni bona: cuius sunt administratores nō domini. Ecclesiam quam tuendā susceperunt: eiusq; ministros ꝑsequunt. a q̄bus tributa: penas & banna exigunt. Cum tñ eoꝝ orationibus longe plus regnū augeāt q̃ illoꝝ armis. Populū demum affligūt taliis: & ex actionibus corpora iniuriantur. quos propheta

7

signat inquiens: quare acteritis populum meum: et facies pauperum cōmolitis: Hi ut alibi scribit quod grassum est comedunt: quod fractū est non alligant: quod infirmum est non cōsolidant: qđ abiectum est nō reducunt: qđ periit non querunt. Eos itaque alius propheta non reges: sed infideles principes & sotios furum appellat. Taceo quod aliena dominia occupant: uicinos habere nullos uellent; limites confundunt: iustitiam non faciunt: quę dei sunt negligunt. Quid igitur felicitatis est solo nomine rex censeri: & quę regi digna sunt respuere? Aut quid honoris est tutores reipublice appellari: & illius euersores effici? Cogor illud Adriani Hispana familia nati uerbum optimo principe dignum: ad memoriam reuocare: qđ illum sępius in senatu dixisse fertur. Dicebat enim ita se rempublicā gesturum: ut sciret populi rem esse: non propriam. Rursus reges non tam ad gloriā & honoris fastigium: quam ad curam: solicitudinem: ac indicibiles miserias: & pericula assumuntur: adeo. ut uix aliquis regnare optaret si recte attenderet: quam grauis Regis sarcina sit: grauior finis. Assumūtur quidem principes non ad quietem: non ad securitatem: quinimmo ad seruitutem & quādam carceris speciem. Quę enim maior est captiuitas: quam iugiter circumcingi populi multitudine: & quasi circūligari. Nam ut noster inquit Seneca: possū in quilibet parte urbis solus sine timore incedere: quāuis nullus sequatur comes: nullus ad latus gladius: Rex uero armatus: & armatis munitus in publicū prodeat necesse est. QVem multitudo gladiorum obsidet: & quocūque descendat: magnus illum apparatus sequatur. assidue enim oīm quos regit: timore

cõstringitur. Vnde Seneca. regnãtibus multo peius periculum est: q̃ his qui iudicantur. Ii enĩ singulos timent: illi uniuersos. Itaq; illud Labentii equitis romani uerũ est: quia necesse est ut multos timeat: quẽ multi timent. Cuius illa ut putamus ratio erit: quia quem quis metuit perire cupit. Et iuxta Enniũ: quẽ metuũt oderũt: & quẽ quis oderit: perisse expetit. Huius certe regalis fastigii onera: curasq; grauissimas atq; prompta pericula: nõnulli sensati principes poptime cognouere: illaq; experti sunt. Nã Augustus & Diocletianus alter de dimittẽdo ĩperio cogitabat alter iam dimisit: nec reuocatus assẽsum dedit. Deinde Marcus Aurelius & pertinax: quorum alter ad imperiũ euocatus: tristior effectus: multa de miseriis imperii amicis diseruit: alter semp̱ impium exhorruit Adde qđ regnũ nõ semp̱ iuste principes acquirũt: sed plerũq; ferro: quare ferro etiã seruatur: ac ferro plerũq; amittitur. O quot legimus: quot audiuimus quot uidimus in eculeo fortune motos. quot magno impetu rotatos: alios ex altiore fastigio ꝓlapsos quot Cęsares. quot Reges: aut hostiũ aut suorũ manibus a summo solio pulsos: uitam simul & regna amisisse. quot reges a regno in captiuitatẽ a sceptro in carceres transiere: alius exules: plurimos in acie cesos: et domi capite truncatos: & alios quod durissimũ est: laqueo se suspensos. Et ut paucis agamus. ubicunq; reges sunt p̱icula eos comitantur: et semp̱ in medio existunt hostiũ. non solum cũ in bello: sed cũ in urbe se recipiũt. Rursum inter cęteros homines amicitia q̃maxime necessaria: atq; utilis & delectabilis est: sed hanc reges minime habent. Nam cũ inter parentes

et liberos ac fratres adinuicem: uiroſq; & uxores fir/
miſſime omniū atq; artiſſime ſint amicitie: apud reges
uero et ſępe uidemus: filius a patre: & pater a filio: &
cōiunx a cōiuge: et frater a fratre capitur atq; necat̃.
ut quos ipſa na tura ad amandum compellit: regnādi
auiditas cogit. Ita odio eſſe: ut plerūq; de ſua nece
cogitent. Demū plurima facit rex: que nedū amorē
ſuoꝝ īpediūt: ſed eos reddūt ſibi inimicos. Exigēde
ſunt enim pecunie a ſubditis ad neceſſarios ſumptus
puniēdi ſunt facinoroſi. ꝓhibende iniurie. cōfiſcāda
bona multoꝝ. cogēdi ſūt bella agere. domus agroſq;
deſerere. Quę una res ſubditis moleſtiſſima ē: & oēm
amorem repellit. Deniq; cui fides deeſt: magno bono
eum carere nullus heſitat. Quę enim familiaritas: qui
uſus: qui congreſſus iocundus eſſe poteſt abſq; fide?
Quis enim familiarem? Quis ſeruū aſpicere poteſt:
ſi ille infidelis exiſtat? Reges uero de nullo aut raro
fidem habent: quod ex eo licet cognoſcere ꝙ non
facile cibis ad ſe delatis credunt: niſi a ſeruitoribus
prępguſtant̃: ne quid male edāt formidantes. Cęterū
regibus nunq̃ fit ſatis optādo: & minus conſequēdo
Cęteri enim homines aut edes cupiunt: aut agros:
reges uero urbes: prouincias: regiones: arces: quas
adipiſci difficilius ꝑiculoſiuſq; eſt: q̃ eas res quę ab
aliis cupiuntur. Et qđ omniū infeliciſſimū eſt: reges
ipſi tam bonos q̃ malos: tam ſapientes q̃ inſipientes
formidant. Fortes quoq; timent: ne aliquid audeāt
gratia libertatis. Prudentes: ne quid aduerſus eos
machinent̃. Iuſtos: ne dedignentur ab eis gubernari
Potentes & diuites uerent̃: ne ſubditoꝝ potētia et
diuitię eis nociua reddant̃. De qbus Iob pulcre ait:

ſonitus terroris ſemp̄ ĩ auribus eius. Adde qđ reges nunq̄ naturaliũ rerum abundantiã exoptãt. Vbertatẽ agrorum odiũt: ne fertilitate rerum ſubditi difficilius iugum ſeruiendi patiantur. Demum nullum regibus gaudiũ cum ſecuritate eſt. timẽt celebritates hoĩm: timent feſta: timẽt ſolitudines non cuſtoditas: timẽt ipſos cuſtodes: nec ĩermeſ illos habere uolũt: nec de armatis plurimũ cõfidunt. quo fit ut qđ ipſi uelint: ignorent. Nonne iſta infelicitatis ſigna ſunt? Quod ſi forte magnum quis putet in regibus: & propteria beatos eos: q̄a facile multis ꝓdeſſe & inimicis obeſſe poſſunt: nimiũ in ea re fallitur. Qua enim ratiõe rex bñfacere amicis poteſt: cum aperte ſciat: ꝙ quanto plura quis ab eo ceperit: tanto citius cupit effugere nulluſq̄ ſit qui earum rerum quas ſibi principes largiunt̃ ſuas eſſe putat: q̄ ſi eo loco ſint: aut ipſi tã potentes fuerint: ut etiã ſi rex cupiat: nullo mõ poſſit auferre. inimicis uero nec obeſſe nec ꝓdeſſe audent. Accidit enĩ illis ueluti hñtibus externuos equos ſed feroces q̄bus nec illis uti poſſunt ꝓpter timorẽ: nec alienãt ꝓpter uirtutẽ. Sed & inter alias huius regalis ſtatus ĩfelicitates illa nõ parua ẽ: qm̃ & ſi reges nõ ignorãt ſtatum eorum multis miſeriis: calamitatibus & ꝑiculis plenũ: tñ nec ſe ab eo ꝓuide eximi: nec tute liberari ſciunt: nec ſponte cedere poſſunt: qui ſemel regnũ aſſecuti ſunt. In qua re cunctorum principum illa oĩm miſerrima cõditio eſt: ut miſeriam ipſam relinquere non ualeãt. Quo enim pacto principes tot pecunias reſtituere: quot ipĩ diripuerunt. aut tot uincula pati quot ipĩ ingeſſerũt. aut tot mortibus mori: quot ipſi necauerunt. Ceterũ ꝙ gloria: laude et honore reges

ii

cunctos mortales superēt: hoc unū est ut mihi satis
uidetur: quo reges omniū hoīm miseriores existant.
Nam nec obseruantia: nec honoris reuerentia illoꝝ
pręsertim: qui nos aut non iuuant aut inuiti seruiūt:
grata nobis esse potest. QVinimmo quanq̄ hoc sępe
fieri intelligamus: ut q maxime principes suos timēt
hi eos oderūt: hi eos maxime obseruent: colant: ue-
nerentur: munera mittant: assurgant. ad ea tamē non
amor: sed timor cōpellit. Licet hęc omnia seruitutis
sint signa: ueri enim honores aliis ex causis gignunt̄.
Et ut finē miseriis huius status imponā in eo rapinas
depredationes reperiri libet: ut de eis ꝓpheta dicere
uideatur: in medio populi principes eius quasi lupi
rapientes predam: in eo iniurias: ī eo uindictas: in eo
spes anxias: ī eo honores uanos: cupiditates: furores
in eo nulla est quies: nulla animi tranquillitas: in eo
paucoꝝ est subuentio: multorum oppressio: paucis
gaudiū: multis opprobriū: qbusdā pręmiū plurimis
supplitium: omnibus labor: sibi pena & crux. atq; ut
cuncta uno claudam uerbo: rex ī regno sentina est
in naui: in quam unā oīm officinaꝝ sordes: miserie:
calamitates & spurcitie decoquuntur: ac infeliciter
recluduntur. Demum illorum infelicissimas miserias
agnosces: si de successoribus cogitabis. Nam qdam
inquit sapiens. Quis potentior fuit Alexandro: ei tn̄
successisse legit̄ nō suus: sed alterius filius. Successo
rem Iulio Cęsari non fecit natura: sed adoptio. Im-
perialis domus totū relege atq; reuolue progressum
reperies quia periit memoria eoꝝ cū sonitu. transis.
& ecce non sunt: nec inuentus est locus eoꝝ: & ad
inferos descēdentes: eiusq; heredes aut ignoti: aut

extranei: ne dixerim hostes successerunt. Rursus si celesti ac eterna felicitate reges dignos putas: recte intelligis: si qua premio digna agant. Felix ille. sed quis est et laudabimus eū? Rarus ut fenix est. Nec ab re sapiens Salomon et rex tanta regum expertus pericula dicebat: preter paucos oēs reges cōmiserūt peccatū: et reliquerunt legem potentis. et gloriam pdiderūt. Vnde ysidorus: difficile ē principē regredi ad melius: si uiciis fuerit implicatus. qui p abruptū licentie ī omne facinus uiciorum labit: & quāto excelsior tāto peccatum grauius: quia potentes potēter tormenta patiētur. Omnes nanq peccatores quos sub se in uita habuit: ī futuro seculo supra se plagali pena habebit. Vnus ex sanctis tractatoribus dicebat miror si quē contingat saluari ex his: qui principant in tantis ruinis & tanta pigritia. Video tn̄ eos currentes: & sponte se in aperta pericula iactātes. Hinc in euangelio scribitur: emi uillam quā multo labore acquisiui id est pretio anime cōparaui. Hec sunt igit premia status regalis: hec gloria: hec excellentia. Ascende igitur qcunq es. si placet ascende. sed ea lege ut leges naturamq sedis patiaris.

¶ Cap. tertiū de curialibus. & de exercitio & uita & moribus illorum & aliorum potentum: ducū comitum & baronū: ceterorumq qui principum fauores et officia sequuntur. & de laudibus et cōmendatione huius status.

GLoriosa plurimū Cesarū atq regum amicitia semp fuit. Vbi enī eminēs est atq excellēs

13

totius humani honoris et glorie mundane culmen: ibi ingens gloria: ibi sempiterna nominis et honoris fama: ut cōparetur necesse est. Si itaq; regis amicitia aut fauor arridet: plerunq; breui laboris et temporis compendio: īmensa pręmia homines consequentur. Et si cuiusq; ea sors ē ut pricipi carus existat: eternū sibi: & tādem sue posteritati: familie: generiq; nomē deinde honoris & glorie ꝑpetuū monumētū relinqt. Nam ut aiunt alibi negotiari fortunā ferre est: cum regibus uero amicari supra fortunam ascendere est. Pro igitur hac cōsequentia omnis humanus animus impēdendus est: ueluti quę dignitates summas: quę opes: q̄ honores: quę deniq; famā & ꝑpetui nominis gloriam: laudem & pręconiū suis sectatoribus p̄stat: qd enī dignitate: gloria & honore pręstantius? Quid generoso & aīo nobili auidius exoptari potest? Hinc Seneca noster Cordubiū: ꝓ īmēsso munere habituꝝ se grām & famā apd̄ posteros p̄cabatur. Et Statius p̄ntem honoris & fame gloriā: benignū iter opibus suis ad futuros statuisse dicebat. Et Ouidius Naso sibi nomē indelebile futurū: seq; ore populi legendū predicandūq; letabatur. dicebat deniq; non paruas animo dat gloria uires. & fecūda facit pectora ad alta honoris amor. Ad quam utiq; rem nos uehementer natura ipsa inuitat. Nam ut Policratus ait et ante unus ex philosophis dixerat: non caret misterio ꝙ honor cum. h. littera describitur. que non nisi quadā uehemēti cordis nostri asperatione ꝓnuntiari ualet. Quo aperte monstratur: naturali quodam īpetu atq; desiderio homībus insitum esse ad honorē & gloriā aspirare. Deniq; Aristotelē nō parū honoris & laudis

preconiū affecutum legimus: ex eius ad Alexandrū amicitia. Et Senecam nō mediocrē amplitudinis et decoris laudē adeptū nouimus: ex Claudii Neronis ad eum affectu. Sed et Virgilius ex ea apud Cesarē familiaritate: p omnia secula se uicturū presagit. sed quid hec cōmemoras? Cunctos certe quos sublimes quos excellentes quos honore: laude & fama uiros prestantes aspicimus: non nisi apud reges tales incepisse aut reges tales effecisse liquido cōpimus. Nec enim ab re laudata illa in sacris litteris regina Saba: beatos & felices dicebat nō modo eos qui Salomoni regi assistebant: sed et qui ei obsequebant. Ex qbus liquido constat: q̄ honoribus sit uite formula in regū curiis uersari. Hec & similia amici suadebant: ut hoc uiuendi genus diligerem.

¶ Cap. quartū de laboribus: oneribus & icōmodis ac piculis potentū curialiū: ac fauores curias seu officia principum sequentiū. in quo capitulo & tribus rubricellis sequētibus specialiter agit de septē uiciis: que officiales regū & curiales comitantur. Agit etiam de calamitatibus pcuratoꝝ regum: & alia officia exercitium & an in curiis regū acquiratur ueros honor.

TRemebat stupida bona mater hec audiens: clamabat alta uoce latere sub herba anguem nec ut dicebat uenena dantur nisi melle circumlinita. Et q̄q̄ potentū ac curialiū uita a plocutoribus plurimū laudata existat: sub eius tamē fronte: plurima latere incōmoda atq; picula afferebat. Verū

j5

in primis id Suetonii sepe a sapietibus audisse dice/
bat: qm̄ qui carus est regibus: uilis ē sibi anima: uilis
quies: uilis securitas: otiū atq3 uirtus. Iunge bis cō/
mune periculū omnium qui principibus seruiūt. De
quo Crispus ait. Nam regibus tā boni q̄ mali suspi/
tiores sunt. Semper enim ut aiūt principibus aliena
uirtus formidolosa est. Id autem quod de amicitiis
priscorum principū ad quosdam cōmemoratum est
ꝓpositum apertissime ꝓbare uidet̄. Quis enī carior
apud Alexandrum Aristotele? Quis apud Cesarem
Claudiū Nerone Lutio Seneca? Quis apud Tiberiū
Serano? Quoꝝ ruinā nouimus. ut enim sapiēs qdam
dicebat: melius quisq3 regibus incognitus foret: q̄
amatus. Et iterum. In regibus par malū est si quem
oderint aut diligāt: nisi q2 odiū fugat amor detinet.
Quod si laboribus: si sudore: si ꝑiculis plurimis regi
carū se quis futurū putat: cogitet longe tutius erit:
longeq3 facilius regis supni & cōditoris oīm amicitiā
tātopere quesisse. Rursus si pro bodierna temporis
malitia: qua rara amicitia est: quis tam īprudens est:
atq3 insulsus: q sibi regū duraturas firmasq3 amicitias
putet: aut potius fingat? Cogitet quid inde ad eos
quos diligere simulat: quos certe fortune splendor
tumorq3 animi omniū inequaliū facit cōtemptores.
Adde qa ut fortuna instabilis: sic principū uoluntas
uaria & inconstans est: q̄q̄ stante perseuerantia: res
ipsa boni modicū: mali uero atq3 ꝑiculi multū habet.
Deniq3 bonā sibi spem ꝓmittūt: q regibus famulant̄.
Quis enim tam imprudēs uideri cupit: qui sibi spem
ponit ī tanta tēpestate? Sed uerū est quia ut noster
Quintilianus ait: ueluti multa timentur que optāda

ſunt: ſic multa ſperant que timenda eſſent. QVI ergo principũ fauores deſiderat: quid niſi libertate: otio: uite ſecuritate: amicitia priuari deſiderat? Forte in talẽ qs principẽ ſperat a quo facile falli aut damnari poteſt. Mobilis eſt enim cuiuſlibet principis animuſ & tanto mobilior quato a pluribus concutitur. Nec enim ꝓpter rerũ uarietates cuncta ratione põderat et ꝙ cunctos mortales a regum amicitiis auertere iuſte deberet. Illud eius cõmune eſt. quia plerunq; nõ q plus habẽt ſapientie aut uirtutis: ſed qui plus ab ea alieni ſunt gratiores illis exiſtũt. Nec qui plus ingenio aut artibus modulatur: ſed qui plus adulat̃: ille gratie fauoriq; ꝓximus habet̃. Sed ſi cetera ſileã: quis niſi demens aut rerum expers: regum fauores tãtopere deſiderat: in qbus nõ niſi uarios reꝝ motus urbiũ mutationẽs: peſtiferas nouitates: famem bella diſcordias: in dies conſpicimus? Si igitur hec tibi placent ad regum amicitias aſpira.

¶De piculo & laboribus officialiũ: regũ ſpecialiter de eorundem principum procuratoribus.

FOrtaſſe dices: uidemus paſſim ad honorãda regis officia: aut reꝝ ſuaꝝ utiliora miniſteria omnem fere hominẽ etiã podogra & quouis articulari morbo legatum: uelociſſime atq; auidiſſime currere. Ex qbus honor: utilitas: nobilitas libertas: ſtatus: ſecuritas mortalibus indubie ꝓueniunt. Sed niſi fallor: erras grauiſſime. Quid.n. ſi regis ꝓcurator aut reꝝ eius geſtor exiſtas: nunquid putas ideo ei carior: tibi utilior eris? Volo conſideres: quia illius

j7

gerere negotia laboriosum est : cui placuisse ꝑpetua seruitus est: displicuisse discrimen : superciliū graue· & quod grauius est: paratum est pro leui offensione supplitiū. Adde .quia qui regis ꝓcuratione suscepit: necesse ē multis displiceat: & tandē domino. Rursus periculosius deo displiceat necesse est. Namq; regis iussu: aut eius emolumēti gratia: enormia regno mala & ingentia multoꝝ damna: uel perpetrare . uel dissimulare eū oportet. Sed nec id puto tacendū : quia qui regis gerit negotia: qua die id infelix offitiū suscepit: ea die sibi uiuere desiit: omnisq; libertas: omnis quies: omnis iocūditas abierūt: pro qbus innumeros labores: afflictiões & mordaces linguas & ultra uires curas sibi gratis permutauit. Infelix certe exercitiū Nam qui unius est procurator: multoꝝ hostis est: & dum regi placet: regno infestus est. Quippe quē explere oportet quicqd sibi iniungat a rege: etiam si in alioꝝ pnitiē tēdat. Et ut paucis agā: regis ꝓcuratio honorabile exilium est honorabilis certe titulus: sed difficilis ratio. Et sub iudice uentilanda : coram quo habebis accusatores multos; excusatores nullos. Et quod pernitiosius est: implebis domū tuam uento: & fama falsarū diuitiarū: alienas autem ueris .

De periculo & labore offitialium & dilectoꝝ regum et principum .

ALia pręterea discute: perquire regum offitia administrationes: curas oēs. Ibidem reperies que et si non ignoremus ea omnia periculis plena esse. Cernimus tamen a multis sępe esse optata

sepeq; magnis empta pecuniis : quesitaq; periculis. Sicq; tam ceca est mens hominũ: ut piculis ematur piculũ: precibus atq; laboribus cõparetur discrimẽ. Nec enim in illis deest pecunia: sed deest uirtus. nõ deest factus: sed deest castus. nõ deest sublimis: sed deest humilis. non deest adulator: sed deest ueritatis amator. non deest seuus fraudator: sed deest rectus consiliator. Taceo septem illa funestissima uicia: que palatinos regũq; officiales infallibiliter comitantur. Primũ qdem honorũ dignitatũq; ambitio est. Nam teste Cicerone: difficile ẽ potestatẽ cupiẽti seruare equitatem. Et sequitur. facillime impellitur ad res iniustas: qui fauoris & glorie cupidus est. locus enim aule lubricus est. Secũdo. regios fauores sequentes: mendosa & seductoria adulatio familiarissima ẽ. Habet enĩ ut inqt Policratus curialiũ adulatio comites dolum: fraudem: pditionem: mendatiũ. Hic est ille liquor olei fedissimus: quo curiales ungunt caput regis ut eum decipiant. Qui ad eos cum sancto rege Dauid dicere debet: oleũ peccatoris nõ impinguet caput meũ. Ab his iniquissimis adulatoribus: laudat peccator ĩ desideriis suis. Tertiũ uiciũ regis domesticos comitatur: uidelicet feda atq; improba munerũ receptio. Que ut scriptura ait excecant sapiẽtes: et subuertãt uerba iustoꝝ. Sine his certe quottidianis distributionibus qui principi assistũt: qui rerũ suam curã gerunt: uix uiuere possunt. Nam teste Seneca uelut canes acerrimi: non nisi oblato cibo mãsuescũt nec aliter palatini quenq̃m audire: minus exaudire uolũt. Quinimo teste Plinio: ueluti qdam sunt hoĩes fascinãtes uoce. alii qui uidendo interimunt: maxime

quos irati conspiciunt: sic palatini fascinantur pesti/
lentius quos intuent̃. Hi enim ad se uenientes non
modo loquēdo: sed uacuos uidēdo interimūt. Vnde
Policratus ait: quia curiales & medici ĩ eo cōueniūt
quia uendunt uerba sua prope aliquādo prętium re/
cipiunt ut taceant. Mirum ꝓdigiosumq̧ hominum
genus: in cęteris uitę modis q̄dam operas: nunq̃ uero
uerba ipsa uendunt. Hi etiam silentiū: alii uendunt
quod est in rerum natura. hi quod nihil est: magno
distrabunt prętio. Et ut paucis agam: palatini libera
illa atq̧ gratuita sensuū corporalium offitia: aliquādo
etiā ut illa non exerceāt uendūt. ut si te lete uident:
aut grate audiunt uel loquuntur: e uestigio uero si te
toruo gestu conspitiūt uel audiunt: aut nō loquant̃:
cogeris miser utroq̧ euētu propinare. ut uel augeas
fauoris affectum: uel tollas amoris defectum. Adde
quartū palatini uicium: uidelicet ĩprobam offitiorū
uēditionē. De qua Policratus ait: ĩprobitas curialiū
eo usq̧ innotuit: ut de testimonio cōscientię: de ue/
nustate moꝝ: de odore opiniōis: de sinceritate cause
de torrente eloquētię: nisi prętio interueniēte: quis
frustra cōfidat? Scd̄m illud Ouidii: ipse licet uenias
musis comitatus Homere. Si nihil attuleris ibis
Homere foras. Quintū aulistarū uiciū nō est cęteris
funestius: simulata uidelicet amicitię fictio. Fingūt
se palatini multos amare: qui omnes odiunt. ꝙ cum
facto opus est: facile compies. Nam ut ait Iuuenalis
Quantū quisq̧ sua numorum seruat in arca: tantum
habet et fidei. Hinc tullius: uere amicitię difficillime
reperiunt̃ in his: q̄ in honoribus uersant̃. Et Seneca
Errat qui in aula querit amicū. Sextū palatinorum

bis proximum est: uidelicet uersuta machinatio ad extorquēdum: & pauperes exspoliandū. Inueniunt nanq; qui principibus assistunt: plurimas extorquēdi uias. Quos Hieronimus asserit crudeliores esse leonibus & lincibus: qui licet ore rabido deuorant: tā diu tamē memoriam depredādi nō perdūt: q̄diu uenter est uacuus. ubi uero pasta est sanguine seueritas: cū saturitate succedit obliuio. Septimū palatinoꝝ uiciū est cōmessationū: libidinum & uoluptatum uacatio. Quos signat Isaias: qui consurgūt mane ad ebrietatē sectandā: & potentes sunt ad bibendū uinū: & fortes ad miscendū ebrietatem: de nocte diem fatiunt: et nocte uigilant. Hos dicit Seneca: uomere ut edant: quorū palatus nō nisi ad pretiosas escas excitatur. et tandē uēter uino estuans: uacet libidini. Agam ergo finem: & dicā cū Bernardo ad eos q regū amicitias sequuntur. Tu in curia principū sedes: cū diuitibus in occultis: ut īterfitias innocentē. Deniq; insidiaris ut rapias pauperem: ibi dextera tua repleta est muneribus. Ibi res pauperum uiolenter rapiuntur. Ibi laudatur peccator in desideriis anime sue: & iniquus benedicitur Ibi laudas quod nō debes. operaris qđ non licet. loqueris qđ non decet. Hec igitur studia: hi mores: he artes officialiū regum: hec exercitia palatinorum: & eorum qui regum fauores & amicitias sequūtur. hac igit̄ lege ascende si placet ad tantam potentiam: aut ad tantam dementiam.

¶ An uerus honor acquirat̄ in curiis regū & principum.

R Vrsus auiditas forte consequēdi honores: te trabet ad regum amicitias appetēdas. Dices

zj

enim bonorem esse de genere bonorum. & teste tuo
philosopho: per se ab honestis uiris expetendū fore
qui nō nisi ex principū amicitiis ꝓuenire solet: ueluti
in q̄bus et ex quibus cunctaꝝ dignitatū: & bonorū
cumulus residet atq̄ dependet: sed et ad ceteros di/
riuatur. Ad quę ego paucis respondebo. Crede itaq̄
mihi fili mi. quia teste tuo Cicerone: homo q̄ summa
uanitate uersatur: nullam effigiem uere uirtutis: sed
umbram sectatur. Est enī honor ipse & gloria solida
quedā res: & expressa non obumbrata. Ille enī uerus
est honor. Illa uera laudis et fama gloria: quę ex me/
ritis ac uirtute constat. Plerunq̄ in his qui auram
fauoris principū sectant̄: familiaris est glorie uanitas
Quinimo nōnunq̄ uicioꝝ laudatrix ē fama popularis
Vnde Socrates ut īquit Ualerius: eos honorē uerū
cōsequi posse ait q̄ id agunt: ut quales uideri cupiūt
tales ipsi essent. Prudēs enī uir ut inquit Bernardus
laboris sui fructum nō in honore: nō in fama: q̄multi
sępe falso acquirunt: sed in conscientia ponit. Hinc
Augustinus cōscientiā attēdere nos iubet: nō q̄dem
honoris famam. Hic enim falli potest: cōsciētia nūq̄
Rursus nec dignitatū maximaꝝ culmīe letari recte
possunt: qui regū amicitias & fauores queritāt. Dig/
nitas enim ut inq̄t Tullius honesta: culta ac uirtute
et honore digna: est autoritas. quę cū laude ꝓuenit
nō dignitas: sed dignitatis usurpatio. appellanda est.
Hinc Boetius. nonnunq̄ uirtutibus & dignitatibus
honor accedit: sed potius ex uirtute dignitati honor
accrescit. Nam collata improbis dignitas nō modo
efficit īdignos: sed ꝑdit potius & ostendit. Accedit.
quia regiam umbram sequentes plerunq̄ nō uirtute

ſed uicio. non merito: ſed pretio. non electione: ſed adulatiōe dignitates aſſequūt. Quare ex eis honorē uerū eos cōſequi non poſſe plucidū eſt.

¶ Capitulum quintum de nobilitate generis et ſciētie ac morū. & quomodo ortū habuit. et an a regū et principū ſola uoluntate et cōceſſiōe recte acquiratur nobilitas.

PLurimum fallunt qui generis claritatē quam nobilitatē uocamus: ex ſola principū amicitia fauore aut largitate querunt. Pro cuius rei apertiori cognitione aliqua de nobilitate non ſatis a modernis tacta: breuius q̃ rei magnitudo expoſcit diſſeremus. In primis igitur pretermittemus de illa nobilitate dicere: quā theologicā aut ſupnalē uocāt qua quis dei gr̄a acceptus ē illi: ſed nec de naturali nobilitate tangemus. qua aut liber aut ingenio uel intellectu calens: nobilis appellat. Agemus itaq3 de ea carnis nobilitate: qua quis ultra plebeos homines dignior: acceptior atq3 honorabilior reputat. quam nōnulli nobilitatem politicā appellant. Inquiremus igitur primo. quid ſit ea carnis nobilitas. Demū qn̄: quomō: & per que: & qualia media acquirat. Omiſſis itaq3 plurimis que ī ea re adduci poſſent: ſatis nobis eſt Ariſtotelis amplecti ſententiā. Is enim in rethoricis nobilitatem idem eſſe uoluit: qd̄ uirtus generis Ex eo qdem appellamus quoſdam nobiles: quia ex honorabili genere ortū trahunt. Genus uero ea ratione honorabile dicitur: quia ab antiquo multi ex ea progenie inſignes: & honorati uiri pceſſerunt. Et ut

23

agamus breuius. ingenuitas ista politica: quã uulgus nobilitatem appellat nihil aliud fore creditur: q̃ ex aliquo antiquo genere & honorata ꝓsapia ꝓcessisse. In qua ab antiquo plurimi euasere ĩsignes & honorati uiri. aut ĩ principãdo uel p̃sidẽdo: aut alios publicos & honestos actus: uel prĩcipis iussu uel populi assensu exercendo. Nec huic sententie idem philosophus cõtradicere uidetur: cui noster Seneca satis assentit hi enim nobilitatem antiquatas dicunt esse diuitias. Quod putamus ideo dictũ esse: quia sđm cõmunem hominũ opinionẽ omnia mensurant̃ numismate. ut uerũ sit quod sapiens ait. quia pecunie obediunt oĩa Quo fit. ut pecunia ipsa prẽtiũ esse uideat̃ cuiusqꝫ rei Ex hoc enim qꝫ aliqui sunt diuites facile reputantur digni ad principandũ: seu in populis pręsidẽdum. Et eoipso credunt̃ esse insignes & honore digni. Ex qua re inoleuit eundem philosophum & sapientes dicere nobilitatem esse antiquatas diuitias. Non utiqꝫ ut sole antiquę diuitie simpliciter nobilitatẽ pariãt: sed ut idem philosophus ĩ quinto politicoꝝ ait: exigitur qꝫ simul cum diuitiis assistant progenitoꝝ uirtus & merita eo modo quo diximus. Sunt itaqꝫ diuitie non formaliter inducẽtes claritudinẽ generis: sed instrumentaliter tanq̃m signum nobilitatis. Sed nec alio misterio uacat: qꝫ ipse phũs et sapientes nobilitatem antiquatas diuitias dixerunt: ut uidelicet recentes diuitias ad nobilitatem causandam minime sufficere demonstrarent. Cuius causam idem philosophus in rhetoricis pulcre assignat. ait enim quia nuper ditatũ esse: est quedã ĩeruditio diuitiaꝝ. Ea de re phũs ip̃e tales nuꝑ ditatos fortunatos: insensatos recte uocat

Recenter enim ditati nesciūt formare: nec dirigere bona fortune ad opa uirtuosa: sicut antiquitus ditati qui insignes fuerunt atq̃ diuitiis & potentia : & aliis bonis fortune uirtuose & tempate usi sunt: nolētes a suis degenerare ꝓgenitoribus. Ex quo illud aptissimum uidet̄: quia nuper ditati nō recte nobiles dici possunt. ꝓ eo q̄ nō ex īsigni genere: nec ex antiquis diuitibus uirtuose operantibus processere. Et simili modo aliqui recte nobiles esse possunt: qui ex nobili antiqua ꝓsapia sunt geniti: licet ex aliquo īfortunio non sint diuites: sicut illi qui nuper ditati sunt. Sed predictis phìlosophorū sentētiis: pulcrū est sacrarū scripturaꝝ testimonia addere: a qbus omnis sapiētia deriuata est. Illud.n. primo roborat rex & ꝓpheta Dauid. nam patrū merita posteros nobilitare asserit: cum ait: potens erit in terra semen eius. Et statim subicit: gloria et diuitie in domo eius id est posteritate. quasi dixerit. Quia ob parentū preclara gesta: semē eius acquirit potentiā & gloriā nobilitatis: sed et diuitias. que simul precipua sunt fundamenta et partes substantiales nobilitatis generis ut pdiximus Rursus scribit̄ in ecclesiastico: deus honorat patrē ī filios. & addit. bñdictio patris firmat domos filioꝝ id est merita clara parentū qbus benedicunt̄: cōmendantur ac honorant̄. firmātq̃ filios ī uera nobilitate carnis. Et sequitur in expresso. Gloria enim hominis ex honore parentū. & dedecus filii: pater sine honore Que pulcra sententia insinuat gloriam nobilitatis q̄ maxīe pendere ex parentū honore: ueluti ecōtrario ignobilitas et dedecus filios sequitur: si illoꝝ patres insignes & minime honorati fuerint. Et hoc iterum

25

idem sapiens confirmat cum subicit: gloria diuitum honoratorum apprehendet & filios: uidelicet in gloria nobilitatis. Liquido igitur demõstratur: quia ueram carnis nobilitatẽ nõ sole diuitie generãt. quia scriptũ est: non magnificauit uirũ peccatorẽ diuitem. Itaq; uirtus: merita & p̄clara parentũ gesta: q̄ eos ĩsignes & honorabiles reddiderũt: uerã carnis ingenuitatem ad posteros transmittũt. sed et positiua iura ea quę dicta sunt q̄maxĩe cõfirmãt: ueluti que si recta iura sunt: a diuino iure moraliq; & politica doctrina: dis-crepare minime cõuenit. Habent enim nobilitatẽ ex tribus confici. natalium antiquitate: honoribus & di-uitiis: licet diuerso modo ut prediximus. quę oĩa ut notissima pertranseo.

Ex quibus liquido ĩtueri unusquisq; potest: nõ recte dici possit principes sua uoluntate eos efficere posse nobiles: qui ex plebeis orti sunt parentibus. Requisitus quadã die atq; plurimũ lacessitus Sigismundus Cęsar: a quodã plebeo sibi admodum dilecto: ut illũ nobilem faceret: nõ insulse sed docte simul & facete respondit. diuitem inq̄t aut exemptũ te facere possũ nobilẽ uero minime. ut antiquatas diuitias lõgeuãq; ingenuitatem: non recentẽ principis gratiam: ueros efficere nobiles demonstraret. qui plerũq; nulla ob-sistente uirtutis ac probitatis causa: plurimos claros fecisse arbitrant̃. quos potius exemptos q̄ ingenuos dixerĩ. Politica igĩt atq; ista uulgata generis claritas nõ alieno priuilegio: sed priscorũ ꝓbitate et uirtutis ope compatur. Quę quanto antiquior: tãto nobilior & magis relucet a parẽtibus relicta: q̄ a principe sine uirtute donata. Sed teste philosopho: ideo nobilitas

in antiquitate laudat: quia in eis antiqua fuit uirtus Nec propterea illud nego: quia nobilitas carnis tpe incipit: & tempore desinit. Et ueluti incipit ꝓbitate parẽtum: cessat et uitiis successorũ. adeo ut plerũq; claritatem quã longa tempora produxerũt: una dies perimat. De qbus recte dici posset: qa cũ se nobiles fingũt: tunc tales esse desinũt. Fateor etiã plurimos fore q strenuitate: uirtute opera in rempub. collata meruerunt ut nobiles sint cũ fiunt: nõ cũ nascuntur Quibus et si priscorum suorum clara facinora desint iuuat propria strenuitas et ꝓpria uirtus. quia ut aiũt nesciunt cur ad nobilitatis actus magis ĩuitet aliena q̃ sua probitas. aut potius moueant defunctorũ q̃m uiuorum: pręsentiũq; exempla. ut in octauo capitulo in fine decimus. Sed certe tales uerius nobiles esse incipere: q̃ plene ꝑfecteq; claros esse dixerĩ. Putarũt ergo ex premissis pleriq; sapiẽtes: nõ insulse Cęsarẽ aut regem plebeũ hominem uerũ nobilem facere nõ posse: cũ nobilitas ipsa carnis: a ꝓgenitoribus naturaliter ĩ posteros ꝓcedere uideat̃. Idq; ĩ ecclesiastico sapiens affirmare uidetur. aut enim quasi in eodem casu dixerit: noli querere ab homine dignitatẽ: nec a rege honorẽ. scilicet nobilitatis & claritatis. Accedit ad hoc. quia cõstat principem mutare nõ posse nature cursum: nec nr̃m affirmare aut negare: aliqd mutat in re ipsa. Putamus tñ distinguendum. Nam si loquimur de nobilitate ad ꝓgenitores relata. quia natus aliquis est de nobili parentela: planũ fore credimus talem ĩpossibile fore per principem nobilem fieri posse: tanq̃ ex nobili prosapia: cũ illa p̄supponat iam diu factũ esse: nec fieri modo potest. Cum uero

loquimur de nobilitate ad seipm̄ relata: tūc putamus regē aut principē nobiles facere posse. Nam creabit eū militē: demū decorabit eū prefectā uel dignitate. Quo casu posteros uere nobilitabit. ipe uero nobilis esse īcipiet: qui ignobilis esse desiit. Itaq3 bonor illius auctus est: sed conditio nō mutat̄. Habebitq3 quādā nobilitatis imaginem: tn̄ quo ad uulgi opinionē: aut plebeus manebit: aut preterite ignobilitatis uestigia non usq3quaq3 cessabunt. Quam quidem opinionem princeps mutare aut delere nequaq̄m potest. Nec obstare uidetur qđ dici potest: quia talis nobilitas p principem ex mera gratia cōcedentis indulget̄. non quidem ex meritis aut antiqua prosapia parentum. quia dicimus: licet ea nobilitas ex uoluntate dependeat concedentis: terminatur tn̄ in illius personam qui debet nobilis effici. Incipit ergo a pgenitoribus q̄re talem appellare solemus nobilem factū nō natū.

Capitulum sextū de multiplici nobilitate. et an sola generis nobilitas in deferēdis bonoribus et premiis: preferatur strenuitati: aut scientie uel uirtuti bominis ignobilis generis.

Nobilitatis igit̄ generis dum uim atq3 naturā inquirimus: pulcrū erit ut id inuestigemus in quo plurimoꝝ oberrarūt ingenia. sepe qdem non ab re etiam sapientes ipsi dubitarunt. Que nam baꝝ nobilitatum altri ī buius seculi assequendis: aut promerendis bonoribus: seu deferendis premiis preferat̄: an ea que solum ex genere bominibus puenit: an altera ex uirtutibus: scientia & meritis cōparata.

Quid.n.si quis in armis strenuus: fortis: prudēs: nō
tamē genere nobilis: cum alio concurrat qui genere
clarus est: sed obscurus meritis? Aut quid si sapiens
ignobilis cū nobili sup dignitate decertat? Quibus/
dam certe uidet̄ nobilitati antiquati generis simpli/
citer deferendū. Primo ob suorum in rempublicam
merita. Eo presertim: quia ius naturale nobili opitu/
lari uidetur. Constat enim ingenuitatem naturalem
potiora iura optinere: quauis accidentali nobilitate.
Rursus ut est philosophi in ethicis sentētia. nōnulli
sunt uirtutibus pditi: tamē nobilitate priuati. Facile
enī reperiri libet rusticū aut plebeū fortē: prudentē
animosum in his que ei congruūt: principari tamen
aut presidere nesciret. Deniq; nō uidetur nobilitatē
perdi posse per uitia filiorū. Nam sapiens in ecclesi/
asten ait: a prīcipe stultū positū in sublimi dignitate
Ex quo innuit nobilem esse: licet stultū. Demū eam
partē philosophus tueri uidetur: qui in politicis ait:
ingenuitatē clari generis esse opus laudabile. Cōstat
enī ex operibus laude dignis: deberi honoris pmium
& reuerentiā. Postremo philosophus ipse & alii sapi/
entes: nobilitatē ipsam antiquatas diuitias diffinierūt
nec aliis uirtutis amminiculis opus esse. Econtra qui
busdam uidet̄ ignobilem progenie: tn̄ actu strenuū
fortem et prudentē: & longe fortius sapientē: nobili
geneneris preferendū. Vt.n.ait laureatus Petrarcha
& ab alio sapiente didicit: quāto sit nobilior rusticus
uir fortis: q̄ ignauus nobilis. Illud nobis apte demō/
strat si mente pensamus: quāto sit melius nobilitatē
fundare q̄ euertere. Sed et qui eam partem tuentur
aiunt. quia iuxta philosophum in politicis dignitas &

29

bonor ad quā nobilitas ordinatur: pręcipue distribui debet scdm proportionē et excessum bonoꝝ aīe: nō secundū excessum bonorū corporis. Cuius causam idē Aristoteles ī primo pollliticoꝝ assignat: uidelicet quia talibus bonis corporis & fortune cōtingit male & bene uti. Quo fit. ut non recte in eis uera possit locari nobilitas: licet organice talia bona eam ipsam ingenuitatem cōdecorent. Si enim in exterioribus fortune bonis nobilitas cōsisteret: tunc quāto ditior quis foret: tāto esset nobilior. quod asserere nil aliud est: q̄ illā falsam sed facetā cuiusdā mulieris amplecti opinionem: quā phūs in rhetoricis refert. Quia cum interrogaretur an optaret filiū sapientem uel diuitē. Illa respondit optimam certe fore sapientiā. uidebat tamen sapiētes ipsos diuitū ianuas frequētare et nō econtra. Cum igitur nobilitas inter extrinseca bona cōputetur: constat nullū propter eā solā bonorandū fore. Et boc est qđ Aristoteles ipse subicit. inquiens potius bomines bonorandos esse propter intrinseca: q̄ extrinseca bona. Aditiens: quia nobilitas sola ꝓgenitoꝝ non facit formaliter bominē clarū. Adde quia felicitas ad quam omnis bumanus animus suspirat: nequaq̄ cōsistit in bis exterioribus bonis: nobilitatē uero nemo negabit esse aliquid felicitatis. quod ipse phūs testat̄ inquiens: nobiles genere fortunatos et felices dici. Rursus eam partē roborare uidet̄ naturalis ratio. Si enim genere nobilis tñ uiciosus plus q̄ uirtuosus ignobilis bonoraretur: absurdū admodum sequeretur: uidelicet ꝙ uicia pręmiarentur: dignaq́ bonore forent: & uirtutes pellerentur. Quod Aristoteles in politicis damnat dū regulā tradit: neminem

debere honorari nisi secundū excessum uirtutū:que sunt bona anime ut prędiximus. Deniq; ipsa scientia homines nobilitat ut iura clamant. Hinc lex ciuilis habet: quia Vlpianus iuriscōsultus recte nobilis appellatur nō quidē propter genus:sed ꝑpter scientiā et abundantiam meritoꝝ. Fatiunt plurimū pro hac parte pręclara Salustii uerba:de q̄bus statim in fine octaui capituli.

Valida certe utriq; iacula emittunt:dubiāq; admodū atq; ancipitē cōtrouersiam agunt. pro qua diluenda et ueritate eliciēda:longa discussiōe opus esset. Nō nulli enī sibi scioli quedam dixerunt:quoꝝ principia ignorare uident̄: dū solum nudas theoricas iuris sequunt̄. Ego uero fateor me ignorare: cum eis ipsam tn̄ ignorantiā explicando putarem recte dici posse: nobilē antiqui generis simpliciter p̄ferēdū ignobili: equalibus ambobus sciētia:aut meritis existentibus. Primo q̄a nobilis gradū gradui adicit ut iura testāt̄. Si uero esset inequalitas: non arbitror habendā esse rationem nobilitatis. Tanta enim posset esse huius ignobilis strenuitas & meritoꝝ p̄rogatiua: & alterius nobilis tātus uicioꝝ excessus:q̄d scd̄m oīm opinionē ignobilis merito deberet anferri. Primū ip̄a lex ꝓbat ait enī q̄a licet q̄ meritis & labore uicit: p̄mio quoq; et honore uīcere debet: tn̄ qui a proximis sacrorum scriniorū genitus reperitur: facilius antefert̄. et ita cōsuetudo obtinet. Et ī hoc residere uident̄ nōnulle positiones iuristarū. Licet igitur huiusmodi positio secundū pręsentē iustitiam uera credatur: eā tamen insufficientē:nimisq; generalem dixerim. Qua de re arbitror intelligēdam fore: quēadmodū Aristoteles

40

in politicis subtilius explicat. Quid enim si nobilis et ignobilis uirtutis & sciētię equalia sint merita: tamē in eo actu aut honore de quo agit̄: ignobilis nobilē excederet. Pone enim inquit phūs utrūq; cōcurrere ad offitiū fistulandi aut citarisandi: nemo sane mētis diceret nobilē quia talem ignobili ī ea re trito prę/ferendum. Nec aliter in honoribus principandi aut pręsidendi. si ignobilis ad eum actum aptior putatur scd̄m uirtutē: licet a nobili nedum nobilitate carnis: sed in q̄busdam aliis meritis excedatur: tn̄ recte quo ad illum actū pręferēdus est ignobilis. Cui sententie nonnulli iuris diuini & humani interpretes annuere uidentur. Aiunt enim aliquando nobilitatem carnis pręferēdam scientie: etiā in ecclesiasticis honoribus cum per potentiam nobilium rebelles arceantur: qui pacem perturbāt. Nam tales nobiles longe facilius ecclesiam tueri ualent: quia ut aiunt respub. ecclesi/astica non tantū indiget oculo doctrine sed & manu ut luporū rabies cōprimatur. Vbi tamen scientia ad hereses extirpandas opus esset: pręferretur sapiens. Quo sensu intelligenda sunt sacroꝝ canonū decreta & sanctoꝝ dicta doctoꝝ: pręsertī Hieronimi dicētis Non sanguini: sed uite et doctrine honores distri/buendos. Sed & illud uidelicet cū scientia hominē nobilitet atq; illustret: merito tanq̄ prętiosius & no/bilius bonum simpliciter pręferendū credatur carnis nobilitati: tanq̄ bono corporis. Itaq; utraq; nobilitas excedit & excedit̄: scd̄m equalitatē aut inequalitatē meritorū: & naturā actus in quem concurrunt. Idq; paucis: sed sapiētibus uerbis gregorius dicere uidet̄ in pastorali cū ait. Quis nescit in natura gemmarum

carbūculus iacīcto prefert: tn̄ rubei coloris iacīctus pfert: palenti carbūculo. Quia et illi qđ ordo nature subtrahit: speties coloris adiungit. & hunc quem naturalis ordo ptulit: coloris qualitaſ defert. Sic itaq3 intelligenda sunt que in oppositum adducuntur. illa presertim que ī ecclesiastico habētur. dicebā inquit meliorē esse sapientiam q̄ uires. Et rursus. quomodo sapientia pauperis est contempta. Ex qbus facile ad utrasq3 rationes respōdere libet. ad eas psertim que cōcludere uidentur: quia si natus nobilis tn̄ uiciosus ignobili uirtuoso preferretur. tunc laudaretur atq3 honoraretur uiciū. Quia dicimus eos nō honorādos tanq̄ formaliter bonos & uirtute preditos: sed tanq̄ bonos instrumentaliter. & ut signū bonitatis ueluti cōmendamus urinā sui natura fetidā representatiōe: quia signat bonitatem id est corporis sanitatem.

Capitulum septimum de laudibus: preconiis & commendatione nobilitatis generis: & de illius uirtutibus et utilitate.

Onsuetū igitur ordinē sequētes post pmissa que de nobilitate adduximus: afferenda sunt breui sermone paucula ex multis laudū preconia prerogatiue: & excellentie nobilitatis humane et ilico eiusdē uanitates: incōmoda: damna & picula afflictiones & erumne subcincte recensenda. Et q̄q̄ ex his q̄ pauloante tetigimus facile libet attingere: quāta sit huius ingenuitas excellentia: quāta uis. Ex his maxime que ilico subiciemus: eiusdem nobilitatis splendor & gloria uberius resultabit. Hec certe est

illa pręclarissima gemma humanę naturę diuinitus missa. q̄ ut cętera taceā homo nō a casu: nō fortuitu nō deniq; ab accidēti: sed ab ipsa rez natura dignior & excellentior habet̄ Cętere q̄dē humanę dignitates honores: cęteraq; bona homines subsequuntur. Hęc uero generosa nobilitas una cum homine cōcipitur. quippe ante ab ipsa lustratur: q̄ a parētibus nascat̄. Quod sanctus patriarcha Iob ꝓpulcre pemōstrat cū ait. gloria eoꝝ a partu: ac ab utero & cōceptu honor illius. Hinc ī ecclesiastico sapiens ait. gloria hominis ex honore patris. Et licet teste propheta: mortales homines natalibus equales simus: ueluti filii excelsi omnes. adeo ut unus fons omniū sit: ipsa tn̄ generosa nobilitas alios aliis pręfert. Et iuxta apostolū. Velut stella differt a stella: sic gloriosa ingenuitas hominem discernit ab homine. ne pari laude aut honoris p̄mio pręfruantur: qui inequali uirtutū & generis claritate illustrant̄. Quis enim alti seminis ꝓpaginem negabit suā nobilitare posteritatem quā potius exaltat: sicut uilis et abiectus a sua uilescit? Vnde q̄dam ex sapientibus in uersu dicebat. Nobilitas hominis ē mens deitatis imago. Nobilitas hoīs uirtutū clara ꝓpago. Nobilitas hoīs humilem reuelare iacentē. Nobilitas hominis mentē refrenare furētē. Nobilitas hominis turpia nulla timere. Nobilitas hominis nature iura tenere. Deniq; ut in rhetoricis philosopho placuit: nobilitati omines pene uirtutes famulātur. ad quas ipsa natura parens pecularius cęteris nobiles ipsos inclinat. Primo quidem humiles & mansueti nobiles existunt: elationē fugiunt. pro eo maxime quia eorū ꝓgenitores potētia & diuitiis: recte & moderate usi

fuere. Quo fit. ut non facile superbia inflammentur: quemadmodū qui nuper atq; recenter ditati sunt. Secundo nobilitati deseruit magnanimitas. quę res agit: ut cōtumeliosi minime existāt. Hi enim cū ad magna suspirēt: parua iiuria nusq̄ cōmouent̄. parcūt indulgēt: sufferunt. tanto facilius imbecillibus: quāto resistunt fortius superbis. Tertio nobilitatē cōciliat temperantia. sunt enī nobiles ut plurimū: in reipub. cura occupati. ea de re assueti sunt tēperate uiuere. Quarto nobilitas est plurimū honoratiua: nec alioꝝ despectiua. Non enim reputāt nobiles alia bona nisi animę: quare uirtuti deditos nō despitiunt. Quinto nobilitatem ipsam prudentia & industria comitatur. subtiliter enim generosi inuestigant: quid eos agere oporteat. Quoniā plurimi illorū opera intuentur. et quidqd agant: qualiterue domi uiuant. quid teneāt uicini omnes nouerunt. & uelut exploratores eorum sunt cōstituti. QVo fit ut feliciti: intenti: prudentes et cuncta prouidentes existant. Sexto nobilitas affabilis est & plurimū curialis. cōmuniter. n. uersant̄ in regum domibus & principū curiis: sicut eue stigio rustici tanq̄ solitarii rudes et siluestres in campis uiuitant. Et ob eā rem ut philosopho placuit: nequaq̄ sunt bene conuersatiui. Postremo nobilitas ipsa non solum uiuentibus: sed et morientibus laudes et pręconia parit. nec modo nascēdo queritur et uiuendo conseruatur: quinimo sępe etiam quod mirabile est: moriendo augetur. Idq; gloriosus ille machabeorū dux non negauit. de quo scriptura ait. quia elegit nobiliter mori: potiusq̄ subditū esse peccantibus.

¶ Capitulū octauū de uanitate nobilitatis humāe et de uiciis que eam comitantur. & de plurimis excessibus nobiliū. & de falsa nominatiōe nobili/tatis. & de illius incōmodis: laboribus & pⁱculis.

Cogit iā aduersantiū turba huius tam laudate ac caduce: sed & inanis carnis nobilitatis ua/nitatem: ignauiam: inconstantiam ceteraqȝ incōmoda: afflictiones: erumnas & pericula. Paucula ex multis attingamus. In primis itaqȝ illud uellem semp̱ cunctis mortalibus menti defixū sit: qd̄ unus ex sapientibus ait. Quia si humane nature obscenā fabricam ac turpem materiā cōspicimus: de terrene carnis nobilitate disputare nil aliud uidebatur: q̃ de stercoris aut luti claritate certare. Vnde apud ma/chabeos scribit̄. gloria eoꝝ stercus & uermis. Quod et Isaias non ignorauit cū ait. Magistratus & honor illius quasi lutum. Quid enim superbit terra & cinis Vnde Crisostimus. Vana est nobilitas carnis īfructu osa & pudorosa atqȝ nociua: nisi comitetur uirtus. Et Boetius q̃ inquit inane & q̃fictile nobilitatis nomen quis nō uideat? Quare splendidū te: si tuā nō habeas aliena claritudo nō efficit. Et Apuleius in honoribus inquit assequēdis: noli aliena appetere. Aliena uoco que parētes pepererūt. cum ridiculosa ianctantia sit de alieno gloriari. Et poeta Petrarcha laureatus ait. Sicut posteroꝝ macule parentibus non obsunt. sic nec maioꝝ splendor descēdentes illustrat. Vnde ad quendam dicebat. Malem per teipsum alii: q̃ tu per alios noscereris. Et subdit. quia mira res ē id uideri cupere: qd̄ nō sunt. Fures: adulteri tenebras querūt

sola hęc uana & falsa nobilitas licet uiciis obtenebrata lucem quęrit agnosci appetit: cui sanū esset cōsilium nesciri. Qui ergo ueri nobiles esse cupiūt: aliq͂d agāt ut sint nobiles. qa & maiores sui nisi aliquid pręclarū egissent: nūq͂ nobiles fuissent. Demū ut Hieronimus ait: nihil aliud uideo ī generis nobilitate appetendū nisi q͂ appellati nobiles quadā necessitate constrin/guntur: ne a ꝓgenitoꝝ probitate degenerent. Quis tamen non uidet plurimos filios: a suorum claritate degenerasse. Quippe q͂ quāto patres fuere clariores tāto ipsi euasere obscuriores. ut tot labores filii per/peti uideantur. insectandis uiciis: quot patres eorum insectādis uirtutibus. Tot deniq͂ studia solertias filii in perdēda nobilitate īpendāt: quot illi in acq͂renda habuere. Idq͂ ut quidam sapiens ait in Africani filio libet intueri: q͂ licet ex parte clarissimo genitus: plu/rimis uiciis sorduit. Et si nobilitas per manus tradi potuisset: clarissimū illum Africanus pater effecisset. Verū illū pater potuit amare: sed nō potuit illustrare hereditatemq͂ uniuersam locupletē que sua erat: ei in testamēto reliquit: claritudinē dimisisse nō ualuit Que res apertissime probat. quia aut nobilitas ipsa nihil omnino erat: aut pater qui omnia reliquit: eam in bonis suis non habebat. Falso igitur asseueratur nobilitatem a parentibus suscepisse. quā ipsi libenter dimisissent: si ualuissent aut habuissent. Omnis suc/cessio etiā uilissimarū reꝝ: iuditio testatoris accipitᷣ. sola nobilitas sua uoluntate nō trāsmittitur. O quot patres infinitam sue lucis eclipsim in filiis patiuntur ut uerum sit qͩ scribitur: quia dant maculum glorie parentum. Demū quatnū discrimini: quātum ꝑiculo

46

ꝓximum sit incōstanti & uolubili rei animū dare: nemo est qui nesciat. Volubilis enim atq̄ inconstans est hęc nobilitas: & omni mobilitate mobilior. Qui.n. heri harabat: hodie militat. & qui heri per urbes medias aureis habenis superbus incedere: populosq̄ regere solebat: hodie per squalentem campū pigros boues paruo pugione solicitat. Seruoꝝ filios in solio sępe uidimus: & filios regū in ergastulis. Quid ergo tā īstabilius? Quid tā uariabilius? Quare nobilitatis assentatoribus minime assentiendū puto. Aiūt enim pro eo eā ipsam ingenuitatē magni fore prętii et q̄a naturaliter hominibus īest. Ego uero nō satis uideo quo pacto uerū dixerit: q̄d ex eo primo patet: quia tunc oēs homines nobiles essent. Adde quia ea uere naturalia sunt: quę semꝑ & ubiq̄ īsunt ut philosopho placuit. nobilitas uero tā uolubilis est ut mulier quę heri clara fuit: hodie sine eius culpa imo recte et sancte agens: si plebeo nupserit ignobilis effitiatur. Et idem in eo: qui propter delictū nobilitatē perdit Quo fiet. ut aliqua temporis parte infelix homo sit nobilis: et alia ignobilis. et euestigio. Rursus nec omni loco nobilitas inest. Sarracenus enim nobilis a nobis captus: ꝓculdubio ignobilis erit: quia seruus effectus. Et simili modo si catholicus ab infidelibus capiat̄. Deniq̄ idipsum & in milite conspicimus. non enim militia ubiq̄ & uniformiter nobilitatē efficit. Nam cū de equestri dignitate leges et ciuilia iura loquūtur: solum milites urbis romę nobiles appellat Habēt deniq̄ nobiles quedā peculiaria: sibiq̄ naturalia forte dixerim īdelibilia uicia. ad quę teste philosopho in rhetoricis q̄maxime natura ip̄a inclinant̄:

ipsi tamen actualiter operant̄. Primo q̲dem nobiles plurimū sunt honoris appetitiui & ambitiosi. Est enī ut Aristosteles ait naturale homīes accumulare uelle ad id quod habēt. quare dū ditari incipiunt: in dies uolunt fieri ditiores. & qui honorātur cupiunt effici honorabiliores. Nobiles uero cū ex eorum genere honorabiles uideant̄: idcirco p̲optant accumluare ad ea quę habent: conanturq̨ fieri honorabiliores. Quo fit. ut nimiū honoris & potētie sint appetitiui: ueluti ad id proximiores. Secundo uituperabile admodū uicium & monstro simile: nobiles ipsi naturaliter amplectūtur. sunt enim eodem philosopho teste adeo elati: ut etiā p̲genitoꝝ sint ut plurimū despectores. cuius ea ratio putat̄: qm̄ se reputant nobiliores atq̨ maiores q̃ eoꝝ patres. Quod ideo cōtingit. quia ut idē philosophus subdit: semper nobilitas lōge facta maior est q̃ propinqua. Testis est huius detestandi facinoris nobilis ille Alexander magnus q̲ rege Philippo & patre uiciis nescio si uirtutibus maior extitit de quo Policratus ait. Quia & si pater plurimis artibus orbis imperii consequendi fondamenta iecisset: tantā gloriam filius ferre nō ualebat. Quinimo tam incontinentissime fuit inuidię paternę glorię: ut cum patris triūphos: uirtutes: pręclaraq̨ gesta audiret: lacrimas prę dolore extorqueret: easq̨ despiciebat. forte dixerim minuebat: ac si paterna uirtus omniū a se gestoꝝ gloriā eriperet. eos uero q̲ talia referebāt propriis plerunq̨ manibus interfitiebat: aut rapi ad penas iubebat. Rursus parua sunt nobilium uicia quę tetigimus: nisi alia eis familiarissima addideris. Primo q̲dem deū & ecclesiam quę illos regenerauit

contēpnūt. quos cū nobilitatis iactura ipse cōminat̄ inquiēs: qui me cōtempnunt nō erūt nobiles. Scdo nullus est illis plerunq; in delinquendo pudor: nulla uerecūdia. Quippe qui falso putant licentiā peccādi cū carnis ingenuitate impetrasse. Non attendētes quia iuxta Ambrosiū uerecundia exercendi turpia ingenuos et claros prodit natales: in uerecūdia uero obscuros reddit. nec aliena uirtus a propriis facinoribus excusat. Hīc nobilis ille sēator Boetius: nescio īquit quo pacto ex se obscurū aliena claritudo clarꝝ reddat. Recte igitur Apuleius tales uocat sordida loca sole illumīata: aut umbras deformes. Et subdit quia hi nobilitatem ipsam quę uirtutis instrumentū cōstituta est: ut scutū uel castrū fatiunt: quo cum ea licentius se flagitiis dedant atq; defendant. Tertio ingratitudo et infidelitas plerunq; eos comitantur. Vt enim inquit canon: nō potest principi esse fidelis qui deo est infidelis. Si igit̄ putantes se nobiles deū cuius expensis uiuunt: diuersis peccatis offendunt: recte ingrati quippe et proditores sunt et merito uilissimi plebei censentur. Quarto cū uerū nobilem fatiat magnanimitas: q̈ quis bona corporis ut parua cōtempnit: & magna uidelicet bona animę appetat: nobiles plerunq; parua amplectunt̄: et magna negligunt. Quinto munifica liberalitas: quę maxime nobilibus cōgruit procul est ab eis. Nam cum beatius sit dare q̈ accipere. nobiles ī eo se īgenuos & claros putant: si ab aliis extorquēt: si rapiant. Interrogatus quidam sapiens a nōnullis nobilibus: quę nam foret uerior maiorq; nobilitas. Ille indigentibus inquit munifice dare. cui illi acquiuerunt. Rursus sapiens

ipse ad eos: dicite inqt uersauice quā putatis uiliorē
ignobilitatē. Et illi oppositum inquiūt sentētie tue.
Cum.n.summa sit nobilitas munifice dare: cōsequēs
erit ut summa sit rusticitas atq extrema ignobilitas
auferre. Quibus sapiens. uerum inquit & rectum in
caput uestrū iuditiū pronūtiastis. Cum.n. assiduo a
pauperibus sua auferatis: uiles & seruiles sed & igno
biles uos ostenditis. Plurima certe detestanda sunt
uicia nobilibus coniuncta atq unita: que facilius ab
eis cōmittuntur: q̄ scriptis quibus libet referunt̄. Et
hęc paucis uerbis Hieronimus explicabat inquiens
plerunq nobilitas carnis: ignobilitatem parit mentis
Liquet igitur ex pręmissis quāta sit hominū uanitas
tanta uanitate uexari. sed uerum est qđ scriptura ait.
Quia in uanitate sua cōprehēditur uir. Cōprehēdit
inq̄ homo in sua uanitate: dū plurimis sese periculis
subicit. ut uano: inani atq nudo nobilitatis nomīe se
putat decorari. Quod ī deutriono scriptura luculēter
insinuat inquiēs. nō est sine piculo qui super re uana
nomē assumpsit. Quid enim uanius? Quid funestius:
q̄ de meritis parentū gloriari: qui in se sordet? Quid
de patrū laude prędicari: qui a suis uiciis deturpat?
Hinc pulcre Salustius in oratione ad Mariū. Nam
cum emuli generis ignobilitatē ei obiecissent: in eos
sic inuehit. De iure me inquit despiciunt: fatiāt idē
maioribus suis: a quibus uirtute ac pręclaris gestis
nobilitas cępit. si inuident honori: inuideāt & labori
inuideant innocentie atq periculis meis. Et rursus.
uidete inquit q̄ inique contēpnāt. quod enim sibi ex
aliena uirtute arrogāt: id mihi ex me non concedūt.
mihi noua nobilitas est. quam ut puto longe sautius

est peperisse: q̃ ut illos acceptā corrupisse. Et iterū subdit fateor. imagines non habeo. dicere tñ audeo uita mea: mores: hasta: uexillū: & alia militaria dona: cicatrices deniq; & uulnera illata corpori meo. Hęc sunt meę imagines. hęc ingenuitas: non hereditate relicta: sed laboribus: sed pīculis meis acquisita. Hęc ille. Hęc paucula de nobilitate. que cū uia quedam ad armatam militiam existat: ne tu fili carissime qui militie inermi hucusq; uacasti: armatā a te nondum expertam tanq̃ uirtute carentem omnino despitias. Aut ad illam ueluti sumam: gloria & honore refertam inde liberatus aspires. Expediēs fore puto: ut huius militaris status & uitę primo dultia & ꝓspera: deinde amara et afflictiua agnoscas.

¶ Captulum. ix. de armata militia & exercitio armoꝝ. & de laudibus & cōmēdatiōe huius exercitii. et an uacātes armis sint ueri ciues et partes ciuitatis.

PLurima et laudata pręclaraq; exercitia: mortalium hoīm adinuenit industria. Sed inter illa oīa nihil armata militia excellentius: nihil pręclarius et gloriosius. Ea enī exercitatio utilitate honore cęteris pręstat. Per militiā siquidē et armoꝝ exercitium: reipublice quies atq; salus queritur ac conseruatꝰ: et ab omni hostili uastitate liberatꝰ. Cuius exercitii laudes: utilitatem: primo ipa humana indigentia demōstrat et extollit: ut enī antiqui uoluerūt militia recte manibus cōparatur: quę naturę īperio parata est ad corpus iuuandū. Sicut enī manus sunt

in corpore naturaliter instıtute ad impellēda nocıua ad percutıēda infestantıa: ad attrahenda necessarıa et ad cōseruanda alıa membra corporū:ıllaqꝫ augēda sic milıtes ad ısta confitıenda in repub. pernecessarii exıstunt. Vnde Valerıus de necessıtate ac profectu milıtıe aıt. Dıscıplına mılıtarıs acrıter retenta prın/cıpatū italıe romano imperıo peperıt:multaꝝ urbıū: multorum regnorū: ualıdıssima rum gentıū regımen largıta est. Preterea sunt alıe instıtutıonis eius causę ortus atqꝫ necessarıa prıncıpıa : quę illıus necessıtatē preclare ostendunt. Est enim homo ipse imbecıllıs atqꝫ natura infırmius:sibiipsı nequaq̃ suffıtıens. Itaqꝫ sotıetate & conuentu hominibus opus est: ut quod seorsum egētıbus sıngulıs desit: id per mutuā opem de multıtudıne sotıa nanscıscātur. Hunc cetū ꝓbūs ī polıtıcıs cıuitatē uocat.cuius ut ypodamus scrıpsıt tres censuıt partes fore necessarıas. Prımā quidem agrıcolarū.Secundam artıficū. Tertıā ꝓpulsatorum bellı et arma tenentıū. Qui ergo tam preclaꝝ milıtıe & armorū initıū cernıt:nusq̃ tam insigne exercıtıum damnabıt. Nec enim agrıcultores sed nec artıfices in cıuitate prestabūt absqꝫ ꝓpulsatorıbus bellı:quoꝝ opera salus cıuitatıs:cūctı denıqꝫ status:& ipsa sacra tuta sunt. Plato etıam in hıs quos de repub. scrıpsıt lıbrıs:cum ceteros status ī cıuitate instıtuısset: unū necessarıum genus hominū longe ceterıs antepostuıt ꝗ arma teneret:cıuesqꝫ alıos ab hostıbus defenderet quibus mirıfica prıuılegıa trıbuıt:honoreqꝫ & dıgni/tate ceteros uoluit antecellere. Quodqꝫ sı minime honorantur: paucı fortes reperıentur. Nam iuxta sentētıam Arıstotelıs. apud illos iuueniuntur fortes

52

milites & tirones: apud quos fortissimi q̃ honorant.
Et Cicero. Iacent semper et parũ uigent: qui apud
quosdam non decorant. Ea ergo respub. tirannidẽ
sapit: quę fortes aut sapiẽtes minime honorat. Quis
enim clarissimos milites cũctis nõ anteponet: quorũ
pietas ĩ patriam studiosa est: & mors pro illius salute
sępe ab eis offert. Hinc Bruti publicule Camilli sci/
piones celebrant. Si enim milites in repub. deessent
uirgines passim raperentur: matresfamilias ad libidinẽ
traherent: sacra simul & pfana poluerentur. Tandẽq̃
cuncta cedibus & incendiis: misera quadã cõditione
miscerentur. Et tandem quicqud prauis hominibus
liberet: id innoxios atq̃ innocentes pati oporteret.
Has uitę militaris utilitates & bellice Aristoteles cõ
spitiens in septimo politicorũ ait. Quod merito bel/
licis artibus uacantes: pprie sunt partes ciuitatis. et
eos ueros ciues appellat. Subdit. n. q̃ pręDicti bellici
homines. itẽ cõsiliatiui: iudicatiui ac etiã sacerdotes
sunt uere partes ciuitatis. Mercatores uero ĩquãtũ
tales & agricole ac artifices. Mechanici & mercen/
narii: quantũcunq̃ sint diuites: licet necessarii sint in
ciuitate non tamẽ sunt uere partes nec ciues illius.
Cuius ratio est scdm eũdẽ philosophũ qa potissima
causa & ratio: quare quis est ciuis aut pars ciuitatis
querenda est ex ratione totius ciuitatis. Et ratio
totius ciuitatis querenda est ex fine: ad quem tẽdit
omnis bñ ordinata politia quę est felicitas: uelut finis
totius reipub. Cõstat enim impossibile esse felicitatẽ
sine uirtute existere: quę est principium eius. Itaq̃
non facit ciuitatẽ: neq̃ eam cõstituit plurimos in ea
simul uiuere: sed debet esse communicatio bonarum

actionū ad finem bene & uirtuose uiuendi. Nec etiā cōstituit ciuitatem ut adinficē uiuant. nec iniustum sibi fatiant: sed nec ciuitas noscitur instituta gratia mercature: aut cōmutationū: licet sint necessarie: sed est instituta gratia bene uiuendi per se & sufficiēter. Quo fit. ut partes ciuitatis & cuiuslibet reipub. determinent ex uirtute: quę est operatio hōmis uirtuosa & perfecta. Manifestum est autem mercatores agricolas: & mechanicas artes ducentes: non proprie esse ciues: neq̨ p̨ se sufficienter fore partes ciuitatis quia uita eoꝝ admodū uilis et obiecta est: cū non ad uirtutē dirigit aut ordinat homines: sed principalius ad lucrum et questū ꝓprium. imo cōtraria est uirtuti quę fundata est ī honesto. mercatura uero & cętere mechanice: fundātur in utili. Pręterea ueris ciuibus et partibus ciuitatis: necessaria est uacatio ab operationibus uilibus. et oportet aliquādo intendere actibus intellectualibus: et talibus operationibus que generant uirtutē: qđ facere nō possunt mercatores agricole et artifices: qui omnino sunt diditi artibus suis. Sacerdotes uero secūdū eundē phūm: ac consiliatiui bellici et iudicatiui uere sunt partes ciuitatis: quia non essent tales nisi ī eis esset prudentia politica Nam exempligratia. ī bellicis hominibus ē prudētia p̨ q̄m quis est aggressiuus terribiliū: qñ & quomodo expedit. Nam dicit phūs ī secūdo politicoꝝ q̨ uita militaris multas habet partes uirtutis. et sic de consiliatiuis et iudicatiuis ac de sacerdotibus: quia determināt de uirtute: ideo sunt uere partes ciuitatis. Rursus inuestigandū est de nomīe militis. Nomen itaq̨ militie q̨dā ideo appellāt: q̨ a malo arcere solet

quasi a malo arcēdo dictos: q̄ꝑ malū arceāt a ciuitate Alii uero nomen militis grecū dicūt quod duritiam significat: q̄si eos non molles esse coueniat. Nōnulli tamen a mille numero militem dictum putant: quasi ex mille electus. Ex omni igitur militie nomine atq̄ꝫ principiis causis et effectibus facile cōgnoscit: quāte glorie & excellentie sit militie uacare. Taceo de dignitatibus: de honoribus tam excellētis exercitii. qui tam ingentes tāq̄ꝫ pinsignes existunt: ut eius uirtute sępe acq̄sita regna cōpata culminū impia uideamus Quo fit ut omnis generosus animus merito ad eam aspirare debeat. Demū uero milites gratissimū deo holocaustū offerre possunt. & ī eodē exercitio beati saluiq̄ꝫ fieri ualebunt. Vnde Augustinus ad Bonifatiū noli inq̄ extimare neminē deo placere posse: q̄ milita ribus armis ministrat. In his erat sanctus Dauid. cui dn̄s tam magnū pr̨ebuit testimoniū. In his plurimi illius tēporis iusti fuere. In his erat ille centurio qui domino dixit. Non sum dignus ut intres sub tectū meum. Et iterum Gregorius summam ait esse militie laudem: si quicq̄d imperatur utiliter: ei obtēperatur Addeo bellādi offitiū sine culpa est: ut etiā sub rege sacrilego: et pagano militare recte possit quicunq̄ꝫ catholicus: si tn̄ non sit contra diuinum mandatū id quod precipitur. uel utrum sit: certū non est. ut diffusius contra manicheos Augustinus deducit. Hinc igitur amici & cōtribules pluribus ad me uerbis referebant: ut militie armisq̄ꝫ exercitio operam darem. Addebāt qm̄ ꝓgenitores & sanguine cōiuncti: hanc uiuendi conditionē secutus non ignorabam.

Capitulum.x. de militie laboribus: oneribus atq; incōmodis eiusdem uitę militaris ac exercitii armorum. & de periculis huius status, et de causis q̄bus hoc exercitiū dissuadetur.

ASsurgit mater non pigra his auditis: & uitę huius militaris & armorum exercitii damna incōmoda atq; pericula: ac si armis ipsis experta: eisq; rebus trita fuisset: his suasionibus recolebat. Militie sectatores ac arma tenentes: q̄d militie: quod armoꝝ offitiū sit: ac quid sua ꝓfessio postulat animo gerere & pensare debēt. Siqdem miles primo sacramēti atq; ꝓfessionis: sibi maximū onus incūbere uidebit. ut rempublicā tueat̄: iniurias arceat. Et cū apostolo contentus. stipendiis suis neminē cōcutiat. Hęc est eius ꝓfessio hoc offitium. quę si ab eo recte geruntur: magna sunt laude & gloria digna. Si uero ea non gesserit miles: proculdubio dedecorat illa oīa quę sunt uel offitio militis: uel eius ꝓfessioni cōnexa Cum igitur tutandi ut dixi offitium militis sit: nihil tam turpe: nil tam intollerabile: nil tam perniciosius q̄ si ipse qui defensionis nomen habet: uim atq; iniuriam afferat ciuibus. ne unde salus expectatur. inde scelus nascatur. A cęteris nanq; hominibus illate aduersus ciues iīurie: detestabiles admodū sūt. a milite uero si īferant̄: scelerata impia atq; funesta sacrilegia sunt. & ut paucis uideat̄ quātum nefas sit pauperes a militibus impugnari. Hinc intelligi debet. quia si inopes debilesq; miles ipse despiciat: nec aliis impugnantibus resistat: merito ꝓditionis nomen incurrit. Quis enim dubitat: quin proditor flagitiosus ille sit:

qui rem custodie fideiq; sue commissam hostibus patefecit? Aut uerius ipse disrupit? Milites ergo ciuiũ inopumq; custodes: non solum offitio sed fide: sed sacramento: sed ui atq; natura ꝓfessionis ad hoc unũ agendum principaliter constituti noscuntur. Si ergo pauperum ciuiũq; tutamẽ pretermittũt: quos potius ipsi sacrilego expilant conatu: summa ꝓcul/dubio ꝑditio existimãda ẽ. sed tãto insignius facinus erit: si per se ciues impungnent. que omnia an a mi/litibus armigerisq; nostri tẽporis obseruentur: facile libet agnoscere. Equidem uersum est ad contraria modernorũ studium militum. Student nanq; cui no ceant: cui uim & iniuriam afferant. & que sunt plane offitio suo aduersa: ea exercent impune. Nec sunt cõtenti militiã dedecorare atq; fedare: sed perimere eius fidelicet naturãq; uidentᷣ. Obliuiscũtur siqdem sue professionis. ad id solum tendũt: ut satis diuitiaꝝ habeant. studiũ lucrifaciendi captent. mercaturam deniq; exercent: que in eis sordida atq; deformis est. qui non solum mercando aut lucricaptandi gratia negotiando: quasi quidã apostate a sua religione cẽ/sentur: sed quodãmodo desertores atq; transfugere uidentur. quia repudiata religione: turbe se ĩmiscent ac pecunie questui ĩtendũt. Taceo sordidiora pleꝝq; ab eis experta compendia. Taceo locandiq; publica uectigalia passim eos assumere: ceteraq; uilia offitia exercere. Taceo in nundinis tabellarios atq; numula/rios inuerecunde plerunq; constitutos fore. qui tam preclarũ exercitiũ infamare & penitus deturpare nõ uerentur. adeo: ut indigne falsoq; insignia militaria gestent. et nitorem auri quod deferre eoꝝ dignitas

iubet: sordido questu coinquinari non pudet. Quis igit̃ ad hoc exercitiū aspirabit: in quo nō nisi nomen omni nudatū effectu prochdolor remansit? Sed hęc parua cuilibet intuēti uidebūtur: si crudeliora quędā alia cōtemplat̃. Et in primis illud Scipionis occurrit qđ militari uolentibus dicere solitus erat. quia pauca unicuiq; militiam desideranti uisa sunt uitę mala: nisi militiam addiderit. quē inquietū semp̲ uel ingloriū: uel periculo expositum: aut contemptui deditū esse oportet. Adde qđ apostolus ait. q̲a uita nostra militia est super terrā. Hanc igitur cū nascēdo ꝓfiteamur: quid alia noue miletie ꝓfessione opus est? Nam ibi fortissimū corpus ferro amat̃: hic animus cōtra dolos linguam: uersutias & fraudes p̲muniri debet. Nescio igitur quid armari exterius iuuat: cum intus ĩ anima bellum sit. Nec illud diffiteor. quia plurimos militia ad amplas opes: sed & ad summos honoris status ꝓ/uebit. Sed nisi fallor longe plures ad inopiam: ad carceres: ad seruitutē: ad inuiolentiā subitāq; mortē eodem tramite p̲ueniunt. Nam ut laureatus inquit poeta. Ex quo quis ꝓfiteri militiā animū habuit. nisi de honestare arma uoluerit: semper animā in manu p̲turam habeat necesse est. Corpus uero nō dicam in periculo esse: sed ipsum quoq; p̲iculum ĩ corpore. Semper enim aures militis ut Vegetius ait uox illa regia intonat. disce ferire: intrepide mori. Et rursus breue sed horrendū militi ꝓuerbiū est. uel occides uel occideris. in hoc omne pręclarum genus militie uersatur. Adde rursus ad dissuasionē huius uitę militaris: quę supra tetigimus ĩ octauo capitulo cum de nobilitate egimus. Has igitur pie matris inuictas

rationes contemplans: a secularum militie armorumq; exercitio alienū me reddere cōcepi. Sed ilico affiniū amicorumq; turba carne & sanguine ut arbitror reuelantibus: ad reliquū militandi genus inerme: acerbe grauiterq; urgere uisi sunt. Cum enim ut dicebant magnam etatis partē circa humani iuris disciplinam expēderim: cōgruū quinimo debitū uidebat: ut que in theorica pfecerim: ad praxim deducerem. & que studio ipo attigeram: iā mūdus ipse cōspiciat. Dicebant enim q habens experientiā: seu operationē ut phūs inquit etiam sine arte magis laudat. magis etiā pficit in operando: q̄ habens artes sine experientia. Vt igitur in ea uel alia uiuendi arte utilius agerem necesse erat uxorē ducere: que firmat hoīes in unoquoq; uiuendi modo. & discurrēdi per orbem occasiones tollit. Quare ad eā cōiugalē uitā infrascriptis persuasionibus commonebant.

¶Capitulū .xi. de uita & statu coniugali in sancto & immaculato matrimonio. & de necessitate utilitate: laudibus & prerogatiuis uite coniugalis super alia uiuendi genera.

Vite coniugalis status q̄ sanctus: q̄ īmaculatus atq; necessarius existat: nemo est qui nesciat: nisi qui se hominē ac ex uiro & femina natū ignorat. Hic uite innocentissime status precipue iuuenibus ad modum expedit: ne alienis illicitisq; libidinibus misceant: & bonis castisq; cōiugii fructibus pfruantur. Hic status cōiugalis necessarius fuit ad cōseruationē spetiei humane: nā tribus euidētissimis

et necessariis causis fuit institutum. Primo propter prolis generationē: ut habeat esse naturale. item ut possit nociua obuiare. rursus ut habeat esse uigoratū: ut possit proles subsistere. & tandē ualeat sibi similē generare. Scdo propter cōcupiscētie refrenationē Tertio propter uiri glorificationem. quia ut inquit apostolus mulier ē gloria uiri: qa deus dedit homini adiutoriū feminā: non ad carnalem cōcupiscentiam: sed ut haberet gloriam de femina: cū eū imitatur in sanctitate: et prolem ex ea generet que gloriā deo prestet. & sit ad gloriā uiri: q gloriatur & quodāmodo perpetuatur in filio: qui eius imago. Ex quibus facile agnoscitur: quia hec beata cōiugalis uita pro aliquo tempore magis expediens & necessaria uidetur: q̃m continentia siue uirginitas. & ideo preeligenda. que res agit: ut eo euētu longe melius sit uacare cōiugali copule q̃ cōtinētie: uidelicet eo tempore quo multiplicatio generis humani p necessaria fuit. ut cōpleretur numerus electoꝝ: quemadmodū ī simili uidere libet. Nam teste philosopho in topicis philosophari simpliciter melior est q̃ ditari. Veruntamē indigēti necessariis: melius est ditari q̃ philosophari. & ꝓ tpe illo preeligendū scdm Tho. Rursus ad hāc cōiugalē uitam plurima & presertim tria inducere et īclinare homines uident. scilicet natura: recta ratio & gratia Natura quidem: quia propter prolem & naturalem auiditatē: cōseruādi spetiem: & perpetuandi seipsum per filios. Demū recta ratio qua inclinat coniunx ad seruādū fidē cōiugi. Deniq̧ gr̄a uidelicet sacramēti Hanc igitur uiuendi formā beatā & gloriosam fore: nullus sane mentis ignorat. Cuius status necessitas:

utilitas & sanctimonia: ex multis colligi possunt. sed pręcipue ex decem eiusdem status excelsis laudibus & mirificis pręconiis. Prima igitur eius excellentia instituentis est excelsa auctoritas. Nec enim istum sacratissimũ ordinẽ aut Augustinus: aut Hieronimus aut monachoꝝ pater Benedictus: sed deus ipse ore factoq́ʒ instituit. Scdm pręconiũ ex loci pręrogatiua pendet: cũ ĩ paradiso institutũ recta fide credamus. paradiso inq̃ terreno et celesti: quia ut sancti tractatores aiunt. misso sopore: Adam raptus est in spiritu et ut aiũt curię celesti ĩterfuisse credit: ibiq́ʒ uirtutes tanti sacramẽti plene cognouit. Deniq́ʒ tertia dignitas erat: uidelicet institutionis eius antiqtas. Quarta excellentia est unitas duorum in uno corpore. quia scriptũ est: erunt duo in carne una. Quinta temporis excellẽtia. quia in statu innocẽtię: quãdo nec peccati qu̧euis rubigo initiũ sũpserat. Sexta dignitas ex eo colligit: ꝙ hunc solum ordinẽ tanq̃ immaculatũ: deus ip̃e saluũ fecit indignationis atq́ʒ diluuii tẽpore: quo fornicatores omnes utriusq́ʒ sexus eterno aquarum uoragine deleuit. Septimo gloriosam uirginẽ deus delegit hũc ordinẽ assumere. Et quanq̃ uirginitatẽ uouisset: matrimonii uerũ sacramẽtum non respuit. Nec parũ uidetur pręconiũ matrimonii: cũ dei filius tam diu distulit carnem suscipere humanam: quousq́ʒ uirgo beata sub matrimõio foret legittime cõstituta Octaua dignitas coniugalis ex eo constat: ꝙ xp̃us hoc matrimonii sacramentũ nõ modo sua pręsentia: sed miraculo illustrauit. ut Iohãnes refert euãgelista Nona excellẽtia patet. quia ex eo uniuersa fuit ꝓpagatio humani generis. Quinimo ut inqt Hieronimus

cõtra Vigilantiũ.si uirginitas laudat̃ cur matrimoniũ non uehemẽter amat̃:ex quibus uirgines ꝓcreantur Decimũ aliud matrimonii prę̨coniũ nõ inferius aliis omnibus uidet̃:quia carnis copula quę sine illa mortalem generant culpam:eius uirtute nedũ a peccato immunis:quinimo plerũq; meritoria efficitur. Adde quia matrimoniũ non solum mũdum:sed paradisum replet ut inquit Ambrosius. per quod scelera pene infinita:ĩcestus:multa deniq; scelera uitant̃.& ingẽtia bona querũtur. Ex his igitur attinẽtes: me ad coniugalem uitã cogere quodãmodo conabantur.

¶ Capitulum.xii.de oneribus & incõmodis: & laboribus plurimis uitę coniugalis. Et de causis propter quas nõ expedit uxorem ducere.

FLuctuabat ubiq; animus:sed ad me uersus pie matris consilium petiturus accessi: an igitur uxorem ducerẽ cõsulebam. Illa uero quę ut sępe postea retulit:diuturnas ꝓ me lacrimas & uota sua altissimo dederat: ut in suã me sortem traheret: tanq̃ rabida quędã leena longe cõtrarium suadebat. quinimo ne incautus: tam ĩminens naufragiũ subirẽ pie rogabat: atq; seuere cõmonebat. Dicebat enim mariti nomẽ licet dulce plurimis:tam ẽ erumnis fore refertũ Quis.n.inquit onera matrimonii facile ferre potest? Quis q̃rundã uxorꝝ insolẽtias? Quis pompas Quę si pauperes sunt:facile ab hoĩbus cõtempnunt̃. Si diuites.dotes eas tumidas:genus insolẽtes:forma uero suspectas reddit.deformitas quoq; reddit ĩuisas Quarum lingua ut Plutharcus uoluit nil ꝑnitiosius:

62

quarū audatia nil ꝓdigiosius: quarū improbitate nil inexequabilibus cogitari potest. quę iurgiis & cōtēti onibus obtundunt uiros. Semper. n. conqueruntur. semꝑ exprobant. semꝑ insidiant̄. Et ut Cato dicebat quos cōiunx diligit: illa odit. Eis. n. cū cętera desinit nunq̄ tamē lacrime: gemitus atq; suspiria: ut faustis suis fiat satis. ornamētoꝝ uero ambitiōe adeo ardēt ut cūctas opes labefactēt. miserosq; cogunt maritos in questus: in dira prodire scelera. Et qd̄ ꝑiculosius est omniū. qui uxorem duxit: cū apostolo quę mūdi sunt cogitat: & effeminatos uiroꝝ animos: & ab omni speculatione reddunt penitus alienos. Taceo tandē quot in maritos fraudes exercent: quot simulatiōes quot ꝓditiōes. quot plerūq; suppositos partus: quot mentitas enutritiones: quot alieni seminis susceptas messes. Et ut facete et ꝑpulcre qdam sapiēs dicebat et ridiculū magis est. lugēt postea innocētes mariti bas sibi extinctas uxores laudāt: prędicāt in urbibus quasi pudicas. quaꝝ īpudicitia corda eoꝝ uulnerant̄ Coguntur q; bonoris non ꝑdendi gratia recte mētiri Quod si dotem amplam quis cū uxore assequit̄: tāto superbior efficitur. Duo certe superbie stimuli sunt cuislibet uxoris: forma et dos. Mulier enī bn̄ dotata mariti domina. uxor non est. nil sibi illicitum putat: que suas opes quottidie mariti comparat egestati. & que uirum pascit: dominā se putat. nō sotiam. Vnde recte dicebat qdam sapiens. quia unde dos ingredit̄ inde libertas. inde uerecūdia. inde obediētia egredit̄ Ligurgus enī recte leges fecit: ut mulieres indotate nuberēt: ne pecunie potiusq̄ uxores eligerētur. At si pauperem quis uxorem ducit. non unius dei: sed

totius uitę hospitē forte hostē compat. Et ut paucis multa cōprębendam. qui uxorem ducit: cū apostolo cogitat quę mūdi sunt: et quomodo uxori cōplaceat cui dum quis placet: sibi atq3 aliis displiceat. inutilisq3 sit oportet. Econtra qui sine uxore est: aptior efficit ad ea q̄ dei sunt. Vnde Augustinus cū in soliloquiis non tam sibi q̄ nobis loqueretur. Nihil enim inquit sentio qđ magis deiciat animū uirilē: q̄ blandimenta femine. corporūq3 ille cōtactus: sine quo uxor haberi non potest. Hinc Hugo de sancto uictore. Non est uxor ducēda uiro sapienti et litteris dedito. Primo quia studiū sapientie impedit: nec potest quis libris et uxori pariter seruire. Demū multa sunt que ma/tronarū usibus necessaria sunt. Alterius enim amorē suum suspicatur odium. Rursus attende ꝙ nulla est uxoris electio: sed qualis aduenerit talis est ducēda Si iracunda. si fatua. si deformis. si superba. si fetida cuiuscūq3 uicii ē: post nuptias discimus. equus. asinus canis. et uilissima mancipia prius probantur. Et iteꝝ idem Hugo. nō est quieta uita hominis: quā inqetat uxoris suspitio. solicitat ancillaꝝ sumptus. cōturbat filioꝝ puersitas. Qui igit̄ prudens est: uitabit ea oīa prompta ꝑicula: que ex nuptiali uita ꝓuenire solent Et licet fatendum sit teste Augustino: ꝙ actus con/iugalis bonus sit: continentia tamen melior. Habet enim status cōtinentiū supra statum cōiugalem sex coronas pręeminentie. Primo quia continens habet maiorem dignitatē. pro eo ꝙ per continentiā hoīes assimulantur angelis. Secundo maiorem puritatem. trahit̄ enim spūs per actum cōiugalem ad īmunditiā carnis: & efficitur quasi caro. Tertio habet maiorem

libertatē. quia uir nō habet potestatem sui corporis: sed uxoris. & econuerso. secundū apostolū. Quarto habet maiorem utilitatem. quia qui uxorem habet solicitus erit: quomodo placeat uxori. quare diuisus est. Quinto habet maiorē sanctitatem. quia cōiugati tribulationem carnis habent: & impulsionē maiorem q̃ non coniugati. Sexto habēt maiorem utilitatem. quia maius pręmium: & maior fructus sibi debetur. Merito igitur sapiens uir continentiū sanctissimum statum pręelegit. Quę omnia attendentes sapiens: ac humani iuris ĩterpretes: nō insulse cōiugio carnali spūale cōnubium pretulere. ut uidere libet in statu cōtinentiū: et eoꝝ qui in ordine ecclesiastico in hac terrena uita militāt. ut tandē in supernis triūphent. Aiunt enim idipsum spirituale coniugium nō solum dignius eē q̃ carnale: sed honorabilius atq; fecūdius sed et securius & fortius. His itaq; auditis quippe a matre prę sertim cū fletibus expositis: decreui a cō-iugio paulisper subsistere. Verum attinētes & amici si pro tunc matrimonii onera subire nō placebat: ad publica me saltem transferrem offitia. Et prę sertim ad iudicandum populos: prę sidendum urbibus: his suasionibus commonebant.

¶ Capitulū. xiii. de magistratu iudicū. & de offitio & munere iudicandi populos & prę sidendi ciui-tatibus. & de laudibus huiusmodi offitiorum et commendatione talis exercitii.

PRęfecture atq; iudicādi munus q̃ necessariū uitę humanę: q̃ excellēs & prę clarū sit exercitiū

& a cunctis mortalibus honori habitum: nemo est qui nesciat: nisi qui legibus subici recusat: aut alienis iacturis ditari peroptat. Vt enim Hieronimus ait. nisi primus homo imaginē dei ī se peccādo uiolasset: nequaꝗ̄ homo homini subiectus esset. nec alius aliū iudicasset. fuisset enim sibi unusquisqꝫ iudex. Nam a principio nō dixit deus homini ut pręsit hominibus sed dominamini inquit piscibus maris et uolatilibus celi ac bestiis terre. Postꝗ̄ uero peccatū inter hoīes inualuit: iurgia. rixe. bella. & seminaria discordie cres cere cęperunt. Fuit igitur necessariū ad cōprimēdū iniquorū cupidines & uiolentias: ut diuina ꝓuidētia homo homīes iudicare possit. ut quos natura ipā aut amor ad bonum nō prouocat: saltem timor hominis coherceat. Et hoc est q̄d alibi ad eundē sensum Aug. ait. quia cū populi multitudo ab his q̄ maiores sunt opprimeret: expediens admodū fuit ad aliquē con fugere uirtute & auctoritate pręstantē: qui iniurias cohiberet. & summa infimis pari equitate coequaret legūqꝫ transgressores puniret. Qui apud quosdam magistratus: apud alios pręsides: alibi prętores siue potestates. cōmunius uero. iudices a iudicādo appel lati sunt. Hi apud gentiles plurimū honorabātur. de quibus Valerius ait. quia Apollo requisitus de iustis magistratibus: respōdit se nescire. utꝝ decꝫ numero an hoīm aggregari deberent. adeo enī hoc exercitiū illustre apud eos fuit: ut illud omnipotētatui ꝑferrēt Quid enim teste Cicerone pręclarius dignius qꝫ iure inter mortales exercitiū excogitari potest. ꝗ̄ unum hominē ī repub. reperiri: qui cōmuni utilitati seruiat qui cōmunia pro suis: sua ꝓ cōmunibus habeat. qui

uelit & sciat ꝑsonã ciuitatis gerere: dignitatẽ: decus sustinere. legesq; obseruare. iura tueri atq; exequi: & postremo cuncta que ad rempub. pertinẽt fidei suę cõmissa meminisse. Magistratus siquidẽ atq; ius dicendi potestatem habentes: non modo terrenorum principũ aut populoꝝ: sed ĩmortalis dei auctoritate & uice fungunt̃. Est. n. latissima eoꝝ potestas & iurisdictio: ueluti q uite simul & necis hoĩm dñi penitus cõstituti sunt. Hinc apostolus dicebat. q me iudicat dominus est. Hi ergo iudices atq; prouintiaꝝ ptãtes atq; rectores cũ recte agunt: deo pariter & hoĩbus acceptissimi sunt. Scriptũ est enĩ. Beati qui iuditium fatiũt: et iustitiam in omni tempore. Et iterum per sapientẽ q custodit & iudicat iustitiã: ipe exaltabit̃. Nec modo ĩ eterna uita eoꝝ exaltatio erit: sed ĩ hoc sęculo sublimatur. De quo ꝑ eundem sapientẽ dicit̃. iustitia eleuat egentẽ. Vnde & nr̃ ysidorus. Magna est inquit laus recte iudicãtis. q sicut nocere ciuibus nescit: ita prodesse omĩbus nouit. Aliis enim pręstat censurã iustitie. alios bonitate iuditii sine ꝑsonarum acceptiõe suscipit. nõ infirmat iustitiã auaritię flãma nec studet auferre alteri qđ cupiat. Et subdit hi sũt ueri iudices. q sicut de iusto iuditio ditari nõ appetunt: sic eterno ꝑmio coronant̃. Demũ uero iudices si locupletes fieri peroptant: id q̃facile eis sit: nemo ambigit. Nam q ciuili auctoritate & potẽtatu fungunt̃: paruo temporis cõpendio longas consueuere cõgregare diuitias.

¶ Capitulũ. xiiii. de oneribus & laboribus & incõmodis prefecture: et iudicature & pręsidentie in populis. & de periculis huiusmodi exercitii.

SEd post huius exercitii laudes: uidelicet iudicādi & presidendi bonorē tātopere cōmendatum: ilico mater bona illius status ꝑmētia onera: atq; aperta ꝑicula enarrabat. que tot sunt ut uix enarrari queant. In primisq; ueniebat in mētem quod scriptum sepe audierat. Noli fieri iudex: nisi uirtute ualeas rumpere iniquitatē. Qui se igit̄ talem extimat: uanus est aut temerarius. Deniq; inter cetera: quatuor ꝑicula iudicantē comitant̄. que omnia uel alterū uitare difficulter quisq; mortaliū potest. Primū siquidē ꝑiculum ex eo maxime īminet: quia plerūq; ex causaꝝ multitudine defectus accidit. solicite discussionis. q̄d utiq; periculū cauens Beatus Iob dicebat. Causam quā nesciebā: diligentissime inuestigabam. Super quo Gregorius ad proferendas sententias uideamus. ne unq̄ precipites simus. ne temere indiscussa iudicemus. Et quelibet audita mala statim moueant. Secundū iudicis periculū sequitur affectus uidelicet atq; inordinata passio. que tanto certius eos comitant̄: quāto difficilius ab eo sepant̄. Vnde Augustinus quasi pro quodā miraculo narrat Alipiū collegam suū: nullo affectu. odio. timore atq; premio iustitiam subuertisse. Tertiū iudicis ꝑiculum parat̄ ex obliqua intētione aut iniusto animo. Vnde scriptum est. quod iustum est: iuste exequaris. quasi dicere uelit. non est satis iudici iusta decernere: sed necesse est si ꝑiculum uitare cupit: ut iusta iuste decernat. id est recto animo agāt ea que leges iubent. Narrat siquidem Gregorius quēdam sanctū uirum uidisse iudicem: quē cognouerat in locis teterrimis magno pondere ferri ligatum. a quo cum quereretur

quid nam hoc esset. Responsum est. quia eo solo ea patiebatᷣ: quia cū iudex esset: siqd pene atq; uīdicte etiam scdm leges alicui uiuens inferebat: plus tamen crudelitatis desiderio q̄ publico zelo mouebatur. Quartum piculum iudices continue tēptat donoꝝ uidelicet & numerū cupiditas. Quis enim ille est: de quo uere dicere possimus: qui discutit manus suas ab omni munere. Hic in excelsis habitabit. Ea siquidē picula tanto iudicibus promptiora sunt: quāto diffi/cilius euitantur. Vnde ysidorus. Multi tribunal as/cendūt: sed rari iudices inueniunt: qui populos legū moderamine regant. Et si cętera ad hoc uitandum piculū psuasioni desint: illud Petrarche occurrebat. quia iudex ipse populorū honorato quodam exilio damnatᷣ dum otiū domesticū cū externa solicitudine pmutatur. Amara certe & turbida iudicum sors est. habent enim domū nō modo muneribus apertā: sed & litibus. silētio uacuam. querimoniis plenā. iurgiisq; refertam. Quicqd languidū: quicqd egrotū in pro/uītie seu ciuitatis uisceribus latet totū sibi tractādū curandumq; reseruatur. Vnde Plautus ille comicus durū admodū opus dicebat multos corrigere quod hinc patet. quia sese corrigāt paucissimi. Adde illud Plutarchi pręclarū exemplū. qui cū iudex eligeretur renuit dicens. quare sic iudicabo: quasi statim ab aliis iudicādus. nec modo ab hominibus iudex ipse iudi/catur. QVippe ī quem totius populi oculi uertuntur sed durius a deo summo oīm iudice iudicari timet. dicente scriptura. Iuditiū durissimū his qui pręsunt Postremo pudor ē q; iudicibus & magistratibus pu/dor nullus sit his pręesse: qbus subeē dignius fuerat.

Cum igitur talia docta mater recoleret: oēm iudicādi ambitū manu quadā ab animo erūpere uisa est. Sed dū iudicādi tribunalia tātopere adhorrerē. ad cętera reipub. honesta & publicata munera condescendere: & p̄sertim offitiū consulū. ciuitatū. quos appellamus rectores cōtribules ip̄i his suasionibus hortabantur.

¶ Capitulū. xv. de exercitio & offitio cōsiliarioꝝ: principū & urbium & ꝓuintiarum. & de utilitate laudibus & pręconiis huius modi uiuendi.

Magna semper reipub. consulendi auctoritas fuit. Consules enim siue cōsiliarii a cōsulendo recte dicti sunt: quoꝝ ꝓuidentia respublica regitur. eoꝝq; cōsilio aduerso ciuitatis pellunt̄. quies eius atq; trāquillitas eoꝝ studio & īdustria cōpatur. Estq; eius generis offitiū ipsum: ut altissimo deo cō-tinuū obsequiū et reipub. pręsidium afferat. Vnde Augustinus de uerbis domini. nec utiq; rempublicā gerere criminosum est. Sed tunc demū illicitum est si ut diuitias priuatas augeas: rempub. administras. ut enī inquit philosophus. nil tā utile est ciuitatibus et regnis: q̄ studiosoꝝ habere cōsilia. Quoꝝ offitiū ut ait Tullius ē utilitatē ciuium sic tueri. ut quicq̄d agant: ad rempub. referant obliti cōmodoꝝ ꝓprioꝝ. Quid enim est dignius: q̄d reipub. utilius: quid deo acceptius: q̄ rēpub pacatā quietāq; tenere. et cōsilio plerūq; explere: q̄d armis et multoꝝ cedibus effici non possit. Nam ut inquit Tullius: non uiribus aut uelocitatibus. aut celeritate corporis res magne ge-runtur: sed cōsilio et auctoritate et sciētia p̄sidentiū.

Consiliarii enim rerū publicarum plus agunt: q̄ qui corpora iaculis hostium exponunt. Similes enī sunt gubernatoribus in naui. qui longe plus agūt nauem dirigendo: q̄ cęteri aut nauigando. aut pugnando. Vnde et in bellis parū ꝓsunt arma: ubi nō est cōsiliū ut ait Tullius. Philosophi enī et cōsilio uigētes. plus consilio inbello paceq; egerūt: q̄ armis. Vnde sapiēs ait. Cum dispositione cōsilii initur bellū. et erit salus ubi multa consilia: Alexandrum qdem eo potissimū tā ingētes uictorias obtinuisse legimus. qa cōsiliariis bonis cūcta agebat ut inquit Trogus Pompeius. Et ꝓpterea cōsiliarii principū. necnō cōsules & rectores ꝓuintiarum urbium. magno semper honori fuere. et patres patrię recte ab antiquis appellabant̄. Ad hoc itaq; exercitiū. & uiuendi formā. amici et cōtribules his et plurimis ꝑsuasionibus me trahere moliebant̄. Addebant pręterea hunc uiuendi modū genitorem meū ueluti honestum et sine crimine delegisse. Nec erat incōueniens filium laudata honestaq; patris exercitia ac uestigia imitari.

¶ Capitulum. xvi. de laboribus: oneribus et incōmodis consulum siue consiliarioꝝ: et rectorum urbiū et ꝓuintiarum. et ꝑiculis huius status.

Sed uix amici uerba finierant: qui offitiū cōsulendi in ciuitatibus tātopere collaudabāt: & ecce mater anxia occurrit & plurima nedū onera: sed incōmoda et ꝑicula huius uitę & exercitii prudētissime recolebat. Sed inter cętera id Catonis cōmemorabat. qm̄ difficillimū est quēpiā sic reipu.

cōsulere:ut ꝓsit simul & placeat.sed longe difficilius est:ut sit ei ī uerbo ueritas.in cōsilio fides.ī cōmissis silentiū.in imperādo suauitas.& tandem euentū non uirtus:sed fortuna moderabitur.Iterū illud Platonis in repu.occurrebat. Parua inquit ciuitas egre regit. Magne uero urbes difficiles regimine existūt.Quare qui ad huiusmōi ministeriū suspirāt:necesse est illud Lactantii fateant.parū est inquit nobis domesticarū curarū:qui publicas adoptamus. Deniqȝ quis putat cōsules ipos uel cōsiliarios a principibus uel populis amari:quos potius grauāt q̃ iuuant.Quod si extrinsecus honorari a populo cernamus: labiis credo. cor autem singulorū ciuiū longe est ab eis.& pauperum ꝑsertim:quos durissimis exactionibus deuorāt. Sed & si a populo pro aliquo tēpore amari colìqȝ eos uideamus:ī mēte ueniat. qs populo scipionibus carior fuit? QVIS Camillo? QVIS Rutilio & Metello? QVIS Salomone greco? QVIS Hanibale? QVIS Ligurgo ad quos amor ingēs atqȝ ardens feruor fuit popularis? Sed ilico in odiū.in contēptum uersus est. Quorum illa fuere ꝑmia fori uidelicet labor.iniuria.accusatio. mors.exiliū. carceres. Sed certe illud Catonis preclare dictum est.quia inter ea que prospera fortuna largiri uisa ē: nil tā pestillēs tanqȝ incōstans:q̃ populi fauor:cuius ad posteros funesta hereditas Adde qa cū ad huiusmōi cōsulendi munus: nō nisi iurisiurādi sacramento accedant consiliarii & rectores totiens degerare uident:quotiēs senatū īgrediunt. Rursus cum iuxta Ciceronē eos qui de repub. cōsultant ab amore.ab odio.ab ira.a timore.liberos esse oportet. Vix aut raro cōtingit cōsiliarios consules urbium et

rectores: ab his passionibus fieri alienos. Deniq; q̄m utiles ī consulēdo reipub. existant: tristis ille euētus demōstrat. quia respub. plurimum eoꝶ crudelissimo aut inertissimo consulatu in dies pauperior: illi uero ditiores euadūt. Nec aliis opus ē testimoniis: prętер id qđ in faustis atq; infelicibus nr̄is diebus cernimus quia ea ipsa cōsulendi offitia atq; gubernādi rempu. munera. nō ut olim inuictis delata uidemus: sed potius a solicitantibus ablata. Et quod maiori merore refertur: ea ip̄a offitia quibus pauperes opprimunt̄: nō paruo prętio emunt̄. Difficile nanq; & perrarum intuemur: ut quę magno exoptant̄ affectu et longo querūtur labore: liberaliter īpendātur. Et ut paucis agam. lōge difficilius erit: ut quę multo cōparantur auro: sine auro reddantur. Hi ergo nō tam cōsulunt q̄ cōsumant. nō tam regūt q̄ pręmūt. nō tā ꝓtegunt q̄ ledunt. defendunt ut ipsi inquiunt rempub. Sed fateor ab aliis & nō semp: sed a seipsis minime: ueluti qui ciuibus grauissimas imponunt collectas. non in rempub. exoluēdas: sed sibi imbursandas. Hi cōsules dicūtur a cōsulendo nō reipub. sed sibi. gaudent cōsiliarii & cōsulis nomīe. a cuius re et effectu plurimū sunt alieni. Pauperū domus euertūt: ut suas cōstruāt miseroꝶ casellas agros atq; prędia subhastant: ut ipsi uilius emant. culpeq; ꝓximus est: qui eos in licitatiōe uicerit. Hęc fili mi inqt mater optima exercitia studia desideriaq; sunt consiliariorū. consulum atq; rectoꝶ pestiferi nostri tēporis. ad que tu ip̄e cōspice si libet aspirare. Materna igitur monita adeo uisceribus meis infixa fuere: ut ad huiusmodi consulendi ministeriū nullo pacto aspirarē Sed ilico patrueles:

atq; ſanguine & amore cõiuncti ſeſe ingerũt:ut aliud
uitę genus aſſumerẽ. qđ ut dicebãt a cunctis mor/
talibus uirtutis.honoris & glorię cupidis ſemꝑ exop
tatũ ẽ:uidelicet tãq̃ aduocatuſ patrocinãdi exercitio
uerſari.ad qđ his ſuaſionibus cõmonebant.

¶Capitulũ.xvii. de iuriſperitis ac de aduocãdi &
patrocinandi offitio in iuditio et extra. Et de
laudibus iuridicę ſcientię ac neceſſitate et utili/
tate huius ſcientifici et artificioſi exercitii. Et
quomodo ſupplet nature defectus.

PAtrocinare in cauſis ac in iuris humani ſubti/
libus diſceptationibuſ uerſari.ſemꝑ laudabile
inſigneq; exercitiũ fuiſſe nemo ambigit. Ea
enim offitia ut Saluſtius ait honeſtiora apud omnes
habita ſunt. quę ingenio. quę intellectu: quę deniq;
eloquentia ac dicendi ſuadendiq; artifitio conſtant.
Sic ergo iuris diſciplina honeſta ſancta et ꝑneceſſa/
ria uitę humanę extitit: et ob eã rem omni tempore
plurimũ fuerit cõmendata. Eadem ratiõe diſciplinã
ipſam ſectantes qui iuriſperiti ſeu conſulti appellati
ſunt: utiliter ac laudabiliter et neceſſario utuntur
iuribus humanis:quę non niſi ad lites inter homines
dirimendas: amicitiãq; atq; ipſam rempub. augendã
inſtituta ſunt. Hinc Iuſtinianus ait.aduocati qui di/
rimunt ambigua facta cauſarũ: non minus prouidẽt
humano generi: q̃ ſi pręliis armiſq; parentes patriãq;
ſaluarẽt. Et alius ſapiẽs magna cõmendatiõe dignos
eos facit qui qđ iuſtum. quod bonum quod equum
eſt:hominibus perſuadent. Eſt ergo huius exercitii

honestas atq; necessitas admodum manifesta. sed et
utilitas publica manifestior. Quãtum uero in eodem
nobili exercitio priuate sit utilitatis : nemo est qui
ambigat. Habuit tamen inuidos omni tempore hoc
scientificũ & honestum exercitiũ. nõnullis enim non
satis: nec recte intelligentibus uisum est leges ipsas:
atq; legũ ĩterpretes: & iurisp̃itos causam dare litigiis.
illaq; q̃maxime nutrire in quos pulcre Cicero in eis
quos de legibus edidit libris inuehit. ait enĩ uerius
ignorationem legũ: occasionẽ litigiis parare. Igno/
rantes enim leges: uoluptates & appetitus suos putãt
et optant legibus iuuari posse. quare inquit Cicero
cunctos cõsulunt an sit lex: quę suo possit suffragari
appetitui aut cupiditati. quo fit. ut ipsarum legum
ignorãtia nõ iurisperiti: uiam litigiis prestent. Adde
aduersus iurisperitos aliam nõ minorẽ emulationem.
nonnulli enĩ p̃suasum habent id: q̃d ex ipso exercitio
laudato compatur: improbe atq; illicite fore quesitũ
Plane nõ ita sentibãt antiqui philosophi: & sapientes
sed nec catholici tractatores. qui in constituendis
determinandisq; hominum desidiis iudices. testes. &
aduocatos assistere decreuerunt. solis tñ iurisperitis
licitũ esse uoluerũt: suũ cõsiliũ iuste uẽdere potuisse.
Cuius inter cęteras illa a philosopho ratio assignatur
quia iudex ipse & testis: communes sunt persone. et
pro utraq; parte constitute. Aduocatus uero alterã
tantum fouet partem. a qua licite honesteq; salariũ
exigit. Huius preterea nobilis ac sciẽtifici exercitii
excellentia: ex pluribus illustratẽ effectibus. Est enĩ
mortalium hoĩm desideriũ ut ad id potissimũ tẽdat
eodẽ philosopho teste: ut ueritatẽ agnoscat. Quare

ad ipsum ī rebus agibilibus auidius humana ꝑperat inquisitio: pręsertim cū ob eas hominū cupiditates. quę a uero. quę a iusto plerunq; diuertere cogunt. ꝑpter reꝝ humanarū uarietates. difficulter quidem ueritas ipsa & iustitia agnosci potest. Hinc p ysaiam ꝓphetam de humana iustitia dicit. tanq̄ pannus mē/struate uniuersę iustitię uestrę: ut humanā iustitiam difficulter attingi et cognosci posse liquido demō/straret. Auarius. n. q̄ iustius homines lites et iurgia mouent. Quia ut inquit sapiens. deus fecit hominem rectū. & ipe immiscuit se infinitis questionibus. Fuit ergo necesse humano generi iurisperitos cōstituere quoꝝ īdustria & expectata iurispītia eas sine belloꝝ fragoribus questiones decideret: quas humana ꝑuersaq; auaritia attulit. Laudātur igitur plurimum atq; merito diuersis honoꝝ titulis illustrantur iurisperiti qui ueritatē et aperiunt: & inter hominū cupidines per suę scientię cōiecturas & regulas. qd uerū: quid rectum: quid iustū sit explicāt. docēt atq; e tenebris ad lucē usq; deducūt. Quoꝝ tāta uis est. ut nōnunq̄ eas ueritates. quas uel natura. uel industria. uerius astutia humana: in damnum simul & penam peccati humani generis occultas fecerit. ipsi iurisperiti sui ingenii subtilitate ad reipub. quietem atq; nostram cōmoditatem reuelent. Plurime siquidem ueritates incognite: plurime iniustitie impunite manerent: si iurisperitoꝝ cessaret sapiētia. et sua querēdarū reꝝ. studiosa sagacitas contēptui. aut nō usui haberent. Deniq; nemo unq̄ dubitauit uerū & iustū multo esse meliora q̄ falsum et iniustū. Esset. n. rationi dissonū: si uerum a falso. iustū. ab iniusto uinceret. Quod utiq;

funestũ ĩ repu. sępe accideret: si iuriscõsulti deessent Quorũ id pręcipuũ studiũ est. iustũ ab iniusto: falsũ a uero discernãt. Rursus q̃necessariũ humanę reip. hoc exercitiũ fuerit: ex eo patet qm̃ ut philosophus inquit ĩ ethicis: sunt nõnulli homines pessime q̃dem psuasibiles: qui nõ facile credunt: nisi certissima ui/deant signa. aut fortes habeãt psuasiones. Aduocati igitur plurimũ sunt cõmendandi: qui uirtute sciẽtię iuridice certissimas uel propinquas: imo fortissimas psuasiones elitiũt: & illa iudicibus suadẽt. ad iuuãdã innocẽtiã. & reprimẽdas puniẽdasq; uiolentias & in/iustitias. Vnde Cicero hãc iuris disciplinã extollens hęc inquit ad oẽs res priuatas atq; publicas tuendas instituta est. Et iterũ hęc ars tuta ẽ. hęc honesta. hęc illustris. qua sepe multe respu. salue facte sũt. Deniq; ut phũs uoluit. oẽs artes ĩuẽte noscunt̃ ad supplẽdos humanę naturę defectus. ut libet exẽpligratia unũ ĩserere. natura enĩ ip̃a lapides ligna atq; ferrũ pducit sed minime domũ efficit. q̃re recte & necessario ars domificãdi inuẽta ẽ: que idipsum supplet qđ natura deficit. Simili modo natura parẽs lanã & linũ: sed nõ uestes producit. salubriter ergo atq; necessario artes texẽdi. atq; suẽdi inuẽte sũt. Natura ergo q̃q̃ homi instrumẽta loquẽdi dedit: nõ tñ uirtutẽ tribuit per/suadendi. Sed arte effectum est: ut hoĩes studio ipso atq; mirabili artifitio ui quadã dicendi cõsequantur: cõceptus uidelicet suos imprimere posse audiẽtium animis. sicut natura mĩme dedit homi uĩ discernẽdi congruũ ab incõgruo: nisi p grãmatice scientiã. nec uerũ a falso: nisi per dyaleticã. Licet dederit instru/mentũ cognoscendi uerũ a falso. uidelicet loquelam

et intellectum. Oportebat ergo pro conseruatione humanę uitę: & tollēdis īter hoīes desidiis. ut naturę huius defectus suppleret per iurisperitos: qui ipsum iustū et rectū iudicibus psuadēt: scdm traditas legislationes. & nōnunq̄ iustū & rectū distinguāt. limitent & moderent: scdm particulariū casuū occurrētias et legislatoris mentē. quę omnia perirēt: nisi iurisperiti essent qui ea hoībus suaderent. Et ut paucis agamus summa ē excellētia huius exercitii: quo ipsa uniuersalia statuta huāana q̄ generalibus atq̄ īdeterminatis uerbis statuunt: lucidius intelligunt Nam per iurisperitoꝝ subtilem & ingeniosam applicationē dictaꝝ legū: ad causas pticulares mentē legū interpretātur Et tandē uero p hoc nobile aduocationis offitium: insontes defendunt. oppressi releuantur. & ut paucis multa cōprębendamus. iustitia periret: si deesset qui iustitiā allegaret. Ex qbus facile cognoscit quāta sit huius exercitii honestas. quāta necessitas. q̄ta deniq̄ utilitas. Sed uix affiniū & amicoꝝ solicita instantia uerba finierāt: cū mater clamitās dicebat illud sapiētis Fili mi si te lactauerit peccatores: ne acquiescas. Et tandē aduocatoꝝ uitā ac exercitiū eoꝝq̄ aperta discrimina & picula sequētibus uerbis dissuasit.

¶ Capit. xviii. de incōmodis & oneribus exercitii iuristaꝝ & artis aduocatiōis ī causis & iuditiis et de periculis huius status & modi uiuendi. et de damnis quę ex illo ueniunt reipub. & an litigia nutriantur ex aduocatorū copia. & an humana iustitia potest impleri in iure naturali.

IVrisperitorum eorum presertim qui forenses causas agunt ī iuditio quos aduocatos uel causidicos appellamus: q̄ sit damnosum periculosumq; exercitiū: nemo apertius q̄ aduocatus ipe unq̄ intellexit. Sed et quantū hominibus sit inutile quippe & perniciosū nemo rectius agnouit: q̄ qui per eius infortunio aduocato indiguit. Huius exercitii damna: discrimina atq; pericula nō facile enarrari possent. Ex multis aūt paucula q̄dā in mediū adducēda decreuimus In primis naturā artis atq; exercitii cōsiderare oportet. Est.n.eius generis patrocinatio ī causis.quia difficile ē aduocato & causidico unū iuuare: quī alterū ledat. Cui pulcre Ambrosius. dicere uidet̄. qui non potest alteri subuenire: nisi alter ledat̄: cōmodius ē neutrū iuuare: q̄ grauare alterū. Vnde sup illo uerbo impio prebes auxiliū Augustinus inquit. callidi argumentatores. & iurisperiti fallaces dum cupiūt ditari: uix preuaricationis periculū fugiunt. cōtrouersias actionesq; causarum. cōtra ipa iura uertūt. & ut aduersarios coherceant: iussionibus legū ad illudendos iudices: exq̄sitis exemplis multiplices ītellectus: & cauillosas a legibus elitiūt coiecturas. Quid igitur in eis laudē non facile inuenio uendunt enī linguā suam que spiritussancti donū est. Qua de re Augustinus de se ipo ī libro cōfessionū loquēs ait. placuit mihi subtrahere misteriū lingue mee a mūdanis loquacitatis mee: ne ceteri mei exemplo: iam nō legē domini: sed forēsia bella mercarētur: & ex ore meo arma furori suo accōmodarem. Rursus nō illis puto assentiendum qui negāt causidicos lites nutrire: sed potius p̄scindere cōtendūt: ex Ciceronis uerbis argumentū sumētes

que recte intellecta eos ledunt. ait enī eos qui leges ignorāt: uoluptates & appetitus suos putāt legibus iuuari posse. & inde legūperitos cōsulūt: ut eis dicāt appetitus suos legibus sequi posse. Sed ea uerba qd aliud sonare uident: q̄ aduocatos lites gignere? Dū uoluptuosis & cupidis hominibus suadent legibus posse explere: quę leges ipse uetant. Quis enim tam amēs est: qui leges iustas asserat iurgia nutrire. quas dicit Cicero in eodem de legibus esse uicioꝝ emendatrices: uirtutūq; commendatrices. Sed ex mente Ciceronis elici posse: non leges sed legibus abutētes qui sunt legiste: lites nutrire & educare pspicuū est. Qui ut nascant̄ lites: spem uictorię uictis ꝓmittunt. adducentes innumera fallatiaꝝ repagula: & astutiaꝝ obstacula scd̄m Policratū. Qui.n. cecus nō est liq̄do uidebit: quia nō hominū negotia: non cause: nō controuersie suscitāt aduocatos. quinimo ut oculis cernimus: aduocati ipsi causas gignunt. litigia suscitant. cōtrouersias fouēt. imo mouēt atq; nutriūt. Prębeāt huic ueritati testimonium ea loca que certe beata dixerim. ubi si desunt aduocati: ibi cause ipsa quoq; litigia desunt. ubi uero aduocatoꝝ turba strepit: ibi litiū anfractibus tota ciuitas ardet: nec domus aliqua a litigio uacat. Vidi ego ī germania urbes q̄plurimas populatissimas qdem atq; optima politia gaudentes: in qbus ciuis unus iurisignarus in decidendis causis penitus īexpertus: totius ciuitatis causas breui momento pacifice & incredibili silentio terminabat. ubi nec assistentia erat aduocatorum: nec allegationum ingeniosa altercatio. Stupenti igit̄ mihi atq; querēti cur in tāta urbe tā parue atq; ppauce cause agerent̄.

89

quid ue causę erat: q nullus ibi aduocatus adesset. Respõsũ tandẽ est cũ faceto modestoq risu. ultimũ esse causã primi. Addebãtq ut ego mihiipsi ingrẽdo satisfacerẽ: ac si aperte dixissent. paucula s admodũ causas ĩ tribunalibus esse suis: cuius rei illa erat ratio quia nullũ qui eas pponeret aduocatũ facile admittebant. Profecto nõ insulsũ eo dictũ puto. plurimi qdem nequaq plerũq litigarent: qnimo aliqd forsan iniuste paterent: nisi aduocatorum pronitas adesset: atq eo solicitudo qui uincere pollicerent. Nemo certe nisi insanus sine armis bellum temptat. quippe plurimi salui fuere: quia illis arma defuere. & longe plures periere armo fiducia: q penuria. Tolle enim frenetico arma: pręstabis & uitam. tolle cupidis litigandi ministros: simul tolles et lites. Cupit enĩ omnis artifex ut phũs in ethicis uoluit: sua laudare opera simul & dilatare. Sic poeta sua poemata laudat. a cunctis recipi optat. Sic faber ut ĩquit Hieronimus sua fabrilia tractat. studetq summopere ut totus orbis ea indigeat. Citharista deniq oẽs exoptat dies esse faustos atq solennis. armorũ et machinarũ artifex: nuptia aut pacis tẽpora ĩfesta habet. & generaliter de pace nõ cogitat: qui cũ bello lucratur. Nec aliter agit aduocatus. alienas cupit cõtrouersias. ppinquo et causas exagitat: qui suas non litigat. dissidendo: litigando lucratur. qui mẽdicaret: si quietissime oẽs uiuerent. Et ut paucis dicam. desunt lites: si desint qui lites cupiant atq solicitant. Deniq apostolus ait seruos dei non decet litigare. Quomodo igit alienas opes litigãdo qrere possumus licite: q nostra pximis offerre iubemur? Et iuxta dominicũ cõsiliũ petenti

Clamidem: palliū nō negemus. Demū uero illud ego uerissimum puto: quia longe minus reipub. cristiane nociuū uidebitur: si iuditiorū strepitus: si causarum deceptiones nō habeat: si aduocatorum penuriā patiatur q̄ si per causarū & litigatorum atq; aduocatorum copias: caritatis ordo pereat. quę in litigando seruari minime potest. Et iterū longe minus perniciosum arbitror. quosdā forsan iniuste opprimi ob defensionis aduocationisq; defectū: q̄ plurimos imo ipsam rempulicā eiusq; quietem: tot tātisq; ut cernimus litiū perturbationibus concuti atq; subuerti. que ueluti quedam incendia: cūctas respub. adurunt atq; confundunt. Postremo quis causarū: quis fori: aut iuditialis strepitus tam auidus est: quē non moueāt imo terreant plurimū illa Bern. uerba. Qui cū ad Eugeniū ageret: ac eū inducere conaretur: ut fideles ad diuinā legem discendā sectādamq; alliceret: & aduocatorum astutias fugiēdas esse ostenderet: quottidie inquit perstrepūt ī tuo palatio leges: sed Iustiniani nō domini: iuste ne etiam istud? Tu uideris. Non certe. Lex domini immaculata cōuertēs animas. ea aūt nō tā leges q̄ lites sunt: & cauillationes subuertētes iuditium. Tu ergo pastor & episcopus animarum: q̄ mēte obsecro sustines coram te silere illam: istas garrire? Puto q; etiam hęc peruersitas te compellat ad dn̄m dicere cū propheta. Narrauerūt mihi iniqui fabulationes: sed non ut lex tua. Hec Bernardus de humanis legibus & earum sectatoribus. Rursus nisi fallor fallitur quisqs litigandi offitiū assumit. & lōge magis fallitur: q artes litigādi & cōtendēdi eligit. in quibus propter nocendi facilitatē quāto quis doctior: tāto nequior euadit. ut de

aleatoribus Policratus ait. Vnde Augustinus. forma
inquit in eis est litigiosa. hoc ipso laudabilior: quo
fraudulentior. Fateor enim utilis est iuris scientia: si
eius professores intra eius limites agerent: & legum
terminos nō trāsgrederent. Sed plurimi illis abutunt
& falso legum intellectu: & nouis interpretationibus
sacris legibus illudūt. Quod si secus agerēt: paupes
admodū & īopes: fateor tñ felices uiuerēt. Ea de re
sancti uiri piculū tā promptū īminere hoc exercitū
tenentibus cernentes. merito pfectis & deo dicatis
uiris. nedū forensiū causaꝝ interdicūt exercitiū: sed
humanarū legum studiū. quarū inter ceteras illa est
ratio: ne uidelicet iurisperiti magnum extiment eam
iustitiā quā ipsi cōtinent & uenerant: & quam leges
humanę docent respectu eius iustitię: quam lex dei
cōtinet & ueneratur. Iustitia enim humana quā leges
seculi pfitentur: impleri indubie potest facultate et
naturę iuribus. qđ ex eo maxime patet ut alia taceā:
qm̄ xp̄us in euāgelio ex duobus naturalibus p̄ceptis
omnes leges & pphetas pendere dixit. prout pulcre
Augustinus deducit in epistola ad Volusianū. diuina
uero iustitia non nisi superna gratia impleri potest.
Quare ad hūc sensū uerius q̄ pauloāte ysaias dicebat
de humana iustitia: pānus menstruatę iustitię uestrę
sunt. Sed nec alienum ab hoc pposito uidet̄ qđ dn̄s
in euāgelio ait. nisi abundauerit iustitia uestra plusq̄
scribarū & phariseoꝝ: nō intrabitis in regnū celorū.
Quod utiq; recte dici potest de humana iustitia. quā
iurisperiti & causidici astruere nituntur. ut Christus
fidelibus suis dicere uideat̄: nisi abundauerit iustitia
uestra plusq̄ scribaꝝ & phariseoꝝ id est legistarū et

iuriſpito℞ humani iuris: nō intrabitis in regnū cęlo℞. Nec. n. hęc iuſtitia: quę ex humanis reſultat legibus ſola ad ſalutē ſufficit: cū illa phūs in politicis uoluit: ſolum reipub. terrenā quietudinem appetat. Cuius grā pluria quę lex diuina uetat & punit: ipſa ꝑmittit aut iubet. Vnde Auguſ. Hęc lex quę de regēdis urbibus datur: multa pro tēporali pace aut ꝑmittit aut iubet: q̄ lex diuina grauiſſime punit. ut ī cōcubinatu atq̧ uſuris. Demū in pręſcriptionibus & multis aliis reperire libet. Deniq̧ lex ipſa humana ut pręmiſſum eſt uirtuti humanę & naturali innititur. que nequaq̄ ad eternā felicitatē ſufficit ſine ſpeciali auxilio diuine gratię. qđ aliter eſt ſentiendū de diuina iuſtitia: quę tota dei & a deo eſt. Dabo igit̄ inquit mater pluribus ꝑſuaſionibus finē ſi id ſolū dixeri quia humani iuris ſectatores ſolo nomine iuris letantur: cū rem ipſam nō habeāt. quinimo ſub iuris atq̧ iuſtitię obtētu: ipa iura & iuſtitiā ꝑſequuntur. ut recte de eis dicat uera iuſtitia. filios enutriui & exaltaui: ipſi uero ſpreuerūt me. Tandem quis ille legiſta eſt & laudabimus eū: qui ut inquit Auguſt. dicat clientulo ſuo. recipe qđ mihi cū tibi adeſſē obtuliſti. redde aduerſario tuo qđ me iniuſte patrocinante abſtuliſti. cuius opera decepto iudice & circūuentis legibus uiciſti. Longe ſatis euagatus ſum in deſcribendis aduocato℞ periculis: ſed expertus dixi. turpe enī uidebatur patritio ignorare ea ī q̄bus uerſatus eſt: Suaſi ergo mihi maternis his imo diuinis commotionibus edoctus: forenſium atq̧ ciuiliū cauſas & iuditia penitus deſerere. Victi ergo & ſeperati cōtribules. ad aliud uitę genus innocentiſſimū ut dicebāt. uidelicet notariorū me tranſferre

85

uerbis atq̨ suasionibus sequentibus nitebantur.

¶ Capitu. xix. de notariis. tabellionibus & scribis. & de huius artis laudibus. utilitate et cōmēdatione ac necessitate.

Tabellariorū siue notariorum ars et uiuendi formula. q̄ honesta honorabilis et laudata sit: ex plurimis p̄sertim illius necessitate et utilitate facile cognoscitur. Periret siquidē oīs iuditioꝝ tela: nisi essēt notarii q acta cōscriberēt. periret ip̄a ueritas & fides in cōtractibus & cōmertiis hominū. periret oīs ordo in iuditio forensiū causaꝝ: nisi esset aliqua fidelis publicaq̨ p̄sona: cui iudex crederet de his: quę ab utraq̨ litigantiū parte: aut offerunt̄ aut dicūtur. Item sunt instituti notarii ad cōfirmationē ueritatis. sed cū ip̄a ueritas ubicūq̨ sonuerit: ab illo est q dicit. Ego sum uia et ueritas. Recte certe ratione notarioꝝ offitium ualde laudabile erit: quia in ueritatis cōprobatione & confirmatione: radicem et fundamētū suscipit. Demū huius artis laudes & utilitas ex eo patent: quia publice utilitati deseruiunt. Hi nāq̨ nedū apud pedaneos minoresq̨ magistratus creditum & auctoritatē obtinent: sed apud reges & principes & cūcta eminentia tribunalia acceptissimi & familiarissimi existūt quoꝝ manibus imo admirāda fide instrumēta. priuilegia et littere ad ꝑpetuam rei memoriā cōfitiunt̄. Et post multa tēporū sęcula. ex hoꝝ sola notarioꝝ subscriptiōe: indubitatā ꝓbationē inducunt. Hi typū tenent euangelistaꝝ Christi. qui eius gesta et acta in euāgelio: tam fideliter q̄ utiliter

descripserūt. Et ut cęteras huius artis cōmoditates & laudes omittā. qui illā exercēt: magna lucra sūmos honores assequūtur. ut breui tēpore ac paruo labore opulēta utilitatis cōpendia adipiscant. et tandem ab omnibus honorant: quia omnes illis indigent.

¶ Capitulum. xx. de miseriis. calamitatibus ac laboribus & periculis tabellionum et tabellariorum. et illorū fraudibus et dolis.

INter cęteras uitę humanę artes et modos formulasq; uiuendi. scribarū atq; notariorū artem miserā. calamitosam. ac multis erumpnis plenā nemo ignorat: nisi qui tam felix fuit: ut nec litem in iuditio: actor nec reus extiterit. nec cōtrahēdi gratia tristi illorum misterio eguit. Breui igitur huius artis calamitates. infelicitates. labores atq; pericula adducemus. pauca ex multis colligentes. In primis igitur fatemur. habent tabelliones offitiū publicū: sed priuatū exercēt negotiū. nō reipublicę seruiūt: sed rei familiari deseruiūt. nō illā: sed istā augent. cōmunes sunt psone: sed ppria sunt lucra. Demū tabellarii ipi seruos se esse publicos nouerint. quos iure iurando constant astrictos: ut quotiens rogari eos a quoq; in omni causa cōtingat: ferre eos testimoniū oporteat. Nemini aut dubiū existit tā astrictos reipub. seruos non esse illius dignitatis atq; felicitatis. uti pauloante depictū est. Eius uero artis labores. fraudes. doli atq; pericula ex eo constant. quia natura ipsa impellūtur homines gratis fidē ipsam seruare. ueritatē attestari ac de illa libere ubiq; ferre testimoniū. miseri tamen

87

tabelliones soli sunt: q nō nisi pecunia de fide dicere at rogari uelint. Nec aliter q̄ prętio interueniente ueritati fidē accōmodent. pauper siquidē fidē petit ueritatis: ille mãmona exigit iniquitatis. Turpis igit̄ est. qui prętio turpiter accipit: qd̄ gratis exhibere tenet̄. QVo fit. ut hanc uitę formulã exercētes. nedū iustitiã: sed ipsã iniustitiã uendant. quare teste Aug. nihil ordinatius esse potest. nã iustitiã uendere iniq/tatis est. iniustitiã uero rabiosa insania. In cęteris enī cōtractibus res uēdita alienatur a uēditore. & trãsit in emptorē: sed ī hoc infelici cōtractu nullã iustitiã habet notarios uenditor. Sic sic miser artifex ipsam ueritatē ad quã corroborandã eruendãq; creatus est & quę eū honoratū reddit: ĩhonorat atq; uilificat: dū eam ut pręmissum ē prętio exponit. Apud antiquos enim tabellarii alebantur a publico. eratq; gratuitū offitium. eo igitur sęculo aureo certe laudabilis erat tabellionica ars. laudabile exercitiū. nunc uero quia ad prętiū exponitur: merito in sordibus cō putatur scdm Policratū. Rursus notarius seruus est iustitię: quę uirtutū regina est & domina. q ergo dominã suã uendit: ut ꝑditor iudicãdus est. O quot falsa ab eis cōstituūtur īstrumēta pręce qdem uel ꝑtio. O quot cōtractus fabricant rei geste substantiã longe aliter scribētes q̄ partes ꝓfesse sūt. O quot falsas clausulas interserūt. Aliasq; iustas abolent. uerba cancellant. dictiōes uitiãt. ī multoꝝ lesionē atq; iacturã. O quot neglectus ne dixerim dolos in iuditiis & cōtractibus cōmittūt annos. indictiōes. diē atq; locū ꝑtermittūt. Nec testes adhibent naturę rei necessarios. litteras scripturãq; diuersificãt. QVa de re īstrumēta suspecta

aut dubia redduntur. O quot errores. fraudes et machinaměta ab eis admittūtur. Ob q̃s res īnumera litigia. īmortales cōtentiones ibi naſcunt̄: ubi ſopiri debuerunt. Demū protocolla non retinēt. & diuerſa plerunq; ab illis inſtrumenta eduntur. Pleriq; uero litteras. cōtractus & inſtrumēta ſuper uſuris & cōtra iuris pręcepta confitiunt. paruifacientes qđ ex ea re infames. inabileſq; euadunt. O quot colluſiōes agūt in iuditio. quot deceptiōes apud iudicē. quot falſas atteſtationes. quot ſuperfluas dilationes. quot acta inutilia ſcribūt: ut creſcat regiſtrū ꝓceſſuſq; in ꝑtio augeatur. Taceo quia exceſſiua ſalaria exigūt. crimē cōcuſſionis nō uerētes. oīa prętio agunt nec calamū qdem manu capiūt: niſi pecunia aſſit. taxas excedūt. De qbus Gregorius dicere uidetur. qa multo ſcele/ratius ille accipit: q̃ alius offert. Hi certe crudeliores ſunt illis latronibus qui inſidias adhibent. Nam iſti palam rapacitatis auaritia ſeuiūt: cęteri enim hoſtes in ſuoꝝ tantū hoſtiū ſanguine armant̄. aſſiſini in quo/rundam hoīm necē pecunias accipiūt: iſti ut crude/liſſimi carnifices ciuiū amicoꝝ cunctoꝝq; hominum oppreſſione letant̄. & oīm litigantiū uitā extinguūt. QVid. n. ꝓdeſt iuſtū habere iudicē: ſed rapacē nota/riū? Hinc yſidorus ad delictū ꝑtinet iudicis: īprobos habere miniſtros. Ais forte qđ ad rem? Locupletes ſunt notarii nunq̃ egentes. ubiq; honorati. QVod et ego fateor. Sed et illud Ciceronis ſemper uerū eſſe putaui. nil fore utile: niſi honeſtū iuſtūq; ſit. nil ho/norificū: niſi ī uirtutis radice quę gratuita ē fundet̄. Nam ut idem Cicero ſubdit. Nullū emolumentū eſt fallere. nullū cōmodum lucris inhyare: ſplendoriſq;

nomen amittere. Adde. quia utilitas illa familiaris. nō potest tantū afferre quātum auferre. Qua enim alia causa Gezabel omni sęculo maledicta erit: nisi quia eius non uero testimonio Agab Rex uineā abstulit Naaboth. Ea de re eidem Gezabel dictum est iussu domini. canes cōmedent Gezabel. Denique ut paucis multa cōcludā. notarius cupidus rēpublicā offendit. deum cōtempnit. Cui se iureiurādo astrinxit. iudicē mentiendo decipit. partes ledit. De his Augustinus dicere uidet̄. quia similes sunt locuste aīali pestifero Nocet enī mordendo. cōsumit nocendo. Nisi ergo abundauerit nostra iustitia plusq̄ similiū scribarum: spem nō habeamus consequendi fructū iustitię. quę est regnum cęlorum.

¶ Capitulum. xxi. de exercitio agriculture. et de laudibus et commendatione huius naturalis & innocentissimi exercitii. & de utilitatibus generi humano ex illa ꝓueniētibus. Et quomodo deo acceptū est.

Agriculturā optimū esse uiuendi genus nemo ambigit: nisi qui uiuere nescit. Hic enim uitę modus primus oīm ē a deo altissimo humano generi tributus. Dictū est. n. homini in sudori uultus tui uesceris pane tuo. nec dixit ī sudore uultus alieni ut ī cęteris offitiis et uiuēdi modis liquido cōtingit. In quibus alieno labore alienoque sanguine & sudore plurimos pasci & nutriri: quīimo & lasciuire uidemus Nequaq̄. n. deus homini hoc exercitiū pręcepisset: nisi primum innocentissimum: deinde ei gratissimum agnosceret. Hoc denique uitę genus ueras naturalesque diuitias gignit. alia exercitia industriales: et ut ita

dixerī adulterinas diuitias cōparāt. Igitᷓ inter utrasq; diuitias illa est differentia. qm̄ prime humanū genus sustinēt. secunde corrumpūt. prime delectant. secūde cruciant. prime satiant. secūde angunt. QVod. n. tam felix uitę genus esse potest: q̄ naturalibus insidere laboribus. & possessiones agrosq; ad ubertatem pro cōmuni oīm usu deducere. Quarū rez̄ īnocētissima cura: ceteras oēs noxias curas fugat. Gesserunt agri/culture usum nō solū antiqui primę ętatis: sed & oīm ętatū uiri prętantes atq; clarissimi. nec modo publica offitia: quinimo & īperia magnaq; fastigia huius cupidine atq; dulcedine dimiserūt. Hāc Cato Cēsorinus exercuit. de quo scriptū est. optimus senator arator optimus Imperator. Quē igitur pudebit cū Catone terrā colere? Quis turpe cogitabit: qd ille pulcrum elegit? Qui pręter rerū gestarū gloriā etiā in nostris Hispaniis p̄clarissime triumphauit. Deniq; in cęteris huius mortalis uitę occupationibus uacāt homines artibus: in hoc nature. in cęteris uacāt sagacitati: in hoc sancte simplicitati. in aliis supfluitati: in hoc ne/cessitati. in cęteris uacatur ornatui: in hoc uictui. in cęteris uacant hoīes paucis aut multis: in hoc oībus. Qua ratiōe cęteris uiuēdi modis iuste anffert. Teste enī philosopho quāto aliqd est cōmunius: tanto est pręclarius. Est ergo illud uitę genus eligibile quod pluribus cōfert: & pautioribus nocet. Demū nō paz̄ huius uitę. pręconiū anget. quia cessant ī hoc uiuēdi modo ea omnia diuine offensionis & peccādi incita/mēta ac ꝓmpte actiōes. quę aliis negotiatiōibus sese ultro offerūt. Vt. n. qdam ex sapiētibus ait: īter hoīm uicia uiuere et uicia hoīm uitare nō tā p̄clarū q̄ rarū

nec tā laudabile: q̄ difficile ē. Quis. n. in agro laborās aliena usurpat? Quis degerat? Quis blasfemat? Quis superbit? aut quis irascitur aut inuidet: q̄ optare sibi soli bona nō potest: qn aliis eueniāt? Quis denique agri culture ītendens inimicat? Quid aliud odit nisi grā/dines? Quid maledicit nisi tēpestatibus? Quid denique auare cupit: nisi ea que alioꝝ non sunt? Sed et quis fornicat. quē nō ciboꝝ preciositas: sed fames et pau ꝑcula mēsa spectat? Et demū ipa lacertoꝝ lassitudo et diurnus totus labor: dormire potius q̄m lasciuire cogit. Rursus in ceteris uite occupationibus illud cōmunissimū ē. ut q̄nto hoīes pluris emolumēti aut census habent: tāto minus deo retributionis et ho/noris tribuūt. ita ut uerū sit illd ꝓphete. qa sacietas panis causa sit iniqtatis ī hoīe: ī hoc tn̄ uiuēdi modo plus oībus deo reddit. & ut ita dixerī plerūque plusq̄ qs habet deo offert. Nōnūq̄. n. oblatis deo decimis expensisque deductis: nil superest nisi labor. adeo ut plurimi anni etiā uberrimi agricultoribus ipsis steri/les sint. Recte igitur antiquum uerumque in hispania prouerbiū fuit. quia agricole martires habētur. neque enim semel sanguinē fundunt. ut pinguiorē terram hominū usibus reddant: sed dietim sudore & cruore madent. ut nos uiuere possimus. & suis tormentis et assiduis cruciatibus foueamur. His ergo monitiōibus suadebant affines agriculture uacandum. et si non personaliter: per seruos saltem & colonos ut mos est plurimorū uirorū illustrium. Sed nondum illi uerba finierant: ecce mater occurrit hunc uiuendi modum summopere dissuadens rationibus sequentibus.

¶ Capit.xxii.de agriculture incōmodis.oneribus. difficultatibus & laboribus.& de aculeis & miseriis huius status.& narrant pulcra de hoc uiuēdi genere circa eius solicitudines & anxietates. Et quomodo repungnat pręclaris īgeniis.& quales debent esse agricultores.

LAudatus satis a uobis est agriculture usus. quem certe necessarium atq3 delectabilē fore nemo est qui ambigat. habet tn̄ aculeos suos ut enī inqt Plinius ī eo quē edidit de naturali histo ria libro.agricultura īnocētissime atq3 beatissime uitę quondā initiū fuit. Nunc uero maioribus longe laboribus nouisq3 uiciis obnoxia ē.ut enī in georgicis Virgilius ait. & primo a diuina scriptura didicimus. nō utiq3 homo terre.& agris: sed terra homi seruire debuerat. Hominū ergo culpis effectū est ut terra possessoribus suis sine labore nō respōdeat.& plerūq3 labor ipse fructus dulcedine careat. Mortalis ergo indigētia atq3 necessitas terrā ferro solicitare: mirisq3 blāditiis mollire coegit. In qua colēda quot labores quot corpis. quot animi solicitudines hoīes pferūt: nemo nouit: nisi qui terrā colit.adeo ut uerū sit illud Petrarche.q triticū seminat: seminat & solicitudinē. Et iterū qđ poeta dicit.quia granū plurimoꝝ est.sed anxietas seminātis.ita ut pprie loquēdo.ager animus sit: cultura intētio.semē cura& messis labor.quas res agricultor uberrime pcipiet.leta uindemia.dū tn̄ cū pruina & grādine pepigerit. O quot īutiles araturas. quot mortaliū hoīm anxias curas agricultura affert. & qui per anni circulū diligētias egit plurimas: unius

93

borę rabida tēpestas abstulit. q̄ si cęli trāq̄llitas adsit. quāto plura seminasti: tāto plures necesse est pascas grues pluresq̄ domi mures. uolucres deniq̄. hospites habebis inuitus. Hec enī notiora agricolis sūt. quos nescio quid ad seminādum cogat: nisi quia ita diuina prouidentia uoluit. ut et si labores. pericula. agricola experiat̄: laborare tn̄ non desinet. quē spes plerunq̄ delectat sine fructu. Demū uero illud certissimū est multis tn̄ incredibile quia ī colendis agris: ornādisq̄ uineis: uix fertilitas sumptibus equat̄. Adde quia ut Gregorius dicebat. bonum est agros colere: si nihil melius q̄d fieri possit inuenitur. Agriculture igitur hac nostra ętate operā dare nō est uiri excellētis aut p̄stantis ingenii. nec ꝓ arte nec ꝓ offitio aut negotio sed pro otio & curarū alternatione. uel ipsa cogente necessitate laudabile. Hęc.n. ars terrā facit meliorē: non q̄dem intellectū meliorem uires īntellectiuas non pficit: sed exteriores exercet. Qua de re iuste sapientes agriculturā inter mechanicas cōputarunt. ut inferius tangemus. Et hęc putat̄ causa. quare phūs in septimo politicoꝝ agricolas nec mercatores ac artifices & mercennarios. licet sint artes necessarię in ciuitate: nō tamen sunt ꝓprie artes ciuitatis. quare nō uerus ciues Aristoteles appellat. sicut consiliatiuos. sacerdotes et bellantes et iudicatiuos. prout latius diximus supra in capitulo v. ut enim inquit unus ex philosophis. natura studiosa parens: dū multas mortalibus artes dedit. Distinxit etiā ingenia. et cui quis aptissimus reperit̄ illi recte insistet. Indecens nanq̄ atq̄ indecorū uidet̄ debile corpus fragilesq̄ lacertos sed docilem animū habentes colendis agris insistere

debere. Pulcrū igitur est atq̧ offitiosū aliud melius agere non ualentibus : agros ipsos arare . sed longe salubrius foret non agros: sed animos colere. Verum est tamē q̄ terrena animalia terrā amāt. Rursus satis innocentia agricolarū exercitia uerissime fore puto: si tales ipsi agricultores forent: quales antiq̄ illi īno/ centissimi & simplicissimi erant. & quales eos debere esse legimus: nō quales experimur. illi enī cū patiētia & longanimitate labores ferebāt. cū frugū abundātia deū laudantes. cū sterilitate minime murmurātes sed cū Iob patriarcha. dicentes. dn̄s dedit dn̄s abstulit. sit nomen eius benedictū. Sed et tales primi illi agri/ cultores erāt. q̄ ut cū ꝓpheta loquar. gladios uerte/ bant in uomeres: & lanceas ī ligones. Agricole uero nostri tēporis aratrū: stibam. rastrūq̧ uertunt in arma non modo defensiua: sed offensiua deū decimis: regē uectigalibus fraudant. fines fundoꝝ cōfundunt uel sibi applicant. ecclesiam nō reuerent̄ cōtra dominos supbiunt. foros frequentāt ꝑ seruos. per cōductitios agros colunt. sed per seipsos in iuditio litigant. cum per alienos ī agro laborāt. & dum suū deserūt offitiū aliena periculose usurpant. Hi procbdolor auaritia supbia. pompa. ornatu uario. ampla supellectili frau/ dibus deniq̧. dolis. litigiis. & uersutiis cūctos nego/ tiatores uincunt. Martires autem quo pacto tales agricolas appellem: nō uideo. causa enī martirē facit potiusq̄ tormēta. Agricultores igitur nostri tēporis martires terrene cupiditatis: nō xp̄i. dixerim. Et ut paucis agamus sicut terrā colūt: sic penitus terreni sunt ut de bis recte dicatur. Ipsi uero terrā lingent et terrā cōmedent. nec de celestibus cogitāt: q̄ semp

de terrenis loquunt͂ & meditātur. sibi inuicē īuident alios abhorrēt status. Sed plerūq; castigat eos deus in eo delicti genere quo peccāt. Dignū enim est. ut qui in terram quę oīm elemētoꝝ humillima & uber/rima est: per superbiam & auaritiā peccant: eiusdem terre bonitate priuentur. ideo dat illis deus terram fructiferam in salsuginē: ꝑpter malitiā habitantiū in ea. Quo fit. ut terrā sui natura fertilē: illoꝝ iniq̄tas fatiat sterilem. Sed uix bona mater dissuasionis agri/culture uerba expleuerat: & ecce fratres. cōsanguinei pariter et amici. si nullū genus uitę placebat. ex illis maxime que supra discussa sūt saltē mechanicas aut liberales artes. seu aliū uiuendi modum. etiā si foret aliquod exercitii genus: cui plebei hoīes sese cōferre solent. mihiipsi diligerem. idq; sequenti persuasione agere nō erubuerūt.

¶ Capitulū. xxiii. de artibus mechanicis in genere & utilitate eaꝝ. & quot sunt artes mechanice. et qualiter eaꝝ exercitia ꝑsunt: et quomō diuerse artes sub eis cōprehēdunt͂. & demū deducit q̄ ī dictis artibus plures uiri clari euaserūt. et q̄ mediocritas uitę mechanicę nō est despicienda.

Repudiata sunt a te inquiūt amici ea uiuendi genera: quę nobiliora atq; honoratiora ī hoc sęculo uident͂. in q̄bus fere cūctos īgeniosos et studiosos. ac nobiles uiros uersari conspicimus. Si igitur occultis incognitisq; nobis causis. nullū ex su/pradictis eligere ꝑponis: nos q̄ te plurimū diligimus et posteritatē ex te q̄maxime peroptamus. quā utiq; ꝑderes: si ad spiritualem uitā transires. te plurimū nō

modo rogamus: sed monemus atq3 hortamur: ut saltē artifex fias alicuius honesti aut plebei exercitii. Sūt enī pręter nominatas artes et uiuēdi genera: alia cō/plura exercitia et uiuēdi genera nō inhonesta: qbus et si plebeos hoīes communiter uideamus deditos. Alios tñ ingenuos naturę hoīes: qbus ita sors illoꝝ tulit aut ita uoluerūt. uel natura ipsa inclinant. sępe cōspicimus artes exercitiaq3 ipa delegisse. Pręeligūt certe nonnulli sub illa mediocri uita agentes. sęculi huius breuē cursū īnocenter trāsigere: q̄ sub magnis statibus ꝑiclitari. Adde quia plurimi ī eis ipis īfimis artibus clari euaserūt. q tandē ad altiora sępe uocati fuere. Non enim artes ipsaq3 exercitia animos hoīm uirtutemq3 penitus īmutāt: nisi fedissima sint. Elige igit̄ aliquam ex mechanicis artibus: quas ipsa omniū parens natura ad usus hominū ꝑnecessarias instituit: quas nequaq̄ ipa prouida gubernatrix natura nobis donasset: si nō necessarias. si nō utiles. si nō honestas iudicasset. et suos sectatores beatos faceret. Sunt. n. ut nosti artes ipe mechanice septē numero. ad quas cętera omnia uitę genera corpus respicientia teste philosopho in politicis reducunt̄. uidelicet lanifitiū. armatura siue fabrilis. nauigatio. agricultura. uenatio medicina. theatrica. Sub lanifitio uero plurima uitę genrea includunt̄. puta texendi. torq̄ndi. suendi. etq̄ sunt manu. acu. fuso. rota. fibula siue aliis instrumētis et cętera omnia quę ī materia. lana. lino. pelle. pilo. et uimībus cōtinētur. Armature uero adaptat̄ quicq̄d armoꝝ ē. & quicq̄d ferro metallisq3 cōtinet̄. sub qua aurifices. metallarii. monetarii ac alchimiste militant Vocatur autem ars ista instrumētalis. nō solum quia

97

instrumētis utatur. sed etiā quia ex materia illa efficiat plura instrumēta. ad quā etiā pertinet omnis lapidū. lignoꝝ & arenarū labor. Hęc duas speties habet architectonicā. & fabrilem. Architectonice partes sūt cemētaria. carpētaria. Fabrilis uero sunt partes malleatoria. fusoria. sculptoria. & multa alia similia uitę genera. Nauigatio uero cōtinet omnē negotiationē in emēdis uendendisq; mercibus & in illis mutandis tam domesticis q̄ peregrinis. Alii uero mercaturam ponūt spetiem per se. Sed phūs eam sub nauigatiōe designat. licet mercatura multis modis accidat absq; nauigatione. Sub agricultura uero quicquid ī terra laborat intelligitur. ad quā ptinet omnis agricultus & quicquid ad nemora ac pascua & ortos ptinet. Ad uenationem uero ferarū occupatio. aucupii. auiumq; uolatus ptinet. Et generaliter ad eam pertinet omnis piscatura: & uenādi genus in terra. mare. fluminibus uel aere. Item ad eam ptinet omnis apparatus ciboꝝ saporū. potuū. Et generaliter omnia offitia piscatoꝝ carnificū. coquoꝝ. cauponū. tabernerioꝝ. Sub medicina uero ipsa medendi ars: & cyrurgia continetur. Similiter apothecarioꝝ. pigmentariorū turba q̄bus iūge erbistas. & balneoꝝ magistros. rasores & similes Sub theatrica uero aptantur omnes artes ad ludos publicos & priuatos. ac diuersa spectacula ptinentes Cui uiuendi mō histriones: bufones. repręsentatores tragici cōnumerātur. Dicta est enim theatrica scđm ysidoꝝ & Hugonem a theatro. ubi populus ad ludos cōueniebat. Fiebant autem ludi in theatro. ubi etiā gesta recitabant. In gabellis uero choreas ducebant et saltabant. in gymnasiis luctabant. ī amphitheatro

certabāt pedibus. equis uel curribus. ī arenis pugiles exercitabantur. in cōuiuiis rigmis & musicis instru/mētis psallebant. et alia ludebant. in phanis tempore solenni deoꝝ laudes canebant. Antiqui nanqꝫ ludos inter legitimas actiones cōnumerabant. qa tēperato motu naturalis calor nutriebatᷓ in corpore. et letitia mentis reparabatur. Vel qđ magis credēdū est. quia necesse fuit populū aliquādo ad ludum cōuenire. et uoluerūt ut īquit phūs determinata esse loca ludēdi ne ī diuersoriis priuatisqꝫ locis cōuenticula fatiētes: ꝓbrosa & cōtumeliosa aliq̄ ꝑpetrarēt. Huiusmodi itaqꝫ mechanicę artes et uiuēdi genera honestissime a quolibet honesto uiro ualent exerceri. Nā & sacra scriptura huiusmodi necessarias artes cōmendat in/quiens in ecclesiastieo. In manu artificis omīs opera laudabitᷓ. unus ex ꝓphetis ait. in porta regis artifices negotiantᷓ. Aut si forte ceteras artes īgenio prędıtas peroptas: elige tibi liberales artes. pręsertim quatuor ultimas quas mathematicas uocāt. q̄ plerūqꝫ magno splendore homines eas sectantes illustrant. Legisti Sulpitiū Gallum astronimū plurimū honoris et uti/litatis attulisse romanis. Qui cum bello ꝓximi essent contra parsas: ea nocte luna eclipsata est. quo signo stupefacti romani deliberabāt bellū nō cōmittendū. At Sulpitius Gallus astronimus publice ꝓnuntiauit non esse malū omē. adducens rationes astronomicas q̄bus suasit populū bellare. qđ effectū est cū ingenti romanorū uictoria. Sic et apud athenienses cum sol pateretᷓ eclipsim: plurimi ne esset mūdi finis timebāt. Sed Pericles mathematicus ꝑ ratiōes astronomicas patriā falso timore liberauit. đ cuius sciētię laudibus

99

atq; ab usu latius infra agemus ĩ tricesimosexto cap.
Sed d̄ mechanicis et humilibus artibus: q̄plures clari euasisse cōpertum est. Legisti Lisipium pictorē ita Alexādro fuisse dilectū ꝓpter fatiem et staturā eius mirifice depictā. ut eū ad magnos ꝓueheret honores Quid de histrionis arte dicemus? Legisti de Roscio histrione. q tam excellēs in ea arte euasit: ut romani nunq̄ meliorem illo testarent̄. Nam tam mira coram populo operabatur: et tam pręclare ludos in theatro celebrabat: ut ingētem romani populi dilectionem cōsequeret̄. adeo ut sēatus nobilibus eū aggregaret. Adde Socratē ip̄m fontem sapiētię. q artē affectauit citarizandi. in qua tā clarus euasit: ut illā nobilē artē suę ciuitati incognitam superadderet. Quid de Tito dicam? Qui adeo pauperi et uili offitio uacabat: ut publicanus esset. et cū gabellas pretio colligeret: tam fideliter tamen in eo offitio se gessit: ut propter eius ꝓbitatem & fidem creatus a romanis cōsul fuerit. in quo mirifice se gessit. Quid de Varrone. q carnificis offitio fungebatur. ꝓprer suas tamen uirtutes: cōsul a romanis creatus est. Sed q̄d ista cōmemoramus? Legisti apud Strabonem regi egypti filiū natū esse. quē nullo studio trahi posse ad artes militares ferunt uel scientificas: sed inclinabatur natura ip̄a ad artem fabrilē. uidebatq; libēter fabros. & ad eos cū poterat declinabat. Idq; Rex cōspitiens. de sapientū cōsilio eū suo arbitrio reliquit. q tam famosus in arte fabrili euasit: & tam egregia machinaꝝ & ferramentorum pręsidia patri attulit: ut lōge plus ei ex illa arte q̄ ex militia ꝓfuerit. Non est ergo despitienda uita mechanicaꝝ artiū. & multo minus mathematicaꝝ. Nam

si ex electione quis mediocrē & humilē statū assumit hoc certe ꝑfectionis signū est. Beatus.n.prędicat̄.q̄ ī magnis potuit trāsgredi: & nō est trāsgressus. tales enī sublimari hic et in supna ciuitate merent̄. Vnde Gregorius exponēs illud Dauid nōne cum paruulus esses: in oculis tuis caput israel factus es? Quia īquit paruus tibi fuisti: magnus corā me fieri meruisti. tāto enī p̄tiosior q̄s apud deū existit: quāto sibi abiectior fit. Hinc Cassiodrus. laudata est uiroꝝ sentētia que rebus modū īponit. & nos humilius cōsiderare docet q̄ de nobis amici expectant. quia plerūq; non satiat q̄d bonū putat̄. Et iterū. optimū est moderata gerere que nullus audeat accusare. Nō est deniq; diffidēdū de sectatoribus humiliū artium. quia in eo exercitio humiliter et fideliter agentes: facilius q̄ in maximis administrationibus cōstituti: uiā salutis cōsequi possunt. Adde q̄m deest illis materia: desūt artes. desūt studia cęteros decipiendi & malignandi. Maiores ut inquit ꝓpheta sapiētes sunt ut faciāt mala: bona aūt facere nesciūt. Pręterea alii ad alia apti nati sūt: quos forte sua naturalis inclinatio ad parua inuitat. qui si magna tēptant: deficiant necesse est. Debet ergo attendere unusquisq; ī se ad q̄d melius natura inclinat̄. Vnde Ambrosius unusquisq; īgeniū suū nouit. ideo ad id se applicet: q̄d sibi aptum uidet̄. Et Cicero. ad suā cuiusq; naturā consiliū est omne reuocandū. Et Seneca. male respōdent coacta īgenia. reluctāte enī natura uirtus labor est. His & similibus amici & consanguinei ꝑsuadent. aliquā ex p̄dictis artibus q̄citius fore eligendam. Sed pia mater timida. & ex his quę pauloante audiuit stupida: ilico ī hęc uerba ꝓrupit.

¶ Capitulum. xxiiii. de dissuasione in genere uite mechanice. & quomō licet sint artes necessarie: tn̄ nō est necessariū illa⁊ habere exercitiū. Item in rubricella sequenti agit q̄re mechanice artes inuente sunt. & quis sit illarum finis. et quare sic appellentur. et an sint utiles ingeniis hominū et an artifices sint ueri ciues. et partes ciuitatis.

Fateor fili mi magna est uis qbusdam hoībus in dicēdo. Nā tuo Cicerone teste. tanta est copiose dicētis uirtus: ut que quis audit. etiā si ea ipse sciat: noua se audisse arbitretur. Quid enim prestantius q̄ posse dicendo tenere hoīm mentes. et allicere plerūq; uoluntates ad ea. aut que ignoramus aut aliter scimus. nisi certe ꝑspecta cognitaq; res ipsa esset: super qua pauloante locuti sunt amici et attinentes tui. effecissent profecto intima uerba sua: ut tandē illis acqescerē. Sed uerū ē fili mi. qa Aristotele teste. quedā falsa ꝓbabiliora sūt qbusdā ueris. Adde qa ut sapiēs ait. ubi plurima uerba: ibi inopia. scilicet ueritatis & iustitie. Quippe loquar saluo oīm honore loquar tn̄ cū sapiēte. quia stultus uerba multiplicat. Et iterū. qui multis uerbis utitur: ledit animā suam: Vnde Gregorius super illo uerbo uir uentosus non iustificabit. q multa loquit̄: iustificari nequaq̄ potest. quia dū quisq; per uerba defluit: perdita grauitate silentii: mētis ueritatisq; custodiā amittit. Habet enī hec omnis ueritas. quia nō multis nec ornatis uerbis eget. simplex ē. & simplicibus cōtentat̄ sermonibus Vnde Augu. satis est ut uerba congruentia non oris eligantur industria: sed pectoris sequātur ardorem.

Hinc pulcre Tullius. ex uerborũ splendore et dicẽdi festiuitate. suspitio quedam artificiose apparitionis nascitur. que maxime orationi uim adimit. Et Seneca nihil tã iniquũ q̃ manifesta uerbo℞ p̄paratio. apparet enim subesse nescio quid mali. Redeo iam fili mi ad uerba amico℞. plurima certe adducũt. quibus te ad plebeã. ad fedam. ad turpemq̃ uitã ducant. Malunt enĩ ut aiunt uilissimis te artibus deturpatũ sed ꝓlem habentẽ intueri: q̃ egregiis artibus aut nobili uiuẽdi modo ĩbutum filiis carentẽ. Ceca est enim nisi fallor mens hoĩm. que prolis periture fecũditatẽ: potius q̃ uirtutis & uere felicitatis amico ꝑoptat. Audi igitur fili mi ne dimittas legem matris tuę. & ĩ primis illud Crisostomi cordi semꝑ habe. quia omnino iniquũ est nobiliora ĩgenia studiis deturpare minoribus. Noui ergo uires ĩtellectus tui. q̃re ut cũ tuo Seneca loquar ad aliud te natura edidit: q̃m ut sis seruus cum liber existis. Teste enĩ philosopho. Artifex artiũ mecha/nicarũ spetiẽ quandã seruitutis patitur. dũ intellectu uigens q liber est: rebus intellectu minoribus seruit Adde. quia in eis ipsis artibus doli. fraudes. labores & pericula non desunt. Vnde apud machabeos legitur. Omnes artifices et operarii iniquitatis contriti sunt. Cuius causam scribit sapiens ĩ prouerbiis. quia opus instabile facit impius artifex. Hinc ysaias multitudo inquit hoĩm seducta ꝑ speciẽ opis opus tñ iniqtatis in manibus eo℞. Sed de singulis huiusmodi artibus statĩ latius dicemus. Nec diffiteor fili mi. qa exercitia ipsa mechanica necessaria et utilia plurimũ existant: sed an ideo eligantur cõsiderandum. Cloacarũ. n. atq̃ latrinarũ purganda℞ usus. q̃ necessarius q̃q̃ utilis sit

nemo ambigit. Sed an ideo a nobili iuuene ac bone indolis adoliscente. a docto uiro eligenda sint: tuipse animaduerte. & iudicent amici tuiq; censores. Simile uidetur illud apostoli. quia quedam ĩ nobis membra necessaria sunt. minus tamẽ honoratiora. Necessarie igitur sunt artes mechanice ad politicam sotialemq; uitam: sed non ab omnibus necessario exercentur. Vnde phūs in septimo politicorū ait. q̄ exercentes mechanicas artes. non proprie sunt partes ciuitatis nec ciues: licet sint artes necessarie. principaliter enĩ non dirigūt ad uirtutem. quę est finis totius politię bene ordinate. Et hoc est q̄ pulcre ait sapiens in ecclesiastico. qui cū mechanicas artes nominasset ait. omnes hi in manibus suis sperauerunt. & unusquisq; in arte sua sapiēs est. & sine iis non edificabit̄ ciuitas sed non sedebunt super sellam iudicis. & testamentū iuditii nō intelligunt. nec palam fatient disciplinam & iuditium: sed solum operationi artis uacabūt. Hec ille. Que uerba apertissime ꝓbant mechanicas artes licet necessarias ciuitatibus: suos tamen sectatores ineptos efficere. nedum ad iudicandū & prędsidendū sed et ad alios actos politicos. et cętera omnina que ingenii. cōsilii aut discipline sunt. Sed de hoc latius supra tetigimus in quinto capitulo huius libri. Artes igitur mechanice exercende sunt tantum ab iis qui aliud melius non ualent. uerum quia de mechanicis artibus primo sermo adductus est. deinde de liberalibus artibus et mathematicis dicemus. primo de mechanicis. subquibus omnes artes ad corpus pertinentes continentur.

¶ Quare inuēte sūt artes mechāice & qs illaꝝ finis

QVantū attinet igit̄ ad mechanicas. dignū est ut a quadā radice cognoscas. quare ars mechanica inuenta ē. & quis sit eius finis. & q̄re sic appellat̄. & quot numero sint. igitur sc̄dm sentētiā Aristotelis & Hug. in suo discolicon causa inuētionis eaꝝ fuit: ut natura subueniret & occurreret humanis necessitatibus et defectibus corporalibus. Ex quo elicitur finis illarū oīm. ergo mechanicarū artiū finis est supplementū necessitarū et defectuū corporaliū nam naturaliter nemo carnem suā odio habuit. uidēs igitur humana ratio multiplicem defectum carnis et corpoꝝ humanoꝝ ad occurrēdū p̄dictis defectibus cępit ut solicita cogitare ī sīgulis cōueniētia subsidia ut igitur facilius melius et decentius ualeret natura ipsa prędictis hoīm necessitatibus subuenire: excogitauit multiplices artes operatiuas in rebus exterioribus ad presidiū corporis. ut artem lanifitii op̄atiuā uestiū. et op̄atiuā armorum de corio. ferro. & sic de de aliis. Et sic patet causa inuentionis istarū artium mechanicarū. quia fuit ex desiderio occurrendi necessitatibus & defectibus corporalibus. Et finis illaꝝ est supplementū ipsum defectuū humanoꝝ. Vocant̄ autem mechanice sc̄dm phūm & sc̄dm Alfarabiū et Hugonē in discolicon quasi adulterine. quia mechari faciunt intellectū circa ea que non sunt proprie sua. Item quia opus artificis est cōgregata cōiungere. et cōiuncta segregare. Cum igit̄ hoc opus artificis non sit naturale: imitat̄ naturā ut potest. ideo mechanicū ad est adulterinū uel nō ꝓprie naturale uocatur. His

igitur uisis tu fili mi tene semper aīo tuo: illā antiquorū sapientū sententiam. qm̄ nullo ingenuo uiro. aut de gloria et honore siue uirtute certanti conuenit uti artibus mechāicis. aut seruilibus delectari exercitiis Adde. qa licet necessariȩ & utiles sint. & loco & tempore cōmendande: habent tn̄ aculeos suos. habent picula et incōmoda. que tanto nobilia hoīm ingenia ad terram usq perducūt: quāto uires solius corporis exigunt. qnimo plerunq aptiores ingenio. inepti ad illa inueniunt. Rursus nō carent dolis. fraudibus et deceptionibus plurimis. ut singulariter & de singulis uidere libet. ubi de uniuscuiusq utilitate et laudibus ac incōmoditate et miseria pticulariter agemus.

¶ Capitulū. xxv. ubi particulariter agitur de prima arte mechanica. uidelicet de lanifitio et cȩteris artibus que ei subalternātur. & de illius utilitate et incōmoditate dulcibus & amaris.

LLanifitii uero ars ut sapiētes uoluerūt: prima inter mechanicas esse noscit. Sub q textoria filatoria. et quicquid lana. lino. pilis. sericoq cōficitur. & reliqque similes cōprehēduntur. Harum artiū necessitas atq utilitas tam euidens est: ut nisi nudus incedere uellet: idipsum nō diffitebitur. Ad tegumentū igitur humani corporis pudendaq operienda. sed et frigoris estusq iniurias repellendas: necessariā eā artē inuenit parens natura. putilē certe innocētissimam ac honestis uiris. nec minus feminis cōsentaneam. in qua nec membra deturpantur. nec artus plurimum fatigant. Hȩc ars uitam protegit ac

uitā instruit. Docet.n.artifex suos cūctosq; mortales q̃ breuis fallaxq; sit huius uitę cursus.qa teste ꝓpheta transit uelut a texēte uita nostra. Verū si uersa uice huius artis infelicitates. miserias atq; ꝑicula cōtemplamur: lōge aliter sētiemus. Sūt.n.nisi fallor textoꝝ filantiū.lanificū.sutorū & alioꝝ qui lanificio subalternantur: tot machinationum et fraudum ficmenta.et deceptionū genera: quot filioꝝ numerosa multitudo in eorum operibus reperitur. In primis igitur huius ministerii artifices deo altissimo ingrati sunt. qui dat eis niuem sicut lanā id est tātam abundantiā: ut ministret eis lanā ut niuem. ipsi tñ deū fraudāt decima et primitia.nedū lane: sed et hedoꝝ. Rursus postq̃ deū cōtempserunt: facile putant ꝓximos ledere.idq; multipliciter agūt. Quis enim exprimere possit: quot sophisticatas telas confitiunt: quot filoꝝ falsas commixtiōes aditiūt.quot furta.quot rapinas cōmittūt. Texunt plerūq; leues pannos. bonā furantes inutilē lanam apponētes.falso pōdere librāt. Taceo fallatias in filando maleq; torquendo.dolos in texendo.falsos adulterinosq; colores intingēdo. Taceo deniq; sutoꝝ fraudes ac furta.qui uix nisi ex furto uestiunt̄. Harū itaq; artiū fraudes atq; miserias sacra scriptura commemorat inquiēs per ꝓphetā. Ve ue filii deserti qui ordimini telā. sed non per spiritū meū. Et alibi. telas araneę texerūt. Quare alius ꝓpheta ī eos uehemēter exarsit. ait enī qui intelligit te: precipitabit te & telā quā ordiatus est fraudulenter. Et ysaias cōfundent̄ inquit qui operantur lanā & linū.plectentes.& recte non texentes. Hi enim artifices auaritie seruientes: uestes cōfitiūt lino lanaq; cōtextas. dū idipsum non

107

modo ad litterā agunt. sed suis artibus non cōtenti: ad alienas pariter transeunt. Sunt igitur artes ipse & eis similes recte mechanice. quia mechantur et non ꝑtiunt intellectū. nec uiā uirtutibus parant.

¶ Capitulū. xxvi. de scda arte mechanica. uidelicet fabrili armatura. aut architectonica. & de ꝑtibus eius. et de utilitate & prerogatiuis illarum. & de incōmodis miseriis & oneribus eaꝝ.

FAbrilis siue armatura scda est ars mechanica sub qua carpētaria. lignaria. marmoraria. aurificū. & quicqd lignis. lapidibus aut metallis fabricatur. Harū qdem artiū sūma est necessitas atqꝫ utilitas. Per eas enī necessitatibus hoīm subuenitur. nisi enī edifitia forent: nec hoīes subsistere possent. omnisqꝫ politica cōuersatio & diuinus cultus perderentur. Quid. n. pulcrū qd iocundū ī orbe foret: nisi urbes. nec domus. nec tēpla essent? Nam hoīes uelut fera aīalia in speluncis latitarēt. Aurificum uero et metalloꝝ. & sequatiū studia & artes nō mō honesta sed iocūda et utilia sunt. q uasa ad dei cultū hoīmqꝫ ornatum atqꝫ obsequium parāt. Taceo de fabrili siue armatura. qua fidelia arma ad expellendos hostes fabricant. & alia plurima q̄ explicari sermone nō ualēt. Si igitur fideliter dictas artes exercēt: honestissimā uitam agunt. presertim si non ad lucrū: sed ad reipu. cōmune bonū intendāt. & uictum nō questum inde querant. Tunc. n. beatus est talis artifex. et bene erit ei: qui labore manuū suaꝝ manducat. Verūtamē non desunt eas artes exercentibus miserie. calamitates.

labores atq; pericula. Plene. n. sunt dolis et fraudibus. fabri uero plerūq; sophistica nō uera fabricāt. blādos uomeres cudunt. blanda arma atq; infidelia. molles gladios. & plerūq; toxicatos cōfitiunt. carius fabrilia sua uēdere conant̄ q̄ ualeāt. Rursus arma uendūt īfidelibus. nec sua arte cōtenti alienas īquirūt. De q̄bus ait ysaias. nunquid sculptile cōflabit faber? O quot falsas ferri fabricationes. & pro calibe cōmutationes. quot sophisticata ferramēta. quot falsas cemētatiōes. quot lapides lignoꝝq; sculpture. & picture falsas operationes machinātur. Aurifices uero quot metalloꝝ falsas cōnexiones. quot sophisticatiōes. quot dealbatiōes. quot deceptorias alchimicasq; operatiōes. nec repertas trāsmutationes. quot metalloꝝ ac monetaꝝ falsas cōmutationes. quot īutiles & caducas deaurationes. picturas & coloratiōes auricalci ꝓ auro stanni ꝓ argēto pestiferas uēditiones. quot mineraliū falsas ꝑscrutationes agāt et confitiāt: nō facile dicere possemus. Sed uerū est illud Hieremie ad eos artifices. cōfusus est inq̄t omnis artifex ī sculptilibus opibus suis. Fatemur igit̄ artes ipse utiles sūt. humana corpa nutriūt: sed animos ad uirtutes nō inducūt. Implent marsubia. sed a mente non expellūt uicia.

¶ Capitulū. xxvii. de tertia arte mechanica. uidelicet de nauigatoria & artibus ei subalternatis. & de utilitate et laudibus eaꝝ. Demū de laboribus miseriis et periculis que eas comitantur.

NAuigatoria siquidem tertio loco mechanicis artibus subalternat̄. que eadē cū mercatura

uidetur.quedam tñ singularia tã utilia q̃ ĩutilia. tam dulcia q̃ amara habere dinoscit. Illius aũt necessitas et utilitas ex eo patent.qm̃ sine illa: tota pene hoĩm sotietas.tota conuersatio periret.et cũ nulla ꝓuintia aut ciuitas sola sibi suffitiat.ueluti ad quã omnia uitę necessaria et utilia per nauigãtiũ suffragia facilius et aptius res omnes deferũtur. Habetq; certe altera ab altera.qd ei deest. ministratq; qd supfluit. Demum omnes fere insule pirent aut depopulate essent. nisi per nauigationes aditus ad eas haberetur. Adde. qa scd̃m Aristotelem in politica. necessarium est regno aut ciuitati bene ordinate promptã habere nauigatione: si uolunt esse liberi. Nam per nanigationẽ sũt abiles et parati ad lacessendas et ꝓpulsandas iniurias piratarũ & latrũculoꝝ. Nauigãtes deniq; multa generi humano utilia afferunt industrie et sagacitatis. sciũt enĩ uẽtos agnoscere. portus eligere. securiores futuras tempestates preuidẽt.eaꝝq; ortus & occasus presciũt.speculant̃ suo studio aduentus aduersantiũ nauiũ. Demũ nauigantiũ uita innocens atq; honesta est. nam et xp̃us nauiculã ascendit et transfretauit. Apostoli idipsum sępe fecerũt. Rursus ab illis oĩbus cupiditatibus.libidinibus & uoluptatibus.qui ĩ terra ac ciuitatibus hominibus se offerũt:segregati sunt.& tãto deo sunt deuotiores.quãto ꝓximiores piculis.

Veruntamẽ habet ars ip̃a nõ paruas miserias.calamitates. labores atq; pericula. prout unicuiq; recte conspicienti facile intueri libet. Ea enĩ ars plena est miseriis.dolis ac fraudibus. Taceo eius picula. Si enĩ deessent qui naues fabricarent:nullus tanto periculo se exponeret. Quoꝝ demẽtiã sapiens mirat̃ inquiẽs.

ponentes ratē in mari: cōmittūt se & uitā suā paruo ligno. cū mare piscibus: terram aūt deus dedit filiis hoim. Primus oim romanis ꝑsuasit nauē cōscendere Claudius caudex ob hoc sic appellatus. qa plurimū tabularū cōtextus: caudex apud antiquos uocatur. de quo dicit Seneca nō utilē artē īuenisse. In primis itaqꝫ nauicularii seu hāc exercentes artem: naues de ineptis putridisqꝫ lignis fabricāt paruo tēpore duraturas. & dum hoies se illis cōmittūt: subito dū ludūt absorbentur. qd̄ periculū ex fraude nauiculariorum ꝓuenire dinoscit. Taceo quot latrocinia: nauigantes & pirate in dies agunt. quot furta. quot rapinas. inter quos nulla fides. nulla ueritas. nullus ad deū timor: nec ad poximū amor reperitur. sed qui potētior est paruas scafas inuadit. In aliis uiuēdi modis: robatores sūt pessime conditionis. in hac misera arte qui plura depredatur: eo amplius pręmiatur & archipirata. ac magnarū classiū priceps cōstituit. Nec refero quot hoies in mari submergunt aut certe interfitiuntur. nec ditātur nauigantes: nisi cū alioꝝ spoliis. piratas eni & hostes fidei dimittūt. fideles peregrinantes et mercatores inermes insequūtur. Tandem nauigātes quos apprehendere non ualent: periclitari cogunt. Miserum certe genus hoim ī qbus nullū est humanitatis uestigiū. Cum. n. natura ipa īplente naufragātibus hoies cōpatiūtur: hi tn̄ naues ꝑiclitantes quas tueri deberēt: rapiūt dātes afflictionē afflictis. Adde qa utilis & secura esset nauigatoria ars: si aer. si uenti si maris fluctus. si scopuli rapidi nauigātibus obedirent. Sed longe certior est tempestas: q̄ trāquillitas nauigantibus. Deniqꝫ parua sunt terre pericula: nisi

maris discrimina experiātur. Non enī solū nauigan/
tibus pericula īminent ab hostibus: sed a mari. sed a
piscibus. quibus tutius foret inter homines q̄ inter
delphines cōuersari. qui carnes humanas sitiūt. Et ut
paucis agam. nauigantes id habent: ut periculis suis
gaudeāt. Scriptū est per sapientē qui nauigāt mare:
enarrant picula. Hinc et propheta dicebat. ululate
naues ī die pauoris maris. Sunt igit̄ he artes eatenus
utiles & cōmendande: quatenus earum artifices eis
ita utuntur. ut institute noscuntur.

Capitu. xxviii. de q̄rta arte mechanica uidelicet
de uenatoria & artibus ei subalternatis. & de lau
dibus & utilitate eaꝝ. & de laboribus miseriis et
periculis que eas comitantur.

Venatoria quarta ars est mechanica. sub qua
omnis ferarū auiumq; occupatio & piscatura:
eaꝝq; rerū paratura cōtinetur ut supra teti/
gimus. quarū artiū utilitatē nullus ignorat. Est. n. in
primis delectabilis. atq; ad exercitationē deductio/
nemq; temporis accōmodata. & ad modestā hominū
recreationē īstituta Quippe et ad salutem corporis
putilis: si debitis loco tēpore & fine bono eis fruant̄
Adde q̄ tolleranda est: si ob necessitatem p̄ pellibus
& carnibus: nō ob uoluptatē sine strepitu et clamore
exercet̄. Sed iā huius artis et uitę incōmoda labores
atq; miserias simul et picula cōmemoremus. In primis
itaq; quis prudens gaudiū suū in fugacissimis rebus
collocat? Deinde uenatui uacās: melioris negotii diē
perdit. Quid de piculis corporis dicā? Quot foueas

uenatores pręcipites incurrũt? Aquas quoqꝫ stagna siluas nõ sine discrimine percurrunt. Reges uero et magnates. & si quotiens armis nõ uacãt: uenationi se dedant. Inter cętera tñ incõmoda. illud paruũ non est: quia lassitudinẽ senectutẽ pluresqꝫ ex ea infirmitates nanscisicunt. & ut dici solet. paruo solatio: plures mestitie cõparantur. Quid dicã de tẽporis amissiõe: inutili occupatione. fructus modicitate. et tandem punibili uanitate? Que. n. maior uãitas: q̃ post paruã bestiolã leporẽ natura ipa timidã: tot currunt reges. tot milites. tot cursores. tot buccinarũ et comitum clangores tot ululantiũ uociferationes. Et ut paucis multa cõprehendã. ĩ scripturis sanctis neminẽ sanctũ uenatorẽ legimus. Esau. n. uenator erat: qm̃ peccator fuerat. Rursus ĩter uenatores scriptura sacra Nembroth cõmemorat. q robustus uenator et oppressor hominũ appellatur. Deniqꝫ uenatores siluas querũt. ubi uenationis colore: peregrinãtes spoliãt atqꝫ trucidant. hęc est eoꝝ uenatio. hęc aucupatio. Taceo de alia uenationis specie oppressiua arenaria cũ bestiis decertando. Et ut paucis agamus. uenatores densa nemora et solitudines inquirũt: nõ ut uitã solitariam agant cui se ineptos sciũt: sed ut feris et uolucribus conuiuant. quia hominũ uitę inabiles sunt. Hinc arti subalternãt macellariorũ ars cęteroꝝqꝫ coquoꝝ. atqꝫ cauponũ officine artes. quaꝝ usus potius uoluptas q̃ necessitas induxit. Esus enĩ carniũ añ diluuiũ incognitus erat. Istorum artes uilissime sunt et fraudibus plene ac dolis. ut unusquisqꝫ experitur. Vendunt enĩ carnes putridas. ouẽ pro castrone. hircũ pro ariete. caprã pro capriolo. Decipiũt in põdere. fraudant in

pretio. & in re ipsa seducunt. Quo fit. ut dum carnes uēdūt: emētiū corpora ledūt. De ceteris uero huius artis partibus: multa dici possunt. puta de piscatura. et uinorū ciborūq; apparatu. in qbus tot cōmittunt fraudes: ut pudor sit ea cōmemorare. Harum igitur artium studia; uentri nō menti seruiūt. Tollerantur itaq; quatenus suffitiūt ad uite humane elementū et bonam corporis ualitudinem.

¶ Capitulum .xxix. de quinta arte mechanica uidelicet de agricultura. & de ptibus eius. de cuius utilitate dulcore et amaritudine: supradiximus in decimoquinto & decimosexto capitulis.

¶ Capitulum. xxx. de arte pasturali. & de eius utilitate. ac incōmodis miseriis & laboribus.

PAstorum qdem artē nōnulli agriculture: alii uenatorie attribuūt. utcunq; sit specialis: de ea agēdus est sermo. Est igitur utilis pastorum seu bubulcorum ars. atq; ad uite humane indigentiam supplēdā admodū necessaria. Hic igit uiuēdi modus innocuus ē. nemini officit. nature operi intēdit que. Reipublice seruit. a multis ē segregata facinoribus. & a peccādi occasionibus aliena. cōtēplationi pxima. inutilibus actionibus obuia. eaq; uite formulā: sancti pphete sectati sunt. & sub pastoris nomine: reges et prelatos appellarunt. Quippe cuius nomine glorioso xpus nuncupari uoluit inquiēs: ego sū pastor bonus. Verūtamē huius artis plurima sūt incōmoda labores atq; picula. Primo qdem ut putamus. utilius boibus

foret homĩes potius amare.colere & alere: q̃ pecora. Amant enim qđ nec se amari sciunt. nec amantibus uicem reddere possunt. Rursus si aĩalia p̄ te paueris occupatissimus bubulcus eris. si per alios pecora bo uesq; pascis: tu nõ pastor modo: sed pastorũ seruus eris. Sed & illoꝝ furtis fraudibus & dolis necesse est credas. nũc pecura mortua afferent. nunc a feris cõ/mesta. nũc in p̄cipitiũ dedita. sed & quottidie noua rumoresq; adducent. ex q̄bus dolorem mestitiamq; cõcipies. Neq; eoꝝ fraudes uitare ualebis ut recte de eis dicat ꝓpheta: omẽs pastores preuaricati sunt. Et iterũ pastores suos pascit uentus scilicet auaritię. Contra quos alibi scribit̃. ue pastoribus qui dilacerãt gregem suũ. Adde aĩalia ip̄a que tantopere alis atq; custodis: multis p̄iculis sunt exposita. que tã crebra sunt: ut plerunq; totum gregẽ exhauriãt. Vt paucis igit̃ agamus utilitas incerta ẽ. certa solicitudo. dubiũ lucrum. manifesta pericula.

¶ Capitulum. xxxi. de sexta arte mechanica uide/licet theatrica et ludis. et de p̄tibus subalternatis. et de diuersitate omniũ ludorum. et de illorum utilitate damnis et periculis.

THeatrica uero ars ludos respicit. dicta a the/atro ubi populus cõueniebat. Hec uero uitę formula tolleranda est: si ludis homines ad eũ finem utuntur: q̄bus instituti sunt. Teste enĩ philo/sopho ꝓpter publicam letitiã hoĩes a prauis cupidi/tatibus. et a nociuis uoluptatibus retrahuntur ut supra tetigimus. Cõferũt deniq; ludi ad recreationẽ

humani corporis ut uigoriosius laboribus & utilibus artibus uacare possint. Ludus enim moderatus teste philosopho cibus est animi. Nam inquit Seneca. Socrates ludere cum pueris non erubescebat. Et Cato laxabat aīum curis paucis fatigatum. Idcirco legum cōditores festos instituerunt dies: ut ad hilaritatem publice hoīes cogerent: tanq̄ necessarium laboribus interponentes tēperamentū. Veruntamen plurime sunt huius artis incommoditates. uanitates miserie atq; pericula. In primis igit̄ cōsiderandū est. quia ut mihi satis uidetur: apud catholicos theatrica ars minime ponēda nec nomināda pręcipit̄. Nam ut inquit Isidorus. spectacula crudelitatis: inspectiones sunt uanitatis que non solū hominum uiciis: sed demonū iussionibus instituta sunt. Proinde nihil debere esse christiano cū circensi insania. que dicit̄ theatrica. nec cū amphitheatrica crudelitate. cū atrocitate arene. cū luxuria ludi. Deū.n. negat: q talia pręsumit. Quinimo fidei christianę pręuaricator efficitur: qui id denuo appetit: qd ī baptismo iam pridē renuntiauit id est diabolo et opibus eius. Lutius Silla ut inq̄t Seneca primus in circo leones solutos dedit. Pompeius primus elephantos posuit ad spectacula. nec tn̄ cōmendantur bonam rem egisse: nisi bonū fuit more nouo perdere homines. Vnde subdit Seneca sautius foret ista in obliuionem ire. Pręterea cōsiderent frequentatores ludorum. q̄ teste Crisostomo sup illo uerbo: sedit populus cōmedere & bibere & surrexit ludere. Deus non dat ludere: sed lugere sed diabolus dat ludere: ne lugeamus. et dum ludibus illudimur. Adde quia ludus non caret illusione. a qua nomen accepit.

Vnde Sarra uidit Ismaelem ludentē cū Isaac. in quo ludo ut inquit Augustinus uidit illusionē. que signi/ficabat deceptionē. Preterea demones delectantur in ludis uanis. quia uidēt hoīes eis libenter intēdere & a uia uirtutis deuiare. Vnde ī sumno fuit a demo/nibus dictū cuidā romano: ut ludi ī urbe īstaurarent scdm Augustinū in quarto de ciuitate dei. Denicꝫ in ludis rara est grauitas. ꝓmpta est scurrilitas. uanitas. stultiloquiū. uerba ociosa. mendacia. uane īspectiōes libidinose tractationes. in promptu est leuitas. abest modestia. nil aliud ī his locis accidit: nisi breuis letitia paruū gaudiū magna tēporis iactura. puerilis occu/patio. Et ut qdā sapiēs ait. ludorū expectator. uanus lusor īsanus. q nec honeste gerit: nec honeste cernit. adeo ut ignoremus: an sit lusor īsanior aut spectator Rursus multi fuere quos natura mites fecerat: sed spectacula uicia docuere. crudelesqꝫ efficere. Nil enī potentius in memoriā descendit: q̄ qd uisu cōspicit. audita facile uolant: cōspecte res herent etiā inuitis. Fugienda ergo sunt ludorū spectacula. ubi ad horā gaudemus: ut diutius doleamus. & semꝑ uideamus: qd uidisse semꝑ displiceat. Porro ludorū uaria esse genera constat. que docuit antiqua illusio. Alii enim aliis delectant ludis. qdam spectaculis ferarū. qdam histrionibus. quidam palestris. quidam aliis. sed ubiqꝫ uanitas. Quid. n. thauros? Quid feras publice inter/fici delectationis habet? Quasi non suffitiat bellorū cruor ī castris: urbibusqꝫ dietim effusus. De palestris uero atqꝫ torneamētis qd dici potest? Vbi īspector uaniloquus miles īsanior. Fit. n. seruus totius urbis. in quo ludo sepe uilior oīm uictor euadit. De histrionū

197

busonumq; uita: qd dici potest? Nescio qs insipiẽtior euadat: an histrio uel qui de histrione ridet. forte qui pecunias effundit: uanior est. Quotiẽs enĩ histriones de se dominos ridentes uident: totiens ipi mirantur dementiam se mirãtium. Sepe certe histrio: aliquid fingit: quo falso audiẽtes delectat se uere. Alearum uero & taxillorum lusores adeo sporcissimã artẽ exercẽt ut in ea arte quanto doctiores: tanto nequiores habeantur. De qbus phũs ĩ politicis ait. quia aleatores mortuorum spoliatores et latrones. turpes lucratores sunt. lucri enim gratia opprobria sustinent. Vnde & Themistodes grauissimos uiros & reipublice curã gerẽtes: a ludis leuioribusq; solatiis arcẽdos decreuit ne respublica ludere uideretur. Ipse deniq; discebat sautius esse otiari: q̃ turpiter solatiari. Ludos uero innoxios ad recreationẽ: et temporis deductionem christianis nõ nego. ut musicis ĩstrumẽtis. ut uidebis statim cũ de musica agemus. que permittuntur pro loco & tempore.

¶ Capitulum. xxxii. de septima arte mechanica. uidelicet medicina. et de eius necessitate et utilitate & laudibus. Demũ de illius abusu laboribus et periculis

MEdicine uero ars fateor ĩter mechanicas nobilior est: tanq̃ a natura ipsa hominibus donata quinimo uite humane plurimũ necessaria. atq; a deo ĩmortali laudata & honorari iussa. qua corporũ morbi curãtur: et uite interstitia conseruãtur. deniq; ipsa huius artis naturalis inquisitio cõmendatissima est. Et ut paucis agam utilis admodum et accõmoda medicina ẽ. que nedũ corpora ipa curat: sed liberiorẽ

ad uacādum animū reddit. Nam phō teste: ex bona corpis ualitudine crescūt uires animi. & bona corpis dispositio aīam quoq; iuuat: & ad optīa queq; disponit Sed fateor laudāda plurimū ars medicine eēt: si bonū subiectū. si uirtuti deditū reperit. si deniq; idipsum sciendi genus optimū ac naturalibus scientiis. infallibilibusq; fundamētis cōmunitū: prius medici addiscerent q̄ exequerent. Sicut. n. ut aiūt unusquisq; id agit feliciter qd optīe nouit: ita q prīcipia medicine ignorat: cuius finis sanitas existit: ut sanum egrum reddat necesse ē. Vidi ego plurimos heri aromatarios hodie medicos. heri barbaꝝ rasores: hodie morborū grauium censores. heri herbas ceteraq; materialia in apothecis cōmiscētes: hodie ī principū aulis morbos iudicātes. Si. n. etiā sanando uix nomen boni medici quisq; assumit: quo nā pacto necādo medicādi titulū uēdicabit? Quibusdā itaq; his similibus me aliquādo febricitantē uisitantibus. atq; remedia pollicentibus. sed & causas morbi iudicare conātibus: illud ad Philippū ut in actibus apostoloꝝ legimus. Dicebā. putas ne intelligis que dicis. Quibus dicentibus. Etiā. Ego iterū cum eodē eunucho addebam: quomodo scire poteris: cū aliquis te nō docuerit? Mira certe res ē ut enī inquit Hieronimus fullones. metallarii. fabri. lignorum cesores. ipsa quoq; uilia offitia exercentes: absq; doctore esse non possunt. nec experiri audent quę non nouerunt. sola est medicandi ars: quam sibi passim unusquisq; uendicat. Alii enim a crebro infirmantibus medicinā addiscunt. Alii a feminis ut uiros curent. Alii ab infidelibus audiūt: ut fideles necent. Alii nescio qbus libellis legūt: ut in miseriis corpibus

uniformiter exequant. & ut aiūt uno collerio ab eis incognito: oīm oculos uolūt curare. quo fit. ut cecus arte natura: uidentē cecū faciāt. Hi medicinā nesci/entes: medicina abutunt. et artem egregiam quā nō nouerunt: ꝓfitentur. Medicine excellenti et illustri nomine gloriant. quippe questus gratia: pecuniā ut finem querūt. Pręmiū certe uero medico non modo exiguū: sed sordidū. & tāto labori impar nec ingenio dignū. Ex qbus huius artis difficultates & incōmoda in prompto sunt. dum uiris excellentibus nō credit: & hac laudatissima arte abutentibus pręmia dantur. Adde quia multa milia hoīm taliū medicorū insipi/entia: aut inexperientia forte moriunt. & dum unum morbum curare satagunt: plures inducunt. Assuefa/ciuntq; miseros egros: ut sine medicinis uiuere non ualeant. quas nisi aliis parandis minime ipsi tangunt nec degustant. Cętera hoīm genera felicem auram: bonamq; tēporis dispositionē optāt. medici uero aut insanam aut pestiferam. omnes īfirmos esse pręter se et suos desiderāt. Quos quidā sapiēs similes dicit eis: qui funera ad corpora hominū sepelienda deferunt quos Demoscenes athenis damnauit exilio. eo solo quia optabāt plurimos mori: ut inde lucrū caperent. qđ cōtingere non potest sine multorū morte. Taceo quot morboꝝ prolongationes: quot pestiferas poti/ones. quot infirmitatū cōminatiōes miseris infirmis ingerūt. & quos abstinētia aut simplici uictu. quippe uel herba si scirēt curare poterāt: sumptuosis ultra/marinis quippe et adulterinis materialibus. que ipsi aut uendūt aut illoꝝ lucrū participāt. curare potius inficere humana corpora moliūtur. Rursus medici

causas et naturas egritudinū dicūt subtiliter. dantq̄
sanitatē uerbotenus. adeo ut sicut quidā sapiens di/
cebat. cū eos audimus mortuos posse suscitare crede
mus. paulo tamē post cernimus inanem esse eandem
sanitatis spem. quam ilico insperata mors intercipit.
Sed quid plura? Absit ut de medicis quicq̄ sinistre
dicā. In manibus enī illoꝝ sępe meis peccatis incido.
Itaq̄ mihi cęterisq̄ mortalibus sanū foret cōsiliū eos
nō exaspare uerbis: sed demulcere obsequiis. Quare
nec ego sentire audeo q̄d omēs clamāt. latrones enī
sicarii. uenefici. hoīes inhumaniter occidunt. medici
tamen humanissime. atq̄ offitiosissime et solenniter
interimunt. Et si qui aut diuino munere aut naturę
uigore cōualescunt: ipsam diuinam grām temporisq̄
benefitiū pecunia uendūt. dū eis sanitatē attribuūt.
Nec īdignent̄ medici q̄ eoꝝ artē mechanicā dixerī.
Nam dicere possunt incongrue medicinam esse me/
chanicā: q̄a est de corpore humano. ex ea parte qua
infirmatur et sanatur. Quod q̄dem corpus est intel/
lectiuū. quia dicendū est scd̄m Alfarabiū: q̄ hoc non
probat medicinam non esse mechanicam. Primo quia
licet sit de corpore humano: non tn̄ operatur in eo
medicina ꝓprie scd̄m q̄ est ītellectiuū: sed scd̄m q̄ ē
sensitiuū & uegetatiuū. Medicine aūt ad hoc ualēt.
pmo ut iuuet̄ uegetatīa potētia & sensitiua ī opibus
suis. Fateor tn̄ q̄ aliquādo accidit. ut inde iuuet̄ ītel
lectiua. q̄a sedatis doloribus: liberius uacat operibus
intellectiuis. Secūdo hoc patet. qm̄ Aris. in libro de
aīalibus tradit doctrinā de humano corpe simul cū
doctrina brutali: tn̄ naturalis sciētia speculatiua est.
medicina uero est operatiua & mechanica.

¶ Capitulũ. xxxiii. de arte mercandi & uendendi que ipsa mechanica est et sub nauigatoria continetur. et de eius necessitate et utilitate. et demũ de illius infelicitate fraudibus dolis atq̧ ꝑiculis.

MErcatura uero que ad nauigatoriam pertinet utilis admodum est ad supplendas inopias ꝓuintiaꝝ. & sine illa cōmertiũ inter homines haberi uix posset. huius aũt mercatorie artis tres sũt partes ut ait phũs in.t. politicorum. s. marelaria id est per mare ferens merces. que nauigatoria dici potest. secũda est oneraria. tertia est assistētia qua qs assistit mercatoribus in pecunie & aliarũ reꝝ cōmunicationibus. que oēs mercature spēs a Plutarcho cruribus corporis humani recte cōpantur. ueluti enim crura hominis huc atq̧ illuc discurrũt pro necessariis humani corporis: sic mercatores pro necessitate corpis reipu. Rursus sicut coxe & tibie sustentāt corpus: sic mercatores rēpublicā suis mercibus sustinent. Ex qbus aperte cōspicit̃ necessitas & utilitas huius artis quare merito ut ait Hugo cōmendabilis est. ueluti que diuersas ignotasq̧ gentes conciliat. bella sedat. pacem firmat. & tandem priuata bona ad cōmunem omniũ usum immutat. Est igit̃ mercatura nō modo necessaria: sed accōmoda utilisq̧ reipub. & ut inquit phũs et nō infimũ uiuendi genus si ipsoꝝ mercatoꝝ finis ad releuandas indigentias cōmunis reipublice tendit. sed si cupiditatis gratia quis mercaturā exercet: uix erit innocēs. Sunt enī eius artis incōmoda & pericula plurima. idq̧ ex eo maxime constat. qm̃ scd̃m sentētiam sanctoꝝ: uix mercatura sine peccato

potest exerceri. Quis enī huius artis dolos. fraudes. iniquitates et scelera narrare potest? Profecto non est dictu facile. Et si cętera taceam. quot false rerum uenaliū laudationes. quot mentite rerū emptibiliū uituperationes. quot defectuū occultationes. quot false aut diminute mensuratiões et ponderationes. quot false mercantiū cōmixtiones. quot mendatia. quot piuria. Contra quos inquit Ambrosius. O mer/cator sęculi. cōpator inferni: cur in fraudē & decep/tionem cōuertis naturę industriā? Cur affectas rerum defectus? Cur optas paupibus sterilitatē: ut domui tuę cōpares dolosam fecunditatē? Exploras quādo erit sterilior prouentus. qn̄ rerum inopia. Hanc uocas industriam: que potius est calliditatis et cupiditatis astutia. & qd̄ tu remediū dicis: cōmertium nequitie potius & latrociniū est. Et sequit̄ lucrū tuū damnum multorū est. Et ut paucis agamus. omne huius artis offitiū eo tendit ut ea utentes lucris intēdant. uilius emāt. carius uendant. pximos decipiant. Hos signat Valerius cū ait insidiosissimā fore artem: quę inopū sanguine pascit̄ et mendatiis ut ueritatis instrumēto iuuat̄. ac fallatia q̄si pręclaris artibus gaudet. quorū fraudibus non tam alios q̄ seipsos fraudāt. quia teste Crisostomo qui simpliciter negotiantur. in omnibus prospantur. qui uersant̄: ī dolū eis omnia aduersant̄. cū scriptū sit in Ezechiele. totā cōuersationem uitę uertunt ad lucrū. ideo non pseuerabit substātia sua. Et iterū fraudabit eum pecunia sua. Taceo de usura: quę uix a mercatura separatur. Cęterū de campsoria sileo & pecunię cōmutatiua: que huic mercandi arti subalternatur. in qua tot doli. tot fraudes. tot rapinę

ſunt: quot nummos campſor habet ipſe. Harū itaq; mechanicarū atq; ſimiliū artiū ſectatores. ultra alia incommoda. teſte phō inepti ſunt ad politizandum. Quinimo apud antiquos huiuſmodi artibus uacātes: prohibebantur participare nedum principatum: ſed magiſtratum et cōſulatum ut ſupra deduximus.

¶ Capitulū xxxiiii. de artibus liberalibus ī genere & de illarum commoditate. et ab uſu laudibus et damnis dulcibus & amaris.

LIberales uero artes plurimum fore utiles ad inſtruendos iuuenes. & neceſſaria admodum ſciētiarū genera: nullus ſane mentis dubitat. Nec tu ignoras. qui in puerili agens illis imbutus es. quę ut noſti ſeptem numero ſunt. et in duo genera diuidunt̄. quia prime tres primordiales artes uocant̄. uel prima ſciendi elemēta uidelicet grāmatica. dyaletica. rhetorica. Quatuor uero ſequentes ſcilicet aſtronomia. muſica. ariſmetica et geometria. mathematice appellant̄ id eſt doctrinales. quia per certas demōſtrationes docent. ut ſtatim ſubitiemus. Quare aūt liberales appellantur. et circa mathematicas quę fuerint cauſę inuentionū earum. & quę ſit earum natura. utilitas ſeu incōmoditas: ſubitiam. quę et ſi tibi nota ſint: uolo illa tibi ad mētē reducere ne illarum oblectamētis allectus: dū illis te totū exhibes: digniora atq; excellentiora ad quę illa ordinant̄ pretermittas. Appellant̄ itaq; ut noſti. ſeptē ipſe artes liberales triplici ex cauſa. Primo ut diſtinguātur ab aliis illiberalibus ut mechanicis & ceteris ſeruilibus artibus. quę ideo

sunt illiberales: quia ordinantur ad corpus. Animam aũt et intellectũ: male disponunt ad usus & actiones uirtutũ moraliũ & intellectualiũ. uel ad usum pfectis sime uirtutis: quę ẽ felicitas. Ex quo potest elici alia ppriissima causa. q̃re uocant̃ artes liberales. uidelicet quia scd̃m eas homo per se disponit̃ scd̃m intellectũ ad optimum finem. ueluti usum uirtutũ moralium & intellectualiũ. uel ad usum pfecte felicitatis: quę est speculatiua. qui aũt talia cõsiderãt: naturaliter sunt liberi. quia nõ sunt seruiles: cũ intellectu uigẽt. ideo recte artes ipse liberales dicuntur. Fateor tñ scd̃m phũm ĩ octauo politicoꝝ qa utile & cõmendabile est participare aliquãdo liberales artes et mathematicas quarũ usus ordinat̃ ad exercitiũ excellentioꝝ doctri narũ usqꝫ ad certum terminũ. sed continue et assidue exercere se ĩ eis usqꝫ ad quãcũqꝫ pfectionẽ nõnunq̃ nociuũ est. quia cõtinua cõsideratio in illis: retrahit aut p parte ab usu uirtutis moralis. Tertia uero causa est quare liberales dicunt̃. qa liberos id est expeditos et exercitatos animos requirunt. eo qꝫ subtiliter de reꝝ causis disputant. & de illis plerunqꝫ quę a sensu remota sunt. Alia causa ẽ. qa antiquitus tantũmodo liberi id est nobiles et ingenui: in eis studere cõsue uerũt. Plebei uero et ignobiles studebãt ĩ mechãicis ppter pitiã opandi. Corpalis. n. opatio plus cõgruit plebeis. otiũ aũt et studiũ nobilibus scd̃m Hugo.

Capi. xxxv. de primis duabus liberalibus artibus uidelicet grãmatica et dyaletica. et de ortu eaꝝ et causis q̃re inuẽte sunt. et de illaꝝ laudibus et utilitate. ac demũ de eaꝝ abusu et ĩcõmoditate.

POſtq̄ egimus de liberali. artibus in genere .
ſupereſt ut in ſpetie eas breui ſermone tan/
gamus. Primo igit̄ de grāmatica et dyaletica
age mus. De rbetorica uero in ſequēti ca. diſeremus.
Vocātur itaq̄ʒ tres ipſe artes primordiales quia circa
prima litterarū elemēta uerſantur. Per eas enī aut de
congruitate. aut ornatu ſermonis. aut deniq̄ʒ de ora/
tionis ueritate et falſitate principalius agitur. Prima
itaq̄ʒ grammatica ſcd̄m Alfarabium a litteris nomen
accepit. quę mater eſt aliaꝝ artiū. Fuit autē cauſa et
modus inuentionis eius qm̄ cū hoīes inordinate atq̄ʒ
ad libitū et ſine arte loquerent̄ : eueniebat ut minus
bene conceptus ſuos exprimere. ſedet minus apte
audientes intelligere ualerent. quo fiebat ut tardius
intelligere & intelligi. ac difficilius ſcientias tradere
poſſent. Qua de re curarunt ſapientes bas incōmodi
tates tollere tradiderūtq̄ʒ artificioſū loquēdi modū
uniformē q̄dem ac congruum. ut omnes conceptus
humani. demū cūctę doctrinę per eandē artē aptius
et liberius ſignificarentur et addiſcerent̄. Verum et
ſi utilis et neceſſaria ars grammatice ſit: quo tamen
pacto inter ſcientias annumeret̄: plurimi dubitarūt.
pro eo quia grammatica ipſa ſolū circa peritiā recti
ſermonis uerſatur. ſermo uero tranſit. ſciētia aūt eſt
de ꝑmanentibus. Adde quia hęc ars pullire linguam
non animū nouit. nec intellectū dirigere ſed labia .
Accedit quia non ꝓpter ſe: ſed ꝓpter alias inuenta
eſt. quare inſtrumētum ſciēdi potiuſq̄ ſcientia ſcd̄m
quoſdam dici poteſt. Logica ſecunda eſt liberalis
ars quę & rationalis dicitur. ipſa enim diffinire. que/
rere reſpondere. uera a falſis diiudicare. ac ſubtiliter

disputare docet. Necessaria certe & utilis ars q̄a sc̄dm Hugo. ī didascolicon. ꝑ eā subtilibus obiectionibus latens ueritas reperitur. Causa siquidem inuētionis eius perutilis admodū fuit. cū enī in phisicis plures suborirētur opinones et cōtrarietates: decreuerunt sapiētes de modo altercandi artem tradere. Videbāt enī quia nō posset facile ꝑueniri ad alicuius scientie certitudinem sine peritia disputandi. Hāc Salomon oīm sapientissimus ī ꝓuerbiis addiscendā admonet: dū nos hortatur ut ītelligamus sermones prudētię. uersutiasq̄ uerborū. nec non parabolas et obscurum sermonē. et dicta sapiētū simul et enigmata. quę oīa ut Hieronimus ad magnū oratorē ait: dyaleticorum et oratorū sūt. Sed et Augustinus ꝓ eo inter cetera logicā cōmendat. q̄a exercitatiora politioraq̄ reddit īgenia. Sed certe si dyaletice fructus. si finis attēdit utiq̄ reperiemus. quia potius īgeniū īaniter fatigat. q̄ utiliter perficit. Nam & si cōdisputantem uiceris: non fructum: sed uerborum folia consequeris. Hinc Gregorius. silogistica inquit disputatio q̄d aliud est: q̄ uerbis cōtēdere et audiētes subuertere. Abutunt enim ea arte plurimi: dū cōfidentia clamoris uerboꝝ ueritatem impugnant. Rursus quisquis ea doctrina uersaris. necesse est contentiosius loquaris: quiquid probare non potes. quia ut inquit Augustinus confirmationem sumit ab homine: quicquid nō habetur ex ueritate. Sed et illud uerū est. quia sępe nimium altercādo perditur: dum inquirit ueritas. quod satis dolendū est. Idipsum quod ad ueritatem iuuandam institutum est: ad eam obfuscandam occultandamq̄ cum hominum labore studiosissime queritur. Vnde

Augustinus ī de doctrina christiana execrabilē dicit artē sophisticā disputandi & libidinē rixandi. quam admonet cauēdā. Si.n.doctrina foret pietatis:neq̄q̄ sacrę litterę tantopere eam detestarētur cū aiūt.qui sophistice loquit̄ odibilis est. In ea certe ut ipe Aug. ait uictoria uerboꝝ:et ostentatio ambitiosa quærit̄. nec modo tardos:sed plerunq; ingeniosos decipit.

¶ Capit.xxxvi.de rhetorica quę tertia est liberalis ars.& de eius ortu et utilitate ac laudibus. Rursus de eius abusu. et qualis debet esse orator.et ad qd ualet eloquētia sine sapiētia et quomodo aliquando est mortifera.

RHetorica tertia liberaliū artiū sic dicta quasi ornatus sit locutionis scd̄m Alfarabiū. Veluti enī per grammaticā cōgrue loquendi artem addiscimus:ita per rhetoricam ea ornate ꝓferre quę didicimus.ex qua re potissima causa illius inuētionis sumitur secundum Hugonem. est igitur huius artis summa uis.ingens laus. Nā ut inquit Seneca magna res est eloquentia. nec adhuc ulli indulsit: ut totam cōtingeret satis felix est qui in aliqua eius parte receptus est. Hęc certe ornamentū est aliaꝝ scietiaꝝ. quia ut inquit Cassiodorus quicqd ī aliena doctrina cōcipitur:ab ista sub decore profertur. Vnde in ecclesiastico scribitur. tuba & psalteriū fatiūt melodiā. et supra utrunq; lingua suauis. Et iterū fauus mellis uerba cōposita. Et rursus scriptum est. quia sapiens in uerbis suis monstra placuit. De laudibus uero eloquētię repete quę supra diximus in.xxxiiii.capitulo

ī principio. Sed certe hęc ars plurimos fallit: dū suos sectatores dicere non scire docet. instruit dulcite: uerba carpe nō utiliter sape. Et dū uerboꝝ suauitas querit: uera rerū sapientia amittit. atq; utinā tantus hodie esset hominū labor ad recte beateq; uiuendū quātus ad ornate politeq; dicendū. Hinc Firmianus Lactantius. utinā tā multi benefacerēt: q̄ bene loqui uidentur. Adde quia pleriq; ea utunt̄ nō ad salutem sed ad pnitiem. Acerbissime qdem illud referendum quippe & dolendū arbitror. ut uidelicet ea quę teste Cicerone a natura data est ad bonoꝝ hoīm cōserua/tionem: in pestem et nocumentū uertat̄. Simplex. n. ē ueritas & recta. splēdore aut uerboꝝ lenocinio nō eget. quinimo ut noster Quintilianus ait. suspecta est cum ornatur fingere nescit. Nam quomodo inquit fabricabit ficmētū quę uix elimatū depromit sermo nē? Ipsa uero pornata locutio plus ꝓferre q̄ cōferre solet. Vt uerū sit qđ qdam sapiens ait. quia garrulosa dicendi festiuitas plus sonat q̄ ualet. multūq; habet inanitatis & uacui. Idq; noster Seneca. non negauit dum in declamationibus ait. quia raro hęc inter se coeūt: ut eadē uox sit dulcis & solida. Hīc Didimus ad Alexandrū. artem īquit bn̄ loquēdi nō discimus. nec facundie rhetoricoꝝ oratorūq; operam damus. Cuius offitium est fabulātes sermonibus ficmentare mendatia. et innocētie fidem cōferre criminibus. qui dū putant se alienę laudis fructū per iniquā uictoriā rapuisse: nesciūt se suę cōscientię perdidisse nitorem. ut recte experiant̄ illud lactantii. quia multis sua etiā facūdia mortifera est. Rursus ueluti ipsa artificiosa dicendi ars suos alumpnos decipit: sic et ab eis fallit̄.

129

paremq; ei uituperii uicem reddũt: dũ eloquẽtie aut rectoris falso nomine gloriantur. eamq; tanto fedius deturpant: quãto nullã eloquẽtie attigerũt. Quippe nominari eloquentes delectant̃: qui nondum loqui inceperũt ne dixerim didicerũt. Est enĩ modernorũ hominũ ingens numerus. qui in eo se ueros rectores pfectos atq; facundos oratores euasisse putãt: si post paucula s qbus insudarunt grãmaticę literas. poster/gatis cęteris pręclaris sentẽtiis. quę ipsam eloquẽtiã nedum illustrant: sed cõficiunt. ilico facundię studiis se dedãt. librosq; Ciceronis et si uis nostri Quĩtiliani perlegant. Longe certe aliter idem Cicero moderna deplorans tp̃a ĩ eo libro sentiebat: quem de oratore ad Quintũ frẽm edidit. Longe secus et ipse Quinti/lianus cũ de oratoris institutiõe ageret. rarũ enĩ aut nullum fatent̃ optimũ esse ea ętate oratorem. Cuius rei illã afferunt non insulsam fore causam. nã oratorẽ inquiũt ĩ omni sapientie genere psuadere oportere ut que alibi didicit: cũ splendore dicẽdi pferat. adeo ut qui uerũ oratorem audit. scire et intelligere plus q̃ cęteri arbitretur. Quod utiq; nisi diuersis sapientię titulis lustretur: efficere nõ ualebit. quo enĩ pacto in sacris literis ille psuadebit: q eas nusq̃ legit? Quoue in naturalibus qui aristotelem non uidit? Quomodo in moribus aut in iure ciuili perorabit q eaꝝ sciẽtiaꝝ ne dixerĩ expers est: sed nec pricipia nouit. Ea de re Cicero mirari desinit paucos admodũ fuisse oratores cum eos aut oĩa aut multa scire oportet. Quę omnia hoĩes cõplecti per q̃ difficile est. Hinc Augustinus in de doctrina christiana ait quendã sapientẽ dixisse quia oratorẽ oportet nõ modo delectare: sed docere

nec modo ꝑsuadere ut flectat:sed ut uincat. Cōstat itaq; ea omnia nō nudis uerboꝝ foliis: sed multiplici sapientia comparari. Talis ergo eloquētia a sapiente prolata omni dulcore mellis dulcior est. de qua ī ec/clesiastico scribit̄.sapiens in uerbis amabilē se reddit Vt igitur partes laudate eloquentię quis assequatur: necesse est uaria scientiarum supellectili constipatus existat.Idq; in ꝓuerbiis Salomon ꝓmonuit inquiens stude sapiētie ut possis digne proferre sermonē.Qua sen tētia cōtemptibilē asserit facundiam: nisi scientia & sapientia fuerit condita. Fateor ergo hominum mens hodie deprauata.quinimo & penitus obcecata est.adeo ut frōdes ꝓ fructu capiāt & fumo pascant̄: dum se igni appropinquare putāt.Hoc ē certe illud tempus quod Apostolus ad Thimoteū pręsignabat. cum poetarū fabulas ac ficmēta pro ueritate ac sana doctrina fideles accepturos in spiritu deplorabat cū ait ueniet enim tempus cū sanam doctrinam nō sus/tinebunt:sed a ueritate ꝗdem auditum auertent.ad fabulas aūt conuertentur.Adde ꝗa teste Augustino Cicero ipse & cęteri qui rhetoricā docuere falsi sunt eloquentiam sine sapientia obesse plurimū.et ꝓdesse nunꝗ̄.sapientiā uero sine eloquētia plurimū ꝓfuisse. Hinc apostolus ipe uas electionis ad chorinthios de se loquens palam fatet̄ se imperitū fore sermone:sed non scientia & sapientia.tantū tamen proficet ꝗ̄ntū mundus capere potuit. et humana ingenia sufferre ualuerūt.adeo ut plus cęteris doctrina & p̄dicatione ꝓfitiens:unus ipse doctor gentium meruit appellari. Ipse deniq; et si rhetoricis coloribus nō usquequaq; utebat̄.adeo utiliter disputabat: ut oēs sua sapientia

ſuparet. Non utiqꝫ ut ipſe alibi ait uincebat in ꝑſua/
ſibilibus humanę ſapiētię uerbis: quę ad eloquētiam
referunt. q̃re fideles ſummopere admonet. ne deci/
piantur in ſublimitate ſermonis. Nouerat enim ꝙ ad
eundē ſenſū Iob dixerat. fruſtra inquit homo apit os
ſuū. et abſqꝫ ſapiētia uerba multiplicat. Nec idipſum
gentiles ueteres qui eloquentię ſtudia miro cuderūt
īgenio negare uidētur. Quippe arbitrati ſūt eloquē/
tiā nō debere iudicari atqꝫ laudari uerboꝝ ſolo ſplen
dore: ſed ſcd̄m grauiſſimas ſententias a uera ſapiētia
ſapienter elicitas. ut explicare libet. & gratia exempli
dixerim. In confitiendo dyademate ſiue anulo abſqꝫ
ꝓportione: longe plus cōferre uidetur q̄ carbūculū.
qui gemmas. q̄ aurū offert: q̃ artifex qui mō ea auro
ligat formāqꝫ ſimplicē adicit. Omnis itaqꝫ referta ora
tio gemmis ſapientię & ſententiꝝ pondere ꝑficitur.
nō ſolis uerboꝝ floſculis. parum ergo ſubſtantię uel
uirtutis aut ſolide pulcritudinis orationi afferre ui/
detur: q̄ ſolū rhetoricę & eloquētię uacat. ueluti qui
nuda ex aliena pretonſaqꝫ materia uerba ligat. Qui
uero nō mendicādo ſed ſua diffundēdo pręcioſiora
miniſtrat: longe pluris cōferre uiſus erit. Famulatur
itaqꝫ teſte Auguſtino eloquētia ſapiētie. nec mirum
ut Hieroni. ait ad magnū oratorem. ſi ꝓpter eloquii
uenuſtatem et dicēdi ornatū ſapiētia ut domina ea
utatur. et aliquādo de ancilla atqꝫ captiua ꝓpter eius
uenuſtatē faciat liberā iſraelitē. q̄ et tā diu honorata
incedat: q̃diu dominā ſeqtur. ſitqꝫ cōtemptibilis: cū
ſola abſqꝫ domine ſplēdore prodire & placere geſtit.
Poſtremo audi q̄d Auguſtinus dicat. ait enim quia
eloquētie ſolū uacantes minime ingenioſi habentur.

Quid.n.inqt ꝓdeſt clauis aurea ſi aperire nõ poteſt? Aut qd obeſt lignea ſi poteſt? Agam igitur finem ſi illud unũ dixerĩ.qa qui ſine ſapiẽtia eloquentiã ꝓfi-tentur:uanitati inniti fatentur. Nam nudo uerborũ ornatui uacãtes:hũanitatis ſtudia ſe iactãt aſſecutus cũ.n.teſte ſapiẽte uana ſũt ſtudia hoĩm.recte oratoꝝ exercitia ſtudia humanitatis ſũt quippe & uanitatis: dum uanitari ſermonis incũbunt. quos pulcre idem ſapiens alibi digito tangit. uerba ĩquit ꝓferũt pluria multaq; ĩ dicendo et diſputando uanitatẽ habentia. Sed et Hieremias ad eundẽ ſenſum.doctrina inquit uanitatis eoꝝ lignũ eſt argento inuolutũ. Lignũ inq̃ ſiccũ eſt atq; aridũ.idq; ut ſplẽdeat argẽto inuoluit. nec aliter rhetoꝝ uerba arida ſũt ueluti nullo ſapiẽtię humore aut ſentẽtiaꝝ ſplẽdore humectata.quare ut fulgeãt argẽto nudę eloquẽtię ſup inuoluũtur. Quo fit ut ueriſſimũ ſit eos ſtudia ſequi humanitatis quin potius uanitatis. Adde quę diximus in prefatione huius libri. quę incipit Verũ. ubi aliqd diximus uſq; ad mediũ capituli.

¶ Capitulum xxxvii. de mathematicis ſcientiis in genere.& de eaꝝ ortu & fine.

MAthematice uero doctrinales uocantͣ.qa per certas demonſtrationes quãtitatis continue docent ut ſtatim ſubitiemus. Has phũs me-thaphiſice cõnumerat & cũ illa cõueniunt.qa utraq; cõſiderat de quantitate cõtinua.ſed diſpariter. Me-thaphiſicus.n. cõſiderat de omnibus quantitatibus prout ſũt entia. ut ait phũs libro quarto methaſiſice Sed mathematicus conſiderat de quantitate ut de ſubiecto et de illa principaliter agit illãq; demõſtrat.

133

Et quia quātitas multiplex est aut saltē quadruplex ideo qͣtuor sunt mathematice. Prima enī et nobilior quātitas est circa dimensionē oīm celestiū corporū in se. et inter se per distātias & dimensiones adinuicē etiā respectu motus & situs illoꝝ. & circa istā qͣntitatē uersaꞇ astronomia. Alia est quātias respectu auditus circa sonos & uoces. Nam humana curiositas uidens in sumnis esse delectamētū: quesiuit cām eius. ut sibi posset ꝑ artē tales delectatiōes facere et cōtinuare ut dicit Boetius ī primo musice: unde docuit quāti/tatem uocū sub una cōcordia & cōsonantia sonorum cōiungere. & in una ꝓportione numerali deducere. & hanc ꝓportionē & quātitatē sonoꝝ uocamus musicā Tertia quātitas respectu numeri uersatur quę dicta est arismetica. id est uirtus numeri. quia considerat qͣntitatē numeralē & ꝓprietatē eius ut ait Isido. Hęc certe ars magnę uirtutis est. quia nulla aliarū trium indiget. alię uero hac plurimū indigēt ut ait Boetius Quarta uero qͣntitas uersaꞇ circa mensurā quę dicta est geometria id est mēsura terrę. quę ortum habuit scdm Alfarabium in egypto. Cum enim post Nili inundationem possessiones omnes obducerenꞇ limo. ad hoc ut deinceps possessiones certitudinaliter di/stinguerentur: cęperunt terram lineis et mensuris metiri et partiri. ut sic certi limites ponerentur in possessionibus. A tali igitur primaria mensura terrę scientia mensurandi nomen accepit. quę geometria diciꞇ. Postea uero creuit inquisitio eius. et deuentū est ad lineas et circulos et triangulos. et cęteras fi/guras ad eiusdem artis perfectionem.

¶Capitulū xxxviii. partitulariter de prima sciētia mathematica. uidelicet de astronomia et de eius laudibus & utilitate. demū de illius icōmoditate incertitudine laboribus et damnis .

AStronomia itaq; prima est mathematica. et quā antiq mathesim penultima breui appellabant: eamq; utilē ꝓbabilēq; habuerūt. quia ut ait Policratus natura illam inducit. ratio probat. & utilitatis et expientia approbat. qui hanc sequuntur curiosiores sūt cęlestiū ut inuestigēt de singulis. quę sub lunari globo continent. utilis certe ad naturales effectus pręnoscēdos. Illa. n. de siderū motibus magnitudine & distātia ptractat. Euocat. n. hoīes ab his tenebris & grosso aere: & in supiorē illā lucidissimāq; cęli domū tot luminaribus distinctā: oculos et aīum inducit. Est. n. iocundū fixas stellaꝝ imagines discernere. et erraticas suis locis nominibusq; designare: eaꝝq; cōiunctiōes. Demū solis & lunę defectus: lōge ante prędicere et ꝓuidere ex qbus plurima cōmoda cōsequimur. & nō parua picula & incōmoda uitamus. Rursus nō est dubitandū ex motu cęlestiū corporū plurimos futuros reꝝ euentus depēdere. pręsertim in illis q ex nostro libero arbitrio nō ꝓcedūt. Vnde scdm doctrinā sanctoꝝ: nō sūt culpandi: q naturales effectus stellaꝝ & planetaꝝ nouerunt et prędicunt. Nam et ī genesi legit̄ luminaria cęli ad hoc ꝓducta esse: ut sint ī signa et tēpora et dies et annos. Patet ex ꝓdictis excellentia et utilitas huius artis. Verū scdm Alfarabium hęc ars pro parte mendax est: et hoībus ignota. Quis. n. hoīm hodie nouit omniū: et

tam diuersarū stellaꝝ diuersas naturas & effectus. et
postea uirtutes ex omībus mixtas: ut cū certitudine
determinet euentus. etiam naturales in elementis et
elemētatis cōtingentes: ut absq̧ dubio dicere possit.
taliū stellaꝝ cōiunctio facit necessario siccitatem: et
taliū cōiunctio facit aquaꝝ abūdantiā. & taliū pesti/
lentiā. et taliū mortē diuturnā. et taliū mortē celerē:
indubie nemo nouit. circa arcana ista certū dicere:
sed per cōiecturas fallaces asserunt aliqua ex his quę
cōtigerūt aliquādo. et non accidit uniformiter sicut
dicūt. Et ideo astronomia iuditiaria fatua dicitur. et
infatuatiua eoꝝ qui sibi uacāt scdm eundē Alfarabiū
Irridēda certe est taliū hoīm demētia: ut scire uelint
quę in cęlo agunt. quasi cōsilio cęlestiū interfuerint
atq̧ recenter inde uenerint: cū tñ qd ī terra quid in
domo. uxor aut soror eius egerit ignorēt. Noui ego
quosdā astronimos uxores habere nō satis pudicas.
ipsi tñ de aliaꝝ īpudicitia cōiectabant. Plurima itaq̧
incōmoda humano generi. ex his futuroꝝ ꝑscruta/
tionibus mathematice afferunt. Sed ultra prędicta
īminent alia incōmoda & ꝑicula. Nā raro & difficul/
ter sectatores huius artis intra moderationis metas
cohibent̄: sed cupiditate quadā futura pręnoscēdi: ad
diuersa uanitatū genera eius uelamēto hoīes trahūt̄.
ut teste Policrato non tam phīe speties: ꝗ quedam
īpietatis disciplina sit. & tandē in mathesim ꝓducta
penultima cōuertatur. Dilatant. n. plurimi filaterias
huius artis. ut constellationibus et planetis nimium
uirtutis attribuant. et eis nescio quam auctoritatem
pręstant in contumeliā creatoris. Et iuxta Apostolū
ad sobrietatem nō sapiētes stulti facti sūt. Celestibus

enī cōſtellatiōibus attribuūt uitā & mortē cęteroſq̧ euentus hoīm prędicere conant̄.et cętera quę pater poſuit in ſua poteſtate.nō attendētes quę p ꝓphetā deus ad illos irridens ait.dicite mihi quę uētura ſūt: et dicā quia dii eſtis. Sic igitur mentes hoīm futura prę noſcere cupientiū illudūt:ut tandē liberi arbitrii ꝑimant libertatē.q pariter & eis credētes utinā illud cōſiderarēt.quia altiſſimus ſideribus ac ſtellis tantū dīdit uigoris quantum uoluit: ſibi tn̄ retinuit totius opifitii principatū. Quę oīa ipſi autori deo exhibent famulatū. Iuxta illud. Cęli enarrāt gloriā dei. Adeo enī hi hoīes diuinę ꝓuidentię illiuſq̧ bonitati et poteſtati detrahūt:ut aſſerant aliquē fauſtū aut fortunatū eſſe poſſe ex cōſtellatiōe natiuitatis ſuę. A q̄bus ut q̄dam ſapiēs ait querendū eſſet. an credāt ira dei q̄buſdā plerūq̧ regna & dn̄ia ablata fuiſſe ſimpliciter & eius gratia & beneplacito aliis eſſe collata. Rurſus nū credūt ꝙ eadē diuina ira uel gr̄a dei.aut aliquoꝝ prę cibus poteſt placari:ut bona data nō auferat. et mala merita non inferat. quę oīa in ſacris literis ſępe facta eē legimus.Quod ſi ea uera fore credūt:neceſſe eſt illos etiā credere quia cōtra uoluntatē creatoris huiuſmodi bona hominibus nō ꝓueniāt.nec eis auferātur: ſed infallibiter uerū ſit cuncta bona & mala mortalibus ex dei beneplacito ꝓuenire. Vnde doctiſſimus Guillermus cācellarius pariſiēſis pulcre in eo quē de uniuerſo libro edidit:refert facete. quia cum unus ex aſtronomis cuidā ex illius natiuitatis cōſtellatiōe magnā dignitatē pollicerēt. Ille ab aſtronomo queſiuit. Nū ſi deus nollet:ille dignitatē aſſecuturus eſſet. Cui reſpōdit nollo pacto id effici poſſe. Rurſus

quesiuit. an si deus uellet. astra & eius natiuitas pos/
sent impedire: ne dignitatē assequeretur. Similiter
respōdit negatiē. Tunc ille. Cū ergo utrūq; sit in dei
arbitrio: totū ei comito. Quod uero obiiciūt luminaria
celi pducta esse: ut sint ī signa & tēpora: fatendū est
ī naturalibus. Erraret. n. medicus: si flebotomaret in
certa lunatione uel signo siderū. Signāt ergo sidera
futura tēpora. an naturaliter erūt sicca uel humida.
Secus in euētibus hoīm. qui ex arbitrio pcedunt. &
per rationē dirigi possūt. Tales. n. astris nō subiciunt
Pendēt. n. ex intellectu quē scdm phūm cōstat esse
ab extra. Fatendū est tn̄ qa iclinatiue astra disponūt
certos hoīes ad certos actus. presertim eos qui non
resistūt passionibus. nec sequūtur rationē. Quo sensu
dixit Ptholomeus qa solus sapiēs dominatur astris.
Stultoꝝ aūt infinitus est numerus. Significāt ergo
astra quedā naturalia ī terra. nec ad illa hoīes cogūt.
quinimo ea facile uitare possumus. ueluti exempligrā
eleuatio manus cū gladio: signū est eminētis pcussi/
onis: nōnunq̄ tamē in iocū resoluitur. Rursus aliud
exemplū succedit. si in capite alicuius uici aut strate
urbis uidemus ignē accensum. & uentū ualidū ex ea
parte: certe cōiectamus domum ligneā. quā ignis et
uentus petit comburēdam: tn̄ aquaꝝ copia aut aliis
remediis uitari potest. O quot felices prīcipes. quot
uiros clarissimos fefellit atq; infelices reddit hec tam
falsa & auida futuroꝝ euentuū inquisitio. Testes sūt
īter ceteros tres omni seculo pcelebres & memorādi
uiri: Pompeius Crassus & Cesar. qbus teste Cicerōe
caldei omnes mathematici: ceteriq; aurispices pclaro
fine in patria morituros pmisere. quod an uerū sit:

mestum est cõmemorari. ferro.n. omnes cesi. duoqꝫ longissime ab italia inbũati: ferarumqꝫ morsibus ex/politi fuere. Ea igit̃ atqꝫ maiora quippe & deteriora his ꝓuenire assiduo cõspicimus: quos felices astrono mi presagiunt. Nec tñ humana mẽs futurorꝫ auidia auerti uult: ne illorꝫ nugis credat. Mira hoĩm leuitas mira credendi facilitas.uerius dixerim fatuitas.Quã nõ parũ Cicero miraẽ qui longe magis mendacibus q̃ uera dicẽtibus credunt. Ceteris siqdem etiã ꝓbis hominibus nõ facile fides datur: si uno tãtũ notabili sunt deprehensi mẽdatio. Astronomos uero et con/iectores melioris cõditionis dixerĩ.qꝫ ecõtra accidit. Mille.n.illorꝫ ĩ grauissimis rebus mẽdatiis: una for/tuita & alias futura ueritas fidem prestat. Quo fit ut aliud mirabilius accidat q̃a ut Petrarcha ait sine ulla suspitione mẽdatii libere mẽtiri possint. pro eo quia semel potuerũt nõ mentiri. Adde aliã stupẽdi et ad/mirandi causam.Cũ.n. diuina ueritas scriptura sacra teste nos moneat: ne predictis coniectoribus etiam prophetis & uera predicentibus credamus. cũ ait in deutro.si surrexit ĩ medio tui ꝓphetes.et predixerit signũ atqꝫ portentũ. & euenerit qd̃ locutus est: non audias uerba ꝓphete. Temptat.n.uos deus an diliga tis eũ nihilominus eis ipsis mathematicis quos non ꝓphetas.nõ sanctos scimus:in cunctis credimns.qui paucula demonũ forte prestigiis predixerũt. Huius deniqꝫ exercitii ꝑicula et ĩcõmoda ultra predicta ex eo cõspicies. qm̃ illam artẽ pro fundamẽto et scuto quodã sue iniqtatis multi uenerãtur et colũt scilicet diuinatores.nigromãtici.ĩcãtarores.arioli.aruruspices coniectores.ciromantici. Vtcũqꝫ igitur sit: oro te fili

carissime hāc artem uelut pestem fuge. nec qd astra de te inquiras: sed qd astroꝝ creator sanxerit bonis opibus expecta. atq ut ad salutē tuā cedant: iugiter exora. nec ab his coniectoribus ueritatem spectes agnoscere: qbus ueritas ipa ignotior ē q̄ tibi. Fateor enī aliqua astronomie species laudata est atq ꝑutilis. Verūtamē teste Augustino: potius est scientia curi/ ositatis q̄ doctrina pietatis. Nec illā inculpamus: sed utilius sectādā dicimus sapiētiā naturalē. que a stroꝝ arti heret. Illa. n. naturali intellectui consona est atq cōformis. per quā naturaliū reꝝ animatarū et inani matarū principia. passiones. & eoꝝ que celo et mūdo cōtinēt: ratiōes & effectus cognoscimus. ac multaꝝ rerū possumus causas reddere: que mundo miranda uident. Nec minus iocunda est inquisitio ꝑspectiue & de ponderibus tradita ratio. Fatemur tñ quia in his naturalibus methaphisicis sciētiis nō xpus. non ꝓphete sonāt. sed phūs et cōmentator. De qbus ad Damasum dicit Hieronimus. qa phisici ꝑscrutatores oculos ī celū leuātes: & ultra ꝓfundū terraꝝ ī abisso demergunt in uanitate sensus. in obscuritate mentis ingrediētes diebus ac noctibus ꝑscrutant multa ut sciant: pauca ut sapiant.

¶ Cap xxxix. de secūda mathematica uidelicet de musica & de eius laudibus & de utilitate. ac illius incōmoditate miseriis et laboribus.

MVsica uero altera mathematica est. que ut dixi cōsonā multitudinē ꝓportionū suaꝝ in quadā eq̄litate uocū cōciliat. Hec certe ars apud grecos magno semꝑ honori fuit. nec putabatur

quis liberaliter eruditus: nisi musicalibus cantibus instructus foret. Quantā aūt uirtutē Plato armonie tribuit ex his patet quę in thimeo cradit. Ait.n. quia potētissima artiū est musica. cuius armonia uirtus est ad mitigādos dolores aīaꝝ humanaꝝ: ipsasq; letificā/dum. similiter et ad ingerendas eis omnes passiones. Tantusq; est musicoꝝ in cōmouēdis animabus uigor ut eas cogat mouere corpora sua. etiā ad gestus inso litos: qbus motus interiores alterantur. Deniq; per armonias gratia contēplationis et diuinaꝝ scientiaꝝ studia: nō mediocriter iuuant̄ scd̄m Alfarabiū. Adde mirabile dictu. quia et in bellis equos ipsi musicales cōceptus incitant. delfinos quoq; & cętera animalia letificāt: hanc Socrates senex didicit. & adolescētes erudiri ī ea iussit. nō qd̄ ad lasciuie incitamentū: sed ad motus animę sub regula rationeq; moderandos. sicut.n. nō omnis uox. sed tantū quę bn̄ consonat ad soni melodiā facit: ita et motus aīę nō omnis: sed qui rationi cōgruūt ad rectā uitę armoniā ptinēt. Auget eius laudes qa nō modo delectabilis et utilis est. quā nedū spūs hoīm uiuificantur: sed instrumēta sūt ad rectos bonosq; hominū mores. cuius uirtute maligni spūs cohibent̄. Sed qd plura? Aīum a curis liberat. & quadā interna letitia ad exultationē in deū mentes humanas ꝓuocat. Vnde ꝓpheta. exultabūt inqt labia mea dū cātauero tibi. Sed iam audi illius incōmoda. Primo.n. eas q̃s diximus utilitates q musicā audiunt cōsequunt̄. nō qdem ipi artifices. Nam ut ait Aristo. audibilia fortius mouēt q̃ sensibilia aut p se opabilia Quinimo teste eodē phō: ꝓpter uehementiā multi/tudineq; nocū: leditur cerebrum. leduntur spiritus

uitales cantantiū. quo fit. ut ad mores male dispositi reddātur. quos Aristo. banausos id est indispositos ad res intellectus uocat. Rursus musica et usus eius per certas melodias ad mollitiem disponūt. aliquādo ad iram. aliquando ad diuersa alia que distrahunt ab opibus uirtutis & intellectus. q̄re senibus ac magnis & studiosis uiris audire et iudicare: nō exercere musicam preceptū est. Decet. n. ut sapientes aiunt grauē uirū nō mō manus: sed uoces cohibere ad alioꝝ applausū. qd ꝓpriū histrionū ē. Adde his que tāgemus infra libro secūdo capitulo xv. ubi de cātoribus agit.

¶ Capit. xl. de tertia & q̄rta mathematica uidelicet Arismetica & Geometria. & de eaꝝ laudibus et utilitate. ac de illaꝝ incōmoditate inutilitate et laboribus.

ARismetica et geometria ultime sunt mathematice et utiles admodum quarum altera de numeris. altera de magnitudinibus. In q̄bus scd̄m uarias relatiōes pariū uel īparium. Itē linearum supfitierū. aut corporū uarie species numeroꝝ magnitudinūq; cōstituunt. que cognitio iocunda est. He q̄dē artes utiles certe et necessarie sūt. et ī scriptura sacra plurimū cōmendate. quia scriptū est. oīa fecisti in numero pondere et mēsura. Sine. n. numero nihil agere possumus. ut enī inq̄t Isidorus. tolle numerū a rebus: et omnia pereūt. nec differrent hoīes a bestiis ceterisq; aīalibus: que calculi ratione ignorāt. Et idē de geometria. sine pōdere deniq; et mēsura: nec possessiones nec politie forent. Sed fateor he artes et si utiles et necessarie sint: non tñ hoīes cōducunt nec

dirigunt ad mores. nec ad felicitatē eternam. Quid enim prodest rerum magnitudines. ac extrinsecas quātitates agnoscere: sui uero ipsius ītrinsecas qualitates ignorare? Quid rursus q̄tus sit orbis intelligere: sed quantus sit eius creator nescire? Aut quid ꝓdest oīm numeroꝝ proportiones attingere? Quid numerare multitudinē stellaꝝ. & omnibus eis nomīa uocare: si uicia. si scelera suiipsius nō cōputat? Vera igitur geometria est quātitatē et magnitudinē peccatoꝝ attēdere. illaq; penitētię calculo diluere. Vera illa est arismetica dies nostros dinumerare. et in quo defecimus cōputare dicētes cum propheta fac mihi domine notū numerū dieꝝ meoꝝ: ut sciā quid desit mihi. Adde q̄a eas artes hodie calculari & carpētarii sibi uendicāt. in quarū usu ꝑicula fraudes & doli non desunt. Taceo de falsis cōputis. de falsis mensuris et ponderibus. Vides fili mi huiusmodi mathematicas artes fore alienas ab artibus et scientiis pietatis: que ad uitam eternā cōducunt. ad quā te dirigere omnia mea studia tendunt.

¶ Capitulū. xli. in quo sub breni epilogo recolligit auctor cūctas alias artes & genera uiuēdi in hoc sęculo. In quo ostēdit miserias labores et ꝑicula omniū statuū. et docet eas omnes plures habere aculeos & miserias: q̄ gaudiū q̄etem & securitatē. discurrens ꝑ omnes modos uiuēdi ī hoc sęculo.

CErnis iam fili mi carissime si ea quę audisti: tecum ipse recolis ac discutis: explicata esse oīa uitę genera. cūcta deniq; humana tēporaliaq; exercitia. in quibus diuersa mortaliū studia tā

sedulo & uehemēter occupant. Nec.n.puto me falli. qm̄ humanus aĩus in illis nō tā satiat q̄ cruciat. Si.n. recte iudicas: plus ĩ eis laboris q̄ qetis.plus meroris q̄ gaudii.plus luctus q̄ solatii. plus difficultatis q̄ fa/cilitatis.plus piculi q̄ securitatis repies que oĩa optò tecū ipse consideres. Scio.n.quoniā si minimā laboꝝ difficultatū & afflictionū partem pro immortali deo ptuleris eoꝝ que mortales subeūt.ut seculo diuersis modis seruiāt:recte qdē beatus eris. Verū sub breui epilogo plurima tibi ad mentē adducam. Quis enim omniū uiuendi generū.ac humanoꝝ exercitiorum et offitioꝝ labores incōmoda picula. fraudes quoqꝫ et dolos facile memorare posset? Sed ut breuioribus apud te utar uerbis.a summo culmine usqꝫ ad infimū a cesare usqꝫ ad bubulcū.a rege usqꝫ ad pastorē.nulla qes.nulla securitas: sed oĩbus casibus piculis.aculeis laboribus ĩnumeris subitiunt.cūcta fraudibus et in/iquitatibus subiacēt Regis.n.aut cesaris clarissimū esse nomē non ambigimus: sed durissimū offitium.et magis seruare difficile. In excelsum.n. et uentosum montē ascēdit rex:quē facilius fulmina feriūt. Nam et si clarus regis titulus sit: res tn̄ obscure.nec aliud est q̄ uitreū et piturū iocale: curis et piculis plenū. Demū reges delirant adulationibus.& qd̄ piculosius est retēto regis nomine: plerıqꝫ tiranni fiunt: quorū nōnulli multo iustius sub rege iusto agerent.& tran/quillius q̄ reges ipsi essent. Locus certe regius nedū ignauus & petulās est: sed et periculosus laboriosus uirtutiqꝫ difficilis. Quippe bonus rex:seruus publi/cus. & malus hostis illius. Adde quia rex ea die qua regnare ceperit:mori cepit. Aliis enĩ uiuit moriens.

quod difficile creditur a regis hostibus. Si que erat olim qes: regi periit. Sed de principu miseriis hacte/nus i secudo huius libri cap. diximus. Simile omnino de pricipibus. de ducibus & marchionibus. comitibus baronibus et ceteris potentibus cogitabis. qbus illa indelibilis atq irreparabilis mestitia addenda est. qa et si potentes sint: posse tn regi ne subitiant nequaq possunt. Cetera boim offitia status artes et exercitia breuioribus attinga uerbis. Milites non defendunt sed depredant. officiales excoriat thesaurarii sibi no reip. thesaurisat. Regia domus plena supbis. referta medatiis. ipietas in principu castris. qa iuxta poeta: nulla fides pietasq uiris q castra sequunt. Sed trasire ad alios libet. Eques fastuosus. armiger paup depre/dat. pedites luctuosi inferni ministri. uenator fessus cursitat ianiter. fraudatur auceps. piscator madidus aquas no terra colit. custodes latrones in siluis iusti/tiarii in foris siccarii. excoriat barbetonsor. ledit cy/rugicus. occidit medicus. apothecarius suffisticat aromata. iudices tribunalia uendut. notarii registra falsificat. litigiis se imiscet canoista. fraudibus ditant legiste. fraudat orator artiste supflue curiose rimant theologi bona pdicat praua agut. mercator decipit atq deierat. ueditor laudat. uituperat institor. scrip/tores incorrecte depingunt. pictores falsa sculpunt. carnifices putrida uendut. tabernarii ebrios pariunt gula gignut. Sed tam ceca est hoim mens: ut ad hec omnia & si miseriis piculis erumnis plena tame ut ad queda solatia ingetia pperat festinant. Currut. n. et discurrut mortales. no qdem per uirentia prata: sed per scabrosas sepes ac semitas diuersas. Quida enim

ascendunt mnotes. transcendunt colles. transuolant rupes. transgrediunt foueas. ingrediūtur cauernas. alii rimātur uiscera terre. alii ꝓfunda maris penetrāt. alii opaca nemoꝝ trāsfodiunt. alii exponūt se uentis et ībribus ac tonitruis. & maris ac fluminū fluctibus et ꝓcellis. Alii metalla cudūt et conflant. alii lapides sculpūt & poliūt. alii ligna succidūt & dolāt. alii telas ordiūtur et texūt. alii uestes inscidūt et consumūt. Alii edificāt domos. alii plantāt ortus et uineas. Alii succendūt fornaces. alii extruūt et cudūt molentina alii piscant̄. alii uenāt̄. aucupant̄. & tandē alii mercant̄ fenerant̄. In q̄bus omnibus nō deficit fraus dolus et nequitia. ac etiā p̄icula plurima. Rursus alii meditant̄ cogitāt. cōsiliant̄. & tandē decipiunt̄. Alii cōtendūt. alii p̄liant̄. alii plurima aīo uoluūt: ut diuersis artibus opes cōgregēt. & questus multiplicēt. lucra sectētur et his labor corporis. afflictio mētis. & p̄plexitatio aīe. Que omnia hoīm studia atq; exercitia tam uana sunt q̄ diuersa. plena certe periculis aculeis et laboribus. Quod pulcre nō negat sapiēs Salomon inquiēs. cūq; me cōuertissem ad uniuersa que sub celo sunt. & que fecerūt manus mee. et ad labores q̄bus frustra suda uerā: uidi ī omnibus uanitatē et afflictionē. et q nō sit nisi labor et afflictio spiritus. et cōcludit. Cuncte res difficiles nec pōt eas homo explicare sermōe: pro ut statī p̄ticularius ī sequētibus capitulis diseremus.

¶ Capitulū. xlii. in quo inq̄ritur causa. q̄re a prima mūdi origine boni & mali ī quouis statu existētes: diuersas miserias penas cruciatus. plurimaq; mala et incōmoda corporaliter passi sunt. Et breuiter

enarrantur calamitates in specie oīum fere magis excellentium ꝑsonarū utriusq; testamēti.

QVam ceca sit mortaliū curiosa inquisitio erga uitę formā eligedā: satis ex p̄dictis cōspicere libet. Audita siqdem sunt nō mō in genere: sed in specie eoꝝ qui tēporaliter et ī hoc sęculo uitā ducūt. cuncta humanę uitę studia exercitia artes et offitia ī qbus ostēsum est parū fore dulcoris: plurīm uero meroris et afflictiōis. Sup est igitur pro huius ꝑtis cōplemēto: ut eius rei primo causas ꝑquiramus deinde a nascētis mūdi origine: plurimū et fere oīm magis excellētiū et egregiaꝝ ꝑsonaꝝ miserias penas afflictiōes. incōmoda mala mortesq; teterrias ꝑticu/larius et noīatim breui sed cōpendioso sermone nar remus. nec mō sceleratoꝝ hoīm: sed et innocentiū. Vt dum unusqsq; bonos simul et malos ea ꝑtulisse cognouerit: nequaq̄ se magis aut exemptū aut priui legiatū reputet. Quid igit̄ sibi uult. q nulla uiuendi formula nulla uitę ars. nulla sors iustoꝝ aut iniquoꝝ hoīm: miseriis laboribus et anxietatibus cruciatibus ac penis careat? certe qsquis īterrogat mecū ignoret Si tn̄ inquirēdo aliqd dicere libet: illa fortassis inter cęteras causa summaq; ratio assignari ualebit. Cum. n. teste Ieremia oculi hoīm ad auaritiā. ad sanguinem innocentiū fundēdum. ad calumniā. ad cursum mali operis intēti sunt. Quodq; et genesis libri ꝓclamant. qa uidit deus q multa malitia hoīm esset in terra. et cūcta cogitatio cordis intēta eēt ad malū. Et ī ꝓuer. scribit: pedes hoīm ad malū currūt. Et iterū in Iere. de malo ad malū egressi sunt. quare recte eos mala

sequuntur: qui mala cogitāt & opantur. Quod sensit Dauid cum ait. cōprehēderunt me mala quoꝝ nō est numerus. Hīc Gregorius. nulla dominabit̄ aduersitas si nulla dominat̄ iniquitas. Nec aliud clamabat sapiēs Corda inqt filioꝝ hoīm replent̄ malitia & cōtemptu ī uita sua. Et subdit. Et post hec ad īferos deducent̄ Natura. n. humana tam naturaliter deprauata est: ut ex se mutari nō ualeat. q̄re necesse est eā comitentur mala. sequātur aduersa. Hinc idem sapiēs. Nequam est natio illoꝝ & naturalis malitia ipsoꝝ: quoniā non poterat mutari iniqtas eoꝝ in ppetuū. semē. n. illoꝝ erat maledictū ab initio. Sed dices iuste qdem malos mala sequūt̄. bonis uero premia nō supplicia debent̄. Sed audi qd sanctus Iob dicat. Si impius fuero: ue mihi. & si iustus: nō leuabo caput saturatus afflictione et miseria. Primis. n. afflictio pena est. secūdis medicina illis supplitiū. istis exercitiū. oīm tñ ut ait sapiēs multa ē afflictio. Quod apostolus nō negauit inqens ad Timotheū. Omnes q pie uiuere uolūt in christo: christi persecutionē patiunt̄. Nec aliquē idem scūs patriarcha excepit cum ait. homo natus de muliere breui uiuēs tēpore repletus multis miseriis. Id enim hoībus summa ratione cōgruit. Nā cū mēs humana ad eam quam creatus est qetem suspiret: agit diuina ꝓuidentia nos ad illā dirigens: ut ī hac ualle miserie nullis gaudiis. nullis ꝓsperitatibus merito quietetur ut tanto uehemētius nos eterna illa nondum habita delectent: quāto iam ista adepta crutiant. nec aliud imperator noster uerbo et exemplo docuit inqens. in mundo pressuras semper habebitis. In quo uerbo Gregorius nemo inqt sibi ꝓmittat qd euangeliū nō

promittit. Quis tam demẽs ille est. ut sibi in quouis huiusl libet statu quietẽ et gaudia ꝓmittat? Quippe tribulationes & angustias euangelica imo christi uox cõminatur. Superest ut exemplis factisq; cõprobe mus: que uerbis attulimus. In primis igitur quã uera sint facile intuebimur: si cũctas huius seculi etates discu timus. si deniq; nostrorum priscorum uitas ac studia artes et exercitia pscrutemur. Memores itaq; simus dierum antiquorum. cogitemus generationes singulas. Interro gemus patres nostros. & anunciabunt nobis. maiores nostros & dicẽt nobis. Nam a tẽpore qñ diuidebat altissimus gẽtes. & quãdo sepabat filios Adam: omis creatura. omnis etas miseriis erũniis plena fuit. Inci pere aũt libet a primo nr̃o ꝓthoplausto. Is a demone seductus. quã male pmutauit locum: nosipsi sentimus. Vxor uero Eua quã male uersutiis demonũ credidit: nosipi patimur. qbus plurimas afflictionũ miserias in feliciter trãsmisit. q̃s sibi nobisq; uitasset: si uoci cre atoris obedisset. Per quorum trãgressiones ab ipa mũdi origine omnes morti dediti. nõ modo mali: sed boni. nõ puersi: sed et iusti recti et innocẽtes nõ nisi su doribus miseriis et laboribus uitã duxerũt. Abel enĩ eorum filius innocẽs a nocẽte occidit. Enoch iustus ab hac uita trãffertur. Cayn sagitta pfoditur. Lamech primus bigamus excecat. Tubalcaym laboribus im plicatur. et faber malleatur. atq; in cũcta opa eris et ferri multipliciter fatigatur. Matusalẽ sicut plurimis annis uixit: sic multa frigora multaq; sensit discrimina Noe ab ea quã plantauit uinea irridetur. atq; centũ annis ĩ arce fabrica desudauit. uiditq; tremulus cata ractas celi aptas. ruptosq; abissi fontes. Nembroth

tirannus maledicit. & presumptio turrē edificātium
cum eorum supplitio reprimitur. Abraam tēptatur
et circumciditur. capitur Loth in bello. Sarre uero
sterili defitiūt muliebria. Agar expellit. bellis insudat
Ismael. ysaac īmolandus per multas miserias senuit.
decipit Esau suis primogenitis. primogenitus ipse a
fratre frustratur. Sodomorū tabernacula uorax ignis
cōsumpsit. uxor Loth curiosa sciēdi prohibita: salis
cōuertit in statuā. Rebecca desiderio filiorū premit.
Iacob luctatur. a fratre insidias patitur. Lia licet fe/
cūda lipposa dolebat. Rachel pulcra doloroso partu
spirat. Dina īdigne uiolatur. Sychen mechat. Ioseph
a fratribus fenundatur. Ruben maledicitur. Symon
et Leui a patre uasa iniquitatis appellātur. Dan uero
coluber. Isacbar asinus. Beniamin lupus rapax. Et ut
breuius agamus filii Iacob de scelere pessimo accu/
santur. pincerna Pharaonis impie īcarceratur. pistor
suspēditur. domina carnalibus stimulis Ioseph angit
populus Israel in luto palea lateribus ac seruilibus
oneribus premitur. masculi iubent īterfici. obstetrix
timore falsum dicit. Moyses ciste aquisq; cōmittitur
Egiptius in sabulo sepelit. Ceteros intēpestiua mors
affligit. musca ꝑcutit grauissima. ranarum multitudo
culices. brucus. lapides. grādines uexant. Tandē rote
currum subuertuntur. atq; in ꝓfundum feruntur. et
tenebrosus uorax pontus absorbet. Populus sitit.
esurit simul & murmurat ī deserto. de porta ad portā
querūtur idolatre iugulandi. crematur Nadab. mur/
murās populus succēdit flammis. Dathan et Abiron
terra absorbuit. Core ad centrum terre ruit. igniti in
populū seuiūt serpētes. occiduntur cananei. moritur

Aaron in monte impugnat̃ Balaam. Moyses dilectus deo extra patriam moritur. iberico corruit. lapidatur Achor. succendit̃ Ay. & eius rex sub aceruo lapidum submittitur. pugnat Iosue. senserunt de cęlo lapides amorrei. Ayoth in uentre pinguissimo gladiũ dereliquit. sexcentos occidit uomere Sangor. perimuntur zebee & salmana. Abimalech septuaginta fratres super lapidẽ regnãdi cupidine occidit. eiusq̃ cerebrum non multũ post mulier cõfregit. Ibete filiã immolat. dicẽtes theboleth iugulant̃. philistini asini mãdibula sternunt̃. alii cũ Samsone templi ruina cõsumuntur. filii Baniamin occidunt̃. morit̃ Abimolech. flet Anna. cesus ẽ israel. Finees et ofini moriuntur. cecidit Heli Goliath perimitur a Dauid. pereunt philistei. cadunt sacerdotes. percutitur Nabal. perimitur Ionathas. Saulis armiger se fideliter ne dixerim ĩprudẽter necat. Transfoditur Asael. Abner occidit̃. Misoboseth claudus. decollatur Iosobeth. ꝑcutit̃ Oza. uincunt̃ syri ꝑditur Vrias bene seruiẽs. luget Thamar. Amon penas luit. pẽdet Achitophel. lancea foditur Absolõ Dauid pater dum hostẽ cernit: occisum filiũ plangit carissimũ. currit Achimas ad malũ. decollatur Syba. enumerati a Dauid pereũt. sine culpa interficit̃ Adonias. occiditur Ioab. idolatrat Salamon. q cunctos sapientia uincit: a muliercula deuincitur. spernit̃ Roboam. Ieroboã maledicitur. dolet Assa urit̃ Zambri. timet Helias. occidũtur ꝓphetę. Micheas sagittatur. cecidit Ochozias. uruntur quinquagenarii. irridetur caluitio Heliseus. pueri ursis lacerãtur. leprosus Naaman anxius medelam querit. punitur Giezi. corruit Ioran. feritur Senacherib. egrotauit Ezechias. dies

ei mortis predicitur. eruuntur oculi Sadechie. dolet Esdras. luget Neemias. abicitur ut bestia Nabuchodonosor. occiditur Balthasar. innocēs accusatur Susanna. Ionas ī pelago recluditur. Thobias dolet cecitate. prestolatur Anna. Sarra lacrimatur. in periculo Iudith cōstituitur. Olophernes quē uix terra sustinebat: a femina capite trūcatur. Vasti repellitur. pallet Hester. suspenditur Aman. decidit potēs Alexāder. opprimitur Eleazar. occiditur Anthiocus. perit Lisias. corruit Nichanor. Iudas occubuit. ꝑditur Ionatas. Simeon ꝑimitur. Eliodorus flagellatur. necatur Onias. occiditur Lisamachus. machabei torquentur. Iob diuersis plagis percutitur. & in sterquilinio tanꝗ dulci lecto meditatur. Paucula ex multis sufficiāt eorum q̄ ī ueteri lege afflicti & tribulati sūt. Taceo eos annumerare qui sub euangelio et lege gratię diuersis penis, crutiatibus miseriis & malis afflicti reperiūtur. Quis. n. apostolorū plagas. q̄s martirū ignes, gladios. q̄s innocentū enses et p̄maturas mortes enumerare posset? Quorū alii cesi. alii septi. alii lapidati sunt. Alii plūbatis. alii sagittis. eculeisq; rubricantur. rotis lacerantur. lignoq; afficiuntur. alii bestiarū dentibus traduntur. Liberet illud cōuiuiū hic inserere. q̄d Cipriano nōnulli attribuūt. ī quo ex scripturis sacris plurimos introducit q̄ nō escas: sed corpora mēbra sanguinem ꝑicula & labores ad cōuiuiū cōferūt. Ex p̄missis igitur attingere libet series & causas maloꝝ & doloꝝ q̄bus mortales corporaliter afficiunt̄. Ideo ut apertis oculis cōspiciamus: nullū hoīm genus erūniis & miseriis caruisse. nullūq; tēpus a doloribus & laboribus uacasse. ut recte rex et sapiēs Salamon dicere ausus sit.

Vidi calumnias quę sub sole generantur. et lacrimas innocētū. & cōsolatorē neminē. & laudaui magis mortuos q̄ uiuos. & feliciorē utroq; iudicaui. qui nondū natus est. nec uidit mala q̄ sub sole sunt. quoniā uniuersa uanitas et afflictio. Et rursus in ecclesiastico. Quid de uniuerso labore hominis: nisi crutiatus et afflictio? Et subdit. Cūcti dies eius doloribus et erūnis pleni sunt. nec p̄ noctē mēte req̄escit.

Capitulū. xliii. ī quo ostēdit hoīes ī quouis statu uiuētes nō solū penas exilii. crutiatus et mortes et cętera corporalia incōmoda assidue pati: sed et alias diuersas intrinsecas mētis afflictiones. ut nusq̄ uita aut sorte sua contenti sint. Et breuiter tāgit particulariter omnes fere huiusmodi animi q̄relas et molestias ad utrāq; p̄tem.

POstremo parū ē mortalibus quas pauloante enarrauimus miserias ne dixerim supplitia. calamitates et penas corporales perpeti: nisi plurimis aliis mentis intrinsecis erūnis et assiduis crutiatibus premant̄. Vehemētius. n. inuisibiles animorū morbos q̄ corporeos aut uisibiles affligere cōstat. q̄re eos difficilius curari posse p̄spicuū ē. quā itaq; diuersis & aduersis affectibus secū pugnet mortaliū animus: nō aliū q̄ se īterroget. sibiq; ipe respōdeat. q̄uario. q̄q; reciproco mentis impulsu. modo huc rapit̄ mō illuc. ut nusq̄ unus nusq̄ integer existat. Quippe secū ipse dissentiēs. seipm̄ discerpat. q̄tenus sine ulla requie ab ortu hoīs usq; ad exitum fluctuet mortalis uita: quācūq; uiuēdi formulā eligat. ut recte de eo Iob dixerit q̄a homo repletus multis miseriis fugit uelut umbra. et nūq̄ ī eodē statu p̄manet. Sed ut cętera taceā: nō

parua mortaliũ miseria putanda ẽ.nulla ratione effici posse: ut cuiq; sue uitę formula placeat.cuius plurimos habet inuidos.nulli sua ars applaudat.nullũ sors letũ teneat: sed querulus aliena ꝑoptet.q sua nõ satis meruit.age ut ea ipsa q̃ maxĩe cupierat assequat̃.Ceret cũ fauorabilis incipit esse fortuna.ilico mens emollita timidior & suę sortis obliuiosa fieri incipit.ut nõ a casu Flacus dixerit bene ferre disce fortunã. Inexplicabilis certe miseria ẽ se miseꝝ semꝑ putare.nec a miseria eripi posse· atq; illa calamitas ut ita dixerĩ oĩm calamitosior ẽ.qñ a calaĩtate respirare nõ licet. ꝗppe cui ꝗcꝗd accidat etiã si letũ iocundũq; existat: cõtinuo crutiet. In primis itaq; uellẽ illud humanus cõsideret animus:qđ ante oculos cõspicit. Ego uero plures uidisse sum memor q damna.q pauperiẽ.q supplitium.q mortẽ caroꝝ. q peiores morte uidelicet grauissimos morbos equo animo tulerũt:q tñ diuitias.q honores.q potẽtias.q faustũ.q laudes.q famã.q aliorum sine inuidia ꝑconia atq; triumphos quieta mẽte ferrent.nullũ.Quas siqdẽ animi passiones & si apostolus opera carnis appellet.qa tamẽ a fonte cordis profluunt:recte morbi animi cẽsendi sunt.Quid.n.aliud ambitio ẽ.qd cupiditas nisi suꝑbia?Vt.n.Augustinus inqt nõ est ambitio sine elatione. nõ ẽ cupiditas sine suꝑbia.qa oĩs superbus cupidus ẽ.& omnis ambitiosus elatus. q̃ oĩa recte animi uitia sunt. ueluti ex affectu et desiderio ꝓcedẽtes.Nã Isidoro teste cupiditas desiderio auget̃.cũ scriptũ sit:ĩsatiabilis ẽ animus cupidi. Digne igĩt impator noster apud Matheũ ait qa ex corde exeunt cogitationes male. Tanges si uis simul et discute omniũ mortaliũ q̃relas ac uarias

animi afflictiones. Ve⁊ audi ilico causas atq; rationes
ut liq̄do agnoscas tāto maiores pectoribus humanis
inesse miserias: quanto magis obcecati sint. ut cur eas
patiantur aut ignorēt. aut nō satis intelligere uelint.
Quidā. n. nō pa⁊ animo torquent̄ sup̄ amplioris felici
tatis. prosperitatis ac fortunę carētia: sed certe igno
rant quot ꝑiculis ac infinitis et īexplicabilibus curis
plene sint. Alii tristant̄ etiā post adeptas quas opta-
runt ꝓsperas fortunas: sed forte aut eas q̄d difficile
est ferre non nouerūt. aut recte conspiciūt eas bonis
moribus aduersas. Alii murmurant de aduersitate in
fortunio & calamitate: sed certe nisi fallor nō cogitāt
ꝙ incogniti hominis nota esse calamitas nō pōt. Alii
de eius fortunę ne dixerim incōstantia. sed fallacia ue
hemētius querūt. q̄ adeo cū eis ludit: ut illos ī patria
sua nō ꝓpe tēpore dominos effecerit simul & exules:
sed certe hi integrā fortunę amicitiā nō amplectunt̄
cū eius leges aspernant̄. q̄ ī altū nihil diu manere sta
tuit. Adde indignū fore ut mores ludosq; illius respu
at: cui se totum deuouit. Alii deniq; penas sentiūt in
huius mortalis uitę incolatu ac ꝓlōgatione: sed certe
hi p̄maturā mortē inexperti id optāt q̄d uenisse do-
lerent. Alii querunt̄ se persecutiones impugnationes
atq; iniurias diuersas. tormēta deniq; & exilia perpeti
sed q̄d si aut aliis ipsi ea intulerunt aut meruerunt?
Alii lamentant̄ q̄a tēptationes flagella patiuntur: sed
certe eis exercitari minime nouerunt. Alii turbantur
plurimū. q̄a uano honore inaniq; gloria nō fruuntur:
sed hi aut uerā gloriā nō nouerūt. aut forte eos latere
melius tutiusq; foret. Alii ꝙ despecti humilesq; ab
hominibus reputentur: sed forte lōge plus eicerent̄:

si plus eleuarentur. Alii detractiones infamias & ob/
probria molestissime ferunt: sed hi falsis laudibus tu/
ment. Alii anguntur sup̱ tēporalis potestatis. aut dig
nitatis siue mundani domini carentia: sed his uirtus
fortassis nō supest: ut ea assequant̄ & ferāt. uel hi cor
ruptū habent gustū talia falso putātes diuturna. Alii
de natura conquerunt̄. ob parētele & magni generis
seu nobilitatis defectū: sed hi uerā nobilitatē nō satis
nouerūt. Alii paupertatē & diuitiaꝝ inopiā implacabi
liter ferunt: sed certe hi fallunt̄ putātes diuitias ipsas
possessores suos felicitare nō crutiare. Alii de ꝑditiōe
reꝝ. de naufragio ruina aut tēporaliū bonoꝝ damno
& defectu plurimū angūtur: sed forte his expediens
fuit illis carere: q̄ causam maioris ruinę p̄stabant. Alii
amicoꝝ uel caroꝝ amissionē uel sepatiōnē deplorāt:
sed certe putādū ē amicos nō satis se amasse: q̄ a uitę
ꝑiculis euaserūt nec perierūt. Alii de iniqua societa/
te torquentur: sed forte eos bona nō oblectauit. Alii
de carētia humani fauoris queruntur: sed q̄d si odiū
eis lōge plus ꝓfuisset? Alii ꝙ ab amicis derelicti exi/
stant: sed quid si primo ipsi eos reliquerūt? Vel forte
dignū fuit. ut quos uirtus nō fecit: fortuna dimitte/
ret. Alii rursus similiter lamētant̄. ꝙ tā cari pauloante
hominibus uisi sunt: ut certatim ī eoꝝ amicitiā uenire
niterentur. Idē tñ ipsi de nulla alia re cōcordes: ī suū
excidiū quasi cōmunicato cōsilio cōspirarūt. Sed hi
de amititia equocant. aut forte cessauit utilitas: cuius
gr̄a amici assumpti sūt. Alii ꝙ amicis tediosi aut one
rosi existāt. Sed q̄d si grati atq̧ beniuoli fieri nolue/
rūt aut renuerūt? Alii ꝙ inimicitias sine causa patiūt̄
Sed q̄d si uirtutē nō habent recōsiliantem? Alii sūma

tristitia afficiuntur. quia non satis uoluptatibus deli/
tescūt. Sed hi fallunt q cōtumeliosos hostes amicos
reputāt. uel forte ociositatē illas afferentē pscindere
nolūt. Alii q refectione tēperata careāt. Sed hi igno
rant eā male digerētibus pdesse. Alii q ieiunio et ab
stinētia uti nō possunt. Sed certe qa ne possint: uolūt
Alii super famis & sitis inedia queruli sunt. Sed qd si
illis saturitas inimica est? Alii super ample & delicate
habitationis carētia tristant. Sed his angustus forte
locus uirtutes donat. Alii sup asperis ac duris lecti/
sterniis lamentant. Sed certe qa mollia ad luxū iner/
tiamq puocarēt. Alii de uilibus uestibus queruntur
Sed hi in domibus regū esse cuperēt q mollibus ue/
stiunt. Alii q ceteris humanis solatiis careant. Sed hi
satis ignorāt plus tristitia q leta qbusdā cōferre. Alii
q cū hominibus nō cōuersent aut famulent. Sed in
dubie tales ignorāt solicitudīs dona. uirtutesq silētii
Alii de omni tristabili euētu queruntur. Sed certe qa
cūcta illis ad uotum successere. qbus sese experiri nō
licuit. Alii nō modo turbant: sed incōsolabiliter tor/
quent. qa mali ī hoc seculo melius habeāt q boni. sed
hi nō facile credūt malos nihil habere ī celis sicut bo
nos paꝝ in terris. Alii q ī seruitutem redigantur seu
captiuentur & incarcerentur. Sed hi ignorant quod
potior pars hominis id est uolūtas libera ē. cui prin/
cipes nō dominantur. Alii tristantur q oporteat eos
diu iugū subiectiōis portare. Sed hi pesse nō subesse
optāt. nec obediētię fructū satis gustarūt. Alii querū
tur de obseruātia diuersoꝝ pceptorum. Sed hi certe
apte demonstrant q eis transgressio delectat. Alii de
reuerētia supioribus exhibēda queruntur. Sed hi illā

recipere nō exhibere cuperent. Alii de carētia ꝓprię
uoluntatis. Sed certe hi tales ignorāt q̄ graue malum
existat propria uolūtas. Alii deuoti emissione. Sed hi
certe nō satis nouerūt ꝙ felix necessitas quę ad me-
liora cōpellit. Alii ꝙ seculū derelinquere nō ualeant.
Sed certe his ideo ualitudo deest: quia uolitudo nō
adest. Alii ꝙ religionem ingressi ꝑseuerare nequeant.
Sed hi certe īcepisse dolēt. Alii ꝙ excōmunicati exi
stāt. Sed hi certe ecclesię cēsurā nō medicinā sed pe
nam falso putant. Alii ꝙ irregulares sint aut inabiles.
Sed hi certe nō satis humiliari nouerūt. Alii ꝙ diui-
nis officiis et sacramētis careāt. Sed his forte utilius
foret deuotiōe & fide suscipere. alii ꝙ lectio aut usus
sacrę scripturę eis auferatur. Sed certe q̄a eis aut ad
questū aut ecclesię discrimē utebant̄. Alii de exaudi-
tionis tarditate anxii sunt. Sed forte nō satis sciūt. q̄a
q̄ differt cibū: auget esuriē. Alii de reꝝ tēporaliū peti
tionis frustratione angunt̄. Sed certe q̄a aliena sunt
a uera interioris sui hominis salute. Alii de impedimē
to cōtemplationis queruli sunt. Sed q̄d si ad pietatis
actiua opera sūt inefficaties? Alii de augmēto nego-
tiationis. Sed forte cōtemplationi inepti sūt. aut illa
eis permolesta est. Alii ꝙ uirtutibus careant. uitiis se
dedāt. Sed ueꝝ ē nō nisi a seipso q̄s leditur. Alii ꝙ fa
ciliter uitia sequantur. Sed hi uitiis resistere nolunt.
Alii difficulter uirtutes amplectuntur. Sed certe q̄a
cōfragosa & ꝑdifficilis ad uirtutes uia ē dulcis ad ui
tia. Alii mestissime ferūt stimulos carnis. Sed hi forte
eos ꝓueniūt. Alii de erronea seu nimis arta cōsciētia
angūtur. Sed certe hi supiorū exēplis aut preceptis
iuuari spernūt. aut q̄a suo sensu regūtur. Alii ꝙ semꝑ

leti & iocundi & nunq̃ tristes. nec ĩ aliquo consciētia stringat. Sed certe hi timorē dei abitiūt. & latā simul & letā uitā sequuntur uitiorum q̃ ducit ad mortē. Alii qꝫ plurimū audaces existāt. alii qꝫ pusillamīes & timidi Sed certe hi & illi extrema pro mediis capiūt. nec cogitāt quia multa ex timiditate sunt dimissa: q̃ per audatiā sūt cōmissa. Alii qꝫ mortē. alii qꝫ fulmina & tēpestates timeāt. Sed certe hi timere desinerēt: si uere sperare incepissent. aut eos crimīs cōsciētia nō accusaret. quia ut sapiēs ait: magna securitas ē nihil inique egisse Alii de sua pdestinatione & salute hesitāt. Sed paucorum hi laborāt: ut sua sit certa electio. Alii plusq̃ oportet de dei bonitate sperāt. Sed hi futurā dei iustitiā nō satis credūt. Alii qꝫ ob grauia ab eis cōmissa desperare formidēt. Sed certe neminē grauissima peccata cōdēpnant: si nō placeāt. si nō uis desperare: desine peccare Adde quia utrisqꝫ uidelicet nimiū sperātibus & desperantibus timor deficit & spes. q̃re utrisqꝫ utrunqꝫ est necessariū. s. ut deū timeant & ī eū sperent. Timor. n. sine spe īducit desperationē. Spes uero sine timore ī dissolutionē scd̃m Hugonē Alii de timore inuasionis hostiū uisibiliū & inuisibiliū angūtur. Sed hi cōgrua remedia scienter aspernant. Alii ob bonorum corpis defectus aut deformitates querunt. Sed hi nō satis cōsiderāt fatuū esse q seruū lasciuire poptat aut ornare cupit. Alii senectutē grauiter ferūt eiusqꝫ calamitates detestant. Sed hi paucorum fore putāt cupiditates reliq̃sse atqꝫ id nō posse qd̃ nolle deberēt. Alii de corpis debilitate et diuersis morbis presertim de oculorum auditus odoratus aut loquelę carentia siue defectu. Sed certe hi cūcta ad corpus referūt. ignorātes defectus

ipſos plus ꝓfeciſſe animę: q̄ offıciſſe corporı. Alii ſup uitę breuitatę et tempeſtına morte inconſolabılıter torquent̄. Sed his bonos actus q̄ multos dıes cōgre gare cōſultıus eſſet. cū nō multū ſed bene uiuere ſit laudabıle. Alii de eadē imminēte de ꝓpinquo morte. & de inſtātı agone ſpū angunt̄. Sed hoc ideo. qa nō ſatıs cōſiderāt rudē eſſe tırannū q a pena lıberat: quē punire ſe putat. Hęc paucula forte & multa de huiuſ uitę diuerſis artıbus formulıſq; uiuēdı. & earū erūnis & afflictıonibus a me dıſerta ſunt. Quę qdē longıora aut breuiora dıcı poſſe ſcıo. Veꝝ nec breuitatı admo dum ſtudui nec copıę : ſed prout ex cōmuni omniū mortalıū uıta ſe obtulerūt ſcrıptıs dıſerui. ne legēteſ uel inopıa uel faſtıdıo fatıgarem. ut cernat unuſqſq; mortaliū. in quauis ſorte aut arte conſtıtutus ſit. qd ad utrāq; partē dıcı ualeat. nec illos blāda reſoluant. nec afflıctıua cōturbēt. atq; ut dulcıa pariter & amara deſpıcıat. ſed paratus ſit ſemp ad oīa. promptus & ad ſingula. Abſoluā iā filı mi hūc prımū ad te pollıcıtū lıbrū. de cūctıs uitę huius tēporalıbus artıbus & ex/ ercıtiis. eoꝝq; miſeriis et erūnis. Veꝝ ex hıs q ultımo dıxı. ſenſı plane tuū animū nō paꝝ tıtıllare. Voluıs n. in mēte qnīmo ut ıta dıxerım inter dentes muſſitas. ne dıxerım murmuras. Cū. n. audiuimus ſatıs ruētıs ſeculı huius calamitates. aduerſitates et ſupplıtıa trı/ bulatıoneſq; multas et malas. quas paſſim ut ſupra te tıgımus bonıs et reprobıs. facınoroſis et innocētıbus cōmunes eſſe. Eaq; procbdolor nō tā legımuſq̄ expe rımur. Quaꝝ reꝝ cauſas quaſdā in genere deduxiſtı Veꝝ tāte tā grauiq; querele ſpetıalıores urgētıoreſq; cauſe congruerent. Demum qd remedii. qd ſolaminis

mortalibus in tantis erũnis et uitę laboribus esse pos
sit: nondũ adduxisti. Vtinã:n. tam prompta cõgruaq;
ad eas omnes calaĩtates leuãdas remedia attulisses: q̃
certa huius uitę mesta supplitia deplorasti. Vsq; adeo
ut bonos uirtutiq; ꝑditos uiros absq; culpa affligi tor
queri qppe ab immortali deo relictos putemus sicut
et malos ꝓsperari ĩ altũq; ꝓuehi ĩdigne cõspiciamus.
Quo fit ut diuinã ꝓuidentiã incusemus. q̄ quosdã in
culpatos uariis supplitiis ĩfortuniis & penis crutiari:
alios culpe noxios felicitare ꝑmittat. Si. n. calaĩtates
huiusmõi ueluti supra diseruisti nõ nisi ex culpa mor
talibus ꝓuenire cõtendas: indecẽs plurimũ diuinę iu
stitię uidet̃. ut innocẽs ab eodẽ Fonte affligat̃: quo re
ꝓbus & iniquus pena releuat̃. Nec aliud deplorabat
Hieremias inquiẽs. iustus quidẽ tu es dñe si disputo
tecũ. uerũtamen iusta loquar. q̃re uia ĩpiorũ ꝓsperat̃?
Et subdit. ꝓpe es tu ori eorũ & lõge a renibus illorũ.
Prope inquã teste Augustino dando eis qcq̃d uolũt
& petũt. Et lõge a renibus eoꝝ. in nullo uidelicet eis
displicẽdo. aut illoꝝ animos cõturbãdo. Sic & Aba/
cuch ꝓphbeta eã ipsam depromit querelã. Quare inq̃t
deus nõ respicis cõtẽptores. et cur taces deuorante
ĩpio iustiorẽ se? Quę omnia tãto aĩmos hoĩm ĩ maiorẽ
ducit admirationẽ: q̃to ꝑ eundẽ Hieremiã de diuina
iustitia scriptũ legimus. Scio dñe deus quoniã malũ
iniustũq; nõ libẽter respicis. nec põt qs de tua iusti/
tia dubitare. Hic est fili mi effectus murmuris tui &
cũctorũ fere mortaliũ. Et ueluti uetus querela sit et
multoꝝ animos exagitat: sic multis egeret uerbis bre
ui tñ sermone faciã satis ueritati: q nullis uerbis hu/
manę opinioni respõdere possem. Mirari igit̃ & cõq̃ri

161

tu ceterique mortales desinetis: si rem ipsam altius re/
petitis. In primis itaque illud aīo fixū teneamus. ne/
minē absque culpa aut causa affligi aut torqri optere.
cū scriptū sit. oculi dn̄i sup iustos. Et itez. uultus aūt
dn̄i sup facietis mala. ut pdat de terra memoriā eoz.
Sup quo uerbo Cassiodorus. Errat inqt malus dicēs
secure fatio mala. sed discat qa uultus dn̄i sup facien
tes mala quasi dixerit iustos & iniustos deus respicit
sed dispariter. Iustos. n. respicit ut pie eos exaudiat,
sed malos ut puniat. pdatque de terra memoriā eorum
Quā siqdem punitionē siue iacturā memorię uitę. et
quozuis tēporaliū minime absque culpa mortalibus cō
tingere credēdū ē. nisi culpā nō putes illis abuti. aut
ea ad luxū. ad auaritiā. ad supbiā. ad pōpā cōuertere:
q iustissimus deus tanq uirtutū instrumenta hoībus
cōcessit. De qbus Gregorius pulcre dicere uisus est.
qa sūma & decora iustitia ē. ut cōcessa pdat: q incon
cessa captat. Rursus ut ē sanctoz doctoz sententia
mali nō utique impune transeunt. tū qa ī fine punient:
tū qa ea tēporalia bona qbus iniq ī hac uita gaudēt:
deus illis cōcedit ob paucula q gesserunt bona. Sed
spūalia bona quę respectu tēporaliū magna bona exi
stūt: iustis uirtutique deditis reseruat tanq equissimus
iudex. cui maxime cōgruit: ut bonis det spūalia tanq
potiora bona. De reliqs uero caducis et tēporalibus
bonis seu penis & supplitiis. tantū uiris bonis mīstret
qtū sufficere cōspicit ad uirtutē. QVod per alia uerba
pulcre Augusti. deducit in primo & qnto de ciuitate
dei. qa habentes politicas et humanas uirtutes: iuste
rebus huius mūdi premiant. Qui uero diuinis pollet
uirtutibus: premiat ī rebus dei. Et subdit Augusti.

respondens .queretibus.qbus premiis romani falsoꝝ deoꝝ cultores orbis imperiū meruerūt. Ait.n.qa bonis moribus hęc tēporalia meruerunt.qa ueluti nullū malū impunitū:sic nullū bonū irremuneratū.licet idē August.aliā causam assignet ī principio buius libri. Vt igitȓ ad cōceptū sermonē redeamus.Aspera plerūqꝫ & amara deus iustis immittit:ne ī illis timeatȓ aduersitas sed & malis fortune bona concedit: ne in istis queratȓ felicitas.quas ipsi reprobi obtinēt. Cęterū ī bac rerū uicissitudine agit deus ut prudētissimus medicus . q cūcta ordinat ad infirmi obediētis bonā ualitudinē. Is enim sępe secat & urit infirmū:nec illū exaudit deprecantē. ut auertat ab eo dolorē necantē . Adde qa scđm Grego. occulta sunt dei iudicia;sed occultiora sūt cū boni mala recipiūt & mali bona. Sed si curiose causam inuestigare libet.ideo malos bona recipe putandū ē: qa cū boni bic delinquūt:iuste bic mala recipiunt.ut ab eterna dānatione eripiantur.Sed & mali bonis bic fruuūtȓ: ut inde posteꝝ ad tormēta trabantȓ Et subdit Grego.exēpla preclara.s. de uitulis & infirmis.De uitulis inquā.Nā ueluti q mactādi sūt uituli: liberi ī pascuis relinquuntȓ. Sic īpius ad mortē currēs efrenatis uoluptatibus relinqtur. Ecōtra uero iustus ad trāsitorie delectationis iocūditatē restringitȓ. sicut & uitulus ad laboris usū deputatus:sub doloroso iugo retinetȓ.Deniqꝫ exēplo īfirmoꝝ idipm ꝓbatur.Negātur.n.iustis ī bac uita tēporalia.qa egris qbus spes uiuēdi ē:nequaq̄ a medico cūcta q̄ appetūt cōcedūtur Dātur aūt reprobis bona q̄ ī bac uita appetūt.qa desperatis egris omne qđ desiderāt nō negatur.Et cōcludit.Perpendāt ergo iusti mala q̄ iniquis ꝑmanent

& nequaq̃ eoꝝ infelicitati inuideāt que pcurrit. que
uerba omnē mortalibus admirationē & querēdi cau/
sam submouēt. Ceterū scđm Augu. sup cāticis qnqȝ
modis & totidē causis: calamitates & flagella morta/
libus cōtingere perspicuū ē. Vel ut iusti merita p pa
tientiā augeantur. ut Iob. Vel ad custodiā uirtutū. ut
apostolo Paulo. Vel ad corrigēda facinora. ut Marie
lepra. Vel ad initiū pene. ut Herodi. quatenus hic in
cipiat: qđ ī inferno seqtur. Vel ad gloriā magnificādā
ut de ceco nato. Ex qbus liqdo cōstat neminē ī hoc
seculo sine culpa premi. uel absqȝ eius utilitate affligi
Que oīa agūt ut ī his q̃ diuina ꝓuidētia mortalibus
mittit ꝓsperis aut aduersis. nō murmur nobis sit. nō
queremonia: sed mens bene cōscia potius illis cōsolet
q̃ turbet. Multis. n. uariisqȝ argumētis facile agnosce
mus: qa plurimū expedietia utilia qppe & necessaria
nobis sunt laboꝝ calamitatū. & penalitatū omniū fla/
gella. & queqȝ huius mūdi supplitia. Primo. n. dilatāt
cor hoīs ad magna dei dona recipiēda. Nā ueluti mar
tellus fabri dilatat metallū ad id qđ artifex desiderat
sic deus aurifaber humane creature. p malleū psecu/
tionū & tribulationū cor iustoꝝ dilatat: ut fructū ex
eis pcipiat. & ducat ad ueriora bona de quo dictū ē:
in tribulatione dilatasti mihi. supple ad utilitatē meā
Scđo ueluti aqua uinū tempat: sic aduersa & q̃cūqȝ
huius uite penalia uinum tēporalis letitie moderatur
ne homini noceāt. Quod pulcre Aristotiles nō tacuit
ī ethicis. Ait. n. qa uirtuti deditus moderate se habet
erga hec bona fortune. aut adipiscēda uel amittenda
nec gaudiosus erit bene ꝓsperatus. nec infortunatus
tristis. qȝ si aq̃ tribulationū nō tempat uinū ꝓspitatis

extinguit potiusq̃ iuuat. In cuius figurā scriptum est in exodo: operuit aqua tribulātes eos. unus ex eis nō remāsit. Tertio ueluti medicina necessaria ē mortali/bus: sic aduersitas et afflictio. Vnde Augu. intelligat homo medicū esse deū. et aduersitatē medicamentū esse ad salutē: nō penā ad dānationē. Et subdit. Sub medico ureris. secaris. clamas. non audit medicus ad uolūtatē: sed audit ad sanitatē. Quare fideles cōqueri desināt de aspitate infortunii psecutionis aut pena/litatis. qa ea oīa signa sūt potissima diuinę electionis ut p aduersa aspeꝝ sit iter nostrū. ne ut ait Augusti. magis delectet diu pgere q̃ citius peruenire. de qbus scriptū ē. in paucis uexati: in multis bene disponent. Quarto utilis ē fidelibus qppe et necessaria aduersitas tribulatio & persecutio ī hac uita: qa ad meliora cōpellit. Vnde Grego. mala quę hic premunt: ad deū ire cōpellūt. QVod nō ignorās rex & ppheta dicebat multiplicate sūt infirmitates eorū: & postea accelerauerūt. Vnde Augu. nullus seruus xp̄i sine aduersitate tutus uiuit. & subdit. Si putas sine psecutiōe uiuere nondū cepisti esse christianus. Itaqꝫ tā utilia ex huius seculi persecutionibus et calamitatibus colligentes: gaudeamus affligi q sperarmus frui. Et ut inqt Bernardus. nō timeamus esse derelictos. qnīmo semp memores sumus uerbi xp̄i ad nos dicētis. cū ipso sum ī tri/bulatiōe. Et iteꝝ. iuxta ē dn̄s his q tribulati sūt corde

Actū ē fili mi de cūctis uiuēdi artibus. qbus ī hac mortali uita seculariter uiuit̄ tā nobilibus q̃ ignobili/bus. magnificis & plebeis. publicis & priuatis. maximis et īfirmis. Audisti deniqꝫ eorundē uitę geneꝝ dultia pariter & amara. Sed & actū ē de omibus fere malis.

365

incōmodis penis & calaītatibus. supplitiis et afflictio nibus. corporalibus ac mētalibus omnium fere magis nominatarum psonarum. incipiēdo a nascētis mūdi origine Rursus actū ē de causis et rōibus cur nocētes piter et innocētes. boni simul & mali tot afflictionū & pe-nalitatū genera patiunt. Sed et audisti cōsolationes & cōgruētia remedia ad eas omnes leuādas mestitias qbus mortales ī hoc seculo afficiunt. Que cūa fili mi opto: solerter cōsideres. ex qbus tu cęteriq mortales liqdo agnoscetis: qd boni aut sinistri omnis uita tem-poralis obtinet. Verum qa opposita iuxta se posita teste philosopho clarius cōspiciunt: supest iuxta pollicitū ordinē: ut cū ī hoc pmo libro de secularibus officiis & humanę uitę artibus me audisti loquētē: te ascultē in sequēti libro de spūali statu diserentē. Ad te enim expectat de spūali uita agere q ī duos diuidit status uidelicet ī statū ecclesiasticū episcoporum & clericorum. deinde ī statū religiosorū. Age igitur si placet de his duobus uitę humanę generibus. et de excellentia et comparatione utriusq. de dulcibus et amaris uniuscuiusq: ut tandem legētes apertis oculis ueluti ī lucidissimo speculo cōspiciāt: qd lateat sub omni uitę humanę genere. quo fiet ut securius unusqsq eliget: q frequētius legit ac maturius digessit. ad laudem dei omnipotentis q est benedictus in seculo.

¶ Explicit primus liber de omni statu & uita tempali. Sequit liber secundus de statu et uita spirituali ecclesiastica & regulari.

Incipit .II. liber Speculi Vitę humanę in quo agitur de uita spirituali quę in ecclesiasticam & regularem diuiditur.

Mirabitur forsan sanctitas tua beatissime pater ac clementissime domine. q̄ in hoc opusculo recti ordīs rationē peruerterim. Et cū iuxta Gregoriū status spūalis tanto temporali sit dignior atq̄ excellētior: quāto solis splendidissimus fulgor tenebrosis densitatibus: & aurū plūbi metallo prestat. prius de temporali statu egerim: q̄ de spūali. Sed certe naturę ordo ad id cōpulit. Primo enī tp̄ales nascimur. sed & prius ī tp̄ali statu uersamur: p̄usq̄ illum experimur. Deinde tēporalis status imp̄fectiōe cōspecta: transimus ad spirituale statū. Adde. q̄ non satis excellentiā: perfectionem & internā mentis trāquillitatē status spūalis agnosceremus: nisi prius tp̄alē uitā: atq̄ eius incōmoda exp̄ti essemus. Postq̄ igit̄ in sup̄iori libro de cūctis tēporalibus & terrenis siue secularibus statibus. & uiuendi modis. artibus. ac diuersis hoīm exercitus actū ē: ī quo p̄ utraq̄ sui parte tā ad cōmendationē: q̄ ad reprobationē satis disputatum est. Et qd boni. qd sinistri. qd utilitatis. qd incōmoditatis. qd q̄etis. qd laboris qd securitatis. qd periculi. qd honesti. qd ihonesti. qd uirtutis qd uitii oīs tp̄alis status et secularis uiuēdi modus habeat: plene discussum est. In hoc igitur secūdo libro dimissa matris ītroductione: et cōsanguineoꝝ altricatione: q̄bus de re incognita differere nō licet. Decreui ego spiritualem ordinē p̄fessus: de eodem spūalis uitę statu

breui aliqua differere. Faciam ego satis non tante rei debito. nec tuę .S. desiderio: sed conatui meo. Atq̃ utinā tā digne. utiliter et diserte. de eo eminētissimo statu a me agat̄: q̄ illius maiestas atq̃ immēsitas exigit Subalternat̄ itaq̃ uitę spūali duplex status. quia ipsa uita spūalis: in duos distinguitur status. Alter ē epoꝝ & sacerdotū: ac ecclesiastici ordinis ministroꝝ. Alter est monachorum siue religiosoꝝ. De his ergo duobus statibus & uiuendi modis: hoc libro agendū est. Et q̄a ad dicendū campus latus est. & materię ipse nō tam diffuse & ꝓfuse: q̄ a multis tractatoribus cōfuse repe riantur. Quinīmo propter uarias scribētiū opiniones uix legētes ꝓficere possunt. Multa deniq̃ in his ma teriis: intacta aut nō satis diserta inueniant̄. Decreui sub quodā breui cōpendio. in hoc secūdo libro flos/ culos quosdā circa hos duos status inserere. ubi utri/ usq̃ status & uitę normā. naturā seu efficatiā. necnon excellentiā. laudes. cōmendationē. et demū eoꝝ labo res. difficultates. aculeos & pericula adducā. Demum uero inter se. et alterius ad alteꝝ: differētias et com/ parationes breuiter perstringā. Incipiēs a statu eccle siastico et primo a summo pontifice. q culmen et uer tex est totius spūalis status. Deinde a sacrosan. Ro. ecclesię cardinalibus. Rursus descendam ad statum Archiepiscopoꝝ. Epoꝝ. cęterorūq̃ prelatoꝝ curato rum. et clericoꝝ sub ecclesiastico ordine degentium In quo libro materias in tabula in principio p̄mi libri descriptas discutiā. Diligens igitur lector ex motiuis auctoritatibus et rationibus quę inserentur: nō statī uincatur ad cōmendationē uel improbationē alterius status: sed motiua. rationes et auctoritates. quę ꝓ alio

ordinatissimo atq; eminētissimo gradu pontificū et sa
cerdotū gentiliū: resultat qdā excellētissimus et sub/
limissimus status in uno sūmo pōtifice. Hic Isidorus
distinctio inquit graduū & ordinū inter pōtifices et
sacerdotes: a gentilibus maxīe inuenta est. quādo suos
sacerdotes alios simpliciter flamines: alios ꝓthoflami
nes appellabāt. & aliū qui cūctis flaminibus p̄sideret
in sūmo gradu locabāt. QVem ut idem Varro uoluit
Iouis assumpta ueste ī signi curruli et regia adornatū
diuinitatis: plurimū ī eo putātes premaxīe colebant.
Cicero quoq; sublimitatē ac excellentiā sūmi ponti/
ficatus gentiliū ex illius misteriis ostēdit: dū ī cultu
& religione suscipienda primus omniū erat. atq; unus
ad interpretandū: quę uoluntas esset deoꝝ immorta
lium. ut statim in sequenti cap. tangemus. Huius de/
niq; summi pontificatus. sublimitas. utilitas atq; neces
sitas: non facile explicari ualeret. Sed ut cętera taceā
Non satis plene recteq; uniuersitati orbis a Christo
ꝓuisum foret. nec ecclesie quā xp̄us sanguine rede/
mit morem gessisset: nisi talem tāq; eminentē in terris
uicarium reliquisset: qui ī ea potestate & auctoritatis
integritate toti orbi p̄sideret. qua ipse xp̄us in terris
manens. quippe qui per ꝓphetā dixerat. quid potui
facere uineę meę et nō feci? Accedit. quoniam solus
ipse dirigit omnē humanā creaturā ī finē ꝑfectissimū
QVāobrem sibi uni xp̄us claues cōtulit regni cęlorū.
ac ꝑtātem ligādi atq; soluēdi ī cęlo et ī terra. Rursus
sūmi pōtificatus sublimitas et excellētia: atq; utilitas
et necessitas ī eo cōspicitur. quoniā teste philosopho
nō posset hic mūdus regi: nisi unus esset sūmus prin
cipatus. ad quē unum ꝑueniendū est. ex quo singula

dirigunt̃ur et gubernant̃. cuius nutu et dispositione omnes gerachici actus ordinant̃. Et tandē tota huius orbis dispositio dirigat̃: adinstar cęlestis monarchię. Nā teste Dionisio necessarius est sūmus gerarcha: q̃ quos regit illuminet. Periret enī omnis ordo rerum: nisi unus sūmus pontifex foret. q̃ eum ipsum ordinē ut ita dixerim ordinet. dirigat et exequatur. Teste. n. philosopho. ubi ē ordo et graduū ascēsio: ibi necesse est constitui unius excellentiā. Periret rursus et mortalium omniū hoīm cōmertium: nisi foret unus summus pōtifex uice dei ī terra monarcha. in quo oīes ut ī glutino quodā ꝑtiū ad corpus misticū copulent̃. & ī quo singuli ut mēbra sub uno capite gubernent̃. Periret fidei unitas. & ecclesię unanimitas. & cōcordia simul & pax. qua nihil dultius excogitari aut inueniri pōt: nisi foret unus supremus pontifex. q̃ cūctos mortales unius fidei & uuitatis uinculum reduceret. dicēte Hieronimo ob eam rem in remediū scismatis actū esse: ut unus omnibus presit. Periret deniq; illa cūctis mortalibus necessaria ad deū meditatio. Teste enim scriptura romanus pōtifex lōge ꝑfectior. longe dignior et efficatior. inter deū & populū mediator existit. antiquo illo balbutiente: sed iusto Moyse ac fratre eius Aaron. q̃ solū in uuo populo. in una gēte: sed & super terrenis mediationis officio fungebant̃. Sūmus uero noster pontifex teste apostolo ex hominibus assumptus: tñ ꝓ hominibus cōstituitur in his q̄ sunt ad deū. ut offerat sacrificia & dona ꝓ peccatis. Hic igit̃ dignius salubriusq; mediator existit populi ad deū. Hic sacrificia. hic holocausta non hircoꝝ aut uituloꝝ: sed ueri sacratissimiq; corporis xp̄i deo patri p. 174.

statu et uiuēdi genere adducūtur: accurate cōsideret uidebitq3 q hi duo pfectissimi et excellētissimi status omnium alioꝝ statuū et uitę humanę geneꝝ supant dignitatem. Quoniā & si intra gremiū fidei catholicę existētes. in quocūq3 degant honesto statu. si pie uixerint: saluari possint. Hi tn̄ duo spūales uiuēdi modi: singularius suos sectatores deo ꝓximiores reddunt. Et si uterq3 status sanctus & deo acceptus ē: alius tn̄ alio perfectione & dignitate pręstat. sed & alter alteris placet & conuenit scd̄m naturā. qualitatē. ac uires personaꝝ. Inter se tn̄ circa eoꝝ perfectionē: habent se sicut excedens & excessa. ut latius per discursum eoꝝ q̄ tradent̄ in hoc libro uidebit̄. Ea ergo de qbus in hoc secūdo libro agēdus est sermo: in infrascripta capitula distinguuntur.

¶ Capitulū primum de sublimitate et excellentia dignitatis summi pontificatus. et de incomprehensibili eius auctoritate et potestate. et d̄ illius necessitate et utilitate. et d̄ altissīs eius misteriis.

SVmmi pontificatus excellētiam. dignitatem et auctoritatem. huiusq3 sacratissimi status laudes preconia attollere: illiusq3 necessitatē et utilitatē ostēdere: hodie munus suscepi. grande qdem negotium: sed paruū ingeniū. Cuius tanta est sublimitas & eminentia: tanta immēsitas: ut nullus mortaliū nedū cōphēder̄ aut satis expmer̄: sed nec cogitar̄ posset. Obtūdit enī oēm humanū ītellectū illius sacratissimi: et oīm eminētissimi status maiestas & excellētia. qa scptū ē. scrutator maiestatis opprimet̄ a gloria. Si enim

teste Ambrosio. nihil in hoc seculo excellentius atq excelsius inueniri potest statu & dignitate simplicium sacerdotum. & particularium presulum. q per diuersa orbis loca in partem solicitudinis assumunt: qd cogitandum est de eo summo pontifice. qui uices ueri dei gerit in terris? Qui ad plenitudinem status: q ad apostolicum thronum: q ad culmen omnium dignitatum assumitur. Ex qua certe ut riuuli a fonte: rami ab arbore procedunt. qui non ad humanum tantum principatum: sed ad diuinum non ad principandum solum mortalibus: sed immortalibus nec modo hominibus: sed angelis. non ad iudicandum uiuos: sed mortuos. non in terra solum: sed in celo. non ad presidendum solis fidelibus: sed infidelibus. Et ut paucis agam. qui ad eam ipsam dignitatem: ad eandem iurisdictionem & coactionem ac uniuersalem: toto orbe summum principatum a summo deo. & eius loco super cunctos mortales institutus & euectus est. De quo per Iob scriptum est. quod coram eo curuant qui portant orbem & reges seculi atq tiranni ridiculum sunt. q solus omnem potestatem ambit. Et sicut scriptura commemorat. unus est & secundum non habet. Et iterum de eo scribitur. tu solus & nullus tecum. Et rursus. potens super omnes potentes. Cuius teste propheta sue sunt iustitie. potestas & imperium. Quem iterum Dauid signat inquiens. dedit ei potestatem & regnum. & omnes populi & lingue seruient ei. Qui ut canon ait terreni simul & celestis imperii iura suscepit. Cuius summe dignitatis fastigium atq maiestas. non modo apud antiquos ueteris legis effulsit. ac dignius apud catholicos diuina institutione refulget atq preminet: sed & apud gentiles summum omnium honorum et principatuum culmen tenebat. Nam ut ait Varro ex

p. 168.

Idcirco iuxta pollicitum et consuetum ordinē eiusdē
altissimi status adducenda sunt incōmoda. amaritudi
nes. labores. et pericula atq̧ premētia: ut cernat q̄sq̄s
in ea sedet: quippe in se experiatur. Cernant rursus et
cęteri mortales q̄ ī illo status culmine summā omniū
felicitatē collocāt: uerissimū esse qđ sapiēs ait. q̄a ex/
trema gaudii luctus occupat et risus dolori miscebit.
Et ꝓpterea ueꝝ esse illud eiusdē sapientis. gaudiū et
felicitatē dixi errorē. et felicitati improperabat dicēs
Cur frustra deciperis? In ea igit̄ disserēda re: biptita
erit oratio. In prima q̄dem huius summi pōtificis sta
tus incōmoda & infelicitates. amaritudines & ꝑicula.
labores et miserias sp̄uales uidelicet et mētales: bre/
ui sed amaro calamo describemus. Secundo in loco
tēpales siue corporales miserias eius status. labores
& incōmoda ac interna latentia & apta ꝑicula disse/
remus. In primis enim illud antiquū: sed uerissimū sa/
pientum uerbū nostris mētibus repetendū arbitror.
quia q̄cquid in orbe preeminet atq̧ precellit: multis
internis doloribus suos afficit ac premit possessores:
sed & infinitis pene mentis aculeis ac amaritudinibus
excrutiat quos demulcet. Cęterū discernenda est ut
puto dignitas a ꝑsona. accidēs a subiecto. qualitas ab
obiecto. dignitas certe eius est excellētię. eius culmīs
uti audiuimus: quippe de qua sanctoꝝ patrū habent
traditiones. quia nemo sane mentis dubitat sanctum
esse: quē apex tantę dignitatis attollit. in quo si desūt
bona acquisita per meritū: sufficiūt quę a Petro loci
uidelicet precessore testant̄. Adde. q̄a ea ip̄a dignitas
teste Symacho papa: aut claros ad hęc fastigia erigit
aut q̄ erigunt̄ illustrat. Persona uero cui tāta dignitas

beret: utinam sic sanctitatem uitę ex ea dignitate cõ
tingeret: sicut ex loci prerogatiua nomẽ sanctimonię
recipit. Sed procbdolor altitudo dignitatis: uirtutis:
persone innocentiã nõ inducit. Quod si illud eiusdẽ
Symachi quis obiecerit: quia Petrus apostolus per/
hennem meritorum dotẽ cũ hereditate innocẽtię trans
mittit ad posteros. Id nisi fallor de eis summis ponti/
ficibus plane intelligit: quos par sanctimonię splẽdor
illuminat. Transmisit igitur Petrus sanctitatẽ status nõ
uitę. transmisit sanctimoniã cathedrę non personę: ut
heredes essent futuri põtifices suę bonitatis. atq cau
sam occasionemq bene recteq uiuẽdi: sancte presi/
dẽdi reciperent. et sanctitas loci meritaq precessoris
aliũ hominẽ facerent: quam natura genuisset. Plerũq enĩ
teste Isidoro dum mutatur status: mutatur mentis af/
fectus. Accedit. quia sicut excellentiã & dignitatem: ita
dignitatis sequelas uidelicet erumnas & labores Pe/
trus transmisit ad posteros. Quas dũ imperturbata mẽ
te considero: nescio romanos põtifices tãta miseriarum
laborum dolorũq immẽsitate respsos felices: nũ potius
infelices aut miseros dixerim? Inseparabilis enim et af/
fixus atq annexus est huic culmini cũctarum mentis
afflictionũ et perturbationũ aceruus grauissimus. Idq
ipse Hieronimus nõ negauit inquiens. quia nõ est facile
ĩ loco Petri & Pauli tenere cathedrã. Et Augustinus.
Sicut nihil in hoc seculo excellentius: ita nihil ĩ hac
uita laboriosius. nilq difficilius ac periculosius põtifi
catus officio. si eo modo non militet: quo imperator
xpus iubet. Quod an uerum sit: unusquisq in ea sede lo/
catus non modo experitur: sed patitur. qui plus miseria
rum mentisq amaritudinum in se cõspicit: quam legat in p. 178.

offert. eosq; in eodem ministerio instituit: qui itidem faciant in orbe uniuerso ꝓ delictis populorum. Hic igitur peccata diluit. hic animabus fideliū penas cō/donat. supplitia relaxat. Hic ueniā lapsis impartitur. hic errantes corrigit. delinquētes cū expedit reducit Hic incorrigibiles punit, & tandē peccatores sūmo deo cōciliat. illūq; iratum placat. De quo sapiens ait. Ecce sacerdos magnus qui in tēpore iracūdię factus est recōciliatio. Periret rursum iustitię uirtus. qa eo/dem philosopho teste. nisi unus in orbe foret q̄ eam cūctis ministraret. & negligētiū uicē suppleret: qcqd iustū ē periclitaretur. Vnde Augustinus. sine iustitia nō pōt regi hęc respublica humana. Neq; enim uera aut recta potest esse respublica: nisi unus oībus p̄sit qui gubernet & regat. qui sūmus pōtifex est immor/talis dei uicarius. Periret tandē illa potissima iustitię pars. quā Arestotiles epykeiam uocat: cōmuni bono uniuersi orbis ꝑ necessaria. ꝑ quā summus monarcha dirigit iustū legale. & plerūq; scriptā rigidāq; iustitiā moderetur. dispensat. detrahit. ꝓut reꝝ contingētiū suppetit diuersitas. & boni cōmunis necessitudo ex/postulat. Periret demū alia iustitię nō infima ꝑs quā distributiuā uocāt. quę unius proprię est sūmi princi patus. qua unicuiq; secundū eius dignitatē & merita certa proportione premia elargit̄. Dignitates princi/patus. regna & imperia ꝓ meritis donat atq; instituit. ꝓ de meritis uero transfert d̄ gente in gentē. Quare & si cętera taceā: huius sacratissimi & eminētissimi sta tus sūmitas. maiestas atq; felicitas simul & necessitas. ac utilitas in eo facile cōprehenditur. Nā si ut aiunt nulla maior est felicitas: q̄ multos fecisse felices. Hūc

statum beatissimum tanto feliciorem dixerim: quāto plures super om̄es mortales facilius et ut ita dixerim felicius: feliociores agere potest. Patet igitur huius sacratissimi status excellentia. dignitas et utilitas atq̧ necessitas. Patēt eius laudes et preconia nō modo ex auctoritate instituētis. ex dignissima institutione. ex causis dignissimis: Sed ex fine optatissimo. ex beatis misteriis. ex propinquitate ad deū. ex fructu deside/ratissimo. ex cunctoꝝ mortalium utilitate & felicitate redundantia.

Capitu. secundum de spūalibus incōmodis: ama/ritudinibus: miseriis: aculeis. necnō mētis afflictionibus: periculis & laboribus summi pontificatus. ubi plurime summorū pontificum calamitates et spiritus perturbationes narrantur.

STupore non paruo audita est illa oīm digni/tatū suprema dignitas. et cūctarū potestatū eminentissimus principatus summi uidelicet pōtificatus. uisaq̧ est tanti numinis celsitudo. et au/scultata tātę lucis splēdidissima claritas. cuius radioꝝ iubare totus lustrat̄ orbis atq̧ uegetat̄. Sed et an̄ nr̄ę mentis oculos cōtemplata est tanti culminis prerogatiua dignitas atq̧ excellētia. et tāti tribunalis sup̄ma auctoritas. cognita ē illius sacratissimi atq̧ diuinissimi status summa utilitas atq̧ necessitas. Demum audita sunt breui eiusdē status laudū preconia. discusse suut eiusdē culminis utilia et cōmoda. dulcia et prospera. Veꝝ quia alterne sunt reꝝ omniū uices. nec aliq̄d ita prosperū est: quod grauissimis aculeis non tangatur.

sunt querunt: non que salutis nauigantium. Quedam deniq minus ledunt: dum aperte insidiantur. Quedã more beluarum sub amicitie colore naui appropinquãt: ut illã dorso subuertãt. quã rectis membris inuadere non ualuissent. Et ut paucis agam . quid esse potest in tanta tempestate securũ? Nã teste Gregorio quid ẽ aliud potestas culmĩs: nisi tempestas mẽtis? Distrabit certe tante dignitatis cura: tanta rerum solicitudo: que menti pontificis etiã si ferrea marmoreaq sit: cõfusionem ingerit & sui ipsius ignorationẽ. Nã iuxta Gregorium sepe suscepta cura regiminis per diuersa & aduersa in se ipsa colliditur: & imperfectus quisq inuenit ad singula: dum confusa mente diuiditur ad multa. Demũ ĩ bis que diximus si illud infelicitatis & periculi genus addideris: nibil est cur sũmi põtificis felicitatẽ infeliciorẽ & miseriorẽ cunctis mortaliũ miseriis non contendas. Obstat enim sue supreme excellentie: sue momentanee felicitati: interioris sui bominis ignis inextinguibilis conscientie remorsus assiduus uermis: qui nõ consumit nec consumit sed crutiat. Que omĩa tanto premũt grauius: quanto que suo congruũt officio: aut non egisse: aut neglexisse dãnabiliter nõ ignorat Deniq si illũ periculo proximũ dicimus: qui paucarum aĩarum curã suscepit. quo pacto letus: quo securus erit: qui oĩm curas in se unum transtulit? Fortes certe illos bumeros dixerĩ: nisi leuẽ putet sarcinã. Quos pulcre Bernardus tangit ingens grauiori & periculosiori debito tenentur astricti: qui pro multis aĩabus rationem sunt reddituri. quia iuxta prophetã de manu pastoris peccata populi requiruntur. Id ipsum periculũ sũmi põtificatus magnus Gregorius plangebat: atq ĩ ipa sua

assumptione grauissime deplorabat. ut ex eius regi/stro colligitur. Ait enim cor meũ dereliqt me. nolite uocare me noemi.filios .n.perdidi id est opera ꝑ ter/renas curas. Prius erã super altitudĩes terrę: sed post curaꝝ fluctibus et tempestatibus sum depressus. Et subicit. Quis ad hoc sufficit onus? Simia uocari leo potest: sed nunq̃ fieri.quasi dixerit. Vocari in eccle/sia possum summus põtifex: sed opere fieri nõ ualeo talis: nisi quę tali dignitati congruũt digne peragã. Hęc paucula inter nimia de summi pontificis spũali/bus miseriis: laboribus.curis & mẽtis amaritudinibus a me breui diserta sunt. Adde quę infra tangent: cũ de epõꝝ & alioꝝ ecclesię ministroꝝ aculeis laboribus & periculis sermo erit.

¶ Capi. tertium de plurimis tp̃alibus & corp̃alibus incõmodis: amaritudinibus & miseriis et calami tatibus romanoꝝ põtificum. et de illoꝝ ꝓmptis et ei cõiunctis laboribus et p̃iculis: anxietatibus et inseperabilibus erumnis.

QVi aures audiendi habet: non sine magno merore audiuit eas spũales miserias et mẽtis afflictiones. pauculas qdem ex multis: sed ueras atq; pergraues: easq; spũs amaritudines: in/cõmoditates ac labores: sed et pericula quę summũ pontificẽ comitant̃. Supest iuxta pollicitũ ordinem: ut cętera incõmoda aduersa et pericula temporalia: quę eosdẽ summos põtifices dũ ĩ hoc laborioso uitę p̃sentis certamine militant: tp̃aliter siue corporaliter premũt breuissime audiamus. In qua re magna nobis

codicibus. si tã graues huius dignitatis aculeos nõ sentit:omniũ eum miserrimũ dixerim. Nam ut aiunt propriã nõ nosse miseriã: summa miseria est. Quis.n. oro letus? Quis felix ĩ tãtis miseriis esse potest? Quis securus inter mille picula non semel sed iugiter iactatus? Quis rursus felix appellari audebit:in quẽ unum omniũ mortaliũ etiã uilissimorum hoĩm ora laxantᷓ.lĩgue mordaces cumulatissime & impune armanᷓ: q utrũq suũ hoĩem uehemẽtissime cõturbant? Quis oro Gregoriũ magnũ unũ inter sũmos pontifices post Petrũ clariorẽ:sanctiorẽ:aut feliciorẽ negabit? Is tñ grauissimis mentis tempestatibus & diuersis aduersitatibus siue infelicitatibus urgebatur. Nã curarum sarcina demum emulorum detractionibus perturbatus:in seq pene distractus ut canones eius habẽt:in seipsum indignatus dicebat. Infelix ego in ecclesia ista qd facio:ubi me episcopi despitiunt & detrahũt. omnipotenti deo gratias ago. Quid igitur est felitior post Petrũ põtifex se infelicem appellat? Aut qs in põtificatu felix erit:q Gregoriũ nõ habet ĩ felicitate consortẽ? Aut cum quo rursus aliqs felix sit: q cũ Gregorio noscitᷓ esse infelix? Eqdem tãta miseriarum & perturbationum mole hic beatus summus pontifex refertus fuit: tot mẽtis perturbationibus et crutiatibus constrictus:ut queãdmodũ de seipso ĩ registro ait. tedio rerũ uictus nullũ maius supplitiũ: q̃ illã sũmã felicitatẽ putabat. Dicebat rursus spinosam fore cathedrã romani pontificis. fastigiumq illud summũ acutissimis usquaq consertũ aculeis:adeo ut corona et purpuratũ frigiũ nõ tã aurea q̃ ignea censeatur. Idq et Adrianus papa non negabat. Referebat enim sępe teste Policrato:

quia non iocundis letisq; gradibus ascendisset: sed in incude & malleo dilatasset eū dn̄s. quē precabatur ut dexteram apponeret: quo insupportabile onus: tanq; infelicem ut ita dixerim felicitatem ferre posset.
Rursus iuxta quendam sapientē. q̄a duplex se offert mortalibus uia qua gradiendū est. altera ad laborem: altera ad miseriā ducit. Eligat igit̄ quā sibi uult summus pōtifex. aut enim sese miseꝝ: aut ex libero seruū agnoscat necesse est. QVo fit. ut apud semetipsū q̄etē animiq; tranquillitatē optans: et req̄em nō inueniēs: descēdisse non ascēdisse recte arbitrabitur. Nā curis multiplicibus implicatūs: ascensiones suas afflictiōes potius & spūs molestias extimabit: q̄a teste Gregorio quāto q̄s altior erigitur: tanto curis grauioribus oneratur. eisq; populis mente et cogitatione supponitur q̄bus preponitur dignitate. Quo fit. ut q̄tocūq; ingenio polleat: in tanto curaꝝ tumultu et aduersantium sibi reꝝ assiduo conflictu quo se ferat ignoret. Quippe ad spūalia reddatur imbecillior: q̄ sibi in terrenis uidet̄ diligētior. q̄a ut aiunt facile celestia amittūtur cum terrena diligunt̄. Rursus qui ī eo fastigio sedet dū securitatē uitę eternę captat: ad interitū ad periculū currit. Quid ergo felicitatis habet: cui nihil est securitatis? QVis enim securū summū pontificē arbitrabitur: q̄ de portu sciens fugit ad naufragiū? Si. n. in parua aqua cum tempestate periculose nauigatur: quanto periculosior erit nauigatio in mari magno et spatioso. ubi reptilia quoꝝ non est numerus: quorum quedam blandiendo serenaꝝ more miseros decipiūt: quos dum eleuant: deitiūt in ꝓfundū maris. QVedam reptilium genera ut glutiant: appropinquāt. quę sua

se offert ad dicendum copia: si esset q tam grandi ne-
gotio parem dicendi uim accōmodaret. Demus igit̄
atqꝫ ꝓ cōstanti fateamur: quod ꝑ q̄ difficile cōtingit.
et fingamus alicuius summi pōtificis tantā aliquādo
fuisse aut esse posse gloriā: tantā uirtutē: moderationē
atqꝫ industriā: ut ei cuncta succedant ꝓspera. Demū
honoratus plurimū sit. et ī omni orbis plaga laudatus
et adoratus: cui omne genu ut debitū est flectatur.
Obstant tamen his exterioribus felicitatibus pluri-
ma: quę potius crutiant q̄ satiant. nec tantū delectēt
q̄ premant. Primo qdem obstant domesticę curę. ob
stat rursus quędā iniquissima ꝗuiditas. & ut ita dixe-
rim rabidissima rabies ꝓpinquos exaltādi: atqꝫ carne
& sanguine reuelantibus: familiā. genus. stirpē perpe-
tuandi. Volunt enim nōnulli summi pōtifices: ut a se
iam nō una: sed plurime insignes familie & noīatissime
domus incipiant: illustres principatus nascant̄: quorū
desiderio non deerunt priscoꝝ exempla pontificū. et
longe minus qui huiusmodi proposito faueant. Nam
docti pariter et indocti idipsum suadebūt. alii fabulas
Alii scripturas allegabūt. auctoritates retorquebūt.
prurientes pōtificis auribus: ecce inquient. nemo car
nem suam odio habuit. Christus quoqꝫ cuius actiones
summus pōtifex illius uicarius imitari debet. cū di-
lexisset suos: usqꝫ in finē dilexit eos: q sibi coniunctos
exaltauit: sed ad crucem dixerim. Multi multa dicēt
ut placeant: qa idipsum placere pontifici nō ignorāt
Plurima suadebūt ut decipiant. fateor tamē. facile ē
decipere uolentē. Sed plerūqꝫ decipiuntur in adin-
uentionibus suis. & inde punire eos diuina ꝓuidētia
ordinat: unde peccatum insurgit. Nōnunq̄. n. ingrati

ſunt nepotes et contribules. ingrati propinqui. ut a rege libie ſumere exemplū libet: cui nepos aduerſus fuit: et ꝓpinqui uitę inſidiatores ac fratrū interfecto res. Demū ſi grati erūt: heredes qdem pecunię erūt: ſed deheredes uirtutis. Adde. quia ſi uirtuti deditis. ſi ſtudioſi fuerint atq; merito diligēdi: hi ꝓ eorū uirtu/ te plerūq; emulos habent: totaq; contra eos armatur indignoꝝ turba. Id tamē raro conſpicimus: quinimo ſępius qualificatū ſanguine preferūt qualificato ſapi entia & uirtute. putātes ex caritatis ordīe excuſatos: quā a ſe & ſuis incipere aiunt. Quo fit. ut dum ſūmuſ pōtifex eum ipſum caritatis ordinē ſeruare ſe ſimulat in eum cōmittat. Cū itaq; ordinata caritas id primum exigat: ut cōiunctos ſanguine ſapiētię et uirtuti p̄di tos diligamus: eoſq; ſpūalibus honoribus cęteris pre/ feramus. Quibus non ſimilibus: nō bn̄ficia: nō ꝓmo/ tiones: ſed patrimoniū ſi egēt relinquamus: natureq; non carni ſubueniamus. Econtra plerūq; fit. Exaltāt enim indignos: pretereunt dignos. Sed nō diu trāſit multa tam improba pſonarū acceptio. Aut. n. taliter exaltati ditatiq; illa omnia breui cōſumunt tempore quę alibi longo crutiatu pontifices luituri ſunt. Aut repētina morte eripiuntur: eoſq; ī momento perdūt: quos longo ſtudio maximiſq; impendiis: et anime pe/ riculis in altum prouexerūt. et quos exaltarūt ī uita: ſeruare a morte nō ualent. Quippe quos heri et nu/ diuſtertius ad magna leti duxerūt faſtigia: hodie me ſti ad parua ducūt ſepulcra. Et ut paucis agamus. cō ſpitiunt aſſiduas fratrū nepotū et carorū prematuras mortes: ne dixerim cedes. Taceo ꝙ ſūmis pōtificibuſ heres incertus ē. ſucceſſor ingratus atq; nō placitus

ne dixerim emulus. Quod si ais. quid ne id pontifici officit: qui dum uiuit super cunctos mortales gloriā & imperiū obtinet: & omnes uiuentes iudicans a nemine iudicatur? Quippe qui in eum solū obloquunt: sacrilegi reputantur. Quibus facile respōdemus. Primo enim sublimitatē & potentatū nō negamus. Sed illud attendere libet. quia quo sublimius quis sedet: eo grauius descendet. Vix enim ex alto sine periculo aut labore descēditur. Sed ut quidā sapiens sapiēter ait. hoc inter prudentes & ignauos interest. qa illoꝝ descensus est: istoꝝ uero precipitiū atq ruina. Nam teste Augus. quāto gradus altior: tanto casus grauior Et rursus. Quo plus cęteris qsq potest: eo magis scit sibi esse metuendū. Quod rursus dicit romanū pōtificem super mortales gloriā honoris et laudis nomen obtinere. nemineq in eum nec uerbo prorumpere: in quē sinistri aliqd cogitare nephas punibile iudicatur Fatendū est qa non deerunt qui laudent: et in cęlum usq eius nomē et gestoꝝ suoꝝ facta extollant: colāt: uenerent et adorent. Et ut qdam ex modernis dicebat. nec deerunt qui obsideāt et circumstent summo pōtifici. qui demū assistant: ne dixerim resistant. Sed nec deerunt qui serico terrā sternant: cęlos apponāt mobiles: ut sub umbra gloriosus ꝑtranseat. Sed uersa uice non deerūt q inter ea omnia obsequioꝝ genera: in eum unum oculos figāt. de eo iudicēt: obloquant: actus arguant quos corā extollūt. uerba distorqueāt: quę pauloante in pręsentiaꝝ plena sapiētia ac sensum consumatū dixerūt. Nec deerunt q famā in theatro lacerent: quā ī palatio laudant. uitam seorsum carpāt: quā coram illo cōmendant. Et quicquid mali. quicqd

aduersi accidat: sibi uni uulgus attribuet. Si pacem. si cōcordiam. summi pōtificis opera populi suscipiūt: non deerunt qui id negent. alias enim ut inquiūt futurum erat. Si qd uero belli. si qd discordiarū. etiam sine pontificis culpa acciderit: ipse unus causa & fomentum erit. Rursus si uis eisdē romanis pōtificibus cuncta eis uotiua et prospera succedāt: aliqua tamen īmo plurima eis ipsis omina habētibus deerunt. Deest p̄mo naturalis uidelicet libertas: q̄ se ex libero seruū constituit. qa merito liber esse nequit: qui seruus esse maluit. Quo enim pacto dum catenis quis uinctus ē: liber esse potest? Aut quomō piscis liber inter hamos erit? Aliud deniq romano pōtifici deest: etiam cūcta possidenti forte inepte dixi. Quid enim omnia habēti deesse potest? Certe qui dicat ei uerū: a minimo itaq usq ad magnū omnes adulationi studēt. artificiose ei loquuntur: ut decipiant in dolo suadent: ut uincant. fraudulenter supplicant: ut optata pertingant. Et qa adulationem sine dolo esse nemo dubitat: dolose sese blanditores confederant: ne alter alteri contradicat. & ueluti oratoris finis est persuadere uerbo. Medici farmatia curare: sic adulatoris finis est p̄suadere uerbo doloso. Nam fistula dulce canit: dum auceps decipit auem. Et iuxta Hieronimū nec uenena dantur: nisi melle circūlinita. hi pares faciunt deo pontifices diuinos profitentur. Sed nisi fallor in eo se pōtifices plurimum diuinitatis habere comprobarētur: si tales rapi facerent ad tormēta. & in eo se dei cultores agnoscerent: si tales deceptores grauissime punirent.

¶ Capitu. quartum de alia infelicitate et calmitate romanoꝝ pōtificū: uidelicet quia diu nō uiuant in pōtificatu. & de causis & rationibus huius bre uitatis uitę in eisdē summis pontificibus: potius q̃ in aliis monarchiis et principatibus.

FElices et perbeatos sese summi pontifices arbitrarent̃; si his tantū calamitatibus. mi/seriis. et amaritudinibus. quas pauloante narrauimus premerent̃. Sed ultra cęteras ea una omniū grauissima nusq̃ a mente decidit: quin ĩmo continue affligit. urget et crutiat. cuius cōpara/tione reliqua omnia incōmoda labores et ꝑicula leuia ꝗdem et tolerabilia: sed et dultia ab eis reputant̃. Cū enim scriptū sit quia pellem pro pelle dabit homo. et cuncta dabit pro uita sua. Eo fit. ut breuis uita et pre matura mors sicut ultimū ē oīm terribiliū: sic cūctis periculis et laboribus grauior atq; molestior existit. Cunctas enim calamitates et captiuitatis miserias po pulus israeliticus pati uoluit: ut solū uiueret. Dicebat enim. melius est ut captiui uiuentes seruiamus Na/bucbodonosor regi. Est ergo summorū pontificū ut aiunt illa summa infelicitas. et tanto statui coniuncta infelicissima calamitas; quoniā et si cūctis affluāt bo nis: nunquā ut aiunt diutius in pōtificatu uiuāt. ut de eorū quolibet scriptura dicere uideatur. qa añ ruinā exaltabitur cor. Et iteꝝ. exaltatus cito cōsumatus. et in breui expleuit tempora multa. supple quibus alias uiuere debuerat. Et iterū in eo ipso qui primatū sup omnes mortales tenet: illud recte impleatur. qa omĩs potentatus uita breuis. Rapiuntur quidem summi

presules et citissime post assumptionem moriuntur. adeo ut post eoꝝ precessorē Petrū apostolū: qui per quinq; circiter annorū lustra ecclesię prefuit. nullus post eum successor hoc spaciū pontificatus equauit. Quinīmo si moderna libet tempora contemplari: uix ad romanū sedis culmē euebitur: qui paucorū metas transcendat annoꝝ. Quę siqdē breuis uitę necessitas cū dignitati annexa uideatur: merito apud homines natura ipsa uiuere cupidos. precipue sedētes in ea cathedra omniū mortaliū infeliciores: et calamitosiores reputandi sunt. Veꝝ quia hęc nō recensem querela: sed antiqua concertatio. & apud maiores nostros tam monstruosa & prodigalis calamitas. nō solū ī stuporē adducta est: sed eius ratio & causa sępe quesita. Nec tamē arbitratu meo satis inuestigata reperit̄: decreui succincto sermone disserere. Nū ea res ita sit. demū an suffitiens ratio siue causa breuitatis uitę romanorum pōtificū: potiusq̃ alioꝝ presidentiū assignari ualeat. Inter scribentes igitur reperimus Petrum Damiani in scripturis diuinis eruditū: ac uirū eloquentissimū ut eius q̄dā habet epistola: interrogatū fore ab Honorio summo presule. quid cause tante esset infelicitatis. Is igitur causas & rationes inuestigare conatus. Idcirco arbitratur diuinā ꝓuidentiā ita disponere. ut humano generi metum mortis incutiat. et q̄ despicienda sit tēporalis uitę gloria: ī ipso glorię principatu euidenter ostendat. quatenus dum precipuus et supremus omnium hominū tam augusti temporis compendio moriat̄: tremefactus quisq; ad p̄stolandi sui obitus custodiā prouocetur. Et arbor humani generis dum cacumē & uerticē suū tam facile corruisse

considerat: flatu cōcussa formidinis: in suis undiq̧ ramusculis contremescat. Sed subicit quispiā fortassis obiciet. Cur & regibus cęsaribusq̧ hęc eadem uiuēdi breuitas non occurrat? Nā & Octauianus augustus quo imperāte saluator mundi de uirgine nasci: & Dauid rex de cuius stirpe dignatus est propagari: alter quinquagintasex. alter quadraginta annorū circulis regali fastigio floruerunt. Et post xp̄i aduentū Iustinianus quīquaginta fere annis imperauit. Post quos & alii uidelicet utriusq̧ regni principes & si minusculo: nō tamē adinstar romanorum pōtificū breuissimo regnauerūt tpe. Ad quod facile Petrus Damiani respondet. q̄a cū unus omni mundo Papa presideat: reges autem plurimos in orbe terrarū sua cuiusq̧ regni meta cōcludat: & quilibet Imperator ad Papę uestigia corruit. qui rex est regū & princeps imp̄antium. ac cūctos in carne uiuentes: honore & dignitate precellit. Quo fit. ut quolibet rege defuncto: solū regnū eius destituatur administratione. Cū uero sedis apostolicę pontifex moritur: uniuersus ueluti cōmuni patre mundus orbat̄. QVid enim Africa de regibus asię: aut quid ęthiopia de hispanię principibus sentit? Nā siue moriantur siue uiuant: q̄a p̄cul a se remota sunt: utrunq̧ indifferenter ignorant. Est & aliud. Cur mors cuiuslibet regis nō magnopere fit terrori: quoniā seculares principes qui turbis popularibus presūt: sępe gladiis premūtur. Nā ut de multis paucos adhibeā. Gaius. Claudius. Nero. Galba. Otto. Vitellius. omnes isti Imperatores per cōtinuam sunt seriem unus post alterū principati. & excepto Claudio: cuncti sunt uel suis uel hostibus gladiis interempti. Postmodū quoq̧

ſicut Romana tradit hiſtoria Antonius. Alexander maximus. Gordianus. Detius. Gallus. Voluſianus. oēs hi ſeriatim ſibimet ꝑ continuū ordinē ſuccedentes: gladio trucidāte proſtrati ſunt. Seculares ergo principes q̲a diuerſe mortis caſibus exponunt: cor audientium eoꝝ exitu non terretur. Papę uero uita quia ſola naturalis obitus lege concludit: eius ex hac uita tranſitus ſine graui formidine nō auditur. Porro quia terreni principes regni ſui quiſq̃ ut dictū eſt limitibus includuntur. cauſa nō eſt: cur per alienas mundi prouincias eorū obitus diffundatur. Papa uero quia ſolus eſt omniū eccleſiaꝝ uniuerſalis epiſcopuſ. cum luce priuatur: mors eius per ampla terraꝝ regna diffundit. Et ſicut ſol quia ſolus lucet. ſi eclimpſim forte ſuſtineat. p̄ſto neceſſe eſt: ut tenebras totus ubiq̃ mundus incurrat. Sic papa cum ex hac uita recedit: ilico quia unus in mundo eſt: longinqua regnorū ſpacia mortis eius fama percurrit. Et conſequens eſt. ut quos tam ſublimis ſingulariſq̃ pſonę caſus obturbat prope quoq̃ uocationis exitū tremefactis uiſceribus expaueſcat. Vbi notandum q̄ uelit omnipotens deus ro. pontificis uitā hominibus in edificatione ꝓdeſſe. cuius etiā mortē decreuit ſaluti gentium miniſtrare: q̄to ſtudio debet lucris aīaꝝ dum aduiuit intendere. cuiuſ etiam mors prouidetur ad creatorē ſuū animas hoīm reuocare. ut dum ſe patrē orbis eſſe cōſiderat: ab impetranda tot filiis hereditate deſidia nō torpeſcat. Hęc eſt illius ſapientis ſentētia. quę & aliis perſuaſiuis cauſis & rationibus iuuari poteſt. Primo q̲dē quia cum diuina prouidētia nihil in orbe agat: cuius legitima cauſa nō procedat. Pie arbitrandū eſt. q̃ nō

nisi ex iustis causis in diuina mente reconditis: uitam summorum pontificum abreuiat. Et inter ceteras ut xp̄m imitētur in uitę periodo: quē imitari debent in uiuendi modo. Et uicarius patronū sequat. q intempestiue & in dimidio. annorū suorum ab hac luce subtractus est. Ipse enī dixit. q mihi ministrat me sequat. Rursus immortalis deus iudex rectus uitam donat & adimit: scdm suā nobis incognitā iustissimā distributionē. sed & cum eqssimus arbiter existat: ita suis ministris & fidelibus uitam distribuit: ut nec alter ex recepto beneficio superbiat: nec alii eius felicitati inuideant. Obliquaretur siqdem eadē diuina & eqssima distributio: si cuncta huius uitę felicia & prospera q̄ simul singulis denegat: uni concederet. Ea igitur ipa diuina & equissima prouidētia oīa ī mēsura & pōdere equans: papę uicario suo summū omniū felicitatū culmen donauit. sed ne tāta felicitate intumescat: longā adimit uitā. Ceteris uero mortalibus quod illi uni negauit: recte īdulget. ut ille habeat: quo istos excedat. & illi obtineant: de quo ille inuideat. Accedit. quoniā cū oīm mortaliū studia ad uiuendū tendant. ordinat iustissimus deus: ut tā uehemēs uiuendi studiū mors preueniat. in eo p̄sertim q ceteris potiusq̄ sibi uiuere optandū esset. Quare in eo tanto celerius uitā eripit: q̄to studiosius illā cupit atq3 custodit. qa iuxta Gre. q̄to mens humana se p desideria dilatat: tanto ad receptionē effectū angustat. Et iterū. hęc humana uita p momēta deficit. & cū plus uiuēdi desideriū crescit ipsa uiuendi anxietas desiderio terminatur. Quo fiet ut ipsi romani pōtifices oīa habentes facile agnoscāt: q decipiuntur in cogitationibus suis dū sibi longam

uitam promittunt. Et qui nō ignorant q̄a nō est hoīs uia eius: discant ea desiderare quę prosint. Et dū per potentiā stare se putant: q̄ facile cadant aduertant. Demū negat rectissimus deus uicario suo: quę optat ad eius solius utilitatē. cui donat quę sunt ad eius ueriorem salutē. Nam iuxta Grego. multa incōmoda incurrunt sępe homines diu uiuēdo. Ex his itaq̄ causis putarūt nōnulli sapientes & curiosi uiri. romanos pōtifices non diu in pontificatu uiuere. An autē rationes ipse urgeant statim subiciemus.

¶ Capitulū quintū de uerissimis causis breuitatis uitę sūmorū pōtificū. & an sit uerū uniformiter: q̄ parum in papatu uiuant. et an in hoc romani pontifices differant a cęteris mortalibus.

Assignate sunt causę & rationes breuitatis uitę summorū pōtificū prout q̄busdam sapiētibus placuit. quę & si uere & exēplares ac rationi satis consone uideant̄: pro eo maxime q̄ timorē mortis ac contemptū culminis dignitatū p̄suadere uideant̄: & ob eam rem aures demulceant. q̄a tamen in mente diuina recondite sunt: cuius iuditia ut abissus multa nobis incognita sunt. Rursus non auctoritatibus sacrarū scripturarū: sed potius persuasionibus innitunt̄. Credimus rationes ipsas nō usq̄ adeo militare aut satis sufficere: ut fateri oporteat statui & culmini sūmi pōtificatus generaliter tributū esse: aut uniformiter inesse: ut tantū apicē ascendētes digni aut nō digni. sancti aut reprobi. pro eo solū q̄ ī pōtificatus culmīe sedent. uita longa; aut alias eis a diuina prouidentia

destinata frustrari debent. Ne autem eos imitemur qui dum aliena refellunt: sua nō cōprobant. altius rē ipsam repetentes. plurimis & nostro iudicio ueridicis fundamentis deducemus. alienū esse a facti ueritate cūctis uidelicet sūmis pōtificibus. uniformiter insitū & propriū esse: ut paꝝ in pōtificatu uiuant. Idq; nedū alienū a rei ueritate: sed nec recta fide fore credēdū arbitramur. quinīmo in ea ipsa uiuēdi conditione aut breui aut longeua: ipsos summos pontifices a cęteris hominibus nō differre. Et si forte ut plurimū diutius eos ī pōtificatu uiuere nō cernamus: id nō ex natura Aut infelicitate status siue dignitatis apostolicę: Sed aliunde ueluti in cęteris mortalibus contingere. Deducemus igitur primo luce clarius aliunde romanos pontifices. et ex aliis potioribus et notioribus causis diutius non uiuere. In sequenti uero capitulo breui cōpendio rationes afferemus. quare summo pōtificatui nō insit uniformiter: ut illum assequentes parum uiuant. Primo igitur putamus facti presuppositū ueritate carere. qnīmo si summoꝝ pōtificum annalia. si illoꝝ assumptionū tēpora. si ętates animo recēsemus: utiq; reperiemus eosdē pōtifices nō modo breuiore: sed lōgiori tpe cęteris fidelibus uixisse. Quippe cum ut plurimū nō nisi senes ac maturę ętatis uiri: sed et ualitudinarii ad summū eligant pontificiū. Quid miꝝ si paꝝ in papatu sedeant: qui diu ante illū uixerunt? Nihilominus plurimos in senectute assumptos legimus diu sedisse. Linus enim duodecim annis uixit in papatu. Cletus totidē. Leo quartus licet senex quindecim annis. Fabianus decē et octo. Paschalis & Damasus. Vigilius. Innocentius atq; Liberius totidem.

Leo quartus licet longeuus ętate & ualitudinarius fo ret cum cathedram ascendit: xx. tamē annis prefuit. Alexander uigintiuno. Beatus uero Siluester. xxiii. annis sedit. Rursus adrianus primus. xxiiii. annis uno minus mense presedit. Leo uero primus uigintiq̄nq; feliciter prefuit annis. sub quo duo ycomenica apud calcedoniā fuerūt cōgregata concilia. Quid igitᷣ sibi uult illoꝝ insulsa positio. qui cunctis in cathedra Pe/ tri sedentibus uitam adimūt: cū tamē unius hominis ad omnes proportione habita plus ceteris uiuere cō probetur. nisi uelimus eos solū qui Petri cathedrā te nent: longiore uita pre ceteris uiuere. Aut forte ue/ limus illos tūc naturaliter nasci. tunc uiuere incipere cum assumunt. Aut forte conqueramur exēpligratia Calixtū secundū post octogesimū assumptū annū p̄/ mature raptum. qa quadriennio fere tantū presedit. quibus illud Nicodemi in euangelio facete simul et uere dici potest. Quomodo enī homo potest renasci cū sit senex? Aut quomodo uiuere incipiet: is cui na turaliter uiuere desinendū esset? Satis igitur ut pu/ tamus uiuunt sūmi pōtifices: si recte uiuunt. lōgeue president: si diu se uiuere et preesse arbitrantur. Sed nisi fallimur. ideo nōnulli summi pontifices mori pre/ mature arbitramur: quia citiusq̄ uellēt. sed forte tar/ dius q̄ debent moriunt. Mira certe res est. Volunt summi pōtifices preceptum a deo esse ut uiuant: sed nolunt q̄dam uiuere ut preceptū est. Recte igitᷣ cū eis agit diuina prouidētia. qui ī eoꝝ uitę cupiditatis penā tanto celerius rapiunt: q̄to ut prediximus uitā cupiunt atq; custodiūt. qa ut inquit Gregorius male uiuunt: qui diu se uiuituros desiderant. Et Socrates

dicebat.uiuere nō meretur:cui nihil est in mente nisi ut uiuat.de quo tangemus infra in septimo capitulo. Si igitur recte. si uere atq; catholice ī ea re loquēdū est: indubie fatendū erit breuitatē aut longitudinem uitę pōtificis.sicut & cuiusuis alterius ex illius ꝑsona aut propria natura pendere.non qdē ex statu:sed ex reatu.nō ex pōtificatu:sed ex actu.nec ex dignitate sed uitę q̄litate.nec ex culminis excellētia:sed quie/tis animi indigentia. Et ut paucis agamus. tres arbi/tramur potissimas atq; urgentissimas breuitatis uitę quorūdam pōtificū causas.rationesq; cōmunes oībus non plus summoꝝ pontificū q̄ infimoꝝ hoīm.Quarū prima est natura discōueniens. Secūda culpa puniēs. Tertia curaꝝ turba uitā minuens. Prima siquidem causa naturalis est discōuenientia. Cū enim summus pōtifex uelut cęteri homines ex quatuor sit elemētis cōpactus:natura ī eis uim suā equo exercet uibramīe Nisi forte summi pōtifices contendāt a natura ipsa exēptos. idq; ipsi sumopere optarēt:ut corporis do/lores & crutiatus uitarent.Constat autē longioris et breuioris uitę causam naturalē fore. Nā Augustino teste & si ī manu dei sit omnis uita & mors:ipse tamē nature plasmator sic cūcta gubernat & regit: ut na/turā motus suos naturales exercere sinat. Causa igit̄ naturalis longioris aut breuioris uitę hominis. scdm quorūdam philosophoꝝ sententiā:spiritus siue aer ē. eo q; illū uideamus īstrumētū esse uirtutis operatiuū & uitę inductiuū.quare secundū spūs proportionem: sic proportionatur et uita. qn̄ qdem paucus existit: tūc debilitate uitam abreuiat. sicut in melanconicis. qn̄ uero multus eo casu exsufflando calorē extīguit:

ueluti uentum uidemus extinguere lampadem. Cum autē grossus erit: utiq̄ʒ uirtutū uitalium operationes īpedit. sicut & quando nimis exilis: tūc enim defacili spirat. quo fit ut mortē abreuiet & inducat. Arestotilis uero & aliorū philosophantiū scola indubitata conclusio est. calidum & humidū principia & causas fore lōgioris & breuioris uitę hominū. quāto enim tēpore calidum in humido nō consumpto. aut nō deprauato ualet subsistere. & quanto tp̄e humidū reduci potest atq̄ʒ a calido cōuerti: tanto tempore indubitāter uita cuiusuis mortalis durat. Quę siq̄dem mensura circa tria potissime attendit. uidelicet circa quantitatem. item qualitatē ipsius calidi & humidi. tertio secundū qualitatē membroꝝ atq̄ʒ uasorū in quibus operatur. ꝓ ut latius in libro de morte & uita philosophus tradit. Quando igitur in humano corpore adest illa disconuenientia. aut cōtingit caliditatis & siccitatis excessus ipo humido radicali. aut consumpto aut deprauato necesse est: ut uita hominis abreuietur. Cōtingit aūt uariis ex causis excessus ipse. siue humoris deprauatio secundū naturaliū & medicorū traditiones. Id tamē facilius in principibus conspicimus. qui putant se ita esse dominos stomachoꝝ et uentrū suoꝝ: sicut et omnium subditoꝝ. quotidie siquidē pretiosis atq̄ʒ splendidis sapidisq̄ʒ cibis uariisq̄ʒ modis prepatis: passim uescuntur. uinorūq̄ʒ uarietate potantur. Et quia maiore quātitate sumit. quod auidius et sapidius deuoratur: necesse est ex multoꝝ diuersorūq̄ʒ ciborum uarietate grauet stomachus. Quo fit ut edēdo: edēdi appetitus amittatur. generentq̄ʒ uentositates inflationes in uentre. tremores in mēbris ac febres. et tandē

prematura mors accidat. Hinc Arestotiles libro de secretis secretoꝝ ad Alexandrum. Nihil est inquit qꝺ magis uitā prolonget: q̃ cauere a superfluitate ciboꝝ. Nec ē qđ magis abbreuiet: q̃ cōmestionē cōmestiōi supaddere. Ipocras enim adeo dietas seruabat: ut debilitatē corporis ex industria sustineret. malens debilis uiuere: q̃ robustus et pinguis mori. Dicebat enī quia mallebat cōmedere ut uiueret: q̃ uiuere ut cōmederet. Addens quia alimenta hoībus natura dedit propter durabilitatē: nō durabilitatē propter cibum Hinc sapiens Salamon ait. equa uita hominibus ī sobrietate. & q abstinēs est: adiciet & uitā. Falso igitur culpa persone dignitati attribuitur. indigne sūmi pōtificatus dignitas: propter uentris ingluuiē diffamat̄. Sed rectus est deus et rectū iudiciū suū. pena certe tenet auctores suos. scriptū est. anima id est uita quę peccauerit: ipa morietur. Et consonū rationi est. ut q peccat in uitā propriā: ī ea puniatur. Ridiculū ergo uidetur asserere mortales & naturales homines determinatū quendā statū. aut dignitatis culmē assequētes a legibus naturę exemptos fore. Et presertim summi dei uicariū hominē puꝝ & naturę subditū. qui quāto deo proximior existit: tanto legibus naturę. ut legibus patroni sui astringitur. Natura enim lex dei est: qua eius uicarius ligatur. Secūdam & principalem causam breuitatis uitę summoꝝ pōtificū sicut & cęterorū hominū culpā punientē diximus. Nihil enim magis uitam hominū abbreuiat q̃ peccatū. Idq̧ plurimis diuinis testimoniis cōprobatur. quod ī eisdem romanis pōtificibus facile repiri libet. Nā ad quēdā ex summis et ueteribus sacerdotibus qui Tipum pro

eo tempore summoꝝ pontificum gerebat: deum per propbetā dixisse legimus · precepta mea cor tuū cu/stodiant. lōgitudinē enim dieꝝ & annos uitę et pacē apponēt tibi. Demū in expresso alibi summo pōtifici longa a deo uita promissa est. Siquidē alius propbeta summū sacerdotem designans. sup aspidem inquit et basiliscū ambulabis: et conculcabis leonē et draconē Et statim subicit. Eripiam eum et glorificabo eum: Ac longitudine dierum adimplebo eum. Nec ab re quidem. cum enim scriptū sit: quia opus iustitię uita est merito sancti iustiq; pontifices: longa perfruuntur uita. Vnde alibi scribitur. si in lege mea ambulaueris: lōgos faciā dies tuos. Et iteꝝ. querite deū & uiuetis. Iniusti uero & reprobi euestigio uita priuantur. quia ad omnes illa uox dicta est. uiri iniqui nō dimidiabūt dies suos. Et rursū. iniusti mox sicut bonorificati fuerint & exaltati deficient. Et alibi. uidi impiū exaltatū & eleuatum sicut cedrum. & transiui & ecce nō erat. Quę siqdem auctoritas proprie summum pontificem signat cū dicit exaltatū sicut cedrū. quę cunctas plā/tas eminentia & altitudine uincit. Talibus certe comi natur propbeta dicēs. fiant dies eius pauci. & episcopatum eius accipiat alter. Vnde Augustinus. Pulcre inquit uita bominis media est inter uitam peccantiū bominū & innocentiū & angeloꝝ. si uiuit bomo scdm carnē: peccatoribus cōparat. qui nō dimidiabūt dies suos. qui uiuit scdm spiritū: per diuturnā uitā angelis comparatur. Sed dicet quispiā. plerūq; reprobi & in/iusti diutius: boni uero partius uiuūt. Quod & fateor & antiqua querela est a propbetis & sanctis uiris deo soli reseruata. quātū tñ ipsa diuina ꝓuidentia sanctis

ſuis intelligere noſſeq; permiſit: illud utriſq; cõuenit. illis ne amplius peccẽt. iſtis quia id ſibi expedit. Nõ enim eis mors ipſa pena eſt: ſed remediũ. ut moleſtie & mundi miſerię quę eos premũt. & alias uinci nõ po terant: uitę ſuę breuitate uincant ſcd̃m Ambroſium. Vnde Seneca quę uidet intempeſtiua mors: iuſtis eſt cõpleta uita. quia miſeriaꝝ finis eſt. Quare ſubdit. ru dis ſatis uidet tirannus. cũ potius a pena liberat: quẽ punire ſe credit. Rapiuntur igit̃ boni pontifices: ut requieſcãt a laboribus ſuis. & ne malitia mutet intel lectũ illoꝝ. Adde qa ſcd̃m Grego. papã de ſe loquẽtẽ quoſdã magis delectat pergere q̃ manere. magis ci tius preuenire q̃ morari: ne dũ oblectatur in uia: obli uiſcatur quod deſiderat ĩ patria. Et iteꝝ idẽ Grego. aliqñ ſecreto iudicio agit̃: ut electoꝝ uita abbreuiet̃: ne uiã pro patria diligamus. Vt igitur paucis agamus tunc ſummi põtifices ſummi erunt. tunc felices. tũc uere beati. tunc gloriã. tũc famã dilatant. tũc nomen perpetuant. tunc lõgos & incolumes uidebũt dies: ſi eccleſię cui preſunt promouent honorẽ. ſi fidem quã exaltare ꝓfeſſi ſunt: augere conantur. ſi religionis di latant cultũ. ſi mores emendant. ſi ſuperbos humiliãt. ſi exaltãt humiles. ſi ſunt munifici in egenos. in copio ſos frugaliores. ſi ſapientiã. ſi uirtutes. premio. ſi uitia equa penaꝝ lance cõpenſant. ſi iuſtitia uſq; quaq; am bulat ante eos. et imponũt ĩ uia prudẽtię cũctos greſ ſus ſuos. ſi tirãnidem uiriliter reprimant. ſi ad pacem orbis inuigilant. ſi ab omnibus extremis equo ſpacio diſcedunt. ſi ceſſat in eis prodigalitas. abeſt oĩs auari tia. quia illa eccleſiã uaſtat. hec gloriã. mentiri ueritas nõ poteſt. ſcriptũ ẽ. q odit auaritiã: lõgi fiẽt dies eius

Tertiam causam breuitatis uitę summoꝝ pontificum non quidē ipsum pōtificatū dixerim: sed urgentium atq̧ prementiū turbā curarum. ac assiduā mentis agitationem. quia scriptum est. tristis spūs exsiccat ossa. Et iterū deprimit terrena inhabitatio: sensum multa cogitantē. Hinc Augusti. sup̱ illo uerbo Iacobi q̄rto. uita nostra uapor est admodū patens ait. cure & assidue cogitationes corpus extenuāt. & mentis fatigationes rerū inextricabilesq̧ questiones humores hominū exsiccant. frequētia hominū morbidat. tristitie cōsumūt. negotiorūq̧ solicitudo coartat. Hinc & Cassiodorus. nihil est quod uitę hominis magis officiat. & dies eius abbreuiet: q̄ tristitia mētis languor animi. & reꝝ solicitudo multaꝝ. Nam sicut teste sapiēte letus animus floridā reddit faciē. & iocunditas cordis uita est cōsumata hominis: ita anxius & curis fatigatus animus: corpus macerat & uires minuit. humidū consumit. caliditatē auget cū siccitate. Ex qua re appeditus pditur. et tādē mors accelerat̄. ut pauloante ī prima naturali causa deduximus. Has igit̄ putamus causas uerissimas. has rationes. hęc fundamēta breuitatis uitę summoꝝ pōtificū. nō qdē ipsius culminis statū et eminētiam quę sancta est et ī nullo peccauit: sed qui ea abutitur.

Capitulū sextū. ī quo assignant̄ cause et rationes quare illoꝝ opinio non sit tenenda. qui putarunt sūmis pōtificibus bonis et reprobis uniformiter insitum & propriū esse: ut ī pōtificatu paꝝ uiuāt.

CEterū ut huic articulo finem demus. ne de illorum simus numero: qui ab aliis mature

tradita leuiter refellunt. Nec causas reddunt: breui rationes & motiua adducemus. qbus apertissime probatur opinionē illam non esse ferendā: nec recta fide tenendam. uidelicet summis pōtificibus uniformiter insitū esse: ut paꝝ in pontificatu uiuant. Primo igitur idipsum probāt ea quę supra tetigimus. Secūdo quidem quia facti ueritas longe aliter rem demonstrat. Tertio ea uitę breuitas. q̄tenus nostrā tenet notitiā: ī nulla alia totius orbis monarchia. imperio aut principatu ecclesiastico aut mundano reperit̄. Quinīmo si ueteris legis sūmos pontifices. reges siue monarchas recolere libet: nō eos tali lege: taliqꝫ cēsura cōstrictos repiemus. ueluti de Melchisedech Moyse & Aaron Heli & Eliazaro. & plurimis q longo admodū tpe in summo sacerdotio uixerūt. ut in precedēte capitulo tactum est. Quarto quia nisi fallimur. qui uitę breuis necessitatē summis pōtificibus imponūt: deū arguūt acceptorē ꝑsonaꝝ. Nā cū omniū hominū ut scriptū est uita est in uolūtate dei. in quo omnes uiuimus. mouemur et sumus. et ita indicat magnū sicut paruum. qa scriptū est pusillū & magnū ipse fecit. et equaliter cura est deo de omnibus. quinimmo de hominis uita loquens propheta ait. non accipit personā principis. Et iterū. non subtrahit personā cuiusq̄ dominus: q ē omniū dominator. Subtraheret itaqꝫ personā: si premature uitę eius ꝑsidentē citiusq̄ alios uita priuaret. atqꝫ a terra subtraheret. Quinto nō ē uerisimile: sed a ueritate alienum. deum cuius cura ē de ecclesia sua. de qua per prophetā dixerat. qd potui facere uineę meę et nō feci? uelle quouis modo parare occasionē scismatibus et periculis. atqꝫ eā dissidiis et diuisioībus

patenter exponere. quod esset: si lege eterna et uniformiter ordinasset uicarios eius in terris pre ceteris hominibus parum uicturos. Ex crebris enim huius sedis uacationibus scismata: pleraque pericula ecclesie imminere. et sepe accidere perspicuum est. Absit enim a diuina bonitate. ut hoc fastigium apostolice sedis ab eo pro comuni ecclesie utilitate. eiusque unitate institutum: in eius dissidium. periculum et detrimentum converteret et ex eo statu necessario scismata proueniunt. in quo sedentes necessario breui uiuendum est. Nam ut ait Hieronimus in remedium scismatis actum est: ut unus omnibus presit. Et ob eam rem. sanctorum uirorum traditiones et sacri canones. uacationes huius sedis et obitus summorum pontificum plurimum formidarunt. Sexto absit quod ecclesia dei in traditionibus et consuetudinibus suis quouismodo erret: que spiritu sancto regitur. Ipsa tamen per totum mundum diffusa: sine intermissione pro uita et incolumitate romani pontificis ad deum assidue orat. Nam ut pulcre canon sancti Bonifatii martiris pro romani pontificis uita atque perpetuo statu. uniuersitas fidelium tanto instantius orat: quanto suam salutem post deum ex illius incolumitate animaduertit propensius pendere. Hec sunt uerba canonis. Ecce formalia uerba. que omnem dubitationem tollunt. Erraret utique ecclesia et improuide ageret. atque deo contradiceret orando pro illius longa uita et incolumitate qui ex diuina dispositione que eum uoluit et presciuit parum uiuere. et sic necessario breui moriturus est. Septimo ex ea breui et certa necessitate moriendi: aufertur summo pontifici magna utilitas. sed et grande meritum. quod ex incertitudine temporis mortis cunctis fidelibus prouenit.

Nam ut inquit Grego. super illo uerbo. qua hora nõ putatis et cetera . tẽpus mortis ideo dominus nobis uoluit esse ignotũ: ut semper possit esse suspectum. & dum illud tempus preuidere nõ possumus: ad mortẽ sine intermissione preparemur. Si ergo papa parũ se uiuere sciret: per consequẽs mortẽ preuidere posset. quo fieret ut frũstraret̃ tanto bono uidelicet timore mortis. quia secundũ Grego. tanto plus mors timet̃: quãto minus preuideri potest. Preterea cũ Papa sit ĩ statu omnium perfectissimo. indignũ est: ut propter eandẽ ꝑfectionẽ alio proximo bono priuet̃. uidelicet grandi merito qđ ex longa uita iustis ꝓuenit. Quãto enim iustis uiris magis ꝓlõgatur uita corporalis: tãto felicior redditur in effectu premii salutaris. Nã teste Augustino Hęc uallis miserie: fit eis uallis ubertatis bonoꝝ spũaliũ. Fit etiã campus certaminis & pugne uictoriose. Est enim uita nostra secundũ Bernardum locus lucratiuus. Ea de re Paulus longã uitã optauit simul & procurauit: cũ submissus in sporta per murũ persecutoris insidias declinauit. Deniq; Christus dulcissime matri sue post eius passionẽ lõgam uitã promisit pariter & donauit. Sed & Iohanni euangelistę. quem Christus plurimũ diligebat. & ad apostolatum uocauit: non tamẽ sine suo & plurimorũ profectu ad centesimũ usq; annũ uno minus uitã prolongauit. qđ ergo Christus dilectis suis promisit. donauit atq; laudauit: idipsum uicario suo negare nõ debet. ꝓ illius ampliori merito & ecclesię suę utilitate. Octauo hęc pontificis mors quã prematurã dicũt aut est in illius penam. aut ĩ premiũ: aut est propriũ cathedre. Non quippe in penã. quia nullus sine culpa punit̃. Scriptũ

201

est enim. absit a te domine: ut perdas iustũ cũ impio. Iustus ergo & rectus põtifex. si paꝝ in põtificatu ui/ueret: puniret̃ sine culpa. quod est incõueniens. Sed & alia ratione hęc breuitas uitę: nec in penam. nec in premium esse potest. Quia ex eo ꝙ necessario futurũ est. quia quod quis uitare nõ ualet: nõ consequit̃ nec penam nec premiũ secundũ Augustinũ. Si uero sedi annexũ est: tunc sequatur absurdũ necesse est. ut ui/delicet aliunde q̃ ex uolũtate propria quis mereatur aut demereatur: cõsequatur penã aut premiũ. Adde quia Christus romanã ecclesiã instituit duraturã usq; in finẽ seculi. Indignũ itaq; uidetur: ut in sede perpe/tua sedens breuius uiueret: q̃ in cęteris prophanis et temporalibus cathedris sedentes. ĩmo cõgruũ esset: ut longioris essent uitę. & quod eis a natura prouenit deus cuius est uicarius nõ auferat. Incõueniens enim uidetur: ut presidens in sanctissima cathedra diminu tionẽ uitę suscipiat a cathedra. quã bene uiuẽdo bo/norat. & in ea uiuens fidelibus proficit. Sed neq; est largitati diuinę consentaneũ: ut abbreuiata sit manus eius in uicario & ministro suo. De quo ut supra tetigi mus per prophetã promissum est. quia si in preceptis suis ambularet: eriperet eum & glorificaret eũ. et lõ/gitudine dierum impleret illũ. Confirmant̃ predicta q̄a si pontificatus esset propriũ paꝝ uiuere: papa dei uicarius & minister esset peioris et durioris cõditiõis q̃ cęteri homines. & hoc in duobus. Primo cũ cęteris ĩmo omnibus hominibus a deo dictũ sit. ecce dedi añ faciem tuã uitã & mortẽ. bonũ & malũ. si uniformiter breuis esset mors pape: auferetur ei illud beneficium et istud bonum. ut sit ante faciem eius uita et mors.

Secūdum cū deus in dicta auctoritate appellet uitā bonū. & mortē malū: tunc ea sola ratione quia eius ē uicarius & minister: reciperet ab eo odia & mala. cum potius bona sumere deberet. quia scriptum est. qui ei ministrat: uita uiuet. Et itēʒ. ministros eius nō derelinquet. Absit enim ut deus reddat pro bono malū.

¶ Capitulum septimū. in quo respondetur motiuis illoʒ: qui dixerunt papā paʒ uiuere in papatu et quo sensu sit intelligēda predicta opinio. et quo modo cum ueritate possit saluari.

POstremo ut de statu romani pontificis nos absoluamus. q̄q̄ ex supradictis luculēter responsum sit rationibus et motiuis ī principio adductis. quibus aliqui sapientes & cōtemplatiui persuadere potiusq̄ probare uisi sūt. romanis pōtificibus uniformiter datū esse: ut paʒ in papatu uiuant: nihilominus particularius satisfaciemus predictis rationibus. Deinde ut morē predictis sapientibus geramus. qui positionē huiusmodi affirmarūt: deducemus breuissime quo intellectu. quo sensu. eadem positio intelligenda sit uidelicet. romanos pontifices non diu in papatu uiuere. Primo igitur dicimus rationes. persuasiones. & motiua predictoʒ scribentium ad unum tantū fundamentū referri. Aiunt enim utile esse fidelibus ro. pōtificū breuē uitā. pro eo maxime q͡a illius breuis periodus cęteris fidelibus terror ē. ut sese ad mortem parent. agantq̄ de cōmissis penitentiā. Rursus ut dignitatū culmina facilius contempnant: quę omnia unico uerbo soluunt̄. Dicimus enim quia hac

utilitate ex tali uerisimili timore prouenienti nō eget ecclesia presertim cū illius expresso dispendio & uni tatis incōmodo. ac capitis nostri crebra periculosaq; subtractione. longe siquidē magis terroris atq; timo ris mortalibus ex multorū: q̃ unius interitu incutit. Plusq; meroris & plurimoꝝ florentiū iuuenū prema/ tura morte cōcipimus: q̃ ex senis unius naturali mor te: maximis curis & solicitudinibus cōstipati. Ad cō/ temptum uero dignitatū: alia nobis sunt tradita effi caciora documenta. Adde quia illaꝝ natura. potiusq̃ possidentiū mors ad eoꝝ cōtemptū inducere uidet̃. Cuius illa teste Boetio contempnēdi summa ratio ē. quia recte spernēda est dignitas: quā maligni plerūq; assequunt̃. & q̃plurima pericula cōmittant̃. Cętere ue ro rationes. persuasiones uerius sunt quę cōtrariis & potioribus persuasionibus tolluntur. Accedamus ad secundū quod policiti sumus. uidelicet discutere et declarare. quo sensu intelligēda sit predicta cōclusio eoꝝ q dixerūt. romanos pontifices uniformiter paꝝ uiuere in papatu. Dicimus igitur ꝙ multipliciter pre dicta positio ad uerū sensum reduci posset. ꝓ quorū intelligentia inferimus breuissimas duas cōclusiones. Prima est. ꝙ romanus pōtifex recte & pie presidens. licet paucis annis post papatū in mundo fuerit: lōgo tamē tēpore uiuit. cuius ratio est. quia totū tēpus sui pōtificatus sibi lucratus ē. fuitq; sibi idē tēpus uiuū. Secūda cōclusio est. ꝙ si romanus pōtifex non recte nec pie in papatu uixerit: licet centū annis in eodem pontificatu fuerit: tamē non diu īmo breuissimo tpe censendus est presidere. Cuius ratio est. quia residuū īmo totum tempus sui pontificatus mortuū est. Vixit

ergo mũdo lõgo tempore: sed deo. sed fidelibus. sed sibi breuissimo respectu fructuose presidentię. Est ergo intelligẽda positio predictoꝝ scribentiũ secundũ hanc ultimã conclusionẽ. uidelicet quia uerissimũ est ꝙ ro. põtifex nõ pie nec recte: sed inutiliter presidẽs quantocũqꝫ tempore in papatu fuerit: paꝝ tamen in effectu uiuit. Nam primo sibi modicũ uixit: cũ totã pene uitam inutilibus occupationibus perdidit. paꝝ etiam deo uixit: quo ad spũalem fructũ. Probandus igitur ac roborandus est huiusmodi articulus. Primo igitur dicimus. ꝙ ro. põtifex licet lõgissimo tempore in papatu prefuerit: si tamẽ plurimis occupationibus ĩutilibus. & curis & solicitudinibus terrenis tẽtus sit: paꝝ uiuere dicendus sit. Pro cuius declaratione presupponimus. quia secundũ nostrũ Senecã nõ accepimus breuẽ uitã: sed fecimus. nec inopes eius sumus: sed prodigi. Nã ueluti ample & regie opes si ad malum dominũ uenerũt: in momento dissipant̃. Si uero licet pauce bono custodi tradite sunt: usu crescunt. Ita ętas nostra bene disponẽti longa est. ĩmo si ea uti simus: longissima est. si uero nescimus: breuem uitam fecimus. Papa igit̃ si inutiliter & reprehensibiliter in papatu uiuit: parum uiuit. Nã ut aiunt iuriste. nihil & inutile equiparantur. & presidere nõ dicitur: q inutiliter presidet. Ait enim scriptura. quia cõquerebatur sanctus Iob. quare impii diu uiuunt? Sed statĩ subicit Verũtamẽ non sunt in manu eius bona illius. & numerus dieꝝ illius dimidiatur. quasi dixerit. nõ repugnat ꝙ diu uiuant & modicũ uiuãt. Nam non diu uiuunt: q diu in sua impietate uiuũt. qa scriptũ est. abbominatio ẽ deo uita impii. Itaqꝫ quo ad deũ & effectualiter

205

paruo tẽpore uiuit. Et hoc est quod sub paucis: Sed elegantibus uerbis refert sapiẽs Salamon. ait enim si quid impiorum longe uite fuerit: in nihilũ computabitur Ex quo patet. quod uita eius licet lõga: breuissima reputatur. Quod idem sapiens iterum confirmat. Ait enim etas senectutis uita immaculata. quia uita longa que per senectutẽ designatur: proprie est uita immaculata. Ex quo sequitur quod nõ uiuere aut parum uiuere censetur: qui inutiliter aut maculate uiuit. Cęterum parum uiuit papa. qui terrenis occupationibus transigit. Si enĩ papa ad memoriam reducit. quantũ uite sibi auferũt lites inutiles. causarum strepitus. quantum illa officiosa omnium rerum quę in orbe sunt notitia. quantũ morbi quos manu sibi facit: uidebit quod paucissimos annos sibi habuit & parum ac breuiter usus seipso fuit. Quomõ enĩ lõgo tempore uiuit: qui nõ sapiẽtię. nõ laudatis studiis. nõ paci. non quieti xpiani populi uacat? Cũ scriptum sit eruditio & sapientia uerã uitã tribuit. Non ergo diu uiuit: cui districtus animus est. qui nihil speculatiuũ: nihil intellectuale recipit. sed quicquid admittit: actiuũ & terrenũ est. omnia uelud inculcata conspicit. quin immo ut quidam sapiens ait. uiro occupatissimo nihil minus ẽ quam uiuere. Si uero papa nihil ex suo tempore inutiliter labi permittit. sibiq; uacat: eius uita lõgissima est: licet paucis sit annis computata. Itaq; ut putamus hic est sensus illius elegãtissime Salamonis sententie. senectus inquit uenerabilis est: nõ diuturna nec numero annorum cõputata. Ecce inquit senectus uenerabilis est. non diuturna diu uiuendo: sed sibi uacãdo. nõ diuturna plurimis annis: sed actionibus sanis. nec numero ãnorum cõputata: sed uirtute & ocio adornata

Itaq̧ lõgissimo tempore uiuit: q̄ breui tempore tamẽ sibi uacãs uiuit. quia quantũcunq̧ uiuit. id sibi totũ tribuit. Romano uero põtifici qui populorum curis angitur : necesse est tempus deficere. quia illius uitã populus tulit & eripit. quo fit ut parũ ille uiuere cen sendus sit: qui nullũ aut modicũ tempus in suos usus conuertit. Et hoc est quod idem Seneca dicit. quia decipitur qui propter canos & rugas in fronte putat diu uixisse. Nõ enim nauigasse putandũ est: quẽ seua tẽpestas a portu huc atq̧ illuc tulit. totũq̧ orbẽ egit de quo dicere uerũ est. quia ille non multũ fuit pere grinatus: sed plurimũ iactatus. Itaq̧ cũ romano pon/ tifici non desunt ut dictũ est. infelices & misere soli/ citudinis cause: adeo ut per tot occupationes nõ solũ uita non geratur: sed optatur ad negociandũ. merito tã inutilibus occupationibus pressus: breuissimo tp̄e uiuit. quia qui omne tẽpus perdidit: paruissimo tp̄e uiuit. Adde quia omne tempus aut fuit aut est. aut fu turum est. Papa enim si pie nõ regit. si terrenis occu pationibus deditus. nec spiritualibus intentus sit: nõ uacat respicere preterita. et si uacat: molesta est re/ cordatio. quomõ enĩ iocunde recordabit̃: si ambiciose concupiuit. si superbe prefuit. si arroganter cęteros cõtempsit. si auare cõgregat. prodite effudit: necesse est harũ rerũ memoriã teneat. Nam omnis ętas. aut preteritoꝝ obliuiscit̃: aut illoꝝ cũ molestia recordat̃. Constat tamen quia preteritũ certior est pars nostri tẽporis. presens uero tẽpus perbreue ẽ. ante desinit q̃ incipiat. solũ tamẽ hoc tempus Papa habet qđ tam breue est: ut teneri non possit. futuꝝ uero dubium ẽ. Quo fit ut romano pontifici omne tempus perbreue

ſit. Nam preſens tempus propter ſui breuitatem: aut
nõ ſentit aut negligit. futura timet. preterita cruciãt
ſic omne tempus breue eſt. Rurſus alio ſenſu Papa
nõ diu uiuit. q̃a paꝝ uiuit: qui aſſiduo timore mortis
aſtringitur. Facit enim ipſe timor ro. põtificẽ uitam
perdere. quod eſt nõ uiuere. quia iuxta Catonem. qui
metuit mortem quod uiuit perdit idipſum. Non ſic
apoſtolus Paulus timebat mortẽ: ſed plerũq; opta/
bat. Ille enĩ q̃a pie & iuſte ꝓfuit: q̃a nihil ſibi conſcius
erat: intrepide dicebat. cupio diſſolui: & eſſe cũ xp̃o.
mori nõ timebat mũdo: q̃ optabat xp̃o uiuere. ſed et
alibi uitã penã putabat. & mori lucrũ. Ad hunc ſenſũ
dicebat ſapiens. quia iuſtus cito perit. impius autem
multo uiuit tempore in malitia ſua. Iuſtus inquã cito
morit̃. q̃a q̃q̃ paucis diebus in ſeculo manſerit: multo
premioꝝ cumulo floruit. Itaq; quo ad numeꝝ dierum
breuis eius fuit uita. ſed quo ad fructũ & meritũ lon
giſſima. Nã ut inquit Ciprianus iuſtus magis letatur
q; breuẽ ſed bonã uitã egerit: q̃ q; lõgam nõ uiderit.
Impius uero longo tempore uiuit in malitia ſua. quia
licet multis annis in ſeculo uitam egerit: paruũ tamẽ
fructũ peregit. qua de re ĩ effectu breuiſſimo tẽpore
uiuere iudicandus eſt. Vel alio modo. Impius longo
tempore uiuit. quia cum cogitationes ſuas in lõgum
ordinat. dieſq; ſibi multos promittit: meditatione et
deſiderio ſuo longo tp̃e uiuit. Vel alio modo. Impius
lõgo uiuit tẽpore. id eſt toto uitę ſuę tẽpore uiuit in
malitia ſua. Totũ enim tẽpus uitę alicuius licet breue
ſit: multũ dicitur ſibi ueluti alias dicitur. q; multum
dat q̃ totum dat. Nec enim intelligẽda uerba ſunt ut
ſonant. q; ĩpius longo annoꝝ tp̃e uiuat. ne cõtradicat

prophete sententie qui ait. uiri impii non dimidiabūt dies suos. Deniq; alio sensu Papa nō diu uiuit. qa qui diu uiuere cupit: diu uiuere non uidet̄. Vnde Criso/stomus. maximū uite impedimentū est uiuendi cupi/ditas. Et Ciprianus. illius est ī mūdo remanere uelle: quē mūdus oblectat. & ut supra diximus cū Grego. male uiuunt qui diu se uicturos desiderant. Deside/ranti enim diu uiuere: omnis etas breuis uidet̄. qppe qui nullam mortis diem uidere uellet. Nō sic uitam concupiuit rex et propheta Dauid. quia enim pie et iuste prefuit: non desiderabat diu uiuere. quinimmo dolebat q incolatus suus perlongatus esset. Cū ergo ro. pōtifex pie regit: semp in eius meditatione mortē prestolatur. illamq; exoptat. quare recte parum uiuit qa parū uitā extimat. Nō sic de impio de quo ait sa/piens. o mors q̄ amara ē memoria tua homini iniusto habenti pacē cū substantia sua. Et ut paucis agamus sancti prophete & qui pie populis prefuerunt: clama bant desiderantes liberari de carcere mortis huius. & tanq̄ inuicti detinerentur uoluntate moriebantur. Quo fiebat. ut iuxta eorū desideriū parū uiuerent in seculo. Romani uero pōtifices ecōtrario mori timē tes. clamāt desiderantes uiuere: quanq̄ plurimis ānis uiuant: cum tamen preter eoꝝ mentem moriunt̄. nō tanq̄ exeant de uita: sed tanq̄ extrahant̄. clamāt paꝝ uixisse: qa nūq̄ mori uellēt. Fatemur tamē qa si Papa ad fructū spūalem. & ad lucrū aīaꝝ ac fidei incremēta occupationes recipit: lōgissime uiuit. licet breuissimis diebus prefuerit. Idq; aget si iuxta quendā sapientē totius orbis rationes administrat. tā parce q̄ alienas. tam diligenter q̄ suas. tam religiose q̄ publicas. Lōge

209

diffusius q̃ putauimus egimus de ro. pontificis statu illiusq̧ sublimitate & excellentia. necnõ de eius infelicitate ꝓsperis & aduersis dulcibus & amaris. Supest ut trãseamus ad statũ sequentẽ ꝑfectũ et excellentẽ uidelicet dominoꝝ cardinaliũ. deinde ad omnes alios gradus & ordines ecclesiastici & spiritualis status.

¶ Capitulum octauũ de excellentia et prerogatiua status & dignitatis: cardinalatus. et de laudibus et preconiis eius.

CArdinalatus siquidem dignitas & excellẽtia: post summũ põtificatũ ultra omnes ecclesie dignitates supereminet. ac culmẽ gloriam et potentiã obtinet. quippe qui eodem summi põtificii splendore coruscat. Quis enim radios splendidissimi solis: ab eius lucis claritate a glorię & laudis immẽsitate diuellere conabitur? Aut quis membra a corpore: ramos ab arbore separabit? Nisi forte quis dicat: q̃a plurimũ inter hos & illos interest. Truncata siquidem altissima cedro: rami arescũt. eclipsato sole: radii densantur. mortificato corpore: mẽbra motu frustrant̃. Sed ĩ cardinalibus mistici corporis ecclesię eclipsato morte põtifice: illoꝝ officiũ nõ decrescit: sed dignitas uirescit. non confunditur: sed magis diffunditur. quinĩmo in seipsis tota pene ecclesię auctoritas refunditur. Dum tamẽ agit in humanis illius. & illorũ tanq̃ capitis. et membroꝝ una est laus. quoꝝ una ẽ uirtus. una excellẽtię gloria. eadẽ inseparabilis unitas. Tanta est enĩ inter romanũ põtificẽ et cardinales cõmunio. tanta unio: ut omnis summi põtificatus excellẽtia. et

culminis eminentia illoꝝ esse uideatur:ut unū corpus reputentur. Nec modo uuio inter eos unitissima cōsistit:quinimo ut ita dixerim eadem idemptitas.adeo ut qđ uel fauere uel odio illā sedē cōcernit:et cetum cardinaliū ueluti partes corporis sui tāgere cēsendū sit. Hinc sapientes uoluerūt ex ea ipsa idemptitate. cardinales summo presuli fidelitatē aut obedientiam iurare uel prestare non oportere. ueluti nec a seipso qs fidelitatē requirit.cum inter petentem et dantem debeat esse distinctio.Ea igiť de re romanus pōtifex in numero cardinaliū se cōnumerat:sicut imperatorē legimus in senatoꝝ numero cōputari. Hi sunt p̄clara ecclesię luminaria.et candelabra splēdore lucis et decore excellentię radiantia.de quibus scriptū est:quia luminaria cardinū dederunt lucē. Hi sunt de quibus Zacharias ꝓpheta ait.qa tanq̄ filii splēdoris assistūt dominatori uniuersę terrę. Hi sunt bases & columnę ecclesię sacrosanctę.ut pote qui suoꝝ uirtutibus meritoꝝ:uicarii Ihesu xp̄i latera tenēt. & illius amplissimi hostii sunt firmissimi cardines: q̄bus totus uoluiť orbis.Hi sūt sacerdotes leuitici generis. q excellētiore iure: q̄ leuitico.id est diuina auctoritate in executione pontificalis officii romani presulis.& apostolici throni coadiutores existūt.Hi sunt q ut nubes uolāt per altitudinē status & eminentiā dignitatis. & quasi columbę p puritatē ad fenestras suas. id est ad sensuum corporaliū cobertionē.Hi sunt magni cōsiliarii summi pōtificis:quoꝝ sapientia mundus regiť.qui ex obscuris aperta faciūt. ex paruis magna. ex partibus tota.qui in priuato publicum agūt negocium. & plus uacando utilitatis afferunt:q̄ alii actiones exercēdo.

uelutı nauē gubernantes. lıcet quieti sedeant ī puppı tamē multo maiora & melıora agunt ceterıs nauigātı bus. & cuncta corporıs mēbra mouētıbus. Hı ex toto orbe terrarum: paucı ex multıs: sıngulares ex omnibus assumuntur. atq a uulgarıbus officiis educti: ad ıpsius orbıs regımē euehunt. & in marcıdo corpore exercēt mentıs uires. eo sapıētię & prudētię magıs aptı nego cııs: quo in exercıcııs corporıs minus possint. Hos gentılıtas presıgnabat: quos protboflamines appel/labat. Nā ıstorum tıpū gerētes: magno honoris cumulo fungebant. Et nedū actu: sed babıtu & ornatu a cete rıs reıpublıcę ducıbus dıfferebāt. quippe qui eorum nomina aureıs merıto lıtterıs scrıpta erāt: apud quos erat auctorıtas omnium gerēdorum. Hı sunt prıncıpes nominatı in orbe. prıncıpes leuitarum offerentes sacrı/ficıa. Hı sunt prıncıpes qui cōgregatı sunt: cum deo Abraam deı uicarıo patre multarum gentıū. Hı sub nro xpo optımo imperatore prıncıpes sunt cōstıtuti super omnē terrā. nō utıq in bac uel ılla cıuitate sıue pro/uintıa: sed super omnem terrā. Quę res agıt. ut nō de epıscopıs prıncıpatus ıpse intellıgı debeat: qui deter minatas babent prouincias. Sı ıgıt unius urbıs rectores in summa glorıa babentur: quanto erit glorıosius totıus orbıs prıncıpes fierı. Hı ad statum perfectū assumptı xpı uicarıo assıstūt. in quo assıstētię genere: apostolo rum tıpum representant. atq assıstendo sanctıtatem partıcıpant. quia scrıptū est. quos elegıt appropinqua bunt eı. & sanctıficatur in bıs q sıbı assıstūt. Et uelutı in cęlestı gerarchıa Cherubın atq Seraphın. cęteraq cęlestıū spırıtuū agmina. sınguları quadam assıstentię prerogatıua cęterıs angelıs missis excellētıora sunt.

Nec aliter in ecclesiastica gerarchia cardinales statū assistentiū tenentes. cęteris episcopis et ecclesię prelatis. qui missoꝝ statū gerunt: dignitate et gradu merito precedunt. Congruum enim atqꝫ dignū uidetur. ut ueluti romana ecclesia prior digniorqꝫ omniū existit tanq̄ domīa & magistra: sic illius ministri singulari quadā honoris prerogatiua. & dignitatis excellentia cęteris presulgeat. Hi recte a cardine nomē ducunt quia ueluti in materiali hostio tēpli duplex esse cardinū genus. superius uidelicet & inferius: sic in uiuis cardinibus duplex cōsistit misteriū supius & inferius spūaliū uidelicet & temporaliū sedula administratio. Vtrunqꝫ igitur in his cardinibus uoluitur: qa utrūqꝫ ecclesie expedire agnoscit. diuerso tamē calle. Alterū quidē ut instrumētum admittitur. alterū ut fructus queritur. Deseruit ancilla dominę. & illā sequit̄ & obsequitur. Per eosdē certe hostii cardines: domina intrat & serua. sed finito ancillę misterio: aut forte aut altera Agar superbiente eicit̄ ancilla foras. & recūbit domina cum spōso. serua nō expellitur dū ministrat: sed sustinet̄. quia seruit: ideo seruatur. quia decorat statū dominę. de qua scriptū est. cū ancillis gloriosior apparebo. Absit tamen ut filius ancillę sit heres cum filio liberę dominę. Diuersus est utrisqꝫ finis. modesta temporaliū occupatio. dum exteriora sine culpa sollicitat: durabiliora ornatioraqꝫ spūalia facit. Sacra enim cū auro splēdent. sordescūt sine gemmis. Nec tamē ea temporaliū cura: excellētiam aut status ꝑfectionē in cardinalibus minuit. dū nō sit affectanda ꝓ libito: sed utilis. sed officiosa pro misterio. quinimo plerūqꝫ perfectionē auget: dū per eadem tēporalia ꝓximoꝝ

saluti prouidetur . Paulus siqdem aliquando ad tp̄us contemplatione caruit. ut p̄ extrinsecas actiones plu rimorū prodesset utilitatibus. Hi sunt alii seraphin: q ardentes interpretantur siue sustinētes. quia eorum assiduo obtutu et familiari cōseruatione frequētibus obsequiis spōsi ecclesię ardentissime intendūt. & sup̄ eoꝝ humeros nō modo romanę urbis: sed orbis uni/uersitas & totius eius machinę pōdus insidet. de qui bus scriptū est: qa domini sūt cardines & posuit sup̄ eos orbem. Hi sunt uigiles. Hi custodes pro omnium salute. qa dormientibus nobis: ipsi peruigilant. quasi rationē pro nobis reddituri. Dū enim dormitare eos putamus: uigilant animo. hostium insidias: infidelium machinamenta: et persequentiū ecclesiā fraudes ex/plorant sagaciter. Hi anticipant cōsilia malignantiū. deprehendunt laqueos. elidunt tendiculas. reciacula dissipant. iniqua impiorū cōsilia frustrant̄. Hi tandem omnia tollerant. orantes ꝓ populo & sācta ciuitate. Veꝝ qa ecclesia ciuitas ē propter collectionē. spōsa propter dilectionem. grex propter pascua. Cardines ecclesię recte custodię & concordię inuigilant: qa ciui tas est. inuigilāt pastui: qa grex est. inuigilāt ornatui: qa spōsa est. De quibus propheta ait. sup̄ muros tuos cōstitui custodes. Et iterum. cardines ostioꝝ domus dn̄i interioris sancti sanctoꝝ: & ostioꝝ domus templi ex auro erāt purissimo. Ex his igit̄ aptissime noscitur huius sp̄ualis status eminētia. sublimitas & excellētia illiusq̄ necessitas & summa utilitas. Colligitur deniq̄ quanta sit huius status felicitas & cōmoditas. Supest tandem: ut illius calamitates & miserias: infelicitates atq̄ pericula breuissime audiamus.

¶Capi. nonum de plurimis anxietatibus & aculeis laboribus & periculis status & dignitatis cardinalatus. & de oneribus quę incubūt huic dignitati.

Felix certe et totius prosperitatis honoratior atq; beatior esset cardinea dignitas: nisi plures lōgę miserię atq; calamitates illā pmerēt: q̄ felicitatis & dulcedinis cumulus demulceret. Quo fit. ut qui rectus. q iustus. qui equus huius rei censor extiterit: utiq; reperiet statū illū multis calamitatibus & amaritudinibus respersum esse. ut de eis ipsis ī hoc status culmine sedentibus Augustinus dicere uideat̃ qa summis felicitatibus deus amaritudines immiscet. ut alia queratur felicitas: cuius dulcedo nō est fallax. Fallax certe istius status sublimitas est. fallax gloria. si se falli pmiserit: nisi illius dulcia ut amara cōsideret Illa enim si mēte reuoluerit: experiet̃ utiq; qa potius grauat q̄ subleuet. plus premat q̄ premiet. Cuius est propriū teste Chrisosto. ut sic suis applaudat: ut noceat: sic in uia fortunatos demulceat: ut in fine pnitiē oporetur. ab inicio siquidem propinat dulcia. ut cum inebriati fuerint: letale uirus cōmisceat. In pmis itaq; fatemur hūc statū cardineū sublimē fore atq; gloriosum: si bene in eo uoluitur orbis. Si ita ecclesię status uoluit̃: ut nō potius inuoluatur. Si ī eo iustitię rectitudo immobiliter uoluitur. & constanter uertitur: ut cum expedit uolubiliter permaneat. Vnde Hieroni. qui eodem decore fulgebat: de se & illis dicere uidet̃ Grandis est inquit dignitas. grāde officiū: si quę illo digna sunt perficimus. Et rursus. letamur de ascēsu: sed non timemus lapsum. Et subdit. non enim tanti ē

gaudii excelsa tenuisse: q̃ti meroris dignitatis onera non impleuisse. Itaq; ut putamus qui in hoc statu letabundi sedēt: letari desinēt: si illius sarcinas. si onera. si miserias recta mēte pēsauerint. idq; si quadā supina aut affectata ignorantia ignorare uoluerint: ī ea tempestate eos ꝑiclitari necesse est. ut enim inqt Augu. Eger eo morti propinquior est: quo a proprii morbi cognitione est remotior. Agnoscant ergo q hoc culmen tenent dignitatis naturā. que plerūq; possessorū animos per abrupta elationis rapit. Et quia eo quisq; extollitur quo se supra alios uidet: in superbiā & abusionē erigitur. nō curat prodesse. sed gloriat̄ ꝑesse. presumit se meliorē: quia se cernit superiorē. priores dedignatur amicos. notos ignorat. contempnit antiquos. uultum auertit. ceruicē erigit. grandia loqtur: cum exigua operetur. sublimia meditatur. subesse nō patitur: qui preesse molitur. Vtinā ex cōsideratione ueri dominii decresceret timor sue dominationis. ut dicere possit: nec ambulaui in magnis. nec in mirabilibus super me. Rursus gloriari desinēt: si pōdus seruitutis. si molē solicitudinū. si turba curaꝝ & anxietatum ad mentē adduxerint. De quibus ait Iob. ecce gigantes gemunt sub aquis. Vbi Gregorius: quanto quis altior erigitur: tanto curis grauioribus onerat̄. Et sequitur. homo in sublime positus. tantos supra se sustinet: quātos dignitate precellit. Ideo gigantes in ecclesia potētes: uidelicet cardines recte gemūt sub aquis. id est sub populis. Et qa scriptū est. aque multe populi multi. sub qbus cōtremiscunt. qa illoꝝ assidua cura grauantur. & illorū peccatis damnantur. Deniq; nō glorientur cardines ipsi: qa spōso ecclesie assistūt.

eiusq; adiutores atq; consultores instituti sunt. Si.n. ad mentis aciem reduxerint: quantis laboribus plena sit ac erūnis ea romani pōtificis assistentia. ea cōsulēdi & iuuādi necessitudo. quātisq; piculis referta sit: illa desiderata ad Papā pximitas: cythara gaudii uertet in luctum. Quanto enim lucifer fuit deo propinquior tanto grauius peccauit atq; ruit. Nimia plerūq; propinquitas nocet. nec ignis ledit nisi approximantem. Cognoscant igitur quia assistētes sunt: nō insistētes, ne dixerim obsistentes coadiutores nō impeditores. assistentes bono. resistētes malo. applaudantes bonis. impugnantes peruersos. ut sint de qbus scriptura ait. qui assistit: assistat quasi gyon in die uindemię. Gyon conflictus uel lucta dicit. In uindemia uero mali fructum rapiūt. Qui igit̄ sūmo pōtifici assistit: cōflictū aggreditur. cōtra eos qui fidē & ecclesiā impugnant Assistere ergo quippe et resistere iuuareq; omni tpe sint cardines parati. nō modo in psperis: sed aduersis ne de illis romanus pōtifex recte cōqueratur: quia ei assistūt. nō aūt in oportunitatibus. nō in tribulatione. Cū aūt tribulatio pxima est: nō est q adiuuet. Demū propinqui sint ut consulant: non ut consumant. sicut scriptū est. quos elegit appropinquabūt ei. nec derelinquent eū. Itinam q tam proximi sunt ī dignitate: ppinqui sint in sanctitate. ut de eis romanus ipse pōtifex recte dicere possit qd in leuitico ad leuitas dicebat summus sacerdos. sanctificabor inquit in his q appropinquant mihi. Sed procbdolor uerēdum est potius. ne nimia ppinquitate ipsi dracones sint iuxta arcā domini. ne de illis dicat ecclesię spōsus: aduersus me appropinquauerūt. Videant rursus. qa difficilima

res est tanto tribunali assistere. difficilius sic cōsulere ut simul prosint & placeāt. & lōge omniū difficilimū: ut in assistendo sit animus. in cōsulēdo liber. nō odio. affectui. nō passioni obnoxius. Nam iuxta quendam sapientē apud magnū tribunal difficile ē sic cōsiliari: ut sit in uerbo ueritas. in cōsilio fides. in cōmisso silē tium. Ille siqdem teste Ambrosio recte cōsulit: q uti liter assistit. qui seipsum formā & exemplū exhibet in doctrina. ī grauitate: ut sit eius sermo salubris. cōsiliū utile. uita honesta. sententia decora. Deniq; quantum curę. quantum solicitudinis. quantūq; miserię. laboris atq; periculi ī ea assistētia uertit: illud aperte indicat. qa qcquid egrū. qcquid marcidū. qcquid turbulentū aut inquietū in orbe erit: totū eis curandū tribuitur Quicqd deformationis. aut moꝝ corruptionis in mū do erit: summo pōtifici simul & cardinalibus imputat̃ Si pestis. si fames. si in deū & proximos fideles pec cauerint: si uitia excreuerīt: eis imputabit̃. q ut scrip tura ait cōmedunt peccata populorum. Nam iuxta Ambrosiū cū populus indisciplinatus reperit̃: signum est. quia sacerdotiū nō est sanum. Vnde Gregorius in quadā omelia. ubi subiectus ex sua culpa moritur: ibi is q preest mortis causa inuenitur. Et ut paucis aga mus. tot sunt cardinalium miserię et calamitates. tot mentis & cōscientię remorsiones: quot sunt precep torum & rerū eis incumbentiū transgressiones. Quę omnia enumerare perq̃m difficile foret. Ceterum cōgruit gradui. cōgruit ordini cardinalium. expedit honori. cōuenit oneri & periculo: ut cōsiderēt se car dines fore atq; custodes ostiorū domus dei. per quę nemo facile intrat nisi per cardinum misteria. Ad eos

igitur circūſpicere pertinet qs ingreditur et egredit̄
Conentur itaq; ut intrent habentes ueſtes nuptiales
& qui digni reputent̄. claudātq; indignis. Clauſa erat
iberico ubi poſiti erant principes. ut uiderent intran/
tes & egredientes. Et in libris iudicū. cuſtodes uigila
bant clauſis diligentiſſime oſtiis domus dei. Sed ca/
ueant ne claudant oſtia his qui intrare deberent. per
cutiētes eos q foris ſunt. quos ſcriptura cōmemorat.
quia claudunt oſtiū cum intrinſecus fuerint. Rurſus
inuigilent cuſtodię cardines ipſi. duo enim Simones
eis occurrent aſſidue inuicē contendentes. quos non
equa lance amplectant̄. alterū ſequantur. alteꝝ perſe
quant̄. Simonē magū corrumpere nitentē expellāt.
Simonē Petrum ei maledicentē admittāt. Simonem
magū & filiā eius eiciant. qa ad eoſdē cardines ſcrip/
tura ait. claudite oſtia: ne ſinatis eā intrare. Et iterū ī
libris regū. eice eā & claude oſtiū. Vterq; Simon ne/
gociatur ut intret. ſed lōge diſpariter. Simon Petrus
iniqua domus dei cōmertia damnat. alter Simon ad/
mittit. Ille terrena uendit: ut cęleſtia aſſequatur. iſte
ſpūalia emit: ut temporalia adipiſcatur. Ille dū gratis
accipit: gratis dat. Iſte id precio uendit: quod precio
emit. Simō magus ait. accipe nūmos: ut habeā gratię
dei largitionē. Simon Petrus ait. pecunia tua tecum
ſit in perditionē. Ille nihil habens terreni: multum di
uini muneris elargitur cū ait: quicqd habeo tibi do.
iſte plurima habens nihil dat uirtutis. quia extimauit
donū dei poſſe pecunia cōparari. Intret deniq; Simō
Petrus. cuncta uiſitet & operet̄. pellat̄ Simon magus
q uulnerat nec medet̄. Ille claudos ſanat & egrotātes
Iſte ſanos efficit claudicantes. Ille curat alioꝝ oculos

Iste implet suorum loculos. Ille intret qui ait surge et ambula. alter expellatur dicēs: qui uenerit ad me nō eiciā foras. Ille ī nomine Ihesu nazareni suscitat mortuos. hic in nomine zabuli mortificat uiuos. Demum expedit cardinibus iactantiā & ornatū exteriorē fugere. Nō sint de illoꝝ numero: in q̄bus cernit̄ uestiū cultus plurimus. uirtutū autem nullus aut exiguus. Pompa enim uestiū toleranda ꝓ tēpore. nō affectāda ꝓ libito. permittenda pro status decentia. dimittēda pro scandalo. Auaritiā ut scorpionē cardines fugiant q̄a de illis scribit̄: percute cardinē & cōmoueant̄ sup̄ liminaria. q̄a auaritia in capite & plateis eoꝝ: ꝓpteria nouissima eoꝝ consumā. Post auꝝ nō eant. Christum non questū sequantur. affluentiā reꝝ nō querāt: nisi uirtutū & donorū spūaliū. Vitent mensarū luxuriem. congeriē uasoꝝ. q̄a hoc nō ē ornare ecclesiā: sed spōliare. nō est decorē maiestatēq̧ custodire: sed ꝑdere. nō est defendere: sed exponere. Rursus exponāt se murū ꝓ domo domini. Exeant ex aduerso potētibus seculi. Regibus se exhibeāt imperterritos ut Iohānē iniustis. ut Moysen ęgiptiis. fornicātibus ut Finees. Idolatris ut Heliam. auaris Helizeum. ut Petrū blasphemantibus. ut Paulū persequentibus. uulgum non spernant: sed instruant. diuitē nō palpēt: sed terreāt. pauperē nō grauent: sed foueant. dignos promoueāt indignos expellant. Et ut inquit canon querant eos in ecclesia columnas erigere: quos plus cognoscūt ꝓdesse. nō quos uel ipsi amant. uel quoꝝ sunt precibus & seruicio deliniti. uel pro quibus ut prelati fiant: muneribus impetrarūt. Et cū apostolorū tipum teneant distribuat̄ dignitas ꝓ meritis nō ꝓ uolitis. distribuāt

unicuiq; pro ut opus est. non sibi sed populo. Iuuenes doceant nō exaltent. minas principū nō paueant: sed contemnant. ecclesias nō spolient: sed ornent. marsupia nō exhauriant: sed corda reficiant. & crimina corrigant. studiosos diligant. ignorantes ignorent. quia scriptū est: ignorans ignorabitur. De dote uiduę et patrimonio crucifixi pauperes pascāt. nō ī cōspectu hominū sed dei. Nec reprehendimus quosdā q paucula s escas egenis erogāt: quę de sua & suorū supest mensa. sed eos inculpamus qui preciosiora recondūt more illorū d qbus Matheus ait. qa decimant mentā & anetum ac ciminū: & relinquūt quę grauiora sunt quoniā hęc oportet facere: & illa nō omittere. Iubent deniq; cardines uiriliter stare pro afflictis. & iudicare equitatē pro mansuetis terre. Iubent deniq; uacare morū correctioni. insistere concordię. inuigilare paci. infideliū expugnationi & fidei augmēto intendere. eamq; usq; ad sanguinē tueri. in cuius tipo rubei pilei in signiis decorātur. Sint deniq; in loquēdo modesti in aduersitate securi. in prosperitate deuoti. in hospitio non dissoluti. in cōuiuio nō effusi. Demū sint pōtifici fideles. inferioribus cōportabiles. Sint ad petēdum uerecūdi. ad negandū iusta difficiles. Sint grati postq̄ acceperunt. Sint largissimi exhibitores. & parcissimi promissores. Et ut finē uerbis sed non mentis dolori imponamus. tales interius exteriusq; cardines ecclesię existant: quales se uelle esse pfessi sunt. Tales sibi appareant: quales ab hominibus reputari cupiūt. hoc sit illis pudor alios esse. & alios apparere. Fuere quidē multi: quibus expediens minime fuit apparere et conspici. Sed prochdolor in omni statu exprimur

alios esse: alios apparere. ut illud Anticlaudiani apud omnes uer℞ sit: quia aliquādo non sunt homines quod uident. Sępe uero pluris sunt q̄ appareant: ut glorię eis sit ascendisse. Postremo id uellē cardinaliū cordibus semper defixū sit. qa si tandē diuersis illecebris delitescunt. nec eis onera incūbentia pertimescunt: uereor ne illud Amos ꝓphetę audiant. stridebūt inqt cardines domus dei in illa die. Et ite℞ illud Isaię. sup muros tuos constitui custodes. ipsi uero sicut locustę uineam depasti sunt.

¶ Capitulū decimum de sublimitate excellentia & dignitate status Patriarcharū. Archiepiscoporum Episcopo℞. Prelato℞. Presbitero℞ et ministrorū ecclesię. & de perfectione status eorum.

Cogit ordo policitus ut attingamus cęteros status gerarchicos uitę spūalis. uidelicet Patriarcharum. Archiepiscopo℞. Episcoporum Archidiacono℞. curato℞. & alio℞ clerico℞ sub ecclesiastico ordine degentiū. Cuius status dignitas et excellentia. nō satis a mortalibus laudari extolli & commendari potest. Cōficeremus qdem magna uolumīa si ea omnia adduceremus: quę illo℞ excellentiam et sublimitatē demonstrant. Paucula tamē sub quodam breui epilogo perstringemus. q̄tum presertim ad ꝓpositi rationē pertinet. quoniā latius excellētiā huius status deducimus in libro defensorii status ecclesiastici. ubi p̄dicta cōprobamus nō solū ex fundamētis iuris naturalis; sed testimoniis & exēplis ueteris legis ac etiā ex ipsa gentiliū obseruātia, necnō testimoniis

noue & euangelice legis. & demum auctoritatibus & fundamentis iuris humani. Nam ut cetera taceā. qs dubitat pōtificē ac sacerdotalē dignitatē principium sumpsisse ex ipso naturali iure. quo ut inquit Philoso phus in politicis homines naturaliter inclinant̄ ad sa crificia. que nō nisi per pōtifices & sacerdotes. etiam ipsa antiquitas instituenda celebrandaq; duxit. Sed & illa gētilitas naturali iuri innitens. hanc pontificum & sacerdotū summā super omnes mortales dignitatē & excellentiā nedum institutis: sed humili ac deuota obseruatione professa est. Nam ut Plutarcho placuit et Policratus refert apud gentiles eos qui religionis cultui p̄erant. quos pōtifices appellabāt. q̄si tipū aīe in corpore humano tenentes: sup̄ omnes mortales ue nerabantur. eisq; subiciebant̄. Sicut itaq; anima totius corporis habet principatum. cūctaq; mēbra uegetat. eiq; obsequunt̄. & illo℞ gerit principatū: ita pōtifices quos ipse Plutarchus etiā prefectos diuino cultui uo cat. toti corporis cōmunitati p̄sint oportet. Subdēs quia & Augustus cesar sacrorum pontificibus eousq; subiectus fuit: donec & ipse ne cui mortaliū subesset uestalis creatus est pōtifex. Demū in ipsa ueteri lege hic excellentissimus ordo incoatus est. & in noua ple nius confirmatus ut inqt Isidorus. Nā sancti docto/ res sacrificiū: et per consequens sacerdotiū ab Abel & Chaym incepisse aiunt. qui primo sacrificarūt deo. Vnde credit̄ Adam ī spiritu & iussu domini docuisse filios sacrificare deo. quare dicūt ordinem sacerdotii tūc primo incepisse. Sed putamus utrūq; recte stare posse. quoniā ante legē sacerdotiū & sacrificiū īcepit ab Adā & filiis eius. uidelicet implicite & sub quadā

figura. Sub lege uero explicite & expresse iussu domini incepit ab Aaron. Alii a Melchisedech iuxta illud. tu es sacerdos in eternū scd̃m ordinem Melchisedech. Sed ut diximus sub lege Aaron primus iubēte dn̄o uictimas obtulit ut inquit Isido. Quocunq; modo sit. ex ipsa temporis primitate & diuturnitate ac institu/entis excellētia: huius status sanctitas atq; sublimitas apertissime cōprobatur. Demū uero ipsa pontificalis & sacerdotalis excellētia et sanctimonia ex hoc agno scitur. quoniā sublimiori nomine q̄ cogitari potest: in sacra scriptura episcopi sacerdotes et ecclesię mīstri nominant̄. Appellantur enim dii. unde in exodo scri/bit̄: diis nō detrahes. p deos episcopos et sacerdotes intelligēs ut ait quidē canon. Rursus ordo ac status ipse in eo eminētissimus atq; sanctissimus est: q̄a tipū tenet cęlestis gerarchię. Nā ipsi ecclesię ministri ec/clesiasticā conficiūt gerarchiā. Ipsi quoq; in sortē dei electi sunt: & ipse sors illoꝝ est. Ipsi deniq; tantę excel lentię et dignitatis existūt: ut merito a cunctis seculi principibus. et xp̄iane fidei cultoribus patres appellā tur. Vnde Gregori. Quis dubitet ecclesiastici ordinis uiros uenerandos fore: quos regū et principū oīmq; fideliū patres et magistros censeri compertū est. Et seq̄tur. Nōne miserabilis insanię esse uidetur: si filius patrē. discipulus magistrū nō honorēt? Et iniquis ob ligationibus illū potestati suę subicere. a quo credit nō solū in terram: sed in cęlis ligari posse et solui? Et iterū idem Gregorius circa principiū pastoralis inq̄t. bonor et sublimitas nullis poterit comparationibus adequari: si regū fulgori cōpares et principū diade/mati longe inferius erit: q̄ si plumbi metallum et auri

fulgorem compares. Quippe cũ uideamus regũ colla & principum submitti genibus sacerdotũ. & osculata eoꝝ dextra: orationibus eoꝝ credant se contineri. & Ambrosius in pastorali. magna est excellentia & subli mitas episcopoꝝ. quę sicut maxima est: ita maximam debet habere cautelam. qa honor grandis: grandiori debet solicitudine circũuallari. Et rursus idẽ Ambro sius. nihil in seculo excellẽtius sacerdotibus. nihil ep̄is sublimius reperiri potest. ut cũ dignitatẽ eoꝝ oculis demõstramus: digne noscamus quod sumus. & quod sumus professione: actione etiã demonstremus. ne sit gradus excelsus & deformis excessus. Deniq̧ Iohãnes chrisostomus huius status gradũ & excellentiã signãs ait. sacerdotibus ecclesię deus cũctos uoluit esse sub iectos. ad quos uniuersa quę in ecclesia occurrũt: uo luerit pertinere. Et Augustinus. clericoꝝ statũ & ec clesiastici ordinis sublimitatẽ & sanctimoniã designãs ait ad Mauritiũ. sacerdotibus & leuitis ecclesię nõ ex terrena potestate dominus noster: sed excellẽti po tentia propter eum cuius serui sunt. Ita eis dominat̃: ut debitã eis cũcti reuerentiã impendant. Et subdit. nam in diuinis eloquiis ecclesiastici ordinis clerici et sacerdotes aliquãdo dii: aliquãdo angeli uocant̃. Nã & ad Moysem de eo q ad iura deducẽdus erat dicit̃. applica eũ ad deos. uidelicet ad sacerdotes. Et rursus scriptũ est. diis nõ detrahas & seculi sacerdotibus. & iterũ. Ego dixi dii estis. Et propheta ait. labia sacer dotum custodiũt sciẽtiã. & legẽ de ore eius reqrãt. quia angelus domini exercituũ est. Quid ergo miꝝ si reges. si principes. si cuncti fideles eos honorẽs. qbus in suo eloquio honorẽ tribuẽt: aut angelos aut xp̄os.

aut deos deus ipse appellat? Grandis ergo est excel-
lentia status & ordinis clericorum & pontificum. ueluti qui
eius locum tenet super terram, qui celum et terram condidit et
omnia que in eis sunt. quibus tantam tribuit potestatem:
ut quos ipsi absoluunt uel ligant super terram: ipse ligatos
solutosque habet in celis. dicente eis saluatore quorum
peccata remiseritis: remittuntur eis. sed quid de huius
ecclesiastici status dignitate & excellentia dicere probas
est? Potius certe tempus quam dicendi materia deesset.

¶Capitulum undecimum de differentia et comparatione ecclesiasticorum. uidelicet episcoporum et aliorum inferiorum prelatorum et clericorum inter se adinuicem. & quis gradus altero sit dignior et perfectior.

Exigit ergo idem ordo policitus, ut ecclesiasticorum siue clericorum ordinem inter se inuicem discernamus et comparemus. quod breuissime tanquam manifestum absoluemus. Alique enim in minoribus ordinibus sunt constituti. alique subdiaconi. alii diaconi. alii presbiteri. alii episcopi. alii archiepiscopi et patriarche. inter quos longa ualde differentia est. Nam etiam ex Christi institutione: maiorum et minorum sacerdotum discretio facta est. quando apostolos tanquam maiores: et septuagintaduos discipulos quasi minores sacerdotes instituit. ut patet Luce decimo. ubi glosa. quod sicut in apostolis forma episcoporum: sic in septuagintaduobus forma presbiterorum quasi secundi ordinis est perscripta. Postea autem apostoli hanc formam secuti sunt. et in singulis ciuitatibus episcopos: in prochiis presbiteros ordinarunt. Procedente uero tempore et crescente messe domini

apostoli ordinarunt diaconos. quorum maximus fuit Stephanus. Subdiaconos uero & alios minores ordines ecclesia p temporis discursum sibi cōstituit. q̄uis nōnulli dicāt subdiaconatū ab apostolis fuisse institutum. sed per eos inter sacros nō numeratū. postea tñ ab ecclesia aggregatū. Verūtamen Dionisius q Pauli discipulus fuit. in ecclesiastica gerarchia tres tantum ordines describit episcopoꝝ presbiteroꝝ & diaconorum. Episcoporū ordinē dicit maximū & perfectiuū. presbiteroꝝ uero illuminatiuū. diaconoꝝ purgatiuū. Nec solū distinguit quo ad sublimitatē et excellētiā dignitatis: sed etiā quantū ad perfectionē status. non pro excellentia & prerogatiua dignitatis: sed pro ut inducit quādā seruitutē propter deū oppositā statui libertatis. Nā secundū sententiā doctorū. circa istos gradus tria possunt cōsiderari. sicut tribus modis pfectio status aut uitę sanctitas acqrat. Primo pfectio status sumitur cōmuniter & large per actus dilectionem. Secundo magis proprie per officii administratione. Tertio propriissime per uoti perpetuā obligationem. Primo igit̄ modo omnes ī caritate existētes: sunt in perfectionis statu. qa ut apostolus ait: sola caritas uinculū est pfectionis. Et hoc modo perfectio opponit̄ ruinę peccati et culpę. secūdum quē modū dicit apostolus qui exstimat se stare: uideat ne cadat. Secundo uero modo omnes qui assumunt̄ ad officia ecclesiastica: possunt dici esse in statu perfectionis respectu laicoꝝ. Sunt enim ipsi quasi medii inter deum & populū. Vnde q̄to ppinquiores deo ratione officii quod ministrant: tanto perfectiores. Vnde ī canone scribitur nō solū Episcopi: sed presbiteri & diacones

debent magnopere prouidere. ut cunctū populū cui president: conseruatione uita et doctrina excedant. Id etiā agere debēt inferiores gradus puta exorcistę lectores et alii. Sed tertio modo solū epi archiepi ac patriarchę. ac etiā religiosi illi uidelicet qui per uotū in perpetuā seruitutē sese tradunt ad seruiendū xpo. et hominibus propter ipsum ī his quę sunt circa opa pfectionis: tales sunt propriissime in pfectionis statu. Et hoc modo in hac parte accipit̄ status. ut uidelicet sonet in quandam seruitutē oppositā statui libertatis qa per talē statū fit mutatio status libertatis in perpetuā Christi seruitutē ut supra diximus. Et hic propriissime est status perfectionis uitę apostolicę in hac parte. secundū quem modū accipitur status secunda questione sexta. si quando in causa capituli uel status interpellatum fuerit. nō inquit per procuratores: sed per seipsos est agendū. Cęteri ergo ministri ecclesię indubie sunt in statu perfectionis propter officii administrationē. talis tamē pfectio status magis accipit̄ cōparatiue q̄ proprie. Nā canones inferioꝝ clericoꝝ statum magis appellant gradū q̄ statū. Vnde dicitur in quodā canone. pro gradu officii unusquisq; studere oportet ad meliora. Et hoc dictū sit quantū ad epos & ministros ecclesię inter seipsos cōparatos.

¶ Capitulum duodecimum de plurimis difficultatibus & aculeis. laboribus & periculis status archiepiscoporum Eporum & cęterorum clericorum: et de malis ministris ecclesię. ac de multis abusibus uiciis et inordinationibus illorum in genere et in communi.

VIsa excellētia dignitatis & sublimitate status ecclesiastici in genere ac differētia & comparatione inter se: superest agere in cōmuni de eius periculo aculeis & difficultate. Et adducētur in medium auctoritates & rationes: quibus non inepte probari uidentur huius status difficultates pericula & incōmoda. Dignum enim uidetur. ut si quos Epos aut clericos huius status sublimia et dulcia delectāt: amara & aspera moderent̄. nec in eo statu securos se reputantes plurimū extollantur: q tam proximi ruinę insistūt. In primis itaq nemo sibi blādiatur ex sanctimonia huius eminētis status ecclesiastici. nemo certe de eius excellentia extollat̄. nemo de illius dignitate cōfidat. Cogitet enim quia ut inquit canon nō loca. nō dignitates. nō cathedra statū faciūt: sed uita & mores. Vnde ex officio & dignitate nō licentiā peccādi: sed necessitatē bene uiuēdi ecclesiastici uiri se nouerint assecutos. nec ex eminentia status audaciā delinquēdi sibi sumāt. pro eo maxime qa ut in pcedētibus diximus nullus sanctū dubitare debet: quē apex tāte dignitatis attollit. In quo si desunt bona acquisita p meritū: sufficiūt q a loco & cathedra testant̄. Et itez cathedra aut claros ad hęc fastigia erigit: aut qui eriguntur illustrat. Ad quę dicimus plurimū falli eos qui de loci dignitate letant̄. Nā Symachus papa seipsū declarans pdicta de illis intelligit: qui p bonos actus sanctos predecessores imitantur. Vnde subdit qp ea quę de cathedrę sanctitate dixerat: ad illos pertinet quos par conuersationis splendor illuminat. Sed pro tanto sanctos uocat: qa propter loci & cathedrę sanctitatem boni & sancti presumunt̄. Vnde Hiero. non

sanctorum filii sunt qui tenent loca sanctorū: sed qui exercēt opera sanctoꝝ. Itaqꝫ nō reddat ecclesiasticos uiros securos dignitatis fastigiū: sed potius reprimat aut humiliet imminens ecclesiastici status periculū. Vnde Gregorius. nos qui presumus nō cathedrę. nō dignitatis nō ordinis uel gentis prerogatiua: sed moribus cōfidere debemus. qa ut inquit canon: nō dignitates aut ordines creatori proximos faciūt: sed nos aut propria merita cōiungunt. aut mala disiungunt. Nō ergo letentur epi ex sanctitate cathedrę. non sacerdotes cōfidant ex sacerdotii dignitate: sed potius contremiscant ex imminenti calamitate et periculi ꝓnitate. Quid enim dignitas affert: si uita obest? Nā teste Gregorio qd paradiso altius tutius atqꝫ iocundius? Quid cęlo securius? Et tamē homo de paradiso peccādo: angeli de cęlo ceciderūt. ut posteris cederet in exemplū. qa nō loci nec dignitatis amplitudo securitatē tribuat: sed uitę innocētia. qa ut idē Gregorius subicit. iustū qppe est ut nobilitate loci ac dignitate officii nō iuuetur: qui dignitatē dei a se abicit. Vnde Chrisosto. ad epos de dignitate excellētia se efferētes. nec illius eminentia pericula preuidentes pulcre ait. uidete inquā fratres ꝙ nō sedeatis sup cathedrā. qa nō cathedra facit sacerdotē: sed sacerdos facit cathedrā. nō locus sanctificat hominē: sed homo locū. nec omnis sacerdos sanctus est: sed omnis sanctus sacerdos. Et sequitur. q bene sederit super cathedrā. honorē accipit cathedrę. Et iteꝝ. malus sacerdos ex sacerdotio suo: crimē acquirit non dignitatem.

Secundo ecclesiastici status incommoda et onera difficultates & aculeos. erumnas atqꝫ pericula ex ipo

nomine satis comprehendere possumus. Si enim epi sacerdotis aut clerici nomen solum perterret: quãto amplius ipsius rei defectus q̃ nomen importat. Epus enim superintendens aut speculator dicit̃. Sacerdos uero dictus ꝙ sacra det aut doceat. Clericus ideo appellatus ꝙ in dei sortẽ electus sit. Qui ergo nõ superintendit. q non speculat̃. q a longe nõ prospicit incõmoda subditoꝝ: nõne epi falsum nomẽ usurpãt? Sed & q sacra nec dat nec docet: nõne falsum sacerdotis titulum sumit? Clericus uero quomõ sors dictus est. quẽ mundus. quẽ seculũ. quẽ deniq ipse infernus de illo uerius sortiunt̃. Hos itaq pulcre Bernardus describit. mirũ est ꝙ clerici aliud uideri cupiunt q̃ sint. uidelicet habitu milites. questu clerici. actu neutrum exhibent. Nõ enim pugnant ut milites nec euangelisantur ut clerici. nec laborãt ut ministri. Cuius igit̃ ordinis sint cum utriq esse cupiũt: & utrũq deserũt & confundũt. Et seqtur. unusqsq inquit apostolus ĩ ordine suo resurget. sed isti in quo? Sed certe quia nullũ tenent ordinẽ: sine ordine peribũt. Et cũ sapiẽs deus ueraciter credit̃ a sũmo usq deorsũ. nihil inordinate reliquerit: uereor certe nõ alibi esse ordinãdos q̃ ibi nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat. Ad hos preterea sic nominatos pastores. et pastoralẽ curã deserentes. per prophetã deus acerbissime cõminatur. Ait enim si nõ fueris locutus ut se custodiat impius a uia sua. & ille iniquitate sua moriet̃: sanguinẽ eius de manu tua exqrã. Quod ergo maius periculũ cogitari potest: q̃ alioꝝ iniquitate damnari? In cęteris siqdem statibus seu uiuẽdi modis. culpa tenet auctores suos qlibet proprio suo peccato punit̃. qa scriptũ

est anima que peccauerit: ipsa morietur. In hoc tamē periculoso uiuēdi genere: nedū suo sed aliorū scelere pastor plectitur. Damnanī enim pastores populorū iniquitate. Quis ergo sanę mētis ad illud uitę genus aspirat: ut animā suā teneri obligariq; baratro eligat: si alii peccauerint? In exordio humani generis Cayn ipse licet reprobus. tātę tamē intelligētię fuit: ut uitę alienę curam abiceret inquiens. Nūquid ego custos fratris mei sū? Repellebat ille a se caute fratris curā: ne incautius pro fratre teneretur. Ille etiā uterini fratris curā recusabat: nunc prochdolor ad extraneorū curam cū aperto periculo properamus. Quis oro tam sibi impius. qs tam sui oblitus existit. quis spōsorem seu alienę uitę se constitui fideiussorē optat: qui uitā propriā uix tueri possunt? Aut quid tam insanū. quid tam inconsideratū: q̃ alienarū culparū strictā rationē sese redditurum promittere: qui sua aut nō uidet. aut nō intelligit? Quid tam dementię proximū: q̃ alienorum facinoꝝ fieri diligens indagator: qui suoꝝ ē negligentissimus inquisitor? Aut quis aliena peccata portare se pollicetur: qui suis premitur? Quis purgandi alios onus suscipit: q purgatore indiget? Aut illuminandi plurimos officiū accipit: q cecus est. & q se nō uidet: quomō alios considerat? Periculosa certe atq; grauis sarcina est cura pastoris. Nā cuislibet ouis de perditio: illius periculū ē. ad quē propheta ait. & erit anima tua pro anima illius. Demū illius status ꝑiculū in eo conspicitur: quoniā teste Gregorio. prelati tot mortibus digni sūt: quot ad suos subditos ꝑditionis exempla transmittunt. Inter cętera uero detestanda exempla unū illud est. Quoniā & si scriptū sit: seruos

dei non oportet litigare. Episcopi tamē & clerici qui spūales sunt:& lites ac cōtentiones uitare spetialibus iubentur. proch pudor tam acerbe. tam impie. tā crebro litigant: ut omnes uincant in cōtendendo laicos. et sub colore iustitię obrepit impietas. Iam nō modo pro episcopatu litigatur: sed bellatur. non modo pro sacerdotio contendit: sed pugnatur. Et plerunqȝ non sine orbis et urbis periculo bellat̄ in ecclesia. q̄ pacē filiis ut pia mater promittit. Aiūt enim gloriā nostrā non damus alteri. qui dū uanā retinēt: uerā & eternā amittūt. ad gloriā currūt: sed gloria eorū in cōfusiōe erit. Christus iubet tunicā proximo dimitti. qppe & in facie percuti ne litigēt: isti eligūt percutere q̄ parcere. malunt periclitari ecclesias: q̄ non honorari. Tertio ille hominū status nedū difficilis & laboriosus sed et periculosus uidetur. ex quo plures seductores & scismatū seminatores in ecclesia oriunt̄. quos certe ex sacerdotū & epōrū statu ꝓdisse cōperimus. Vnde Hieronimus ueteres ꝑscrutans historias reperire nō ualeo alios ecclesiā dei scidisse populos seduxisse: p̄ter eos q sacerdotes appellati sunt. Accedit quoniā ille uidetur periculosior. difficilior atqȝ incommodior uiuēdi modus: de quo plures cadūt & plures ꝑiclitāt̄ Cōstat aūt plures cadere in uia salutis. & lōge plures ex statu ecclesiastico periclitari propter plurima. et presertim propter temporaliū affluentiā. Sicut certe plures deuiant in prosperis q̄ in aduersis. de quibus putandū est prophetā dixisse. cadēt a latere tuo mille & decē milia a dextris tuis. Dexterā qdē honorationem partē episcopi et prelati ī ecclesia tenent. cęteri sinistram. Si igit̄ de cęteris statibus ad sinistrā cadent

233.

mille: profecto de istis cadent decē milia. Quarto eligere curam animarū: nihil aliud est: q̄ exponere se ad manifesta & indubitata ꝑicula. qa ut inqt Grego. talia appetere est mētis tēpestas. Nam nihil aliud est potestas culminis q̄ tempestas mētis. Quis enim tam audax. aut uerius quis tā temerarius est: qui in alto & tēpestuoso mari nauigare peroptat? Quis illius nauis cupit fieri gubernator: quā periturā de proximo cō/spicit. teste Grego. qeto mari imperitus nauta nauē dirigere potest. turbato aūt tēpestatis fluctibus etiā peritus nauta se cōfundit atq; perturbat. profecto nil aliud est curā animarū suscipere. sacerdotiū aut ponti ficatū sumere: q̄ sciēter se naufragiis mergere. Solēt homines de tempestate in portum fugere. Qui uero animaꝝ pastores fieri desiderāt: de portu in libertatē libenter fugiūt. De qbus propheta dicere uidetur q descendunt mare nauibus faciētes operationes ī aqs multis. & descendūt usq; ad abissum: quoꝝ anima ī eis tabescit propter negociorū multipliciū procellā. q̄re turbati sunt & moti sunt sicut ebrius. & tandē omnis sapientia eorū deuorata est. Miꝝ certe uidet̄. ut non satis difficile aut graue uideat̄. uni epo unius animę curam sumere: nisi omniū curas in se suscipiat. Vnde quidam sapiens de tam graui sarcina dicebat. Fortes humeri q talia sustinent. aut fortis ambitio ad id aīos cogens: ubi futuꝝ periculū sciunt. Quod si pontifex ī altū se locatū gaudeat: cōsideret qa tāto erit ei casus grauior. Vix enim ex alto sine labore aut ꝑiculo de/scenditur. Sed ut paucis cōcludam. cura animarum si recte geritur: summus est honor. sed summus labor. summū onus. sūma seruitus. Si uero male agit̄: sūmū

animę periculum.summũ malum. q̄a anceps ex omni parte negotium est. Quinto nõ est proposito alie/ nũ cõsiderare. quoniã ut ait Chrisostomus ĩ canone. homo christianus fortiter cadit ĩ peccatum propter duas causas. aut propter magnitudinem peccati. aut propter altitudinẽ dignitatis. Hę igitur due pericli/ tandi cause ecclesiasticos uiros fortiter ruere cogũt. Primo magnitudo peccati. scienter enim et ex con/ temptu peccant. Nã qui scit uoluntatẽ domini & nõ facit: iuxta uerba saluatoris uapulabit plagis multis. Secundo altitudo dignitatis. quia quantum dignitas altior: tanto casus grauior. Et teste Grego. quãto q̄s in sede superiori locatus est: tanto in maiori periculo uersatur. Et Augustinus. sublimitas honorꝫ: magnitu do scelerꝫ est. Et Hieronimus. in maiori gradu: maior est sine dubio pena. Et iterꝫ Chrisostomus in canone honoris magnitudo his qui indigno uiuunt honore: maximus cumulus incipit esse penarꝫ. Et iterꝫ Augu/ stinus, clerici officiũ si ꝑfunctorie geritur: nil apud deũ miserius. tristius & dãnabilius. Sexto ex epõrꝫ & clericorꝫ administratione: pericula difficultates et incõmoda apertissime demonstrant. Nõ enim epi et clerici domini sunt honorũ ecclesie: sed ut Hieroni/ mus ait procuratores sed dispensatores rerꝫ alienarꝫ. et uelut sacrilegos plectendos esse. si quod pauperi/ bus est erogandũ: sibi retinẽt plusq̄ eius statui suffi/ cit. Quomodo ergo securi sunt clerici: qui nõ solum ex mala aut desidiosa administratione: sed ex cupida retentione damnantur. Vnde pulcre de se et cęteris presbiteris dicebat Hieronimus. quomodo possumus aliena fideliter distribuere: q̄ nr̃a timide reseruamus

Hinc Augustinus ad Episcopos et presbiteros ait. Esurientium panis est quem tu detines. nudorum uestimentum quod tu recludis. miserorum redemptio est pecunia quā tu refodis. infirmorū solatia sunt delitię qbus tu lasciuis. tantorum ergo scias bona te inuadere: qtis possis prestare quod uelis. Sed et Bernardus in epistola ad Fulconē ait. Ne tibi o pōtifex o sacerdos blādiaris. quo tuis cōtemptis alia nō arripias. Rapis enim cū luxuriaris. ut de altario superbias. de qbus quod preter necessariū ac simplicem uictum retines: tuum nō est. rapina est & sacrilegium. habētes inquit apostolus uictū & uestitū. nō uictū & ornatū. nō delitiis nō uestibus quibus lasciuiamus. Et itē idē Bernardus ad Senonensem archiepm. Clamant nudi. clamant famelici. cōqueruntur paupes. dicūt dicite pōtifices in inferno: qd facit aurum nobis fame frigore miserabiliter laborantibus. Quid conferunt tot mutatoria uel extensa in pticis. uel plicata in manicis. nostrum est quod effunditis. nobis crudeliter subtrahit qd immaniter expenditis. Hinc et Hieronimus pontifices et clericos cōminans ait. Ecclesię principes q delitiis affluunt pphbeticus sermo describit q eiciēdi sunt de spaciosis domibus lautisq cōuiuiis. Et sequit Si uis scire quomō eiciēdi sunt. in tenebras uidelicet exteriores. ubi erit fletus & stridor dentiū. Itē idem Bernardus ad clericos ait. Multiplica pbendas. habe archidiaconatū. aspira ad episcopatū gradatim ascende. & ī puncto ad inferos sine omni gradu descēdes.

Septimo pericula incōmoda aculei & difficultates huius status ecclesiastici ex eo euidētius apparent. quoniam si prophetarum. si patriarcharum. si totius sacrę

ſcripturę repetũtur annalia: nullũ reperiemus genus hominũ. quos deus uehementius arguat. et ſeuerius cõminetur. et crudelius puniat: q̃ põtifices paſtores et ſacerdotes. Diſcurre per prophetas et ſcripturam lege. quid audis niſi paſtores populi mei preuaricati ſunt in me. propterea adhuc in iudicio cõtendam uobiſcum. Et iterũ. ſtulte egerũt paſtores. Et ſequitur. propterea euellã eos de terra. Rurſus ad eos omnes paſtores meos paſcit uentus. Et alibi. ue paſtoribus q diſpergunt gregem meũ. Et iterũ. ue paſtoribus iſrael qui paſcunt ſeipſos. Et ſequitur. collidã in te paſtorẽ & gregẽ. Deniq ad Iohelẽ prophetã tranſi. quid niſi cõminationis penas, quid niſi clamores plãgentium ſacerdotũ & põtificũ audis? Ait enim plãgite ſacerdotes. ululate miniſtri altaris. Auſculta Ezechielẽ. ue paſtoribus iſrael q paſcũt ſeipſos. Et iterũ. ſup paſtores iratus eſt furor meus. Malachias quoq nõ tacet eorũ exterminiũ. Ad uos inquit ſacerdotes q deſpicitis nomẽ meũ ad uos eſt mandatum. O ſacerdotes ecce ego proiciã uobis brachiũ irę meę. & diſperdam ſuper uultũ ueſtrũ ſtercus. Et iterum. Dedi uos contemptibiles omnibus populiſ. Sed & Amos ꝓpheta q̃ dure prelatos & paſtores eccleſię cõminetẽ audiamuſ. Ait enim ue uobis qui opulenti eſtis in ſyon. & confiditis in monte ſamarię optimates capita populorum. ingredientes põpatice domũ dei: q dormitis ĩ lectis eburneis. & laſciuitis in ſtratis ueſtris. Deinde contra huius ſtatus & uitę homines ſcriptũ eſt. Quicũq deſiderauerit primatũ in terra: inueniet confuſionem in cęlis. Et iterũ. inter ſeruos dei non cõputabitur: q de primatu tractauerit. Sed & Chriſtus in euãgelio has

illis penas & comminationes confirmat. Ait enim ue uobis qui diligitis primas cathedras. Sed qd hec cō-memoramus? Plena est sacra scriptura huiusmodi in-crepationibus & cōminationibus. QVis ergo dubitat piculosum difficilē & cunctis aculeis miseriis refertū esse illum hominū statū. cui tot maledictionū & anathematū. tot cōminationū genera. tot penaꝝ & sup-plitiorum mala. prophete patriarche sancti. ipe quoq deus ī scripturis sanctis imprecanť. Vnde Chrisosto. sup illud obedite prepositis uestris. O pōtifex O prelate conspice quanto igni supponis caput tuum. Et subicit. Miror si quē contingat saluari de his q principantur. & presunt in tātis minis & in tanta pigritia. in tantis increpationibus & in tanta desidia. Video tn̄ currentes et sponte se submittentes in pericula. contra quos durissimū iudiciū his q presunt scilicet male De bonis uero scribiť prouerbioꝝ duodecimo. nouit iustus animas iumentoꝝ suorū. Sed quid de periculo et incōmoditate. et aculeis ecclesiastici status dicā? Cū episcopis & clericis ipsa symonia que heresis ap-pellať. tam familiaris & cara sit: ut uix sine illa ī domo domini incedant. Quibus etiā inuidia domestica. auaritia annexa. libido ira & supbia in rerum abundantia uidetur. Sunt in hoc statu patriarche pomposi. Epi-scopi neglgentes. Decanus timidus. Archidiaconus elatus. canonici extra chorum uacantes. uicarius in litibus. tabellio falsus. presbiter imprudens. curatus ignarus. confessor leuis. diaconus euangelia nesciens. subdiaconus epistolam ignorat. cantor latrat. thesau-rarius fabricat defraudat. sacerdos sacramēta uendit capellanus uenalis. ut statī latius tāgemus ī capitulis

sequentibus. Vbi singulariter de quolibet gradu et officio ecclesiastici status succincte agemus.

¶ Capitulũ. xiii. de dignitate & prerogatiua officii decanatus in ecclesia. et de illius honore et uene ratione. et de his que ei competunt. demum de plurimis oneribus & afflictionibus ac defectibus et periculis decanorum.

AVdita sunt preconia, laudes necnõ excellẽtia preeminentia ac sanctimonia status ecclesia/stici ĩ genere & cõmuni. Audita deniq; sunt eius uitę formulę incõmoda. calamitates et miserię. afflictiones & pericula. Quo fit ut facile eiusdẽ status dulcia & amara cuilibet recte intuẽti patere possunt. Ve℞ q̃q̃ ea quę in ea re breui diserta sunt: ad omnes ecclesię status secundũ ordinũ & officio℞ differẽtias applicari possunt. qui omnes clericorũ nomẽ & mini/strorũ officiũ in ecclesia sortiti sunt. quia tamẽ parti cularius epos & prelatos respicere uidenẽ: supest ut ad cęteros inferiores ecclesię status. gradus et ordi/nes breuis et singularis sermo decurrat. Consuetum igit̃ ordinẽ sequẽtes. unumqueq; inferio℞ clericorũ gradũ siue statũ tangemus. & q̃d laudis. q̃d excellẽtię quid utilitatis. demũ quid calamitatis afflictionis et periculi habeat. sed & quot defectus in eos damna/biliter cõmittantur: succincte afferemus. Primo igit̃ post episcopũ decanus siue prepositus existit. nec id ratione caret. q̃a ut inq̃t canon Calixti papę et marti ris. decanorũ dignitas recte maior post pontificalem appellatur. Nam decano post pontificem maior ac

principalior cura et collegii administratio congruit. Rursus proximior est Epo dignitate et honore. cui propinquior est in consilio et assistentia. Ipse collegiū necnō psonas ac res collegii iudicat et tuetur. Hinc in exodo inter iudicantes uniuersitatē decanus con/stitui iubetur. quare sacri canones uenerandam eam dignitatē decreuerūt. Est enī decanus collegii caput de quo scriptū est. cōstituit eū dominus in caput nō in caudā. quod cęteris corpis mēbris auctoritate et iudicio precellit. idq; primitas loci in ecclesia indicat. Habet deniq; decanus ī capitulo et collegio primam uocem. primas salutationes. primos recubitus. Sed iam audi huius dignitatis onera. huius status calami/tates miserias defectus et picula. In primis igitur fa/teor. grandis est huius status prerogatiua. Sed utinā tā bene huius dignitatis onera agnoscerentur: q̄ ipsa appetitur. Dicā uerius tam utiliter ei incūbentia im/plerent: q̄ ab omnibus sciuntur. Gaudēt certe decani & prepositi de honoris excellētia sed utinā dignitatē uirtus sequeret. Virtus enim ut quidā ait sapiēs non solet esse iactatrix aut sui miratrix: sed aliēi imitatrix nō de extrinseco honore: sed de cōscientie onere co gitat. si illud delectat: istud crutiat. Virtus non de se confidit. nō arrogat. scit hoc esse tempus militię & la boris. nō delectationis. nō pompe. nō faustus. Fateor deniq; decanus collegii & capituli caput existit. Sed uide ne dignitas ipsa qua tantopere delectaris: con/teret caput tuū. Sic age ne de te ecclesia dicat quod scriptū est. caput meū doleo. Videat decanus q se col legii caput iactat. ne cęteri de īprouido capite capita sua moueant. Cernat si eius facta ingerūt cōmotionē

capitis ī populis· qui omne caput languidum a pede usq; ad uerticē nō est in eo sanitas. Caueat decanus ne sit illud caput de quo scriptū est. facti sunt hostes eius ī caput eius. Auertat decanus ne caput serpētis sit. cętera mēbra nedū non uegetans sed infitiens. qa deus confringet capita draconū in aquis. Verendum est plurimū ne sint illa capita de qbus scriptū est. in uniuersis capitibus eius caluitiū. id est deformitatis uicium. Decanus siqdē si recte agat: epō odiosus sit necesse ē. adeo ut illius sit hostis: si collegii amicus eē cupit. Si uero a presule amatur: a capitulo odietur. Pro eo enim caput capituli est cōstitutus: ut nōnūq̄ cupiditatibus aut epi insolentiis resistat q priuilegia. qui libertates. qui bona. q redditus ecclesię plerūq; usurpat. Ideo certe decanus caput ē: ut collapsa collegii erigat. sparsa colligat. recuperet pdita. deformia reformet. Caput tunc esse desinit: cū singulorum de collegio crimina palpat. ne eoꝝ fauores pdat. atq; ut eū eligāt: honorent & ueneranť. Sed fateor labiis honorabūt nō animo. cor autē lōge est ab eis. Collegiū rursus regendū decanus suscipit. imo uerius feram indomitā gubernandā. Parua enim domus egre & difficulter regiť. Magna collegia presertim sine sapientia aut uirtute tanto reguntur difficilius: q̄to quot sunt singuli: tot singularibus feruntur opinionibus. Si igitur decanus letatur de honoris dignitate: metuat onera. metuat pericula. q̄ tot sunt ut enarrari facile nō possint. Quis enim est decanus qui epō non sit grauis et cōtumax. quin potius contra eū cōspiret. qui in eius contemptū non abstinet a diuinis. q sigillat lr̄as sine capituli assensu. qui sibi cōmunia ecclesię appropriat

qui non refidẽtes agit ut percipiant fructus licet nõ facientes feruicium.qui grauãt fubditos. qui eos nõ defendunt.qui eos tolerant pro pecunia in peccatis. qui inhonefte incedunt.inhoneftius uiuunt. Paucula huius dignitatis onera pericula & afflictiones atq; defectus enarramus qa in fequẽtibus ecclefię officiis & gradibus plurima adducemus. quę merito eidẽ dignitati aptari poffunt. Qui igit̃ aures habet audiendi audiat.& inter tot periculorum anfractus fit cautus. Facile enim uitabit crutiatũ:fi uelit uitare reatum.

¶ Cap.xiiii.de dignitate & p̃rogatiua officii archidiaconorũ.ac de honore & ueneratione ei debitis. & de his quę ad eum fpectãt. Demũ de plurimis oneribus et afflictionibus. defectibus et p̄iculis archidiaconoꝝ.

ARchidiaconi dignitas non paruam ĩ ecclefia militanti prerogatiuam: Nec infimũ honoris gradũ habere dinofcit̃. Ipfe enim precipuus oculus ep̄i dicit̃. pro eo ꝙ cũcta ad ep̄m expectãtia: uidere ac folerter prouidere tenetur.ueluti qui a canonibus uicarius ẽ illius cõftitutus. Ad archidiaconũ fiqdẽ pre cęteris ecclefię gradibus ꝓ fingulari quadã excellẽtia examinare pertinet ordinandos. idoneofq; admittere. inabiles uero repellere. q ut canones aiũt prelatus merito exiftit. quia poft ep̄m preeminẽtiam iurifdictionẽ & auctoritatẽ obtinet.prefertim cohercíuã & cõtenciofã. Rurfus illi corrigẽdi atq; uifitãdi nõ tam cleꝝ q̃ populũ pbas eft. Ipfe deniq; prefidere debet:cũ archiprefbiter eligitur.ipfumq; inftituit et

ꝑ meritis destituit: si contraria nō extet cōsuetudo.
Ipse tandē tātę dignitatis est: ut coadiutor episcopi
ecclesie principis recte dicat̄. Sed & ad eum pertinet
uacantes custodire ecclesias. Ex qbus prefate digni
tatis eximius bonor simul & utilitas facile cōprebē/
ditur. Verū audi amara buius status: tu qui dulcia de
gustasti. atq̧ in primis ea repete: quę supra proxime
attulimus. signanter ī precedētibus capitulis. ubi de
episcopis & clericis in genere egimus. Sed et illa bic
insere: quę pauloante de decanis diximus. Adde quia
fateor arcbidiaconi ampla sed et bonoranda est dig/
nitas: si tu ea dignus existis. nō parua est preeminētia
si quos potestate regis: uirtute preemines. Honoris ē
prerogatiua: si cęteros bumilitate precellis. Quod si
secus agis: utiq̧ experieris illud sapiētis senatoris. qa
dignitas ipsa parē uicē improbis reddit. quę nō tam
a possidente deturpat̄: q̄ ipsum deturpat. deniq̧ non
parū eos crutiat ipsa assidua diraq̧ ambientiū crux.
Quis enim est arcbidiaconus. qui nō prepositus aut
decanus. Ille epūs aut arcbiepūs. Ille patriarcba. Ille
cardinalis. ille tādē romanus pōtifex assumi nō uelit?
Quis arcbidiaconus preficitur: nisi ut potentior aut
ditior sit. et cōtra iustitię precepta preesse querat: q
ꝓdesse nescit? Et magne classis gubernacula querat:
qui paruā scafam dirigere nō nouit? Taceo intrinse/
cas eoꝝ calamitates: q pleꝝq̧ spem emunt dignitatū
et ut qdā sapiens dicebat. uertigo est omniū pessima
ut ad eam nūc currāt certatim bomines quę fugere
iubentur. ab iisq̧ retrabi non uelint: quę olim aspnari
consueuerunt. quippe et debuerunt. Fateor rursus
arcbidiaconus oculus episcopi describit̄. nōnunq̄ tn̄

tales ipsi p̄sules sunt talesq̧ eoꝝ oculi:ut alter altero orbari uellet. adeo ut ep̄us de eis ipsis oculis dicere cogatur:contenebrati sunt oculi mei. Et iterū cum alio ꝓpheta.nihil respitiūt oculi mei nisi mala. Quibus alius ꝓpheta ait.dedit tibi dominus defitiētes oculos. Et Hieremias.oculi eorū pleni sunt puluere: qui apertis palpebris nihil uideant.quia oculos habent & non uidebunt. Quis enim Ep̄us de his oculis gratias agit: ut dicere ualeat nec elati sunt oculi mei. qui ita ep̄i sui negliḡetias suppleāt:ut de eis dicat īperfectū meū uiderunt oculi mei id est archidiaconi. Hi certe sunt oculi de quibus ait propheta.ponā oculos eorū super malū et nō sup̱ bonū. Quid enim aliud uident archidiaconi nisi munera? Cōferunt beneficia nō meritoꝝ sed pecuniaꝝ cumulo. nō uirtuti sed sanguini: qui ad sacros ordines deordinandos ordināt.implēt inutilibus atq̧ ignaris ministris ecclesias: ut bursas repleant. Hi propter obsequia delicta nō puniūt.arcas non personas uisitant nec ad lucrū animaꝝ:sed questum & grauamē uisitandi officiū uertūt. Hi res pauperū pauperibus nō erogāt.sese secularibus exhibēt q̄ cōtempnūt presbiteros. q̄ principū curias sequunt̄: ut ad cathedram pestilētię pestilenter ascendāt. Hi certe ut cū propheta loquar: uiuificāt morituros et mortificāt uiuituros. excōmunicant sine cognitione. absoluūt excōmunicādos. Hi magis lauta cōuiuia q̄ diuina sequunt̄ officia. Adde quia quę ad eos ptinēt negliḡūt.aliena uero usurpant.at cum eoꝝ tota pene iurisdictio ex cōsuetudine pendeat:contra episcopū prescribunt in eius ordinariā messem:extraordinariā falcē mittunt. Taceo eorū pudicitiā quę tanta est;ut

subditos agat impudicos. qui facile maioꝝ imitantur exempla. Ad quos Hieremias in trenis ait. subtrahūt ministri domus dei a tēplo aurū & argentū. & erogāt illud in semetipso. Et seqt̄. dant autē ex illo ꝓstitutis & meretrices ornant. hi non liberantur ab erugine & tinea. Illos certe signat Malachias. recessistis inquit a uia uestra scandalisastis plurimos in lege: propterea dedi uos cōtemptibiles & humiles omnibus populis. Paucula certe ex multis huius officii calamitates et afflictiones. miserias defectus atq̧ pericula enarraui/mus: cū longe plura sint q̄ scribere libeat. que cū qs in eo cōstitutus ordine secū ipse cōsiderat: nihil est cur non intus plurimum crutietur: cuius apertissimi sunt defectus & paucissimi profectus. Quare q habet aures audiēdi audiat. & in tantis periculis cōstitutus sit cautus. nō enim timebit supplitia: sed studebit fugare uitia.

¶ Cap. decimūqntū. de dignitate & ꝑrogatiua officii cātoris & primicerii. & de hōre ac ueneratiōe ei debitis. & de his q̄ ad eum ꝑtinēt Demū de plurimis oneribus & calamitatibus defectibus & ꝑiculis cātoꝝ

Cantor siue primicerius singulari honoris et dignitatis prerogatiua in ecclesia fungitur. cuius ministeriū ad celestes laudes: ad cultus diuini augmentū principalius ordinat̄. Hic ut cano/nica tradit institutio: acolitos & ceteros ecclesie inferiores gradus ac ministros ad diuina dirigit officia ca nendi. legendi. hymnos & psalmodiam preuidet atq̧ instruit. Sed & quicqd diuine laudis ī cōmuni choro

decantantur:per eum solicite preordinatur.psallendi ordinē:orandi modū ipse cōmittit.negligētes aut discolos punit.Et ut paucis agamus eius oneri incūbit: ut diuina officia grauiter & ordinate altissimo persoluantur.ut iuxta apostolum omnia scd̄m ordinē fiant in ecclesia.Tanto igitur cantoris dignitas apud deum dignior acceptiorq; est:quāto principalius celestibus laudibus occupat̄.Nemo enim dubitat q̄tū deo nr̄o sit iocūda decoraq; laudatio.Hinc amico dei Moysi pro spetiali quadā excellētia dictū est. elige ad iudicandū populū uiros q oderūt auaritiā.tu aūt insiste ī his que ad deū sunt: ut laudes et cerimonias offeras deo tuo. Sed & Isaias super cūcta que in ecclesia dei geri presignabat modernis dei ministris ait. Tu inq̄t bene canta.frequēta canticum. Et iteꝝ scriptura ait. uociferabunt̄ leuite:et ego exaudiā eos. Verum heu heu dixerim cecidit corona de capite eorū.et cantus illoꝝ uersus est in luctum.quia carmē lugubre in ore eorū.Cantores siquidē moderni ī ecclesia nec canūt deo laudes:nec ut alii eas persoluant efficiunt. Quos cōminatur scriptura inquiēs.nō claudas ora canētiū: deo enī gratū est obsequiū eoꝝ.Hi ex officio canere debent domino:q bona tribuit sibi.Hi nequaq̄ dicere possunt:exaltabuntur labia mea cū cantauero tibi. Quomodo enim tacent qui cantare iubent? Quibus propheta ait.psallite domino ī uociferatione. Cātant plerūq;: sed nō cū grauitate & modestia. Qui utinam ex eoꝝ numero essēt q dicere possent:ī populo graui laudabo te. Non enim cantat domino qui ex corde nō psallit.cuius uie ipse sūt & ad secularia debacant̄. Quem et similes alius ꝓpheta signat inquiens. uoces

et uictime impiorũ non placent domino. Et iterum. Cantica eorum quasi panis lugentiũ. Et rursum alibi. Non psallebant ad me in corde suo ministri altaris: sed ululabant in cubilibus suis. Quomodo enim eccle siȩ cantores septies in die laudẽ dicunt domino: qui utinã semel chorũ ingrederent? Quippe uerecũdum hodie putant canere domino: qui cantores appellari gestiũt. Oppositũ apponũt in obiecto et monstro si / mile tẽptãt: cũ cãtores esse uolũt et cãtare dedignãt. Nõ igitur canẽtes aut psallẽtes: sed potius silentes dicant. quare nec ut canẽtes manducent: quippe ut silentes mendicent. Magna itaq; misteria. magna ca / lamitas: sed & magnũ periculũ est id negligere quod sunt. & ita agere ne nomẽ consonet rebus. Canebãt enim antiqui ecclesiȩ ministri sed diuerso calle. Non nulli enim psallebãt cum gaudio: qa suũ persoluebant misteriũ. quos rex & propheta signat inquiens. exul / tate iusti in domino: qa rectos decet decantatio. Alii uero cantabant domino corde & uoce. nec eos tene / bat psallẽdi fastidiũ: quos delectabat ꝑueniendi desi deriũ. Sic canebat Dauid inquiens: cantabiles erant iustificationes tuȩ in omni tẽpore. Hos certe cãtores laudat extollit & cõmendat ecclesia. nõ utiq; eos qui totũ psallendi finẽ in uocis dulcedine collocant. Qua de re sacti uiri & sapiẽtes. diuersas circa ecclesiȩ cãtũ tulere sentẽtias. Athanasius enim meditans cãtilenas animos hominũ plerũq; inanes uanosq; efficere posse: cauendum canẽdi usum in ecclesia interdixit. Memi nerat enim sanctus uir canendi delectationem uanos nõnunq̃ gignere cõceptus. memor multoꝝ noĩatoꝝ principum. q incredibilẽ curam uocis habuere. uelut

de Gaio cęsare legimus. Taceo de Nerone. q ultima uitę suę hora prima īter querelas quas ꝓpinqua mors afferebat: illa fuit. nō ꝙ tantus princeps: sed ꝙ tantus musicus ꝑiret. Verūtamē beatissimus ꝑsul Ambrosius pietatis appetens diuiniqꝫ cultus auctor & institutor ut in eccclesia caneret instituit. Aurelius uero Augustinus utrūqꝫ se passū ait. difficileqꝫ negociū iudicauit ut in libro cōfessionum asseritur. Adde quę dicemus cū de canonicis agemus. Qui igitur aures habet audiendi audiat. ac si inter tanta ꝑicula cōstitutus secure incedere cupit: agat iuxta precepta sui gradus: Nec usq̄ erit ei finis prauus.

¶ Capitulum. xvi. de dignitate & honore officii thesaurarii uel custodis ecclesię. et de his quę ad eum pertinent. Demū de plurimis oneribus et calamitatibus. afflictionibus defectibus. et periculis illorum qui talia officia habent.

THesaurarius siue custos precipua quadā prerogatiua: ac honoris ꝑeminētia ī sacrosancta ecclesia fulget. Illoꝝ enim dignitati & officio basilicaꝝ primo incūbit custodia & tuitio. hostiariorū institutio. luminariū incēsio & ꝑparatio. Cura deniqꝫ cōficiēdi cōseruādiqꝫ baptismatis dirigēdi baptisterii Vasorū quoqꝫ sanctorū ac sacerdotaliū uestiū: necnō sacraꝝ reliquiarū. & tandē totius ecclesię thesauri ad eum principalius ꝑtinet custodia. sed & inter ecclesię ministros pro modo obsequii & personaꝝ differētias redditus & oblationes diuidit. Merito igitur sancta synodus idipsum dignitatis officiū. ut unam ecclesię

columnam summo studio eligendā honorisq; habēdā decreuit:ut nullus ī ea nisi sanctior & melior ordinet. Sed ordo exigit policitus.ut huius dignitatis onera afflictiones & pericula breuissime audiamus. In pmis igitur sacristę siue thesaurarii ecclesię aut cuiusuis rei publicę recte stomacho corporis naturalis cōparant Veluti enim stomachus recipit quippe et conseruat summa diligētia alimenta humano corpori necessaria quę tamē refundit uirtualiter & effectualiter ī mēbra singula. nec aliter thesaurarius cōseruat ecclesię the sauros.& sua dispositione expēsaꝝ subsidia infundūt aut in erariū ecclesię: aut in singulorum necessitates principis aut cōmunitatis iussu. Et ueluti stomachus pestifer ē q multa recipit.& recepta minime refundit in mēbra pro eoꝝ nutrimēto: sic thesaurarius aut ec clesię custos multa ab ecclesia recipiens et nō cōser/ uans:nec equaliter pro singuloꝝ utilitate distribuēs: pestifer est. multosq; morbos in corpore ecclesię ge/ nerans. Et de talibus ait Hieremias. uentrem meum doleo. Et iterū Isaias.transgressorē ex uentre uocam te. Si uero fideliter conseruat.atq; ꝓ mēbrorū & per sonarum ecclesię qualitate et presidētis dispositione utiliter distribuit:tāq̄ saluberrimus cōmendandus ē. Hinc Policratus recitat fictam sed facetā ac utilem fabulam: de altercatione et discordia inter mēbra et stomachū.eo q ille douorabat omnes labores eorum Nam ut ait ecclesiasticus: omnis labor hominis ī ore ipsius. tandē cū uenisset ad iudiciū corā ratione quę erat iudex:& ratio iudicasset mēbra nihil debere dare stomacho:ilico mēbra debilitata sunt.et tremores in cūctis mēbris aderāt.q̄re eisdē mēbris conq̄rētibus:

iteꝝ ratio iudicauit: ut alimenta stomacho a mēbris ministrarentur. Quo facto membra refocillata sunt & pax cōfirmata est. Et ob eam rem Policratus subdit ꝙ thesaurarii ecclesiaꝝ & qui principū tenent eraria: non sibi sed cōmunitati & totius corporis reipublicę coaceruare debēt thesauros ipsos & ecclesię redditus Si .n. aut sibi tenaciter conseruat aut nimia largitate exinnanitus fuerit: nihil habebit q̄d ministris & ecclesię mēbris distribuat. Sed iam spetialius ad huius officii labores: difficultates incōmoda atq; pericula descēdamus. Thesaurarii itaq; siue custodis dignitas fateor ꝑdulcis est. Idq; eius nomē indicat ab auro dictū. nec mirū si nomē delectet: cuius rem mortales tam auide perquirimus. Delectātia certe nomina: sed difficilia officia si recte gerant̄. alioq̄n ꝑiculosa plurimū atq; mortifera. Iocundum nomē: sed mestus effectus atq; promptum periculū: si reddenda est aliquādo de receptis ratio. Taceo de neglectu. cū scriptū sit male dictus homo q̄ agit opus domini desidiose. Basilicarū igitur sacroꝝq; utensiliū ac uniuersi ecclesię thesauri custodia. atq; illi uni prohpudor tuitio inuerecunde cōmittitur: qui plerūq; sui nō rectā gerit custodiam. q̄ aut puer est aut minus ad id idoneus. nec satis notus. Et quod periculosius ē: cui nec etas nec ingeniū. nec mores nec industria ad parue domus custodiam satis sufficeret: matricis principalisq; ecclesię templa nō modo turribus munita: sed sacris preciosisq; iocalibus ditissima. illoꝝq; cōseruatio ītrepide demādant̄. Mira cōfidentia aut magna demētia. mirāda facilitas Aut stulta securitas. Vereor ne hi sint illi custodes: quos Daniel signat inquiēs. Custodes tui q̄si locustę.

Sed oro quo pacto luminaria in ecclesia accendent.
ne lucis in domo dei desit splēdor: qui semp obscuri
existūt? Aut quomō q dormiūt in tenebris & umbra
mortis aliis lucebūt? Quomō rursus sacra tuetur: qui
profana intuet? Quō reliquiarū sanctaꝝ preciosa pig
nora uenerabit: q titulū nō uidit. nec eius auris audi
uit. nec in cor ascēdit de reliquiis & ueneratione san
ctorū? QVomō dominicū corpus reuerenter tenet: q
spurcitiis adheret? QVomō solerter prestabit exactā
custodiā cęteraꝝ reꝝ spūaliū: cui assidua est cura reꝝ
seculariū? Adde cui sacrariū carcer est. altare exiliū.
Iubentur siqdem custodes ut in libris numeroꝝ legit
excubare in custodiis tabernaculi. quippe custodiam
contra custodiā diligentissime adhibere: sed hi ut alii
filii Heli cōcubinas mittunt ad custodiā domus dei.
Deniq; redditus ac oblationes Thesaurarius recipit.
quas utinam equa lance diuideret. sed forte male dix
erim. diuidunt inquam: sed nō ut apostoli pro ut uni
cuiq; opus est: sed habenti dant. & non habenti sub/
trahunt: id quod habere debebat. nōnunq̄ uero nō
seruienti: sed absenti tribuunt. Diuidit inq̄ a fratribus
non a se. sic partes distribuunt: ut totum retineant.
expensas graues defalcat: qui lucra sensit. non parua
damna suppotat: qui ultra sortem extorsit. et more ꝓ
ditoris dispensatoris: sacrum de sacro eripit. atq; dig/
nitatis emolumentum in sacrilegium uertit. Ex qbus
huius officii defectus calamitates et pıcula facile cō
spicies. Si igitur aures habes audiendi audias: & inter
tot discrimina & pericula uersatus sis ꝓuidus. Tutus
enim in hac uia gradieris: si qđ ordo reqrit sequeris.

Capitulū.xvii. de dignitate et ꝑrogatiua officii Scolastici in ecclesia.& de his que ad hoc officiū spectant. Demum de plurimis oneribus afflictionibus et calamitatibus ac defectibus et periculis scolasticorum.

Scolastici officium siue dignitas nō modo honoranda: sed sūme necessaria in ecclesia fore dignoscitur. Vt enim ait Honorius ī canone scolaꝝ magistri uelut stelle in perpetuas eternitates doctrine lumē infundunt. Hos merito ecclesia honorat prebendis atq3 redditibus nō modo premiat: sed ditat. ut ī unaquaq3 cathedrali ecclesia clericos et ceteros scolares paupes gratis instruant. Quare illis ea de re tam opulenter prouidet: ut & docētis releuet necessitas: & uia pateat discentibus ad doctrinā. Sed huius officii calamitas defectus afflictio et periculū breui audire libet. Atq3 in primis scolasticus q a sapientie scola nomē trahit: neq̄q̄ ut puto tam faustuoso nomine oblectaret: si uera sapiētia fulgeret. ut enim inquit laureatus poeta: nō eget titulis sapiētia solida per seipsum clara est. Quis lucernā ut uideat soli adhibet? Plurimi scolastici doctoris aut magistri dignitate insigniti: cū his titulis obscuri & absq3 illis clarissimi euasere. Sed uerū est qa hodie mortales titulos querūt nō rem. laudē petūt. premiū certe inane exiguum atq3 sordidū. Que res egētis ingenii signū est: qa umbris gloriari ac opiniōe nō ueritate duci uolūt. Rursus necesse ē illud noscat q scolastici dignitatē assumit: quia docendi non lasciuiēdi nomen assumit. Docere enim eū oportet nō nuda lraꝝ instrumenta

ſed moꝝ ꝑclara documenta. ut qđ docet in ſe teneat
Sed ꝓhdolor aſſumuntur qđē ſcolaſtici in hac tpis
tempeſtate ad huiuſmodi eccleſię officiū: ut honoris
aſſequantur dignitatē: licet nullā ſcientię habeant fa/
cultatē. Appellantur qđ nō ſunt. nec unq̄ didicerūt:
qđ docere cōtendūt. & qđ uerecūdius dicā & pericu
loſius ē. q nuſq̄ ſcolas uiderūt: ſcolas regere ꝓfitent.
Magiſtri uocantur: q nōdum fuerunt diſcipuli. aut ſi
uelis magiſtri ſunt erroris: q nunq̄ fuerunt diſcipuli
ueritatis. peritiā docēdi pollicent: q aperte ignorātiā
cōfitent. Facundiā dicendi hoc officiū exigit: q barba
riſſimis utunt. Subtilitatē denią; ſacras interpretādi
ſcripturas ea dignitas exqrit: q utinā ſimplicē intelli
gerēt litterā. Magna certe miſeria. magna ē magiſtri
confuſio: id ignorare qđ uocari delectat. ut recte ei
apoſtolus dicat. q aliū doces: teipſum nō doces. Hos
qdem ignorantię preceptores monet ſapiēs cum ait.
anteq̄ loquaris & doceas: diſce audiendo. Quid enim
tam turpe q̄ profiteri artem quam non nouit? Et in
eam cōmittere quę eum decorat? Taceo eorū mores
omni ſanę doctrinę aduerſos. cum dicat Boetius uas
putridum corrumpit aquas. & omnis doctrina uileſcit
ex ignoīoſa uita docētis. Sed utinam quod per ſe nō
ualent: p doctos proboſą; uiros explerent. Sed uerū
eſt quia hoc habet omnis ignorās: ut tales cęteros ap
petat doctoſą; perſequatur. quia non facile p cęteroſ
explet: quod ipſe oderit. Qui igitur habet aures audi
endi audiat. atą; inter tot calamitatum & defectuum
pericula conſtitutus ſit cautus. quia nulla ei nocebit
aduerſitas: ſi nulla dominatur iniquitas.

¶ Capitulū.xviii.de preeminētia & utilitate officii archipresbiteri.& quante sit uenerationis.& de his que ei competunt.Demum de plurimis oneribus et afflictionibus, defectibus et promptis periculis archipresbiterorum.

ARchipresbiter non paruū honoris & prerogatiue gradū in dei ecclesia obtinet. Hic.n. maior presbiterorꝫ dicitur:qa illis preest.et ī eos iurisdictionē et coertionem exercet.cui uisitatio ut sacri habent canones aliqn̄ personarū: regulariter uero ecclesiarꝫ ac fabrice cōpetit. Sed et q̄ deuotiōe quo ue ordine baptismi ceteraqꝫ a p̄sbiteris cōferant̄ sacramēta:cura ei ptinet. Hic ex singulari prerogatiua absente epo missas solēnes ī ciuitatibus celebrat sacerdotesqꝫ ad missas et diuina officia decātanda deputat.Hic largo nomine prelatus licet ruralis nūcupatur.magna certe dignitas:cui magna cōmittuntur. Verꝫ quāta sit huius officii et status calamitas.quāta afflictio.q̄tum periculū:ex eo cōspicere libet.qa ipe Archipresbiter q maior presbiteris nominatur nomē solū retinet:rem aūt ipsam diu perdidit.atqꝫ utinam ceteris presbiteris nō minor esset uita et idoneitate: ipse qui gaudet nominis maioritate. Maiores sunt ut potestatē exerceant.nō qdem ī rectitudine et humilitate: sed in rapinis superbia et abusione. sacrum est archipresbiteri nomē: sed exercens profanus. clarus titulus obscura res.Magna certe calamitas ē ex dulci fauo amaritudinē fundere. Visitat archipresbiter:qui plerūqꝫ uisitandus esset. corrigere contendit: qui ad uitia tēdit. ecclesias uisitat:ut eas spoliet nō ut ornet

fabricę curam gerit: sed domus suę non murorum tēpli. Hi sunt quos pphēta cōmemorat. suscitabo pastorē q delicta nō uisitet. Adde qa si uisitāt nō qdē ī uirga iniquitates subditorum. aut in uerberibus peccata eorum nec ea uisitatione qua scriptū est. requirā oues meas: et uisitabo eas sicut pastor uisitat oues suas: sed uisitant bursas. palpant delicta qui merito audient: uos dispersistis gregē. deiecistis eos et nō uisitastis. quod crassum est cōmedistis. et infirmū nō uisitastis. quare inqt pphēta. uisitabo preuaricationes syon. Et iterū. uisitabo sup uiros defixos fecibus uoluptatis uidelicet & auaritię. Qui igit̄ habet aures audiendi audiat. & in tātis periculis constitutus sit cautus. agat iuxta eius officio incumbentia: uitabit cūcta discrimina nocentia.

¶ Capitulū xix. de prerogatiua et magna utilitate officii canonicorum. et q̄ti sit honoris et reputatiōis et qd eis cōgruat. Demū de innumeris huius status oneribus & afflictiōibus defectibus & piculis

CAnonicus sicut honestum habet nomen: sic saluberrimū ī ecclesia ministeriū gerit. dictus est enim a canone uel regula q̄ cūcta ordinat et dirigit. Canoīci itaq regulati et disciplinati dicūt. quippe qui sua electione regulatione ac dispositione epus eligit̄. q est uertex et norma cuiuslibet ecclesię q et scd̄m sacros canones cūctorū est preordinator. nec ab re sancti patres canonicos cōsiliarios epi fore decreuerūt. quare in corpore reipublicę cordi recte cōparantur. Nā ueluti a corde ī corpore naturali est uita et regimen: sic a canonicis epm eligentibus et ei

cōsulentibus:regimē et oīm pene in ecclesia agēdoꝝ regimē & directio ꝓcedit. Que res agit ut nō parua sit canonicorū honoris et tituli prerogatiua. q primū ī ecclesia gradū eligūt simul & dirigūt. q̃re huiusmōi status & uite forma nō mō honoris: sed & emolumēti in dei ecclesia plurimū habet. Demū hic uiuēdi modus trāquillus atq̧ securus admodū est: nullam cure animaꝝ sarcinā habēs quo fit ut minor doctrine atq̧ etatis idoneitas eis sufficere uideatur. Adde q̄a libertatis obtinet satis. nec ad sacros artat̄ ordines q̄ppe q̄bus ad seculū redire et sub sācto uiuere matrimoīo libet. Verū huius uite miserias crutiatus & defectus. calamitates ac p̄icula tu ip̄e audi: q tā libenter huius status dultia auscultasti. In primis itaq̧ canonicus qui ut ais nomen a regula traxit: an sub regula uiuat oro cōsidera. atq̧ hic repete que supra de ep̄is et ceteris clericis in communi diximus. xii. huius libri capitulo. Demū quo pacto canonicus a regula dicat̄ ignoro. q canonice & sub regula non uiuit. q ut cetera taceam scd̄m regulas canonum: plures prebēdas obtinent. & unus ipse plurimoꝝ forsā melioꝝ loca occupat. q̄ppe cū non satis ut unus seruiat: damnabiliter multorum seruitia intercipit. Demū q̄to liberiores sūt canonici: tanto licentius in plurima debacantur uitia. nec una uni sufficit muliercula: nisi retentā ī domo habeat ut uxorē. cōcubinas uero & adolescētulas quarū nō est numerus. Sed et quomō sub regula uiuāt nō uideo: qui ep̄is nō obediūt. resistūt. sepeq̧ in eos cōspirant. armaq̧ mouēt. atq̧ ne iuste ab ecclesie p̄ncipibus puniantur: iniuste se principibus seculi federātur. sed et famulantur. Et ut paucis agā. in tribus locis canonici

uersatur officium:in altari uidelicet.in choro.ac in capitulo. In altari inq̄ reuerētia exquiritur. In choro honestas & diuinoꝝ deuota decātatio. In capitulo moꝝ correctio.ac agendoꝝ unitas & utilitas. pro his canonici in altari irreuerentiā uendicāt. in choro dissolutionem.in capitulo lites. Ad altare inq̄ irreuerēter accedūt.q ut ait Hugo licet ablutis manibus.lota facie.albis uestibus appropinquēt:tamē peruerso ope. polluto ore.inmundo corde:xp̄i corpus.sacra uasa p/tīgere nō erubescūt. Denicꝫ ad altare accedit elatus ad humilem. iratus ad mitem.crudelis ad clemētem. Accedit seruus ad dominū nō caritatis supne amore sed perdēdi tēporalis stipendii timore.nō deuotione sed coactione. Accedit rursus turbatus ab aliquo.aut alios turbās. Accedit inq̄ canonicus ad altare uanus curiosus uoluptati subditus. Accedit ad mensam xp̄i nō nisi aliqd tēporaliter accepturus. sed uerū est qa accessit ad Ihesum Petrus:tamē accessit & Iudas. Sed quo pacto deuote accedent: q legē domini nec sciūt nec discunt. Vacant enim otio & cōmessationibus.nō libris:nō cōtēplationi:nō utili actioni studēt.terrenis inhiant.tēporalia sapiunt.assidui in plateis. in ecclesia rari.tardi ad predicandum. parati ad leporis uestigia inuestigandū.ueklociores ad cōgregādos canes: q̄ ad alendos pauperes.plures illis ad mensam seruiunt ad missam nullus.Cifus eorū calice pretiosior.equus missali carior. cappa eoꝝ casula pulcrior. camisia delica/tior alba. Nō igitur eoꝝ sacrifitiis deus placatur:sed indignat.qa scriptū est oratio iusti inpinguat altare. deprecatio impii nō liberabit eū. Et iteꝝ.spreuit dn̄s altare suū propter iniquitatē ministrantiū. Rursus

qualiter in choro uersent discutiendum est. ubi tāto deteriores inhonestioresq; canonici degunt: quanto honestiores esse deberēt. ubi mēte uagi attonici ocu lis habituq; dissoluti prospitiūt per cancellos nō pau perculas: sed mulierculas. aliud cantant. aliud cogitāt In choro sunt corpore. ī foro sunt mēte. mane ī thea tro. sero in ecclesia. ibiq; nunc intus nunc foris exeūt inquieti psalmorum uerba nō pronūtiant: q̄bus cantare pudori existimāt. q̄ si uerba aliquando proferūt: eorū sensum nō attendūt. nescientes illud Grego. q̄ uox psalmodie cū ex cordis deuotione agit̄: deo per intē tionem mentis coniungit̄. Alii cantant: sed nō q̄ libri habeāt. cantant ut placeant populo magisq̄ deo. tāta quibusdā est leuitas uocis: q̄ta & mētis. frangit uocē qui nō frangit uoluntatē. seruat cōsonantiā uocū nō morum. quibus ait Grego. qd prodest dulcedo uocis: si adest asperitas mentis Tandē cantant non cū Dauid iuxta arcam domini: sed in palatio cum herodiade ut placeat discumbentibus. Merito igitur chorus eorū nō exultationis: sed deplorationis effectus est. ut di cere cogantur cū Hieremia uersus est inq̄t ī luctum chorus noster. Sed qd hec? Vereor ne uerū sit cano nicos nostri tpis fructus non facere suos. cū plurimi chorum nō essent ingressuri: nisi aliq̄d extorquerēt. Alii unice interessentes hore: totius diei emolumēta rapi unt. Alii sterilibus officiis sterile exhibent obsequiū. pīguiora uero officia frequentāt. Alii falso infirmant̄: ut distributiones percipiāt. & in domibus delitescāt. Alii ut ita dixerim infortunata hora qua intersunt nō diuinorum decantationi: sed seculariū negotiationi. nec diuinis officiis: sed humanis cōmertiis. Nec orationi:

sed uane confabulationi uacāt. Demum ad capitulū canonici accedunt sed ut litigent. ut procbdolor ubi litigia sopiri deberent: ibi nascantur. ibi culpa augeaṫ ubi deleri debuit. ibi discordias gignūt. partes consti tuunt. & ut paucis agam. quotiēs canonicus capitulū ingreditur: totiens domū piurus redit. prece enī aut pretio odio fauore aut timore longe aliud cōsulit: q̄ aut cōscientia aut ecclesię utilitas exposcunt. ibi non modesta discussio: sed clamorosa cōfusio. fitq; capitu/ lū officina discordie: cū esse debuit mater cōcordię. Congregantur nō ut se corrigant: sed detrahant. nec fit de aīabus sermo: sed ipsi loquuntur de extrinsecis ducunt ad capitulum oues & boues. Et ut paucis cō/ cludā. ibi nec Maria locū habet: nec Martha cōpesci tur. qa nec bona actio uentilatur: nec Marię silentiū custoditur. Taceo de electione epoꝝ. in qua caro et sanguis ac māmona iniquitatis longe plus possunt q̄ ordo iustitię et unitatis. Cū uero capitulū canonicos creat aut cętera cōfert beneficia non ad merita: sed ad uolita dirigūt uota sua. nec ad lōgiora obseqa: sed ꝓpinqora trabuntur cōmertia. Veluti unus ex sanctis ecclesię doctoribus nō tā eleganter q̄ facete ī eccle/ sia argentina accidisse refert. In ea enim cū de cōfe/ rendis certis in ea ecclesia uacātibus ꝑbēdis nō paꝝ discordarent. altero nepotē pueꝝ: altero filiū: altero ignobilē fratrē noīantibus. Quidā romanus inibi cano nicus asellū q plusq̄. xx. annis ei seruierat nominauit asserens in conscientia: qa propter diuturna seruitia quę asinus ecclesię fecerat: dignior cūctis nominatis erat. Quis igitur ea omnia recolens iocūdus trāqllus aut securus esse potest? Et ut inquit Bernar. quis in

tantis periculis constitutus aut tantis bonis destitutus: nō intra urgetur. nō uritur nō crutiatur? Qui igitur habet aures audiendi audiat. & inter tot miserias laqueos & pericula sit cautus. uiuatq̧ sub regula qui a regula nomē accepit. Nō enim timebit eterna supplitia: si studebit uitare seculi uitia.

¶ Capi. xx. de preeminētia necessitate et utilitate officii sacerdotū curatorum. rectorum curam aīarum habentiū. Demū de plurimis huius status laboribus. & calamitatibus defectibus & periculis.

REctoris curatiq̧ sacerdotis eximia ē dignitas atq̧ pernecessariū. saluberrimūq̧ ministeriū. Habet enim in primis illū familiarissimū atq̧ salutiferū ad ueri corporis xp̄i accessum assiduum: in quo est redemptio uita & salus nostra. Demū quanti honoris & emolumenti tēporalis hoc ecclesię officiū existat: beatus Augustinus patenter insinuat. Nam illud apostoli exponens. presbiteri qui bene presunt duplici honore digni habent̄. sic ait. p̄sbiteri q bene p̄sunt uita et doctrina: digni certe habent̄ a subditis duplici honore. scilicet ut sp̄ualiter eis obediant. Et exteriora bona ministrēt. Nec solum honore sublimi premiari debent: sed et terreno. ut non contristentur indigētia sumptuū tēporaliū. et gaudeāt obedientia sp̄ualiū. Demū ex eo rectoris et curati dignitas honor et utilitas cōprehenditur. quoniā ut inquit Gregor. Nazanzenus. spirituale ē eius officiū: mediatorē esse populi apud deum. Vnde Rabanus. non qualiscunq̧ dignitas sacerdotum est. Huic enim sorte datum est:

ut mediator sit inter deū et hominē . ut p eos genus humanū creatori recōciliettur. Adde.hic pro populo orat.hic sordes eius abluit. hic uice xpi peccata con donat.hic claues regni celorū penitētibus aperit. hic baptismū quo xpi nomine cēsemur & ei cōiungimur ceteraq͂ ministrat saluberrima sacramenta . ut merito de illo dici possit qđ scriptū est. q͂a ipse comedit pec cata populoꝝ. Sed superest ut huius officii calami tates.afflictiones.defectus et pericula succincte nar remus.quoꝝ plurima ī xii.huius secūdi libri capitulo diseruimus.cum in cōmuni clericoꝝ omniū miserias. onera & labores tetigimus. sed & illis nōnulla addē/da sunt· que in esse ceteris ecclesiasticis officiis dixi/mus. presertim cū de canonicis egimus . Parua tamē ex multis singularius eis congruentia afferemus . ut unusq͂sq͂ nisi mēte obcecatus existat:facile huius uite formule calamitates & pericula cōspiciet Fateor igit̄ summa est dignitas. summus honor curā aīaꝝ habere qđ ex eo facile cōspicitur.quoniā summa est honoris prerogatiua corpoꝝ.rerūq͂:q͂bus nō paꝝ anime pre/stant regimen gerere. Sed oro consideret rector q͂lis ipse debeat esse. q ceteros regendos īmo corrigēdos suscipit. qđ tanto est periculosius: quanto pauci sese corrigāt. Attendat curatus uires suas q aīarū sarcinā sup humeros portat. Nō enim teste Crisostimo dig nitas.nō officiū facit sacerdotē:sed sacerdos officiū. nec locus sanctificat hominē : sed homo locum. Ideo subdit.q͂a malus sacerdos aut rector de suo ministe/rio crimē acq͂rit: nō dignitatē . q enim alios purgādi curam suscipit : aliis sanctior purgatiorq͂ esse debet. Vnde idem Crisostimus magna est cōfusio.magnum

periculum sacerdotum: qn̄ laici inueniunt fideliores eis atq̃ iustiores. Quomodo aūt nō erit cōfusio. illos esse inferiores subditis: quos etiā equales esse cōfusio est? Sed inter cetera in eo sacerdotū curatoꝝ immi/nens periculū uersatur. quia non modo sua: sed ut ait ysidorus populoꝝ iniquitate damnant̄. si eos aut ig/norantes nō erudiunt. aut peccantes non corrigunt. qđ et beatus Gregorius testat̄. ait enim qa sacerdos causa est ruinę populi. Quis. n. se pro populi peccatis intercessor obiciet: si sacerdotes q eam curam habēt grauiora cōmittāt? Quare merito grauissimo suplitio sunt destinati. sunt enim eodē teste Gregorio. ueluti aqua sacri baptismatis. q̄ peccata baptizatoꝝ diluēs: illos ad regnū celoꝝ mittit. & ipsa in cloacā descēdit. Qui enim aliorū delicta in se suscipiūt: nō tam suā q̃ aliorū uitam inspicere debent. quia quoꝝ sudoribus uiuunt. quoꝝ sanguine laute pascuntur: dignū est ut eoꝝ culpis plectant̄. Hinc idē Grego. qui de oblatio nibus fideliū uiuūt. q̃si illi ꝓ peccatis suis obtulerūt. si comedūt & tacent: eoꝝ ꝓculdubio peccata man/ducant. Quare nō tā rectoꝝ dignitas extollenda ē. q̃ illorū periculū deplorandū. quod Bernardus. summis eiulatibus lacrimatur inquiens. Egressa est iniquitas a sacerdotibus tuis domine. qui uident̄ regere populū tuū. nō est iam differētia. ut populus. sic et sacerdos. Heu heu domine deus quia ipsi sunt in persecutione tua primi q uidentur in ecclesia tua populū regere. Quis enim animaꝝ rector intus nō affliget̄: cum sciat curam subditorum suo periculo suscepisse? De quo scribit sapiēs. defixisti extraneū manū tuam illaquea/tus ex uerbis oris tui. Quis est curatus aut rector qui

infirmet cum infirmo subdito? Quis cū scandalizato urit? Quis optat fieri ꝓ fratre anathema & subdito? QVis ponit animā suam pro subditis? QVis curatus est samaritanus: q ligat uulnera subditi? Quis facit secū misericordiā? QVis ducit eum in stabulū ecclesiā dei? Quis reddit quę ultra ei necessaria sunt. q utinā uitę necessarea nō auferret? QVis curatus hodie est alter Ioseph qui frumēta in egipto diuidat. cū sint promptuaria eorū plena? QVis liberat pauperē a potente: et inopem cui nō est adiutor? Quis rector ē hodie merentium cōsolatoꝝ? Quis ut alter Iob de uelleribus ouiū suaꝝ imo ecclesię calefacit paupes? Quis uiatoribus hostia apit? Quis curatoꝝ dicere poterit cū Moyse. tu scis bene quia nec asellum nec quid aliud acceperim ab eis nec queq̄ afflixeri? Quis cū samuele audaci animo dicet subditis. Loqmini corā dn̄o et corā xp̄o eius: utrū bouē cuiusq̄ tulerim aut asinū. si quepiā calumniatus sum. si oppressi aliquē. si de manu cuiusq̄ numos accepi illudq; restituā uobis? Quis cū Ambro. uasa sua conflat: & dat captiuis & paupibus? Quis cum Paulino nolen̄ ep̄o ut inquit Gregorius ꝓ redimendo filio parrochianę uiduę mitrā & baculum & indumēta pōtificalia uendit? Sed certe iā mutatus est color optimus. & dispersi sunt lapides sanctuarii. q merito sunt ecclesiaꝝ rectores q dispersi sunt. non solum in plateis: sed in capite platearum. qa publice honorari uolunt de imagine sanctitatis. in qbus nō ē uirtutis existētia nec ueritatis. Sunt enim fermento pharisoꝝ qd̄ est ypocrisis saginati q mesto uultu cū fletu ad ad altaria domini uirtutum accedunt. ī qbus spiritus sāctus nō habitat. q ut inqt scriptura effugiet

fictum. merito repellit eum dominus & munera eius quia nō uero corde accedūt. quos pulcre Malachias signat. operiebatis inquit lacrimis altare domini. et fletu & mugitu gemebatis, ut uos populus sacrificaret. Et ut paucis multa pertingam. solū eis curati & rectoris nomē relictū est. cura ipsa atque regimē periit. Deficit eis pietas. mãsit auctoritas. qui galli erãt: castrati effecti sunt. canes nō ualētes latrare. rectores plebiū uacce samarie sunt. et ditati nō mugiunt. nec uia regia gradiūtur. Hi ut dicit Bernardus. nō tam facile optarēt honores: si cure cōsiderarēt labores. Nec modo ea que diximus pericula rectores & sacerdotes comitantur: sed alia contra ordinis & officii sui naturã dãnabiliter amplectunt. sunt enim infidi & inobediētes superioribus quibus inuident & detrahūt. Rursus nouū curati facinus cōmittūt. Nō enim cōtentant̄ ceteris rectoribus uiuos: sed mortuos subtrahere parrochianos. procurant enim sibi ī testamētis aliquid relinqui. Taceo quod sacramentū penitentie ministrãtes in ipsum sacramentū cōmittunt. Imponūt enim penitētibus missas quas ipsi pecunia se celebraturos pollicent̄. penitētias nō discretas imponūt. nulli sunt illis casus reseruati. certatim omnes de omībus absoluūt. missas & cetera eis incūbentia pro defunctis onera nō persoluunt. celebrant nō recōciliati. uocati cōfessiones nō audiunt. plerūque sine sacramentis subditi eorum neglīgētia moriuntur. admittunt excōmunicatos ad diuina. nō predicant populo: sed a populo predicantur. Quo enim pacto predicabunt: qui litteris operã non dederunt? Aut quomō alios docebit: quem nullus docuit? Sed uerū est illud Celestini in quadam epistola quodante

Hieronimus dixerat. qa abiectissime artes addiscūt. solū sacerdotiū uilius est qd ante sumitur q̃ addiscit. auidius queritur q̃ cognoscitur. facilius tribuitur: cū tamē difficilius impleatur. Deniq rectores animarum facti sunt corporū suorū crassatores. impīguati enim dilatati & incrassati. bucas rubentes habētes. diuersis epulis saginati facile ut inqt Hieronimus spumāt in libidines. Sed qd tā pfunctorie loqmur de uinolētia. de crapula. ac ceteris gulę irritamētis sacerdotum et aliorū qui ecclesiastico nomine censentur? qui aiunt comedamus & bibamus & moriamur. q uiuunt ut comedāt. quoꝝ deus uēter ē. qa uētri uacāt. & ad uētrē ut ad eoꝝ summā felicitatē & finem cuncta ordināt. nec eis satis est uti cibis q ī ea qua degunt patria nascuntur: sed deum et naturam emendant. Nam ultramarinis et forensibus uinis ac cū magnis impensis adductis ferculis saginant. qbus nō una sufficit puintia diuersitate uinorū letantur. nō cōsiderātes. qa unius uini potus patriarchā Noe per sexcentos annos sobrium: temulentū fecit. & ut Hieronimus ī quadam epistola ait. Loth per ebrietatē insciens libidini miscuit incestum. et qd dictu mirabile est. quē sodoma non uicit: uina uicerunt. Sacerdotibus .n. lex phibet uini usum: sed & ceteris qui presunt ne obliuiscantur iudiciorū dei. modernis uero sacerdotibus & ecclesię ministris longe magis mera abborrenda forent. qbus dignitas bonorabilior ē. & opatio sanctior. quos uinolentia ac ipsa exquisita epulaꝝ auiditas misteriū uilificant. personas debonestant. cōuersationē deturpāt & postremo ceteris lasciuiendi causam prebēt. Teste enim Grego. cū maiores uoluptati deseruiūt: nimirū

minoribus lasciuię frena laxantur. Taceo cōmemorarı dilectā ab eis philargiā id est amorē pecunie. plurimi certe eorum aurum sitiunt. aurum bibūt ut cōseruēt carni & sanguini. Rectores moderni nō pastores: sed raptores. ouium tonsores: non ad uiridia pascua ductores. nō piscatores: sed negociatores. nō dispēsatores bonorum crucifixi: sed uoratores. sic sua falso querunt: ut quę uera sua sunt perdant: pro pecuniis celebrant. corpus xpi uendūt cum Iuda. pro māmona iniqtatis sacramēta ministrāt. Vereor satis an rem sacramenti cōferant. sacra emunt. sacra uendūt: sed gratiā nō infundunt quā nō habēt. aiunt nihil accipimus gratis. nil damus gratis. dicētes qđ cōparauimus uēdimus. qa mercatores parati sunt uēdere quę carius ipsi emerunt. sed his lucrū est in bursa. damnū in cōscientia. nulla in eis grauitas. & ut ait canō nihil ī eis defendit industria. Sed audi q̄ acerbe eos cōminatur ecclesia quā offendūt. ipsa enim clamans ad sponsum ait. duplici contritione cōtere eos domine deus noster. qa tanta rapacitas. tanta proteruitas. tanta segnities. duplici eos pena cōterit anima & corpore. dū hic egere & in labore inutili uiuere. et bonis suis gaudere non sinit. tandem gehennā usq3 perducit. Qui ergo aures habet audiendi audiat et inter tot picula positus: uiā querat securitatis. qui tam propinquus est discrimini tēpestatis. narrata pericula nō pauebit: si curā subditorū digne tenebit. Paucula certe de cunctis ecclesiastici status dignitatibus officiis & ordinibus enarrauimus. dultia pariter & amara tangentes. QVare iam iam faciemus finem. qa finis nō esset: si qs conaretur plene narrare cunctas miserias & labores. aculeos et

picula huius status uidelicet pontificalis et sacerdo-
talis. Verūtamē ne quis ista legēs ex tāta multitudīe
laborū & pronitate periculorū statū ecclesiasticū per-
fectum & dignū. aut reprobet aut damnet: intelligat
sane predicta uera esse de illis epis et clericis. q male
negligenter et perfunctorie curam pastoralē gerunt
qbus predicta et maiora picula parata sunt. Si tamē
digne administrant: eo maiora glorię premia habent
destinata. Et hoc est qd paucis uerbis dicit Augusti.
quia nihil periculosius. aut damnabilius in hoc seculo
epi et presbiteri officio: si perfunctorie agatur: sicut
nec beatius & deo acceptius: q̄ si eo mō militet quo
Imperator noster iubet. Itaq; nō est periculū ī statu:
sed ab utētibus statu. nec est reprobatio ī dignitate:
sed in deturpantibus dignitatē. in qua nimirum si sit
multitudo laborū: ubi est excellētia bonorū & pmiorū.

¶ Capitulū. xxi. de secundo statu spūali uidelicet
religiosorum. et de motiuis et auctoritatibus ad
probandū statum ecclesiastici ordinis simpliciter
preferendum esse statui religionis. & p cōsequēs
ecclesiasticum ordinem esse preeligendum.

SVperest agere de scdo statu spūali uidelicet
religiosorū. et primo adducuntur rationes et
motiua ad probādum statum ecclesiasticum
simpliciter preferendū esse statui religionis. et p con
sequens uidetr. q epi et ministri ecclesię in dignitate
et perfectione status sint religiosis preferēdi. Primo
enim illud apte probare uidetr Hieronimus. Nam et
ad rusticū monachū sic inquit. uiue in monasterio: ut

clericus esse merearis. Et iteꝝ alius sapiẽs: uix bonus monachus mediocrẽ clericũ facit. Et iteꝝ ad Heliodorũ. alia est causa clerici: alia monachi. Clerici oues pascunt: ego pascor. illi de altari uiuunt: mihi securis quasi ad radicẽ arboris ĩfructuosę ponit̃: si munus ad altare nõ offero. Et iteꝝ mihi ante presbiterũ sedere non licet. Illi si peccauero licet me tradere sathanę. Vides ergo dignitatẽ: et excellentiã clericorũ super monasticã uitam. Deniq͡ qs dubitat bonũ publicũ preferendũ esse priuato? Constat aũt clericoꝝ & p̄latoꝝ uitam magis populo fructuosam fore q̃ religiosorum. ut. n. dicit Gregorius. nullũ deo magis acceptabile ẽ sacrificiũ: q̃ zelus aĩaꝝ. Clerici ergo cũ magis fructificent merito ergo eoꝝ status monasticę uitę preferendus est. qui proprie dũtaxat saluti intẽdit. Demũ nemo besitat: quin Helyas lõge ꝑfectior fuerit quocũq͡ monastico uiro. qđ ex eo maxime constat. quia xp̄us Iohãnem quo inter natos mulierũ alius nõ fuit maior in perfectione eum inducit. dicens in euãgelio Luce ipse p̄ibit ante illũ in spiritu et uirtute Helyę. Et iteꝝ in Matheo dicit. si uultis scire: ipse ẽ Helyas Sup quo uerbo Crisostimus pulcre ad ꝓpositum loquens. si talẽ aliquando mihi adducas monachũ: q̃lis ut exaggregationẽ dicã Helyas fuit: nõ tamẽ illi cõparandus est. qui traditus populis & multoꝝ peccata ferre cõpulsus: immobilis perseuerauerit & fortis. Hi aũt sunt ecclesiastici & prelati: qui populoꝝ saluti cõtinuo student. Sed nec illud obmittendũ est. quoniã cui amplius cõmittit̃: ille magis meretur. si bene ministrat: q̃ ille cui minus cõmissum est. Cõstat tamen ꝙ uiris ecclesiasticis et p̄latis amplius est cõmissũ: q̃

monasticis uiris. Accedit quoniã perfectio seu subli/
mitas alicuius status nõ acqritur sine caritate. Iuxta
illud. si habuero omnem sciẽtiam et fidẽ. ita ut mõtes
transferam: caritatem autem non habeam: nihil sum.
Constat tamen caritatem proximorum magis inesse
clericorum statui: propter animarum curam quã ha/
bent. Preterea si meritum utriusq; status considerare
libet: illud uerissimum ẽ. quoniam meritum hominis
cõsistit in liberando innocentes de manibus fortioꝝ
& tyrannorum. in quorum persona dicebat Iob. con/
terebam malos ab iniquo. & de dentibus illius aufere
bam predam. Quod magis fit per statum clericorum
& prelatorum: q̃ monachorũ. Vnde Hieronimus ad
Paulinum ait. ꝙ sancta simplicitas solum sibi prodest.
Et quanto plus edificat ecclesiam dei ex uitę merito
tanto plus nocet si cõtradicentibus nõ resistit. Demũ
magnitudo meriti consistit in magnitudine conatus.
ad uincendũ magnam promptitudinem & incitamẽ/
tum ad peccatum. quia inquit ecclesiasticus. ꝑfectus
et beatus est. qui potuit transgredi & non est trans/
gressus: facere mala & nõ fecit. Talis ergo magnitudo
conatus potius est in statu ecclesiasticorum: q̃ reli/
giosorum. Possent in hac re plurima adduci. sed bre/
uitatis gratia predictis rationibus contentor. quibus
quidam probare uidentur episcopos et cęteros mini
stros ecclesię in status & dignitatis eminentia. & per
fectione preferendos esse religiosis. & per consequẽs
ecclesiasticum statum esse preeligendum. Veruntamẽ
quid tenendum sit in sequentibus capitulis explica/
bitur.

¶ Capitulum. xxii. de prima comparatione horum duorum statuū. uidelicet qualiter hi duo status clericoꝝ & monachorum se habēt alter ad alterū cōparatus. et qs eorum sit simpliciter eligibilior quantum ad eminentiam & perfectionem status. ac etiam uitę & sanctitatis.

Consideradū rursus occurrit atq3 discutiēdū qualiter hi duo status seu uiuendi modi. ecclesiasticoꝝ uidelicet & religiosoꝝ. inuicem se habent alter ad alteꝝ comparatus. respectu eminētioris uitę & perfectioris status. In quo articulo licet plurima dici possent: breuissime tamen et sub quodā epilogo dicendū est scdm sanctoꝝ doctoꝝ sentētias illud esse uerissimū. uidelicet epos nō solū cęteros oēs ordines et ministros ecclesię militantis: sed et cūctos religiosos. et regulares uiros perfectiori modo representare apostolos. et ideo super omnes eminentiores et in perfectiori statu fore. Nam manifestum est. q͠ epi succedūt apostolis ī regimine ecclesię. Unde Paulus ad eos ait attēdite uobis et uniuerso gregi. ī quo spūs sanctus posuit uos epos regere ecclesiā dei. quā acquisiuit sanguine suo. Pro qua re aptius declarāda presupponendū duximns. q͠ quatuor principaliter & singulariter fuerūt collata apostolis a xpo. et epis eorum successoribus. quę magnam in eis excellentiā: et status perfectionē designāt. et ī quibus epi apostolis succedūt. et eos pre cęteris imitanē. Primo uirga potestatiua in susceptione tēporaliū stipendiorū. Unde in Matheo legimus. Precepit eis ne qd tollerēt ī uia nisi uirgā: ut nomine uirgę potestatē a xpo receptā: de recipiendo tēporalia stipendia intelligamus scdm

Augustinum. Secundo claues in iurisdictione admi-nistrationis sacramentorum. Vnde ait xpus Petro. tibi dabo claues regni celorum. Tertio data ē insufflatio spūs in remissione peccatorū. Vnde apud Iobannem legimus. insufflauit et dixit accipite spiritū sanctum. quorū peccata remiseritis et cetera. Sup quo uerbo Gregorius inquit licet intueri ī quantū culmē glorie perducti sunt apostoli: ut uice dei quibusdā peccata relaxent. quibusdā retineāt. quorum nūc in ecclesia epi locū tenēt. Quarto data est disptitio linguarū ī pre-dicatione uerbi dei. ut in actibus apostolorum legimus qa apparuerūt apostolis disptite lingue ad predicādū uerbū dei. In bis ergo quatuor epi apostolos excellē tiori modo represētāt: q̄ qcūq religiosi. et ideo sūt in perfectiori statu. Adde quintum propter uotum perpetue cure ouium suarum. usq ad animā & sanguinē In qua re perfectiori modo apostolos represētāt: q̄ omnes religiosi. Quod uotum cure animarū in cōse-cratione sua fecerūt. uouentes animas suas ponere p ouibus suis. in quo uoto tam excelse caritatis omnes religiosos excedūt. qa teste redēptore. maiorē carita tē nemo babet: q̄ ut aīam suā ponat qs p amicis suis. Sūmus ergo gradus perfectionis est in epis. qa eorū dignitas perfectā caritatē iam acquisitā: requirit non acquirēdā. si uero seclusis epis presbiteros & ceteros ministros ecclesie ad religiosos comparare uolumus: boc tripliciter cōsiderare & intelligere possumus. Pri mo q̄tum ad bumani conatus uoluntatem. Secundo quantū ad opis qualitatē. Tertio quantū ad utriusq status quiditatē seu primitatem. Primo modo prefert opus operi. uel status statui ex uoluntare operantis.

Qui enim promptiori uoluntate et cū maiori conatu facit opus ad qđ tenet: maioris ꝑfectionis & maioris meriti est. Si ergo isto modo opera religiosoꝝ & presbiterorū adinuicē cōparētur: incertū est. quę opera sint maioris meriti et maioris perfectionis. qa planū est. ꝙ illoꝝ opera maioris meriti & perfectioris sunt: qui cū promptiori uoluntate & cū maiori conatu ipa operant. Secūdo uero modo quantū ad operis qualitatem: uirginitas preponitur cōiugali uel uiduali cōtinentie ī bono. In malo uero homicidiū preponitur furto. Similiter uita actiua preponitur contēplatiue qa fructuosior. Cōtēplatiua uero preponitur actiue. qa merito maior & perfectior. scđm quē modū comparādo aliqua opera particularia quę faciūt p̄sbiteri sunt perfectiora aliquibus operibus particularibus: quę religiosi faciunt. sicut magis est intendere saluti animaꝝ: q̄ ieiunare: q̄ silentiū tenere. Et aliqua opera quę faciūt religiosi. perfectiora sunt qbusdā opibus: quę faciūt p̄sbiteri. Et ita isto modo habent se sicut excedēs & excessa. Sed tertio modo compādo opa religiosorū ad opera p̄sbiteroꝝ in ordine ad primam quiditatē. & radicē a qua progrediuntur. puta ī ordine ad radicē illā q̄ religiosi totā eoꝝ uitā deo uouere & se & sua ī xp̄i obsequiū perpetuo tradiderūt: lōge sunt perfectiora quocūq; singulari opere p̄sbiteroꝝ. Et eodē modo in perfectione uita religiosoꝝ ad uitā presbiterorū cōparatur: sicut infinitū ad finitum. ut dicit Anselmus ī libro de similitudinibus. Quāuis. n. in bono abstinētia sumptioni cibi preferatur: sumere tamen cibum cum aliquo propter caritatē prefertur abstinentię. In malo uero q̄uis adulterium preferatur

furto:furari tamē gladiū ad occidendum ē grauius q̃ adulterium. Sic q̃uis presbiteri in aliquo particulari opere possint preferri religiosis: ex adiuncta tamen radice perpetuę obligationis quę se in xp̄i obsequiū religiosi tradiderunt:simpliciter in perfectionis statu p̄ferendi sunt. & hanc opinionē aliq̄ eximii doctores tenent. Alii uero affirmant archidiaconos et curatos & alios inferiores ecclesię ministros esse ĩ excellētiori perfectionis statu. & maxime ꝓpter tria: quę eis spe/cialiter cōueniūt. Primo propter potestatē. Secūdo propter administrationē officii. Tertio ꝓpter honoris preconiū. Potestatē enim receperunt a xp̄o in ꝑsonā discipuloꝝ. quando dictū est eis Lucę decimo. Ecce dedi uobis potestatē calcandi super serpētes et scorpiones. et super omnē uirtutē inimici. et nihil uobis nocebit. ac si diceret. dedi uobis potestatem eiciendi omne genus immundorū spirituū ab obsessis corporibus: ne putaret esse dictū de bestiis ut Crisostomus exponit. Istud aūt representant presbiteri in sacramētorū administratione. Administrationis uero officiū receperūt. quādo dictū est. in quācūq; domū intraueritis: primū dicite pax huic domui. q̃a enim bonorū omnium pax mater est. sine q̃ cętera inania sūt. Ideo xp̄us discipulis primo pacē iussit offerre: tāq̃ bonorū omnium initium: quoꝝ ministros eos faciebat. ut Crisostomus dicit. Hos autem representāt presbiteri in euāgelii predicatione. in quo primo nuncianda ē pax Iuxta illud ad ro. x. q̃ spetiosi pedes euangelizātium pacē. euāgelizantium bona. Istud autē representant p̄sbiteri in plebis curę susceptione. ꝓ qua donec ipsā tenent animam: et uitam propriā tenentur exponere.

Sed honoris preconium receperunt: quando reuersi cū gaudio dixerunt domino. demones etiā subiciunt nobis in nomine tuo. Gaudebāt enim ut glo. dicit. q̄ quasi sublimes effecti terribiles hominibus & demonibus erant. Hoc autē representant presbiteri in subditorū iurisdictione et cohertione. a quibus si bene eis presunt: duplici honore debēt haberi ut dicit apostolus. i. Thi. quinto. Per hec igitur que ꝓxime dicta sunt concludūt aliq doctores. etiā inferiores mīstros ecclesie in eminentia et ī perfectione status. religiosis preferendos esse uel saltē eos fore in perfectionis statu. Hanc itaq opinione p̄dicti doctores roborare uident. ꝑ rationes & auctoritates superius allegatas cum de excellētia & perfectione epoꝝ & ministrorū ecclesie actu est. ad quas qui religiosos inferioribus ecclesie ministris preferūt respōdēt. ꝓut in. xxiiii. c. uidebitur.

¶ Capitulū. xxiii. de alia comparatione hoꝝ duorū statuū clericorū et religiosoꝝ inter se adinuicē. uidelicet qs sit eligibilior tanq̄ simpliciter humanior & tolerabilior.

POst predictam cōparationem hoꝝ duorum statuū. uidelicet ecclesiasticoꝝ & religiosorū quantū ad perfectionē status: alia cōparatio succedit. qs uidelicet hoꝝ statuū clericalis uel regularis eligibilior sit tanq̄ simpliciter humanior & tolerabilior. In qua re ut mihi sane uidet̄ questio ipa facti est. uterq enim uiuendi modus excellentissimus atq sanctissimus est. in quorū quolibet diuerse uie ad salutem reperiri possūt. nec enim xp̄us sponsus ecclesie plene illi prouidisset: nisi scd̄m diuersas infirmitates:

ſeu uires ſuorū fidelium: ſic diuerſos uiuendi modos ad unum tamē dei cultum tendentes nō inſtituiſſet. Hinc ipſe ait. in domo patriſ mei māſiones multę ſūt Et iteꝝ ſcribitur. in uia domini alius ſic: alius ſic ibat omnes tamē nō ad diuerſos fines ad unū properātes Sed ut deo diuerſis tamē greſſibus famulentur. & ſi alius currat. alius plāe uadēs: ei nō inuideat: cū uterq; metā attingant. quę diuerſitas unitas ē. quia ad unū dei cultū diuinitus ordinata. Ea igitur decora diuerſitate atq; fulgida unitate floret atq; ſplēdet dei eccleſia: tam pulcra fideliū ſuoꝝ unanimi uarietate. Nihilominus tamē inter iſtos ſtatus ſeu uiuēdi modos ut ſupra tactū ē. ex diuerſis caſibus et reſpectibus alter iſtis: alter illis eligibilior eſt. Vnde ait Dioniſius. non nulli ſunt in uia perficiendorū. et ad perfectionis acquſitionē aliquo indigēt. qđ aliis expedit. Nā ad deprimendas paſſiones: arta uita uidelicet per abſtinentiā ac exercitia & uigiliaꝝ expediret. Aliis uero nō habētibus illas paſſiones: nō cōgrueret. qui forte defectus ſuos alio exercitio. uel diuinę gratię auxilio ſupplere poſſent. Nam ueluti ſcđm doctrinā apoſtoli: in uno corpore multa ſunt mēbra nō idem officiū habentia. & qđ uni cōgruit: alteri plerūq; eſt nociuū ſine offenſione corporis. ſic plerūq; una uiuendi forma quę aliquibus eſt ad ſalutē: aliis cedit in pernitiē. & econtra Profecerūt certe ſibi & multis ī ordine eccleſiaſtico: cōplures quos numerare opoſum foret. adeo ut dicere mihi recte poſſet aliqs tanq̄ de ſtellis cęli: numera ſi potes. Sic Nicolaus fulſit. ſic Gregorius ſummus ipſe pōtifex. ſic Paulinus epus nolanus licet opulentiſſimus: ſed et in regulari et monaſtica uita effulſit.

Item Basilius. Benedictus. Hieronimus. Dominicus atq̨ Franciscus & plurimi quibus domus domini referta ē. inter quos nonnulli aut diuino motu supnaq̨ inspiratiōe uocati. aut uariis ex causis ex altero statu ad alterum aspirarūt. in quo beati euasere: sine tamen prioris status diminutione. Hinc Benedictus. Hinc Dominicus. & q̄plures strictiore feruore deo famulari cupientes. et seculi cōsortia fugientes: ex clericorum ordine ad regularē uitā transierūt. Hinc rursus Augustinus. Grego. eadē uocati inspiratione & ꝓficiēdi fidelibus uberius zelo succensi: ex monastica religione ad ecclesiasticū epālis ordinis gradū sanctę et meritorie cōmearūt. Vnusq̄sq̨ igit̄ ꝓ ut scd̄m Apostolū destinauit in corde suo: sic hanc uel illā uiam eligit. uires suas cōsiderans scd̄m finem sibi intentū. Est .n. uterq̨ status ut tactum est nō precepti: sed cōsilii et superogationis. nec imperatur: sed suadet. Et ueluti de uirginibus apostolus ait. qui potest capere capiat Et de matrimonio scd̄m eundem apostolum. plerūq̨ melius est nubere q̄ uri. Ita in his statibus dicendū ē. In q̄busdā forte utilius foret: ut p spūale matrimoniū ecclesię nubant. quā si ultra uires sibi inexpertas sub stricta regulari uita retro respiciētes: uitam deserant inceptam. Itaq̨ inexpertis imbecillibus & infirmis putamus: q̨ status ecclesiastici ordinis tāq̄ humanior et tolerabilior est preeligēdus. nisi altiori inspiratione q̄s desuper ad aliā uitam uocatus: aut spūali & corporali adiumēto roboratus fuerit. Accedit ad hoc. q̄a eligere actus est uoluntatis & uirtutis. uirtus ergo ipsa cōsideranda est iuxta philosophū scd̄m electionē medii q̄d in recta ratione cōsistit. Ecclesiasticus itaq̨ status

attēta humana fragilitate & promptitudine peccādi: quandā uiā mediā et rationabilē uiuēdi habere uidet̃ Habet enim religiositatis satis. habet & aliqd humanitatis seu laxitatis. Quod si forte dicat̃ religionis uitā etiā eodem respectu simpliciter fore eligendā: pro eo ꝙ habet tolerantias et moderationes suas ad iudiciū prelatoꝝ. nec ultra precipit: q̃ rationabiliter supportari possit. Et ꝙ dato ꝙ quis in religione cadat: habet resurgendi remedia ꝓpter intentionē ad deū erectā. Habet deniq̧ fratres a quibus iuuari potest. Fateor illud ueꝝ fore. tamē illud idem qd eisdē religiosis ex permissione fit: seu indulgētia clericis fit ex iure cōi. qd enim tolerat̃ aut indulget̃: cōstat legi derogare. atq̧ aliqñ ꝓhibitū esse. & si aliqñ sine cā indulgeatur: cōsciētia urget̃ & intus bellū nascitur: ubi qetari speratur. maxīe ꝓpter instituta & artissimas cuiusq̧ religionis constitutiones: qbus se artari uouerunt. & ad multa alia quoꝝ transgressio: aut contēptus mortale plerūq̧ inducit peccatū. quę oīa nō ita acriter clericis cōtingūt. Demū ea ipa remedia. q̃ religiosis cōpetūt ex tolerātia uel fratrū p̄sidio: etiā clericis cōmunia eē possunt. Circa secundū uero quis status seu uiuendi modus predictorū preeligendus sit: tanq̃ sanctior et perfectior: dictum est in precedenti capitulo.

¶ Capitu. xxiiii. assignantur respōsiones ad obiecta contra religiosos pro tuenda opinione illoꝝ: qui senciūt religiosos esse in pfectiori statu: q̃ decani archidiaconi et alii inferiores clerici post epum. Vbi discutitur: quę sit perfectior uita actiua uel contemplatiua. & de earū adinuicē compatione. & de aliis hāc materiā tāgētibus.

Libet igitur ꝓ tuenda illa opinione quę habet inferiores ministros ecclesię. post Episcopos non equari religiosis quo ad statũ ꝑfectionis respõdere ad nõnulla obiecta superius adducta. quę probare uident̃ archidiaconos curatos: et predictos inferiores ministros ad religiosos cõparatos ꝑfectio rem: aut saltẽ equalẽ statũ ĩ ecclesia obtinere. Et q̄q̄ ꝑ ea quę dicta sunt satis rationes ipse solutę uideant̃: particularius tamẽ ad singulas singulę fiẽt satisfactio nes. Primo igit̃ dicebat̃: qa monachis licitũ est trãsire ad statũ p̄sbiterorum: tanq̄ ad perfectiorẽ. qa ut inquit Hieronimus. & transsumptiue ĩ canone. xxiii. q. i. dici tur. sic uiue in monasterio ut clericus esse merearis. Respodetur enim ꝙ monachus tanq̄ monachus: nõ habet officiũ clerici exercere. ueruntamẽ in quantũ litterati & docti sunt licite possunt ꝓmoueri ad pre- sbiteratũ. & curã monachalẽ aliorũ habere. ꝑfectionẽ tamẽ status nõ habet ex illo transitu: sed ex ꝑpetua obligatione uoti. Et ita licet fiat p̄sbiter nõ dimittit perfectionẽ monachalẽ. ideo subditur ĩ p̄fato decre- to: multo tẽpore disce: q̄ postmodũ doceas. et inter bonos semp̄ meliores sectare. Deĩde adducebat illud Hieronimi ad Eliodorum ubi dicebat Hieronimus. mihi scilicet monacho ante p̄sbiterum sedere nõ licet: illi si peccauero: licet me tradere sathanę. Ex quo ui- detur curã animarũ habẽtes in perfectiori esse statu quibusuis religiosis cõtemplationi uacantibus. aut saltẽ in statu perfectionis esse. Sed dicẽdũ est oẽs mĩstros ecclesię esse ĩ perfectionis statu mõ quo supradictum est. uidelicet propter officii administrationẽ. sed talis perfectio status scd̃m eos qui hanc opinionẽ tenent:

magis accipitur cōparatiue q̄ proprie. Vnde canones appellant statum clericoꝝ gradū quendā. ut inferius latius tangetur. Postea uero dicebatur bonū publicū preferendū esse bono priuato. & cū curati gerāt offi cium publicū: quia curā animaꝝ. quo zelo seu officio scdm Gregoriū nullū ē deo acceptabilius. & religiosi solū intendant ꝓprie saluti. uidet̄ curatos esse in per/ fectiori statu. Quibus respōdetur. ꝙ q̄uis absolute in tendere bono publico: sit maioris perfectionis q̄ intē/ dere bono priuato. hoc est in genere operis ꝑfecto. intendere tamē ꝑfecte bono priuato: uel saluti ꝓprie prefertur illi qui imperfecte intendit bono publico. Zelus enim animaꝝ sacrificiū ē acceptū deo. si ordi/ nate fit. qui ordo est: ut qs primo habeat curā salutis sue. & postmodū alioꝝ. qa ut scribit̄ Mathei decimo sexto. & transumptiue ī canone. Quid ꝓdest homini si uniuersum mūdū lucretur. anime uero sue detrimē tum patiatur? Deniq; respōdent alio modo. uidelicet ꝙ ea que dicta sunt bene probant curatos: et inferio res ministros ecclesie bene probant curatos: et infe/ riores ministros ecclesie si recte agant: posse esse in ꝑ fectionis opere: sed nō in perfectionis statu. qa pre/ dicti ministri ecclesie non suscipiunt plebis aut par/ rochie sue curā cum perpetuo obligationis uoto. qd̄ ex eo patet. quia eam deserere possunt. aut renun/ ciando. aut per religionis ingressum. soli ergo Epi cū uoto perpetuo suscipiūt curā animaꝝ. & ideo sine li/ centia apostolice sedis illam desererere non possunt. Rursus qd̄ obicitur de Helia de quo Crisostomus dicit. si talē aliquē adducas mihi monachū: qualis He lyas fuit. nō tamē illi compandus ē. q traditus ē cure

populorum et cetera. Ad qd dicitur. ꝙ Crisostomus nō intellexit de simplici p̄sbitero: sed de epō. ꝙ si loquatur de simplici presbitero: non intendit preferre statū presbiteri statui religionis. sed intendit ꝙ periculosior est status habētis curā animaꝝ: q̃ religiosi in cōtemplatione uiuentis. et ꝑ cōsequēs seruare se innocentem in maiori periculo iudiciū est maioris uirtutis. Sed q̃uis maior uirtus reqratur ad hoc ꝙ aliqs se preseruet immunem a peccato inter populos q̃ in religione: maioris tamen uirtutis est uitare pericula religionē intrando: q̃ nō uitare ꝑicula inter populos uiuendo. Itē obiciebat̄ qa p̄sbiteris & mīstris ecclesię magis cōmittitur. uidelicet cura animaꝝ q̃ religionis et per consequens status est maioris perfectionis et meriti. Ad quod dicitur ꝙ aliquē agere uel administrare dupliciter cōtingit. si enim ille cui plus est cōmissum maiora faciat. aut plus seruiat: īdubie plus meretur: q̃ ille cui minus cōmittitur & minus faciat. sed si ille cui minus cōmittit̄: maiora et ꝑfectiora faciat et plus seruiat magis meretur q̃ ille cui magis est cōmissum & minus seruit. In utroqꝫ igitur statu clericoꝝ et religiosoꝝ ista duo reperiri possunt. per quę uis argumenti soluitur. Ad aliud aūt qd dicebat̄ de merito & ꝑfectione qd cōsistit ī cura animaꝝ: supra respōsū est in solutione ad argumētum. qd fiebat de publico et cōmuni bono priuato preferēdo. Subsequenter nō obstat qd dicebatur qa liberare innocētes de manu perfidoꝝ maxime perfectionis & meriti ē. adducētes etiā illud Hieronimi: qa sancta simplicitas solū sibi prodest. sed tāto plus nocet: si cōtradicētibus nō resistit. Dicendū ē ꝙ illa magnitudo meriti intelligit̄

ex pte mentis. qn̄ qs tantum ꝓficit in contēplatione ut propter deū uelit intendere saluti ꝓximoꝝ. etiam cū aliquo detrimento contemplationis. hoc enim mō certū est. ꝙ ad maiorē pfectionē caritatis pertinet q̈ simpliciter uacare cōtemplationi. Et hoc ē qđ Isidorus in libro de summo bono ait. bonū est igiť corporaliter remotū esse a mundo: melius tamē remotū esse uoluntate. Optimū autē & perfecti meriti est: utroq; esse semotū Quod etiā dicebať qa magnitudo meriti cōsistit ī magnitudine conatus ad uincēdū promptitudinem peccandi. qa beatus est q potuit transgredi & nō est transgressus. quę promptitudo magis est ministris ecclesię: q̈ in religiosis. Dicendū est. ꝙ magnitudo meriti hominis erga deū ex tribus potest insurgere. Primo ex pte merētis. Secūdo ex pte principii formalis quo qs meretur. Tertio ex parte oporis meritorii. Si igitur magnitudo meriti pēsetur ex parte merentis. quando aliqs contemplatione dei et in xp̄i amore tantū creuit: ut ad tempus cupit detrimentū pati suę fruitionis propter xp̄i gloriā. ad procurandā ꝓximorū salutē modo quo dicebat apostolus ad ro. ix. cupiebam ego esse anathema a xp̄o pro fratribus meis. de quo Chrisostomus dicit ī libello de laudibus eius. ꝙ sicut ferrū in ignē missum nō est aliud q̈ ignis sic anima Pauli diuia caritate incensa. nō erat aliud q̈ caritas. Talis ergo puto magis meretur in uita actiua saluti proximoꝝ intendens: q̈ in uita contemplatiua. cōtemplationi uacans. Vnde Paulus hoc elegit tanq̈ maioris caritatis & maioris meriti. electio enim nō est nisi de maiori bono. Vnde dicit ad Phi. i. Coartor enī ex duobus desideriū habēs dissolui & esse cū christo.

qđ mihi multo melius eſt. ꝑmanere autem in caritate neceſſariū propter uos. Et hoc cōfidens ſcio ꝗa per manebo omnibus uobis ad profectū ueſtrū. ſuꝑ quo uerbo dicit gloſa. ꝙ elegit Paulus nō qđ ſibi melius erat: ſed quod multis expediebat propter caritatem quę ſuꝑeminet omībus. Si uero cōſideret̄ principiū formale quo ꝗs meretur: putāt aliꝗ ꝙ maioris meriti eſt cōtemplatiua uita q̃ actiua. Cū enim principium formale merēdi ſit caritas. ſicut magis meritoriū eſt: diligere deū ſecundū ſe q̃ diligere ꝓximū. ſic maioris meriti eſt uita contemplatiua. quę directe de ſuo genere ordinatur ad dilectionē dei ſecundū quē modū intelligit̄ illud Gregorii ſexto morali. ultimo capitulo Martę cura nō reprehendit̄. Marię uero cōtēplatio etiam laudatur. ꝗa magna ſunt uitę actiuę merita: ſed contemplatiue ſunt potiora. Veꝝ ſi cōſideratur opus meritoriū: uident̄ ſe habere ſicut excellētia & exceſſa ꝗa reſpectu meriti accidentalis. cū tale meritū detur ſcđm genus operis maioris meriti pōt eſſe actiua uita q̃ cōtemplatiua. Et iſto modo nedū epi: ſed p̄ſbiteri et ſacerdotes curā animaꝝ habētes. excellentiore et perfectiore ſtatu ſunt. q̃ religioſi. Et de iſtis loquitur Auguſtinus Valerio. nihil ē in hac uita difficilius. pi culoſius. laboroſius. epi. preſbiteri aut diaconi officio ſi ꝑfunctorie agatur. ſed apud deum nihil beatius: ſi eo modo militet̄ quo noſter Imꝑator iubet. Si uero utrūq₃: ſeu utrāq₃ uitā ſumimus reſpectu meriti eſſē tialis. qđ reſpōdet caritati tanq̃ radici merēdi putāt aliꝗ ſimpliciter maioris meriti eſſe cōtemplatiuam q̃ actiuā. Alii uero famoſi & moderni doctores cōpādo iſtas duas uitas adinuicē diſtingunt. ꝗa quantum ad

eoꝶ substantiam simpliciter potior: & ꝑ consequens preferenda est contemplatio. ut dicitur in. c. nisi cum pridē de renuntiatione. ipsa ē enim securior & magis suauis. paucissimis indigens et propter se eligenda tanq̄ qetissima. quoꝶ cōtraria cōtingunt opibus actiue. & scd̄m hunc modum cōpandi cōtemplatiua simpliciter est melior. et p̄ferēda actiue. Si uero cōpant̄ q̄tum ad eorū usum: tunc subdistingunt. nā qa usus respicit operis executionē. Executio autem actionis duo respicit. scilicet ipsos ad quos est. s. subditos. et ipsum exequentē. s. p̄latū. Si primo modo cōparent̄ sic actiua preferenda est cōtemplationi. qa pluribus utilis est. & magis fructuosa. ut dicitur in dicta decretali. licet illa sit securior & magis suauis. qa in fecūditate sobolis: lippitudo Lie Rachaelis pulcritudini ē prelata ut dicit Gregorius super Ezechielē exponēs illud erat Lia lippa: sed fecunda. Si uero cōparentur scd̄o mō. aut ē ad illud dispositus & idoneus: aut nō si non. tunc melior est sibi usus cōtemplatiue. qa sibi potest ibi proficere. sed in actiua: nec sibi nec aliis. Si uero ē idoneus. aut accedit uocatus et necessitatus: aut propria uolūtate. Si secundo modo cōtemplatio precellit. qa actiua non precellit: nisi proueniat ex coactione et necessitate: si uero coactus: tūc simpliciter actiua p̄cellit quo ad usum eius. et hic siue cogat̄ ab homine uel ex caritate. uel ꝓpter necessitatē ꝓximorum. et talibus melior est actiua: q̄ contēplatiua. Nā per talem actionē augetur caritas. & ad perferendum aduersa. et contemplandū optima. et sic sua actio est melior aliis: q̄ sua contēplatio. est etiā maioris meriti. Et sic patet ꝙ quo ad usum uitę presētis talis actiua

est simpliciter melior et status eius.et etiā opa magis meritoria. Fatemur tamē ꝙ cōtemplatio est realiter ꝑeligenda.qa plures inueniuut̄ ad hoc idonei : qui in actione deficerēt. Si tamē homo esset assecuratus.ꝙ populus indigeret. et ꝙ bene gereret illā curā etiam sine ꝑiculo peccati posset illā desiderare & se īgerere. et uelle magis hoc fieri ꝑ se q̃ per aliū.neqꝫ hoc esset presumptuosum. qa licitū est appetere maius meritū sicut fecit ysaias.itaqꝫ talis uita tanq̃ bona simpliciter est ꝑeligenda.Ex qbus apte mōstrat̄ quō intelligēde sunt rationes adductę ꝓ parte illorū:qui putāt statū clericoꝝ īferioꝝ ab epō ꝑfectiorē eē statu religionis.

¶ Capitulum uicesimumquintum de excellentia et laudibus uitę monasticę. et religiosę. et de pluribus causis propter quas preeligenda sit q̃ alius uiuendi modus.

Monasticam religiosamqꝫ uitā preconiis laudibusqꝫ efferre nō puto aliud fore:q̃ lucē ipam facibus adiuuare.habet enim hoc uitę genus ea omnia quę ad bene beateqꝫ uiuendū cōferūt. quę ad uerā felicitatē cōducūt. et ut paucis omnia cōprehendā id habet propriū religiosorū uita:ut deo propinquior acceptiorqꝫ cęteris esse uideat̄. q enim inqt apostolus.adheret deo:unus spūs est cū eo. Nam et Hiero.fatet̄ meliores nō posse inueniri:q̃ q in monasteriis profecerūt. Vnde Augustinus in libro de operibus monachorū.illos sanctiores esse testat̄:q a conspectu hominū sepati:paucis ad se prebent accessum sed deo contēplant̄.Quis enim dubitat qn deserētes

mundũ & tumultũ seculi. et se a seculi oblectamẽtis segregantes: xpo cõformentur & ab eo facilius confortentur. Quod latius ipe Augustinus prosequitur sup illud apocalipsi mulier fugit ĩ solitudine. sed neq; illud pretermittendũ est: quoniã in ceteris huius uite occupationibus. & uiuẽdi modis. illud hominibus cõmune est: ut tempora transeant & nõ redeant. Religiosi tamẽ uiri illud facile agere possunt. non tantũ ne tẽpus fugiat: sed ne pereat. Occupãtur qdẽ religiosi aliqñ lectiõe plerũq; oratione. nec altera alterã ĩpedit sed auget. Succedit demũ diuini uerbi predicatio: q deo nulla gratior occupatio esse põt. Demũ itur ad bonarũ artiũ studia. Discunt. n. aut docent scribũtq; posteris doctrinã ad erudiẽdos saluandosq; homines nullumq; illis tẽpus uacuũ est. Et cũ teste Cicerone nihil dultius bene impensi temporis memoria. hac locupletissimi sunt religiosi. In ceteris siquidẽ uiuendi modis consideremus hominũ tẽpora. Primo infantiã ipsam siue pueritiã in uanos ludos. Adolescentiam & iuuentutẽ in libidinẽ & auaritiã. Senectã uero & senium in querelas. in cruciatus & doloris corporis. in suspiria. ĩ lamẽta cõsumimus. Religiosi uero infantiã in artibus addiscendis. in diuino cultu inprimendo. Adolescentiã uero in altioribus studiis. Senectutem uero ĩ docẽdo. pdicãdo. deoq; uacãdo & contẽplãdo fructuose expendũt. Et ut paucis agamus inter monasticã uitã & ceteras uiuẽdi formulas illud interest. qa quo magis illi nituntur ut salui fiant: tantũ isti conantur ut pereant. Quinĩmo qtũ illi nos ad saluãdum inuitant. adiuuant atq; cogunt: tãtum nosipsos prepedimus. Ceterũ religiosoꝝ uita ex quinq; causis

excellentior atqꝫ pfectior ceteris uidetur. Primo qdē
qa dignior ueluti quā xp̄us eligere uisus ē. & apostoli
secuti sunt. Secundo qa securior. nam ut inquit Au/
gustinus ꝑ mille cadentibus ī religione: cadent decē
milia in seculari uita. Tertio excellentior est uita mo/
nastica. quia dultior atqꝫ iocundior. non enim habet
amaritudinē cōuersatio eius. nec tediū cōuictus illius
sed gaudiū et letitiā. Quarto qa sanctior et deo ꝓxi/
mior per adhesionē cōtemplationis. unde qdā sapiēs
religiosorū uitā recte per dexterā designat. secularē
uero uitam per sinistrā. unde super illo. leua eius suꝑ
capite meo: et dextera illius amplexabiť me. Recte
inquit secularis uita sub leua ecclesię poniť: qa iuuat
ad sustentationem. Sed dextera id est uita religiosa.
xp̄m spōsum ecclesię amplexatur: dū eius innocētię
et contemplationis amplexibus delectať. Sed et his
alia quinqꝫ addenda sunt. propter quę monastica uita
pfectissima atqꝫ excellētissima habeť. Primo qa tpaliū
solicitudinis minus habet. Secuudo qa ad spiritualē
adhesionē maiorē habet aptitudinē. Tertio qa maiorē
recōpensationē ab ea sperat. Quarto qa in ea maiorē
unusqsqꝫ habet sui potestatē et fruitionē. Quinto qa
in ea uuusqsqꝫ facilius uitat humanorum periculorum
promptitudines. Rursus monastici uiri nedū in his:
sed plurimis aliis cūctis uitę modis preferūtur. Alibi
enim negotiantes foris: quietē querūt. quā religiosi
inter se habent. Illi temporalibus studēt. secularibus
implicanť. uanitatibus inuoluuntur. et dū inferiores
plurimos habere delectanť: ab interioribus et supiori
bus elongantur. Distrahuntur alibi homines propter
ea quę foris sunt. et infeliciter amittūt preciosiora q̄

intra se sunt. ut recte cum Bernardo dicant. Quanto magis ad mundū accedimus: tanto magis a deo rece/dimus. Desiderant enim qui extra religionē degunt uideri sapientes: dū opum bonorū penuria & uera sapientia stulti efficiunt. Credunt foris lucrari: dum se ipsos ꝑdunt. cęlestia appetere uidentur: dū carnei eis oculi sunt. Quāto magis in temporalibus redduntur solicíti: tāto magis a spiritualibus efficiuntur mēdici. ceci qppe sūt & duces cecoꝝ. oīa .n. disponere ordīare & scire psumūt: dū seipsos distrahūt. Illa preterea differentia inter seculares & religiosos apertissima ē. quoniā ut inquit Hugo de sancto uictore. In illis ui/gilat spūs dei: Dum in cęteris dormit. uiget in illis ratio. in istis sensus. in his ratio extinguitur. feruet in illis amor dei. in istis amor mūdi. hi mundū diligunt: dū illi relinquūt. illi omniū obliuiscuntur. & unusqsq; unice matris suę cōtinuo recordatur. isti uero omniū quę sunt mundi recordantur et se obliuiscuntur. Illi caduca. hęc & terrena amplectūtur. et ad ea sūmope aspirant: dū isti ea quę supra terrā sunt desiderāt. Hi gressu proprio currūt ad interitū: dum monastici ad salutē festināt. Religiosi omnia ꝓpter deū dimittūt: dum temporales uiri deū relinquūt propter omnia. Sed certe non falluntur. ea enim funesta cecitas uicē eis reddit. qa cū propter eos omnia deus fecerit. Isti ꝓpter illa deū dimittunt. q̃re iuste eos omnia dimit/tunt. Seculares deniq; prudētiores uidentur. ī qua re huius seculi se homines cōprobant. qa ut scriptum ē. filii huius seculi prudētiores sūt filiis lucis. Isti ad ea q̄ dei sūt. tardi. duri. pigri. tepidi atq; īertes sunt. nec cogitant quo tendere debeant. uiā sciunt: sed sciēter

deuiant.et ſi qui eam neſciunt. illam non inquirunt.
Quinīmo religioſorum uitā.q̄a humilē.q̄a ſeculo ob/
iectam.q̄a mollibus nō indutā abiciūt et uitā eoꝝ pu
tant inſaniā.Qui paulopoſt uidebūt quomō cōputati
ſunt in numero ſanctorū.& ſors illoꝝ ineternū. Patet
ergo huius regularis & monaſticę ſumma excellentia
& perfectio ſuper cęteros temporales ſtatus.

Ca. uiceſimūſextū de difficultatibus uitę religio
ſę.et de laboribus et aculeis religioſoꝝ ī genere.

Religioſam atq̧ monaſticā uitam laudabilē atq̧
ꝑfectā.& deo acceptā eſſe nemo ē q̄ ambigat
Veꝝ alia aliis cōgruunt.& diuerſi ad diuerſa
aptiores ſunt. Deniq̧ aliud ē religioſum eſſe.aliud re
ligioſe uiuere. multi nomine religioſi ſunt.pauci re.
plurimi religioſe uiuere ceperunt : q̄ ſuꝑſtitioſa uita
finierunt. & ut q̄dā ait ſapiens dulce negociū.iocūdū
nomē religionis eſt.ſed progreſſus difficilis.ueluti in
quo uitę ſtatu homini libertas. uoluntas ac uoluptas
et affluentia adimit̃. et ut breuibus dicā ipſa quoq̧ q̄
natura cōcedit:ſancta religio ꝓhibet.Fateor in mo/
naſteriis deus ipſe noſcit̃. ibi dei notitia.amor et cul/
tus habent̃. ea tamen in cęteris uitę ſtatibus impleri
poſſunt.et utinā tam digne: tam recte implerent̃ ab
homībus q̄ ſciunt̃. Scit.n.unuſq̧ſq̧ quō placere deo
poſſit.idq̧ ſi agat:uere religioſus ē. Se enim deo ille
religat:q̄ in pietate & humilitate deū colit.& inſolē/
tias ſtirpat. Fateor ea cōmodius in monaſteriis fieri:
ſi facultas corporis animiq̧ uires ſuppetunt. Deniq̧
quietem animi in religione monaſtica inueniri aiunt.

Quibus ego dicere possem. si qetem animi speras aut optas: cur ergo ĩ bello stas: Quocũq; igit̃ ĩ statu uiuas qs tibi bellum infert: nisi tu unus? Quod ergo tu tibi aufers: quare in alio statu speras? Deniq; considera illud Isidori. quoniã ad dei quietudinẽ nõ acceditur passibus corporis: sed mẽtis speculationibus. Vidisti tu plurimos religioso habitu indutos p inqetudines discurrentes. apostatantes. et alios propter inopiam reꝝ necessariaꝝ ab incepto opere cadentes. de qbus scriptũ est. quoniã propter inopiã multi deliquerũt. Quanq̃ illud fateor nõ sacrę religioni: sed eoꝝ impro bitati imputandũ est. uerũtamẽ deliberatione & con silio nõ paruo opus est. QVare ut ego puto monastica religiosaq; uita ab illis potissime eligẽda est: q casum nõ timẽt. impfectis. n. & fragilibus. et nõdum uitiorũ mortificationẽ supantibus. experiendũ dixerim non ꝓfitendũ. aut uerius differendũ. Preterea religiosi nõ nulli huius temporis ab utero regulę suę aberrantes. quo enim modo cõuersent. quo ue obedientię paup / tatis & castitatis tramite religionẽ obseruent: tuipse nosti. in qbus ut mihi uidet̃ maior est periculi timor: q̃ spes proficiendi. Hinc qdam sapiens illud trenorũ exponens. lapides sanctuarii dispersi sunt. Plangunt̃. inqt religiosi implicati tẽporalibus negotiis: qa nõ ẽ actio secularis uitę: quã q̃ hodie nõ administrẽt reli / giosi. discurre singuloꝝ occupatiões & officia: religio sos adesse uidebis. Secularia enim negotia seculariter ptractant. ad quę utinã ꝓficiendi gratia. aut uocati accederent. Sed prochdolor sese ingerũt cupiditatis uel adipiscẽdę dignitatis gratia. aut forte lasciuitatis et habẽdę exẽptionis. ut excutiãt collũ ab obediẽtia

suo℞ prelato℞.agentes contra principalia eo℞ uota. per quo℞ obligationē positi sunt in statu ꝑfectionis. Et q̄q̄ prauorū bominū facta bonos a bono nō retrabant. quinīmo sicut pena suos tenet actores: sic innocētia suos tenet sectatores. Nibilominus bęc quorūdā religioso℞ praua exēpla.& si aliquos a religione penitus nō arceant: cogunt tamē ut differāt quousqꝫ se experiantur. Qvibus colligitur bunc statū nō parū laboris et difficultatis babere.

¶Capitulū uicesimumseptimum. particularius. et latius de promptitudine ꝑiculo℞ buiusmodi status ī specie & de malis religiosisſ.et abusibus illo℞

POst difficultates et labores predictos. quos nōnulli in genere adducūt: circa monasticam uitam afferūt.& alia particularius de ꝓmptitudine periculi buius status. Aiunt enim.qa pericula monasticę uitę ex plurimis cōspicere libet. eo presertim: quia cū peccata effugere uix possimus: constat ī eodē genere peccandi lōge grauius religiosos peccare: q̄ ceteros bomines. Quis enim dubitat ut sanctus Tbomas refert religiosum grauius peccare fornicādo cōtra uotū cōtinentię. grauius peccare cōtra uotum paupꝫtatis. grauius deniqꝫ peccare inobediēdo cōtra uotū inobediētię. Deinde qs dubitat religiosum grauius peccare ex cōtemptu.qa ut sancti aiunt doctores. per contemptū uidet̄ ingratus beneficii recepti: cū per religionē sublimatus sit ad perfectionis statū. quinīmo & dei filiū cōculcat atqꝫ uitupat ꝑ cōtemptum. cōtra quos Hieronimus cōqueri uidet̄ ingens illud sapientis. qd est ꝙ dilectus meus in domo mea

facit scelera multa? Deniq; grauius peccat propter prompta scandala. cũ multi eius uitã ut speculũ respiciunt. quos idẽ Hieronimus signat. ait .n. cũ pphbeta Hieremia. uidi similitudinẽ adulterii. & iter mẽdacii. et cõfortauerunt manus pessimoꝝ. nõ ut cõuerterẽt unusq́sq; a malitia sua. Cõfortauerũt inq̃ manus pessimoꝝ. qa malo eoꝝ exẽplo mali quodãmodo cõfortari uidentur. eos uidelicet sequẽdo in sceleribus: quos seq debuerũt pie. & sancte uiuẽdo. Est igit̃ piculosus cõtemptus in religioso. qa ut Thomas ait: cũ religiosus uenit in cõtẽptũ: incorrigibilis efficitur. & omniũ ẽ pessimus. Adducẽs illud Hieremię. cõfregisti iugũ & dirupisti uincula mea. Vnde Bern. ad Eugenium. Quę maior peruersitas. qui maior cõtemptus: q̃ post perfectionis uotiuã pmissionẽ uolũtariã obligationẽ. post sacri habitus susceptionẽ. post exẽploꝝ uirtuosoꝝ patrũ multitudinẽ & perfectionẽ: redire ad peccata sicut canis ad uomitũ. Illoꝝ pcepta cõtempnere quos totius uitę & actionis suę iudices loco dei elegit. & subdit. magna monachi dignitas. sed magna eius damnatio: si quę sunt monachi agere ptermittit. Cęterũ huius status labores et difficultates nõ negauit Augu. ad Vincentiũ donatistã. ait enĩ fateor caritati uestrę corã domino deo nostro: q testis ẽ sup animã meã. ex quo deo seruire cepi. quoniã difficile sum expertus meliores nõ posse inuenire q̃ q in monasteriis profecerũt: ita nec peiores q̃ q in monasteriis defecerũt. ut hinc arbitror in apocalipsi esse dictũ. Iustus iustificet̃ adhuc. et q in sordibus est: sordescet adhuc. Attendenda ergo sunt Augustini uerba. Fatet̃ enim meliores nõ reperiri q̃ qui in monasterio profecerũt

z 9 j

ſed nec peioreſ q̃ q defecerunt. Conſtat enim longe plures deficere q̃ ꝓficere. Nã ut Hieronimus inqt. rara ẽ uirtus atq̃ difficilis. & a paucis appetitur. Sed & philoſophus in ethicis ait. difficile admodum fore tenere mediũ uirtutis. quare lõge plures deficiũt: q̃ attingũt ueluti ſagittantes ad ſignũ mediũ: plures deficiunt q̃ ſignum tangant. Vnde qdã ſapiens nõ miratᷓ quare plures homines ſint uicioſi q̃ uirtuoſi. maxime qa peccare multis modis contingit. & unico defectu qs redditur uitioſus. ſed nequaq̃ qs uirtuoſus et innocens erit. niſi omni cõcurrẽte uirtute quę inuicem cõnexe noſcunẽ. Vnde ſaluator multos fore uocatos ait: ſed paucos electos. Et propheta clamat. qa multi quoq̃ defecerunt. Et iteꝝ. omnes ſimul inutiles facti ſunt. nõ eſt q faciat bonũ. ut bonoꝝ raritatẽ atq̃ parcitatẽ deſignaret. Cũ ergo ĩ omni ſtatu plures deficere arbitrandũ ſit: religioſos grauius deficere non ẽ ambiguũ. Quis enim nõ cernit religioſorũ tã copioſã numeroſitatẽ: ſed qs nõ uidet tã paucoꝝ ſanctitatẽ? Quis nõ cernit multoꝝ religioſorũ ſuperbiã & elationem: ſed qs non uidet paucoꝝ humiliationẽ. Plurimi certe ſunt religioſi: ſed prochdolor tales ut cũ Bernardo loquar ſub habitu religionis animũ ſecularẽ. & ſub pannis cõuerſionis habere inueniantur. cor altũ ĩ ſeculo. & peruerſum ad religionis opera. de qbus idẽ Bernardus ait. doleo de multis q poſt ſpretã populi pompã cõuerſari deberẽt ĩ ſcola humilitatis. grauius inſoleſcere & impatientes amplius fieri in clauſtro: q̃ fuiſſent in ſeculo. Et qd magis periculoſum ẽ. pleriq̃ ĩ religione nõ patiunẽ haberi ſe cõtemptui: q ĩ domo ſua ſeculariter uiuentes. non niſi cõtemptibiles eſſe

potuerunt. Preterea in eo uersatur q̄ maxime religiosorū pīculū. qa cū sint religati deo dū se ligatos fore dolent: se amittūt solutos. nō cōsiderantes ꝙ bene ligata securius custodiunt. soluta uero facile perdunt. Multis rursus aculeis et laboribus status religionis ē refertus. & plurimis pīculis expositus. Quis. n. dubitat teste Bernardo grauissimū esse inter assuetas epulas esurire? Inter delitias pteritas macerari? Inter uestes ptiosas & multas algere? Et īter diuitias quas ostendit mundus offert diabolus desiderat noster appetitus eas contempnere? Profecto tanto hęc grauiora existunt: q̄to grauius a paucioribus tollerant. Fateor certe qa ut Bernardus ait. nō desunt religiosi ī claustro. q hoc pacto uolūt esse paupes: ut nihil eis desit Deniq; uolo religiosi casti sint et pauperes. Quid tn̄ dices de periculo arrogantię. uanę glorię. quę nō nisi meliores temptat? Vnde Hieronimus. plus est deposuisse animū: q̄ cultū. difficilius arrogantia: q̄ auro caremus & gēmis. His enim abiectis gloriosi interdum tumemus sordibus. & uendibilē pauptatem populari aure offerimus. Sed ad alia trāseamus? Quis talis religiosus est quē Bernardus ipse describit. qui ī nullo ꝓrsus aut resistit prioribus. aut inuideat paribus aut subiectus. plene obsequat. sociis cōgruens. subiectis utiliter omnibus cōdescēdens. fugax uoluptatis. appetitor laboris. patiens abiectionis. impatiēs honoris paup in pecunia. diues in scientia. humilis ad merita. superbus ad uitia. q ita huic mūdo morit: ut soli deo uiuere delectetur? De his Eusebius dicebat. quoniā taliter in monasterio uiuere perfectio est. sed aliter cōuersatio magna damnatio est. sed certe potius eos

imitantur de quibus idem Bernardus ait. quoniam superbię inobediētię & auaritię student: quarum primę culpę casus attulit et labor. tertię lapsus timet. His tribus periculis tres claustraliū ordines subiciūtur. s. q sedē prelationis querūt: & preesse nō ualent. Alii q nec obediunt nec obedire uolunt. Tertii familiares Iudę. loculos portātes & in occulto detrahētes. Sed ut paucis multa cōprehendā. si studia. si mores. si uitā plurimorum religiosorum cognoscere uis: cōsidera. qa illis capitulū hostis est. extra murmur & inuidia. in nocte nullas uigilias habent nec in die labores. laborat monachus ut fiat abbas. abbas uētrosus. prior ingrassatur mēdicans blanditur potētibus. terrena diligit. suspitiosus claustralis. bursarius pecuniosus. īfirmarius cōcubinarius. capitosus sacrista. sine oratione conuersi. fratres ad questū predicant. gardianus equitat. prouincialis proclamat. generalis generat. Preterea de huius status periculo uide qđ Bernardus dicat ī quadā epistola. moriens uix unq̄ aliqs in cella ad infernū descēdit: qa uix unq̄ in cęlo predestinatus in ea usq3 ad mortē persistit. Itē labores pericula huius status aptissime demōstrat Gregorius in registro inquiens. uos qui uiam uitę extra hominū frequētiam ducitis tanto maiora certamina pati necesse est: quoniam ad uos magister ipse temptationū accedit. Ceterum ex multitudine p̄ceptorum & onerū religionū: periculū et difficultas huius status cōprehenditur. Nā ut dicit Augustinus ubi sunt multę p̄ceptiones: ibi multę sūt transgressiones. Habēt. n. religiosi lōge plura p̄cepta: q̄ qcunq3 homines aliorum statuū. imo plerūq3 ut supra dixi. quod aliis meritum: sibi ad peccatū et periculū

eſt.nec iuuat ſi dicas:non omnia precepta obligant. Quibus Hieronimus reſpōdet in quadā epiſtola.non ideo putet ꝙ ſe deo obtulit aliqua cōtempnenda eſſe mandata qa leuia ſunt: tā enim maxima illa ꝗ̃ minima impata ſunt. & cōtemptus unius precepti precipiēti iniuria eſt.Et ſequit̃.in quocū enim ſtatu in quouis gradu equale peccatū eſt:uel probibita dimittere.uel iuſſa non facere.& Bernardus ait.iuſſa ſine culpa non negligunt̃.& ſine crimīe nō cōtempnunt̃.O ꝗ̃ multa ſunt hodie in religionibus precepta. o quot uincula multiplicata.O ꝗ̃ pauca et tarda remedia.De quibus xp̄us dicere uidet̃:alligant onera grauia et importa/bilia:& imponunt ea in humeris hominū.Contra hos multiplicantes precepta cōminat̃ deus duas male/dictiones. Prima eſt.ue uobis ſcribę & phariſei ypo/critę.ꝙ clauditis regnū cęlorū ante homines ubi non intratis nec permittitis alios intrare. Secunda eſt.ue uobis ſcribę & phariſei.ꝙ decimatis mentā & anetum et relinquitis quę grauia ſunt. ſcilicet legis iuditium miſericordiā & fidē.Forte dicet qſpiā fatendum eſſe plurima eſſe religionū p̄cepta.plurima onera ex qbuſ neceſſe eſt plurima ſequantur peccata. Fatendū etiā plurima eſſe in religione ꝑicula incōmoda.plures dif ficultates et labores. Verūtamē ex plurimis bonis q̄ religioſi agunt facilius creditur abſorbi poſſe: ſed et promptius ab eis reſurgere ualebūt.p̄ſertim propter intentionē quā habent ad deū erectā. Accedit quia habent ſocios a qbus iuuent̃. ad quos dici poſſunt q̄ tetigi ſupra ī uiceſimoquarto capitulo. Demū fateor poſſibile illud ē.ſed difficile dixerī.p̄cepta enī aperta ſūt.impletiones dubie.mandata certa. tranſgreſſiōes

certiores. uicia. nō occulta. sunt. bona non uidentur. pericula manifesta. existūt. nec sine discrimine incur/runt. remedia uero dubia. nec sine magnis laboribus querunt. Facilius cadimus q̄ resurgamus. socii uero an iuuent eū q se ledere uult: unusqsq consideret. de quibus qdam sapiens ait. qd iuuat amicus: si animus amicitior ledit? Fateor tamē bonis & deo dicatis reli giosis. pericula difficultates. Labores huiusmodi q̄/dam certamina. quedā exercitationes existūt. que re ligiose uiuentes eo magis coronāt. atq ut supradixi cū de periculis & laboribus status ecclesiastici egi. nō est in culpa religio: sed abutentibus religione. Nec ē improbatio in religione: sed deturpantibus religionē in qua nō est mirū si sit multitudo periculorū: ubi uio lentibus & bene militantibus est cumulus donorum. Nam ut ait Hugo de sancto uictore. omni statui be/nigna est religio. abundans pauperi. mediocribus suf ficiens. tollerabilis diuiti. infirmis larga. dedicatis cō/patiens. penitētibus miserans. peruersis seuera. bonis optima. Et Crisostomus. religio nunq̄ senescit. fatiga tionem nō sentit. ex qbus omnibus aperte mōstratur huius uite & status periculū. labor & difficultas simul & utilitas.

¶ Capitulū Vicesimumoctauum de inclinatione et dispositione naturali & diuersitate cōplexionū. et abilitatū hominū q̄tum ad religionē. et cōsilio in talibus.

VLtra p̄dicta nōnulli cautos agunt et attētos religionem ingredi uolētes: ut inclinationes suas ac dispositiones naturales et cōplexiōes attendāt. uiresq suas discutiant. Tandē qdā illis circa

predicta consilia prebent. Aiunt enim qa secundum antiquorum sapientiū sententias. diuersi ad diuersos penitus uiuēdi modos: aut inclinātur aut disponunt. Diuersitas aūt et dissimilitudo. aut disparitas uiuēdi unius ad alterū: ut in politicis inquit philosophus ex triplici radice procedit. Primo ex natura siue quali/tate diuersa. nōnullos ex diuersitate cōplexionis loci quoqꝫ in quo uiuitur: naturaliter ad diuersa ferri uidemus. nōnullos enim inclinari cōspicimus ad bene po/litizandū in repub. alios ad militādū. alios ad artificia alios ad sacrificia et cultū diuinū. nec solū ad hęc exercicia: sed animę passiones diuersimode disponunt. quoniā aliq ad uerecūdiam. alii ad irā. alii ad tristitiā inclinantur. Cōplexionis ergo diuersitas et regionis qualitas: ad diuersa penitus inclinat. etiā quo ad mo/res. Quanto enim humana cōplexio simplicior & pu/rior est: tāto sensus exteriores uiuaciores. potētiores atqꝫ subtiliores redduntur. quo fit. ut per cōsequens intellectus hominis eo magis sit purior et subtilior. Idqꝫ ex eo patet esse manifestū. quoniam q̃diu sensus ipsi exteriores uiuaciores existūt: tanto magis intel/lectui deseruire possunt. Quoniā intellectus ipe nihil agit aut intelligit. q̃diu in homine existit: nisi cū mi/sterio sensus. quare recte Aristoteles inqt quia animę sequūtur corpora. Et alibi in libris de aīa ait. molles carne aptos mente dicimus. Anima ergo siue intel/lectus humanus nō exercet opationes suas: nisi me/diātibus organis corporis. qa eodē philosopho teste. nihil est in intellectu: qn prius fuerit in sensu. Ex qua radice ꝓcedit illa cā a multis ignorata. q̃re ītellectus humanus quandoqꝫ fatigat̄. qđ licet improprie dictū

sit: tamē intellectum fatigari dicimus non secundum se: sed scdm sensus exteriores. cum qbus agere debet intellectus ipse. Ex qbus omnibus cōstat q abilitant seu disponunt homines ad huc uel illū modū uiuēdi: scdm q peius uel melius cōplexio illorū est disposita Et qq anima ipsa eque perfecta existat: tamen aliqn eligit unum uiuēdi modū sibi accōmodū. & in eo facilius bene operat: si organa corporis melius habet disposita & cōplexionata. q inclinatiue non cōpletiue ad hoc uel illud disponunt. Secundo diuersitas modi uiuendi cōtingit plerūq ex diuersa cōsuetudine. quę naturā imitatur. et illa ad unum modū uiuendi trahit alios ad alium. Tertio hęc dispitas uiuēdi cōtingit nō nūq ex spūali diuina influētia. q qn et quō uult huc trahit ad unū uiuendi modū: alium ad aliū. sine tamē offensione uniuscuiusq liberi arbitrii. ꝑut suę inscrutabili placet prouidentię. Quicunq ergo hoc modo trahit ad uitā monasticā: laudet deū q traxit. & properet ad locū quem sibi mōstrat deus. & relictis urbibus & eaꝝ illecebris: uadat saluari in segor. Veꝝ secūdus modus cōsuetudinarius eos repente nō iuuat: q delicate in urbibus nutriti sunt. sed opus est cōsuetudinem pernitiosam cōtraria cōsuetudine paulatim deuincere. Si uero primū modū attendūt: recurrant ad cōplexionē ut prediximus ad naturā suā. ad inclinationem. ad dispositionē interioris hoīs sui unusqsq recurrat. deniq ad uires corporis sui. & seipsos & itra seipsos diiudicent. & de se magis sibi q aliis credant. Cōcluduut ergo & cōsulunt nōnulli scribētes. ut qui in deliberatione pendet. an religiosam uitam assumat cuncta animo digerat. et id eligat: quod portare et

cōtinuare possit. Nec uolumus quę tetigimus dicta esse animo dissuadēdi religionis ingressum maxīe qa non ignoramus neminē sine graui peccato religionis uitā alicui aut ꝓhibere aut impedire posse. iuuenibus p̄sertim. nā adolescēti uolēti uiā ꝑfectiōis dixit xp̄us uende oīa q̄ habes & da paupibus. & ueni et sequere me. Vnde qdā sapiens ait. q adolescētem a religione retrahunt: similes sunt pbariseis qbus ore saluatoris dictū ē. ue uobis: qa nec uos intratis ī regnū celorū. nec alios sinitis ītrare. Verūtamē religionis ingressus de cōsilio sit. et de operibus superogationis unusqsq̧ ut dictū ē ad se recurrat. uiresq̧ suas discutiat. fragilitati suę cōplexioni naturę cōsuetudini consulat. et si pōt capere capiat. Dicare. n. & religare se deo optimū est. Sed cogitet q religionē intrat. Laboriosam uiam Iter arduū atq̧ difficile aggredi. nec ad tēpus sed q̄ diu uixerit religionis onera necesse ē sustineat. Illudq̧ semp ī mentē ueniat. qa sic manū ponat ad laboriosū aratrū: ne respiciat retro. qa aptus nō erit regno celoꝝ. Fatemur tñ qa ea q̄ tetigimus inclinatiue nō cōpletiue ad hoc uel illud disponunt. Potens est deus abundare et facere gratiā nobis. q de lapidibus istis potest suscitare filios Abrae. de lapidibus inq̄ id ē de induratis et inflexibilibus animis hominū. nō solum natura uel complexione: sed etiam deprauatione et malitia potest suscitare filios Abrae. id ē reddere eos flexibiles et obsequētissimos ad obedientiā. & cetera onera religionū. non tamē improbamus. qn unusqsq̧ fragilitatem uiresq̧ suas discutiat. Et cum consilii sit religionem ingredi ut supradictum est: si potest capere capiat.

¶ Capitulũ .xxix. de compatione religioſorũ inter ſe adinuicem. & primo de compatione ſolitarioꝝ Ad ſotialem uitã agentes. et quę uita perfectior ſit altera.

Habita eſt igitur ſuperius compatio: et differentia horũ duoꝝ ſtatuũ. clericalis uidelicet et regularis inter ſe adinuicẽ compatorũ. et qualiter alteri aut equatur aut preponatᷣ quo ad perfectionem ſtatuũ. et qs ſit eligibilior ꝓut perfectior aut prout humanior. Iam ſupereſt ut ſtatus religioſorum inter ſe adinuicem diſtinguantᷣ et cõparentᷣ quo ad perfectionis ſtatũ. Et primo de religioſis ſolitariis cõparatis ad uitã ſotialẽ agẽtes. Quantũ igitᷣ ad religioſorum ſtatũ inter ſe cõſiderandũ. & comparandũ: duplicẽ fore puto differentiã religioſorũ quorundã q ſolitariã & anacoriticã uitã ducũt. aliorũ q ſotialem. De ſolitariis ergo primo dicendũ eſt. deinde de ſotialem uitã agentibus. De primis itaqꝫ a nõnullis ſanctis doctoribus aſſeritᷣ illos omnes cęteros religioſos excellentia uitę ſtatus perfectione anteire: ſic de Antonio legimus. ſic de Paulo primo heremita necnõ Benedicto. et primis macarionibus & compluribus aliis. de quibus Auguſtinus ĩ libro de opibus monachorũ ait illos monachos ſanctiores eſſe: q a cõſpectu hoĩm ſegregati nulli ad ſe prebent acceſſum. Alii uero diſtinguẽdũ putãt. qa uel loquimur de ꝑfectionis ſtatu uel de perfectionis opere. Vtroqꝫ autem modo ſolitaria uita maiorẽ ꝑfectionem acquirit q̃ ſotialis. Quoꝝ ratio eſt. quoniã uita ſotialis ſtatus eſt uolentium perfici per inſtructionẽ in intellectu. et per correctionẽ

in effectu. cū aliquando contingat a uia perfectionis deuiare. Sed solitaria uita est perfectoꝝ. et taliū qui nullo istoꝝ indigeāt. Solitarie. n. uiuentes et aliorum consortia aspernātes. & ciuiliter & socialiter nō conuersantes. necessario ut phūs ait in politicis uel. sunt ut bestie. uel sunt hoīe meliores. Vnde nō solū scd̄m sanctoꝝ: sed scd̄m phoꝝ sentētias solitarie & uirtuose uiuere ꝑfectoꝝ ē. & magis tales debēt dici q̄dam dii q̄ hoīes. uel tanq̄ supremi & ꝑfectissimi homines nō solū honorādi: sed potius admirādi sunt. Quanto ergo status ꝑfectoꝝ excedit statū ꝑfitiēdoꝝ: tanto solitaria uita monachoꝝ excedit uitā quorumcunq̄ religiosoꝝ sotialiter uiuentiū. Si uero loquamur de ꝑfectionis ope: hoc idē putāt. Opus. n. uitę solitarię contēplatio est. sotialis uero uitę actio est. utriusq̄ opis ī q̄busdā cōmixtio. Planū est aūt q̄ cōtemplatio pręeminet actioni. et est opus magne ꝑfectionis. nō solū propter xp̄i uerba. de Martha & Maria coīter recitata: sed ꝓpter xp̄i exemplū imitandū. De quo scribit̄ apud Lucam q̄ exiit ī montem orare. et erat ꝑnoctās in oratione. et hoc fit ꝓpter facilius diuinū auxiliū īpetrandū. Non. n. dixit exiit ad turbas. aut ad urbes orare: sed ī montē uaste solitudinis. ubi enī deest auxiliū humanū: solitudinis locus aptus est ad impetrandū diuinum auxiliū. q̄a cum ignoramus q̄d agere debeamus: hoc solū habeamus refugii: ut oculos nostros dirigamus ad deū. Item querit̄ solitudo ꝓpter tumultū sęculi fugiēdum. deserens. n. mundū & tumultū sęculi. & seperās se nō solū a uoluptatibus mundi: sed a iocunditate sotiali: confortat̄ a xp̄o ut glosa ait super illo uerbo apocalipsis. xii. mulier fugit

316

in solitudinē. Circa pdicta tñ quę de sanctitatę uitę solitarię dicta sunt: dicā qd aīm pulsat. Alia est enim ratio illius antiqui tēporis. alia moderni. Si.n. uiros solitarios cōsideramus. illos uidelicet q in primitiua ecclesia floruerūt: uerissimū puto illos fuisse pfecti/oris & sanctioris uitę cęteris sotialem uitā agentibus. Eo.n. tēpore nō artabant fideles tot canonū decre/toꝝ pceptis cēsuris aut penis. Nec erāt tunc ut ita dixerim tot laquei legū seu cōstitutionū. excōmuni/cationū siue censuraꝝ. a qbus uix fideles etiā dilig ē/tissimi et timorati respirare et pcauere possunt. non tot ieiunia indicta. nō uigilię. nō silentia. nō diuturna pariter et nocturna diuina offitia dieti ac ex pcepto dicēda. nō deniq; tot festa colenda. non tam crebra cōfessio et corporis xpi cōmunicatio. nō tot obedi/entiaꝝ pstationes: sicut mō fideles artant aut potius īuoluunt. Ita ut recte de prelatis ecclesię dici possit illud xpi: qui alligāt onera insupportabilia etcętera. Vnde si aliq̄ huiusmodi in illa primitiua ecclesia ser/uabant: erant tñ uoluntatis: quę protunc transgredi peccatū non erat: qa nondū phibita. Nunc uero ea oīa quę diximus et cōplura alia ab ecclesia addita et quotidie scdm hoīm tpis malitiā expedit: ut augeant et sub precepto iniungunt. Quoꝝ ignorātia aliquem non excusat. et oēs etiam solitarios ad obseruationē ligant. Cum igitur ea omnia non solum facere sed et scire difficile sit & fere impossibile: nō solū anacoritis et in heremo uitā agentibus. q hominū cōuersatiōes fugunt. & oīm reꝝ necessariaꝝ penuriam habēt: sed etiā his q urbes incolūt. Ideo putamus sine offēsione ueritatis pbabiliter dici posse. modernis temporibus

uitam heremiticā non posse reperiri illius ꝑfectionis & sanctimonię: sicut priscis illis tēporibus. quinimo ꝑiculosam admodū fore & difficulter cūcta ecclesię statuta obseruare posse. Nisi forte aliq̄s dicat ꝙ anacorite prędicti iā adeo perfecti sunt et tam fixū aīm in dei amore habent: ut ab his ligamentis liberi sint. et prędicta pręcepta habeant in pręparatione animi. Quibus nō facile assentio. quia cum de ecclesia sint: pręceptis ecclesię ligari manifestū ē. nisi priuilegiati reperiantur. aut diuinitus aliter fuerit reuelatum.

¶Capitulum. xxx. de cōparatione religiosoꝝ uitā socialem agentiū inter se. et quę religio socialis altri sociali sit ꝑfectior. & utrū religio eo ꝙ artior sit perfectior.

COnsequens est ut religiosos uitam socialem agentes discernamus. & cōparemus quantum ad eoꝝ ꝑfectionē. inter quos ut sancti doctores tradunt: longa admodū differentia est. Nam ut inquit sanctus Thomas secūda secūde. q. Clxxxviii. differētia religionis unius ad aliā principaliter q̄dem attendit ex parte finis. sicut si una religio ordinetur ad ꝑegrinos hospitio recipiēdos. et alia ad uisitādos uel redimēdos captiuos. Secundario autem ex parte exercitii. quia diuersi modi exercitii sunt in diuersis religionibus. puta quia in una religione castigatur corpus per abstinentias ciborū. in alia per exercitiū operum manualiū. uel per nuditatē. uel aliquid aliud huiusmodi. Et q̄a non potest aliq̄d dici altero potius nisi sc̄dm illud in quo ab eo differt: Ideo excellentia unius religionis sup̄ aliā principaliter q̄dem attendit

scdm religiōis finem. Secūdario aūt scdm exercitiū diuersimodi tn̄ scdm eum utraqꝫ cōparatio attēdit. Nam cōparatio que est scdm finem est absoluta. eo ꝙ finis ꝑpter se queritur. Cōparatio aūt quę ē scdm exercitiū queritur non ꝑpter se: sed ꝑpter finem. et ideo illa religio alteri p̄fertur quę ordinatur ad finē absolute potiorē. uel quia est maius bonū. uel quia ad plura bona dirigit. Si uero sit idē finis sed secundario: tunc attenditur p̄eminētia religionis nō scdm quātitatem exercitii: sed scdm proportionē eius ad finem intentum. Vnde et in collationibus patruum introducitur sentētia beati Antonii. qui prętulit discretionē. per quā aliquis oīa moderatur & ieiuniis. & uigiliis. & oībus huiusmodi obseruatiōibus. Sic ergo dicendū ꝙ opus uitę actiuę est duplex. unū quidem quod ex plenitudine cōtemplationis deriuatur. sicut doctrina et p̄dicatio. Vn̄ & Gregorius dicit ī quinta omelia super ezechi. ꝙ perfectis uiris primo ad contēplationē suā redeūtibus: dicit memoriā suauitatis tuę eructabunt. et hęc pręfertur simplici cōtemplationi sicut. n. maius illuminare q̄ lucere solū ita maius est cōtemplata aliis tradere q̄ solū contēplari. Aliud aūt est actiuę uitę: qđ totaliter cōsistit in occupatiōe exteriori. sicut elimosinas dare. hospites recipere & alia huiusmodi quę sūt minora opibus cōtēplationis. nisi forte ī casu necessitatis. Sic ergo summū gradū in religionibus tenent: q ordinantur ad docēdum et prędicandū. qui etiā propinquissimi sunt perfectioni epoꝝ. sicut & ī aliis rebus fines primorū cōiungunt principiis secūdoꝝ. ut dicit Dionisius vii. c. de. di. no. Secundum autē gradum tenet ille qui ordinatur ad

cõtemplatione. Tertiũ autem qui occupantur circa
exteriores actiones. In singulis autem his gradibus
potest attendi preeminẽtia secundum quod una religio
ordinatur ad altiorem actũ in eodẽ genere. sicut inter
opera actiue potius est redimere captiuos: quam suscipere
hospites. & in omnibus operibus contemplatiue: po/
tior est oratio quam lectio. Petest etiam attendi preemi
nentia. si una earum ad plura horum ordinatur quam alia
uel conuenientiora statuta habeat ad finẽ propositũ
consequendũ. Moderni tamen doctores ad eundẽ
intellectum aliter distingunt. Tres enim gradus fa/
tiunt illorum religiosorum uitam socialem agentium
presertim qui in paupertate uolũtaria propter xp̃m
assumptã regularem uitam elegerũt. Primus gradus
fuit quondam et hodie est quorũdam monachorum
qui habentes possessiones in communi: de fructibus
et prouentibus ipsarum uiuunt. et de illis sibi et ne/
cessariis uitę suę prouident. Secundus modus fuit &
adhuc est quorundam religiosorum. qui mundum
spernentes de labore manuũ suarum uictitãt. ac uestiũ
et alia necessaria sibi ex illo misterio subministrant.
secundum quem modũ aliquando Paulus apostolus uixit:
ne offendiculũ daret euangelio. Tertius gradus est
aliorum religiosorum qui hodie communi uocabulo
mendicantes appellantur. quia spiritualibus principaliter
uacãtes. & predicationi & doctrinę insistentes. de his
quę sibi a fidelibus offeruntur: in uolũtarie paupertate
deo famulantur. He igitur religiones habent inter se
differẽtias et proportiones. et alię aliis antiquiores sũt
& etiã strictiores. Sed quantũ est ad statũ uberioris
perfectionis: nõ dubito ultimã id est mẽdicãtiũ uitam

305

maioris esse pfectionis & meriti: ac etiam securitatis ad salutem ꝓpter quatuor causas superius assignatas Cū de excellētia religiosę et monasticę uitę ī genere actum est. Primo uidelicet quia temporalium rerum minorē habet solicitudinem. Scđo quia ad spūalem cōtemplationē maiorē habet dispositionem annexā. Tertio quia respectu maiorum bonoꝝ quę fidelibus subministrāt. et paruam ī hoc sęculo recōpensatiōnē recipiunt. Quarto quia magis Christi uitā imitātur & apostoloꝝ. Scribit enī in Luca. ꝙ mulieres multe sequebant̄ xp̄m ministrātes sibi de facultatibus suis quā aliqui putāt uitam mēdicantiū. Fortasse aliquis obitiet ꝙ nōnulle religiones acrioris uitę sunt q̄ mē/dicantes: ideo uident̄ eminentioris atq̄ perfectioris esse status. Nam dicēdū ē ut sancti tradūt doctores ꝙ ista duo simul stare possunt. aliquam religionem esse artiorem: et tamen minoris perfectionis. Quod triplici uia ostenditur. Primo per christi exemplum. Secūdo per discipulorum documentum. Tertio per ecclesię militantis commune experimentum. Primo enim patet per exēplum Christi. Nam nulli fideliū debet esse dubium: ꝙ nulla regula uel religio artior esse potest: q̄ religio Iohannis baptiste. de quo dicit̄ Mathei primo. ꝙ uestimentum eius erat de pilis ca/melorum. esca autem eius locuste et mel siluestre. Super quo uerbo dicit Hieronimus. ꝙ mirum erat in humano corpore tantā asperitatē uitę conspicere. Demū nulli dubiū est. ꝙ nulla alia religio aut uiuēdi modus perfectior fuerit uita & religione xp̄i. Vnde Mathei. xi. dicitur. uenit Iohannes baptista nō man ducans nec bibens: et tñ dixistis q̄a demonē habet.

Venit filius hominis manducans et bibens: et dixistis ecce homo uorax & potator uini. & iustificata est sa/pientia a filiis suis. Sup quo uerbo dicit Augustinus q sancti apostoli intellexerunt regnū dei non esse in esca & potu: sed in equanimitate & uolūtate tolerādi quos neq copia subleuat neq deprimit egestas. Et sic patet q religio xpi licet fuerit minus arta: tamē lōge maioris perfectionis. Secūdo hoc patet p doctrinā apostolorū. Tanta enim fuit apostolicę uitę perfectio et ecclesię primitiuę: ut cunctis possessionibus abdi/catis: omnia haberēt in cōmuni. & pretia possessionū ponebant ad pedes apostolorū. a qua pfectionis uia aliquatenus posteriores defecerūt. qa possessiones ī cōmuni licite tamen reseruabant ut alibi latius dixi/mus. presertim in eo libro quem de xpi paupertate edidimus tetigimus. etiam in libro defensorii status ecclesiastici. Nam expresse dicit Augustinus .iii. de doctrina xpiana nullas ecclesias gentium fecisse: qd tempore apostolorū factum est. et tamen monasteria ex gentibus conuersis congregata et possessiones in cōmuni seruantes: artioris uitę fuerunt q̄ religio siue status apostolorum. Dicit enim Hieronimus in epistola ad Eustachium de cibo uero & potu taceo. cum etiā languentes monachi aqua frigida utantur: et coctū aliquod comedisse luxuria est. Fuerūt ergo monachi ī primitiua ecclesia artioris uitę q̄ apostoli: sed tamē minoris pfectionis. Quod patet qa ex eo q monachi predicti possessiones in communi seruabāt: Augusti. uidet innuere eos quodāmō a pfectione Apostolorū defecisse. Tertio hoc etiam conspicitur per militantis nostrę ecclesię experimētum. Tenet enim cōmuniter

ecclesia religionem siue statum episcoporum pfectiorē esse omni alia religione tam monachorum q̃ aliorum: et tamē experimentū docet: quod quelibet religio artioris uitę est q̃ religio seu status eporum. Nō ergo se comitantur ista: quod religio q̃to artior tāto pfectior. Potest enim esse maior perfectio cum minori artitudine. et maior artitudo cum minori perfectione. Et licet ecclesia concedat transire ad artiorem illis qui sunt in laxiori: nō propterea id concedit quasi credat religionem tanto esse perfectiorem q̃to artiorē simpliciter: sed credit artiorem instrumentaliter esse perfectiorē respectu illorum: qui per talem artitudinē dicūt cōmodius posse peruenire ad statum pfectiōis. Et hęc q̃tū ad perfectiorē statum intelligenda sunt. Quid autem tenendum sit q̃tum ad transitum: canonistę tractant in. c. sane de regularibus. Dicunt enim exempligratia quod attēta institutione regulę sancti Augustini et etiā sancti Benedicti: artioris regulę est ordo sancti Benedicti et laxior sancti Augustini uidelicet quantum ad transitū de una religione ad aliam. Itaq; nisi cōstitutiones regulares obstarēt. uel obseruantia actualis fratrum pdicatorum. & aliorum q regulā beati Augustini profitentur: certum est eos posse trāsire ad ordinem sancti Benedicti. Verūtamen in ista materia q̃tum ad transitum ad aliam religionem: dicunt doctores quod capitur latior uel artior habendo respectū ad actualē: etiā ad cōstitutiones factas ultra regulā. Vnde q̃tum ad dictū transitū nō est solū pōderanda regula sancti Benedicti & Augustini: sed sunt pōderandę cōstitutiones ipsorū ordinū & actuales obseruantię. Et ideo cum fratres predicatorum & sancti Augustini. & aliorū

q tenent regulam beati Augustini. secundũ cõmunẽ modũ uiuẽdi et seruãdi regulã. reducti sunt ad instar mendicantiũ. põderata ueritate: uidentur esse artioris ordinis q̃ ordo sancti Benedicti. et nõ posset transire frater predicatorũ ad ordinem sancti Benedicti sine papę licẽtia. Tamẽ quãtũ ad pfectionẽ status utriusq̧ regulę simpliciter assumptę secũdũ opinionẽ multoꝝ regula beati Benedicti pfectioris status q̃ sancti Augustini est. Et hęc de compatione inter se cũctarum religionum uitam sotialem habẽtium breuiter dicta sufficiant.

¶ Accipe Beatissime pater hoc humanę uitę speculum tuo nomini sed multoꝝ utilitati dicatũ. ut per te qui speculũ et totius mortalis uitę norma datus es cũcti fideles in quouis statu arte gradu ac dignitate cõstituti speculent̃. atq̧ in eo uideant: qd cuiq̧ conueniat qd incũbat. in quo ue deuiãt a tramite uię iustę. Nã ueluti naturale speculũ cuiuslibet formę sibi oppõitę imaginariã pfert similitudinẽ: sic hoc speculũ omniũ mortaliũ uarias uiuendi formas recipiet et qd boni. qd sinistri habeat: distinguet & ītuebit̃. Ibi enim uitã suã speculabit̃ omnis homo. Nã uidebit peccator et irascet̃ speculans p̄uaricationes suas. In eo rursus uidebunt recti & letabunt̃: qa cernẽt in quo crescant. Deniq̧ in eo uidebũt iusti & timebũt: qa putantes se stare uideant ne cadãt. Et tandẽ uidebũt mortales: qa omnis caro fenũ et oĩs huius seculi decor ut stercus. Dabo ergo finẽ q pro rerũ magnitudine uix incepi. Scio paucula forte et multa de huius mortalis uitę diuersis artibus et uiuendi modis diserui: quę quidẽ longiora aut breuiora dici posse non ignoro. Verum

nec breuitati admodum studui nec copię: ne legētes aut tedio aut nimia breuitate aficerē. Imitatus sapi/entem ecclesiastē. qui ex multis cōposuit parabolas sacras: quę sunt uerba utilia. scribens sermones rectissimos ac ueritate plenos: nō sibi sed futuris ꝓspitiēs. ad laudē. omnipotētis dei q tandem tuā beatitudinē feliciter ꝓtegat & conseruet. et tandē post diutinum huius uitę cursum: unacū grege tibi credito ꝑducat ad uitam eternam. Amen.

¶ Edidit hoc linguę clarissima norma latinę.
Excelsi ingenii uir rodoricus opus.
Qui Romę angelica est custos bene fidus in arce.
Sub Pauli ueneti nomine pontificis.
Claret in italici zamorensis episcopus ausis.
Eloqoii. it superos gloria parta uiri.

¶ Sedente Sixto. iiii. Pont. Max. Anno Christi. MCCCCLxxiii. Impressus est hic liber Romę in domo Nobilis uiri Iohānis Philippi de lignami. Messañ. eiusdē. S. D. N. familiaris Anno eius secundo ultima die mensis Iulii.

Incipit repertorium siue tabula per alphabetum ad faciliter recipiendas materias ī p̄cedenti libro dicto speculum uitę humanę.

A

¶Explicit breuis tabula siue repertorium per
alphabetum in presenti libro speculum uitę
humanę.

but see Mr. Pollard's letter inserted.

Joannes Phillippi de Lignamine was a Sicilian, a native of Messina, and papal physician. He set up a press in Rome early enough to complete an edition of the Vitae Caesarum of Suetonius in July 1470, and in the next six years produced ~~some~~ two score of books of an unusually varied and interesting character. His first period comes to an end with the Eusebius of 15th of May 1476, catalogued below; but he resumed printing in 1481, and produced three more books, the last dated 1484"

Pollard. Hawkins Catalogue 1910 p 120

see Degli Archiatri Pontifici, I p 189

M

Joannes Philippus de Lignamine Cal. of Books Printed in the XVth Century in the B.M. Part IV. 1916 (b)

A Messinian of good family; completed his first book, a Quintilian Aug 3 1470, the first native printer as Clement of Padua completed his first book soon after May 18th 1471. "Statements that he was a physician to the Pope appear to be unfounded, but the colophon of the Valla 1471 shows that he was 'scutifer' to Paul ii" and he was a favorite with Sixtus iv. In dedication to the 1472 Cavalca he gives a list of his earlier books wh. include a Lactantius and Horatii Opuscula of which no copies can be traced. He ceased to print between May 1476 and the end of 1481 (B.M. Inc., iv, pp. xi, 28).

[formerly in I.5.29, vol. i, Marini.]

40 Murray Rd. Wimbledon.

10. x. 1916.

Dear Sir William,

Thanks for the references. I thought I'd break Scholderer's head with them, but he's the sort of man with whom it's better to make sure there isn't a hair in the cane before you apply it, so I looked 'em up. The first is all right, but there's a devil of a hair in the second; for the Johnny begins I can't think where M. got his statement that J. de Lign. was a physician, proceeds to show that he never calls himself one or is called one, but was just a courtier, and ends by apologising for writing about him, which he can only defend on the ground that he had been included in the list. Also, I think I've found out how the error arose. Don't hate me. I'll try to find you another printer-physician.

If you haven't written to Chew yet, wait a day & I'll send a letter to go with yours. If you have written, please let me know.

Ever yrs

A W Pollard

Don't forget Duff.

… native of … Rome early … Suetonius … enough … in Ju[ne 14]70, and in the next six years produced some two score of books … unusually varied and interesting character. His first … period comes to an end with the Eusebius of 15th of May 1476 … [ar]gued below; but he resumed printing in 1481, and … three more books, the last dated 1484"

Pollard. Hawkins Catalogue 1910 p 120

See …li Archiatri Pontifici, I p 189

Joannes Philippus de Lignamine. Cat. of Books Printed in the XVth Century now in B.M. Part IV. 1916 (b)

A Messinian of good family, completed his first book, a Quintilian Aug 3 1470, the first native printer as Clement of Padua completed his first book soon after May 18th 1471" Statements that he was a physician to the Pope appear to be unfounded, but the colophon of the Valla 1471 shows that he was "scutifer" to Paul ii" and he was a favorite with Sixtus iv. In dedication to the 1472 Cavalca he gives a list of his earlier books wh. include a Lactantius and Horatii Opuscula of which no copies can be traced. He ceased to print between May 1476 and the end of 1481 (B.M. Inc., iv, pp. xi, 28).